

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

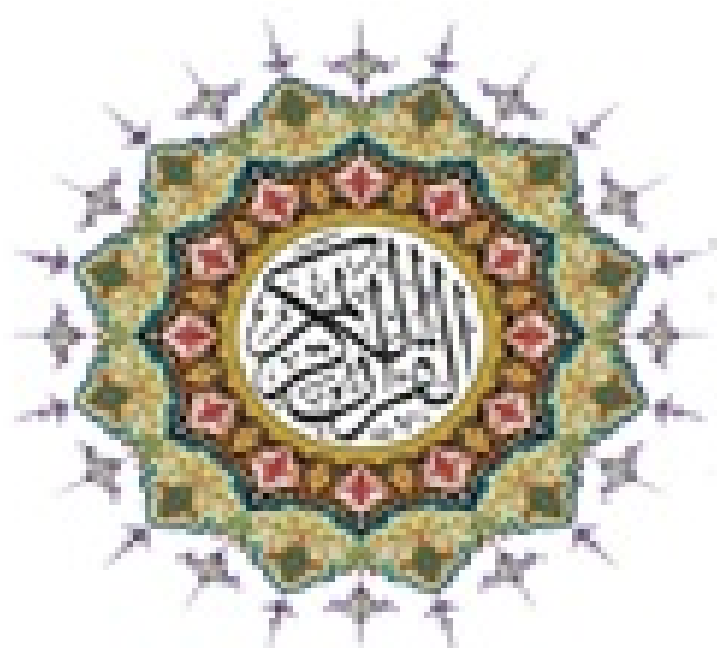
گامی

الرحمن
علیه صاب

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۵۲

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 52

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۲۹	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۵۲
۲۹	مشخصات کتاب
۲۹	۱- رجعت
۲۹	۱- رجعت
۳۰	۲- امکان رجعت
۳۱	۳- اهل رجعت
۳۱	۴- جبر در رجعت
۳۱	۵- رجعت از آیات خدا
۳۳	۶- رجعت حق ستیزان صدراسلام
۳۳	۷- رجعت دنیوی
۳۳	۸- رجعت رهبران کفر
۳۴	۹- رجعت کافران
۳۵	۱۰- رجعت مکذبان آیات خدا
۳۵	۱۱- روز رجعت
۳۶	۱۲- گناه اهل رجعت
۳۷	۱۳- محاکمه اهل رجعت
۳۷	۱۴- نظارت بر اهل رجعت
۳۷	۱۵- ویژگیهای رجعت
۳۹	۲- رحم و زهدان
۳۹	۱- آثار قطع رحم
۳۹	۲- استقرار جنین در رحم
۳۹	۳- امنیت در رحم
۴۱	۴- اهمیت رحم

- ۴۱ ..... ۵- اهمیت صله رحم
- ۴۳ ..... ۶- جنین در رحم
- ۴۳ ..... ۷- زمینه قطع رحم
- ۴۴ ..... ۸- زیان قطع صله رحم
- ۴۵ ..... ۹- سرزنش قطع رحم
- ۴۵ ..... ۱۰- عوامل قطع رحم
- ۴۵ ..... ۱۱- فواید رحم
- ۴۶ ..... ۱۲- قطع رحم در ادیان
- ۴۷ ..... ۱۳- گناه قطع رحم
- ۴۷ ..... ۱۴- لعن بر قاطع رحم
- ۴۸ ..... ۱۵- مدت استقرار جنین در رحم
- ۴۹ ..... ۱۶- نطفه در رحم
- ۵۰ ..... ۱۷- نفرین بر قاطع رحم
- ۵۱ ..... ۱۸- {رحم(زهدان)}
- ۵۱ ..... ۱۹- امنیت در رحم(زهدان)
- ۵۱ ..... ۲۰- اهمیت رحم(زهدان)
- ۵۳ ..... ۲۱- تاریکی رحم(زهدان)
- ۵۳ ..... ۲۲- تقدیر مجذوبات رحم(زهدان)
- ۵۳ ..... ۲۳- تقدیر مدفوعات رحم(زهدان)
- ۵۴ ..... ۲۴- خروج جنین از رحم(زهدان)
- ۵۵ ..... ۲۵- علم به ویژگیهای رحم(زهدان)
- ۵۵ ..... ۲۶- مجذوبات رحم(زهدان)
- ۵۷ ..... ۲۷- مدت استقرار نطفه در رحم(زهدان)
- ۵۷ ..... ۲۸- مدفوعات رحم(زهدان)
- ۵۷ ..... ۲۹- نطفه در رحم(زهدان)
- ۵۸ ..... ۳۰- نقش تاریکی رحم(زهدان)

۵۹	۳۱- نقش رحم(زهدان)
۶۰	۳- رحمت
۶۰	۱- آثار امیدواری به رحمت
۶۰	۲- آثار امیدواری به رحمت خدا
۶۲	۳- آثار ایمان به رحمت خدا
۶۲	۴- آثار برخورداری از رحمت
۶۲	۵- آثار ذکر رحمت خدا
۶۴	۶- آثار رحمت
۶۶	۷- آثار رحمت بر انبیا
۶۶	۸- آثار رحمت خدا
۹۶	۹- آثار محرومیت از رحمت
۹۸	۱۰- ابعاد رحمت خدا
۹۸	۱۱- ابلاغ رحمت خدا
۹۸	۱۲- استمرار رحمت خدا
۹۹	۱۳- اطمینان به رحمت خدا
۱۰۰	۱۴- اعراض از رحمت خدا
۱۰۰	۱۵- اعلام رحمت خدا
۱۰۰	۱۶- اقرار به رحمت خدا
۱۰۲	۱۷- اقسام رحمت خدا
۱۰۲	۱۸- الوهیت مشمولان رحمت
۱۰۲	۱۹- امیدواران به رحمت
۱۰۴	۲۰- امیدواری به رحمت
۱۰۸	۲۱- امیدواری به رحمت خدا
۱۱۴	۲۲- انتظار رحمت خدا
۱۱۴	۲۳- انتفاع از رحمت خدا
۱۱۶	۲۴- اهمیت اعلام رحمت خدا

- ۱۱۶-..... ۲۵- اهمیت امیدواری به رحمت
- ۱۱۶-..... ۲۶- اهمیت امیدواری به رحمت خدا
- ۱۱۸-..... ۲۷- اهمیت رحمت خدا
- ۱۱۸-..... ۲۸- ایمان به رحمت خدا
- ۱۲۰-..... ۲۹- باد رحمت
- ۱۲۰-..... ۳۰- باران رحمت
- ۱۲۰-..... ۳۱- بشارت به رحمت
- ۱۲۰-..... ۳۲- بشارت رحمت خدا
- ۱۲۲-..... ۳۳- بی نظیری رحمت خدا
- ۱۲۲-..... ۳۴- تبدیل رحمت به عذاب
- ۱۲۲-..... ۳۵- تحصیل رحمت
- ۱۲۴-..... ۳۶- تداوم رحمت خدا
- ۱۲۴-..... ۳۷- تذکر رحمت خدا
- ۱۲۵-..... ۳۸- تعدد خزاین رحمت
- ۱۲۶-..... ۳۹- تقدم رحمت خدا
- ۱۲۸-..... ۴۰- توبه و رحمت خدا
- ۱۲۹-..... ۴۱- توکل به رحمت خدا
- ۱۳۰-..... ۴۲- جاودانگی رحمت خدا
- ۱۳۰-..... ۴۳- جلب رحمت خدا
- ۱۳۲-..... ۴۴- حتمیت رحمت خدا
- ۱۳۲-..... ۴۵- حرمت یأس از رحمت خدا
- ۱۳۲-..... ۴۶- حق طلبی مشمولان رحمت
- ۱۳۲-..... ۴۷- خزاین رحمت
- ۱۳۴-..... ۴۸- درخواست رحمت
- ۱۳۴-..... ۴۹- درخواست رحمت برای مری
- ۱۳۴-..... ۵۰- درخواست رحمت برای والدین

- ۵۱- درخواست رحمت برای هارون(ع) ۱۳۶
- ۵۲- درخواست رحمت خدا ۱۳۶
- ۵۳- دعا برای رحمت ۱۳۶
- ۵۴- دعوت به رحمت ۱۳۶
- ۵۵- دوری از رحمت ۱۳۸
- ۵۶- دوستی با مایوسان از رحمت خدا ۱۳۸
- ۵۷- ذکر رحمت خدا ۱۳۸
- ۵۸- ذکر رحمت عام خدا ۱۴۰
- ۵۹- رحمت آیات خدا ۱۴۰
- ۶۰- رحمت اخروی ۱۴۰
- ۶۱- رحمت اخروی بر مؤمنان ۱۴۲
- ۶۲- رحمت اخروی خدا ۱۴۲
- ۶۳- رحمت اخروی خلد ۱۴۴
- ۶۴- رحمت الله ۱۴۴
- ۶۵- رحمت باران ۱۴۶
- ۶۶- رحمت بر ابراهیم(ع) ۱۴۶
- ۶۷- رحمت بر اسحاق(ع) ۱۴۸
- ۶۸- رحمت بر اصحاب کهف ۱۴۸
- ۶۹- رحمت بر ایوب(ع) ۱۴۸
- ۷۰- رحمت بر بندگان خدا ۱۵۰
- ۷۱- رحمت بر بنی اسرائیل ۱۵۰
- ۷۲- رحمت بر پیروان نوح(ع) ۱۵۰
- ۷۳- رحمت بر توابین اهل مدین ۱۵۰
- ۷۴- رحمت بر توطئه گران ۱۵۲
- ۷۵- رحمت بر حق پذیران ۱۵۲
- ۷۶- رحمت بر خانواده ابراهیم(ع) ۱۵۲

- ۷۷- رحمت بر صالحان ۱۵۲
- ۷۸- رحمت بر فرزندان ابراهیم(ع) ۱۵۴
- ۷۹- رحمت بر کافران ۱۵۴
- ۸۰- رحمت بر گمراهان ۱۵۶
- ۸۱- رحمت بر گناهکاران ۱۵۶
- ۸۲- رحمت بر محسنان ۱۵۶
- ۸۳- رحمت بر محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۵۶
- ۸۴- رحمت بر مسلمانان ۱۵۸
- ۸۵- رحمت بر مسلمانان مکه ۱۵۸
- ۸۶- رحمت بر معرضان از خدا ۱۵۹
- ۸۷- رحمت بر موسی(ع) ۱۶۰
- ۸۸- رحمت بر مؤمنان ۱۶۰
- ۸۹- رحمت بر نوح(ع) ۱۶۴
- ۹۰- رحمت بر همسفران نوح(ع) ۱۶۶
- ۹۱- رحمت بر یعقوب(ع) ۱۶۶
- ۹۲- رحمت بر یوسف(ع) ۱۶۶
- ۹۳- رحمت بودن اسحاق(ع) ۱۶۶
- ۹۴- رحمت بودن تورات ۱۶۸
- ۹۵- رحمت بودن فرزند صالح ۱۶۸
- ۹۶- رحمت بودن قرآن ۱۶۸
- ۹۷- رحمت بودن یعقوب(ع) ۱۶۹
- ۹۸- رحمت به انبیا ۱۷۰
- ۹۹- رحمت به صالح(ع) ۱۷۰
- ۱۰۰- رحمت بهشت ۱۷۰
- ۱۰۱- رحمت تورات ۱۷۲
- ۱۰۲- رحمت خاص ۱۷۲

- ۱۷۳ ----- ۱۰۳- رحمت خاص خدا
- ۱۸۲ ----- ۱۰۴- رحمت خدا
- ۲۳۲ ----- ۱۰۵- رحمت خدا بر انصار
- ۲۳۲ ----- ۱۰۶- رحمت خدا بر محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۳۴ ----- ۱۰۷- رحمت خدا بر مهاجران
- ۲۳۴ ----- ۱۰۸- رحمت خدا در قیامت
- ۲۳۴ ----- ۱۰۹- رحمت خلد
- ۲۳۶ ----- ۱۱۰- رحمت در تدبیر خدا
- ۲۳۶ ----- ۱۱۱- رحمت در شفابخشی قرآن
- ۲۳۶ ----- ۱۱۲- رحمت دنیوی خدا
- ۲۳۶ ----- ۱۱۳- رحمت سلیمان(ع)
- ۲۳۸ ----- ۱۱۴- رحمت عام خدا
- ۲۳۸ ----- ۱۱۵- رحمت عیسی(ع)
- ۲۴۰ ----- ۱۱۶- رحمت فرزنداناری
- ۲۴۰ ----- ۱۱۷- رحمت قرآن
- ۲۴۶ ----- ۱۱۸- رحمت کتب آسمانی
- ۲۴۶ ----- ۱۱۹- رحمت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۲۴۸ ----- ۱۲۰- رحمت معبود راستین
- ۲۴۸ ----- ۱۲۱- رحمت ملائکه
- ۲۴۸ ----- ۱۲۲- رحمت نبوت
- ۲۴۹ ----- ۱۲۳- رحمت هدایت
- ۲۵۰ ----- ۱۲۴- زمینه امیدواری به رحمت
- ۲۵۰ ----- ۱۲۵- زمینه جلب رحمت
- ۲۵۰ ----- ۱۲۶- زمینه جلب رحمت خدا
- ۲۵۰ ----- ۱۲۷- زمینه رحمت
- ۲۶۰ ----- ۱۲۸- زمینه رحمت اخروی

- ۱۲۹- زمینه رحمت اخروی خدا ۲۶۰
- ۱۳۰- زمینه رحمت بر قوم ثمود ۲۶۰
- ۱۳۱- زمینه رحمت بر مؤمنان ۲۶۱
- ۱۳۲- زمینه رحمت خدا ۲۶۲
- ۱۳۳- زمینه رحمت دنیوی ۲۷۲
- ۱۳۴- زمینه سازی رحمت خدا ۲۷۲
- ۱۳۵- زمینه محرومیت از رحمت ۲۷۴
- ۱۳۶- سرزنش یأس از رحمت خدا ۲۷۴
- ۱۳۷- سوء استفاده از رحمت خدا ۲۷۴
- ۱۳۸- شرایط استفاده از رحمت ۲۷۴
- ۱۳۹- شرایط امیدواری به رحمت ۲۷۶
- ۱۴۰- شرایط رحمت بر گناهکاران ۲۷۶
- ۱۴۱- شرایط رحمت خاص خدا ۲۷۶
- ۱۴۲- شرایط رحمت خدا ۲۷۶
- ۱۴۳- شرایط نزول رحمت خدا ۲۷۸
- ۱۴۴- شعیب(ع) و رحمت خدا ۲۷۸
- ۱۴۵- شگفتی یأس از رحمت خدا ۲۷۸
- ۱۴۶- عذاب با رحمت ۲۸۰
- ۱۴۷- عظمت رحمت خدا ۲۸۰
- ۱۴۸- علم امیدواران به رحمت خدا ۲۸۰
- ۱۴۹- عمومیت رحمت ۲۸۰
- ۱۵۰- عمومیت رحمت خدا ۲۸۲
- ۱۵۱- عوامل امیدواری به رحمت خدا ۲۸۲
- ۱۵۲- عوامل جلب رحمت ۲۸۴
- ۱۵۳- عوامل جلب رحمت خدا ۲۸۴
- ۱۵۴- عوامل رحمت ۲۸۴

- ۱۵۵- عوامل رحمت بر اهل یقین ----- ۲۸۶
- ۱۵۶- عوامل رحمت بر حق پذیران ----- ۲۸۶
- ۱۵۷- عوامل رحمت بر مؤمنان ----- ۲۸۶
- ۱۵۸- عوامل رحمت خاص خدا ----- ۲۸۶
- ۱۵۹- عوامل رحمت خدا ----- ۲۸۸
- ۱۶۰- عوامل محرومیت از رحمت ----- ۲۸۸
- ۱۶۱- عوامل محرومیت از رحمت خدا ----- ۲۹۰
- ۱۶۲- عوامل نزول رحمت ----- ۲۹۳
- ۱۶۳- فرجام محرومان از رحمت خدا ----- ۲۹۴
- ۱۶۴- قانونمندی رحمت خدا ----- ۲۹۴
- ۱۶۵- قوم نوح و رحمت خدا ----- ۲۹۴
- ۱۶۶- کفر یأس از رحمت خدا ----- ۲۹۴
- ۱۶۷- گرایش به رحمت ----- ۲۹۶
- ۱۶۸- گناه یأس از رحمت ----- ۲۹۶
- ۱۶۹- گناهکاران و رحمت خدا ----- ۲۹۶
- ۱۷۰- لذت از رحمت خدا ----- ۲۹۷
- ۱۷۱- مأیوسان از رحمت ----- ۲۹۸
- ۱۷۲- مأیوسان از رحمت خدا ----- ۲۹۸
- ۱۷۳- محرومان از رحمت ----- ۲۹۹
- ۱۷۴- محرومان از رحمت اخروی ----- ۳۰۶
- ۱۷۵- محرومان از رحمت اخروی خدا ----- ۳۰۹
- ۱۷۶- محرومان از رحمت خدا ----- ۳۱۰
- ۱۷۷- محرومان از رحمت قرآن ----- ۳۱۴
- ۱۷۸- محرومان رحمت خدا ----- ۳۱۶
- ۱۷۹- محرومیت از رحمت ----- ۳۱۶
- ۱۸۰- محرومیت از رحمت اخروی ----- ۳۱۸

- ۳۱۹ ----- ۱۸۱- محرومیت از رحمت خدا -
- ۳۲۴ ----- ۱۸۲- محرومیت از رحمت دنیوی -
- ۳۲۴ ----- ۱۸۳- مدح مضمولان رحمت خاص -
- ۳۲۴ ----- ۱۸۴- مراتب رحمت -
- ۳۲۵ ----- ۱۸۵- مراتب رحمت خدا -
- ۳۲۶ ----- ۱۸۶- مسؤولیت مضمولان رحمت -
- ۳۲۶ ----- ۱۸۷- مضمولان رحمت -
- ۳۵۴ ----- ۱۸۸- مضمولان رحمت اخروی -
- ۳۵۴ ----- ۱۸۹- مضمولان رحمت اخروی خدا -
- ۳۵۵ ----- ۱۹۰- مضمولان رحمت خاص -
- ۳۵۶ ----- ۱۹۱- مضمولان رحمت خاص خدا -
- ۳۵۷ ----- ۱۹۲- مضمولان رحمت خدا -
- ۳۶۴ ----- ۱۹۳- مضمولان رحمت قرآن -
- ۳۶۴ ----- ۱۹۴- مضمولان رحمت و اختلاف دینی -
- ۳۶۵ ----- ۱۹۵- مظاهر رحمت خدا -
- ۳۷۲ ----- ۱۹۶- ممانعت از رحمت -
- ۳۷۲ ----- ۱۹۷- ممانعت از رحمت خدا -
- ۳۷۲ ----- ۱۹۸- ممنوعیت یأس از رحمت خدا -
- ۳۷۲ ----- ۱۹۹- منشأ رحمت -
- ۳۷۶ ----- ۲۰۰- منشأ رحمت خدا -
- ۳۷۸ ----- ۲۰۱- منشأ وسعت رحمت خدا -
- ۳۷۸ ----- ۲۰۲- موارد رحمت خدا -
- ۳۸۰ ----- ۲۰۳- موانع رحمت -
- ۳۸۲ ----- ۲۰۴- موانع رحمت خدا -
- ۳۸۴ ----- ۲۰۵- موجبات رحمت -
- ۳۸۷ ----- ۲۰۶- موجبات رحمت اخروی -

- ۳۸۸ ----- ۲۰۷- موجبات رحمت خدا
- ۳۹۴ ----- ۲۰۸- موجبات محرومیت از رحمت
- ۳۹۵ ----- ۲۰۹- ناپسندی یأس از رحمت خدا
- ۳۹۶ ----- ۲۱۰- نزول رحمت
- ۳۹۶ ----- ۲۱۱- نشانه های رحمت
- ۳۹۸ ----- ۲۱۲- نشانه های رحمت خدا
- ۴۲۷ ----- ۲۱۳- نشانه های رحمت قرآن
- ۴۲۸ ----- ۲۱۴- نشانه های وسعت رحمت خدا
- ۴۲۸ ----- ۲۱۵- نوح(ع) و درخواست رحمت
- ۴۲۸ ----- ۲۱۶- نیاز به رحمت
- ۴۳۰ ----- ۲۱۷- نیاز به رحمت خدا
- ۴۳۰ ----- ۲۱۸- واسطه های رحمت
- ۴۳۰ ----- ۲۱۹- وسعت رحمت خدا
- ۴۳۶ ----- ۲۲۰- وعده رحمت
- ۴۳۶ ----- ۲۲۱- ویژگیهای رحمت خدا
- ۴۳۸ ----- ۲۲۲- ویژگیهای مشمولان رحمت
- ۴۳۸ ----- ۲۲۳- یأس از رحمت خدا
- ۴۴۰ ----- ۲۲۴- رحمت خاص
- ۴۴۲ ----- ۲۲۵- رحمت خاص خدا
- ۴۵۰ ----- ۲۲۶- شرایط رحمت خاص خدا
- ۴۵۰ ----- ۲۲۷- عوامل رحمت خاص خدا
- ۴۵۰ ----- ۲۲۸- مدح مشمولان رحمت خاص
- ۴۵۲ ----- ۲۲۹- مشمولان رحمت خاص
- ۴۵۲ ----- ۲۳۰- مشمولان رحمت خاص خدا
- ۴۵۴ ----- ۲۳۱- {رحمت خدا}
- ۴۵۴ ----- ۲۳۲- آثار امیدواری به رحمت خدا

۴۵۵	..... آثار ایمان به رحمت خدا	۲۳۳
۴۵۶	..... آثار ذکر رحمت خدا	۲۳۴
۴۵۸	..... آثار رحمت خدا	۲۳۵
۴۸۸	..... ابعاد رحمت خدا	۲۳۶
۴۸۹	..... ابلاغ رحمت خدا	۲۳۷
۴۹۰	..... استمرار رحمت خدا	۲۳۸
۴۹۰	..... اطمینان به رحمت خدا	۲۳۹
۴۹۰	..... اعراض از رحمت خدا	۲۴۰
۴۹۰	..... اعلام رحمت خدا	۲۴۱
۴۹۱	..... اقرار به رحمت خدا	۲۴۲
۴۹۲	..... اقسام رحمت خدا	۲۴۳
۴۹۲	..... امیدواری به رحمت خدا	۲۴۴
۵۰۰	..... انتظار رحمت خدا	۲۴۵
۵۰۰	..... انتفاع از رحمت خدا	۲۴۶
۵۰۰	..... اهمیت اعلام رحمت خدا	۲۴۷
۵۰۰	..... اهمیت امیدواری به رحمت خدا	۲۴۸
۵۰۲	..... اهمیت رحمت خدا	۲۴۹
۵۰۴	..... ایمان به رحمت خدا	۲۵۰
۵۰۴	..... بشارت رحمت خدا	۲۵۱
۵۰۴	..... بی نظیری رحمت خدا	۲۵۲
۵۰۶	..... تداوم رحمت خدا	۲۵۳
۵۰۶	..... تذکر رحمت خدا	۲۵۴
۵۰۷	..... تقدم رحمت خدا	۲۵۵
۵۱۰	..... توبه و رحمت خدا	۲۵۶
۵۱۰	..... توکل به رحمت خدا	۲۵۷
۵۱۱	..... جاودانگی رحمت خدا	۲۵۸

- ۲۵۹- جلب رحمت خدا ۵۱۲
- ۲۶۰- حتمیت رحمت خدا ۵۱۳
- ۲۶۱- حرمت یأس از رحمت خدا ۵۱۴
- ۲۶۲- درخواست رحمت خدا ۵۱۴
- ۲۶۳- دوستی با مأیوسان از رحمت خدا ۵۱۴
- ۲۶۴- ذکر رحمت خدا ۵۱۴
- ۲۶۵- رحمت خدا ۵۱۶
- ۲۶۶- رحمت خدا بر انصار ۵۶۷
- ۲۶۷- رحمت خدا بر محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۶۸
- ۲۶۸- رحمت خدا بر مهاجران ۵۶۸
- ۲۶۹- رحمت خدا در قیامت ۵۶۹
- ۲۷۰- زمینه جلب رحمت خدا ۵۷۰
- ۲۷۱- زمینه رحمت خدا ۵۷۰
- ۲۷۲- زمینه سازی رحمت خدا ۵۸۰
- ۲۷۳- سرزنش یأس از رحمت خدا ۵۸۰
- ۲۷۴- سوء استفاده از رحمت خدا ۵۸۲
- ۲۷۵- شرایط رحمت خدا ۵۸۲
- ۲۷۶- شرایط نزول رحمت خدا ۵۸۲
- ۲۷۷- شعیب(ع) و رحمت خدا ۵۸۴
- ۲۷۸- شگفتی یأس از رحمت خدا ۵۸۴
- ۲۷۹- عظمت رحمت خدا ۵۸۴
- ۲۸۰- علم امیدواران به رحمت خدا ۵۸۶
- ۲۸۱- عمومیت رحمت خدا ۵۸۶
- ۲۸۲- عوامل امیدواری به رحمت خدا ۵۸۷
- ۲۸۳- عوامل جلب رحمت خدا ۵۸۸
- ۲۸۴- عوامل رحمت خدا ۵۸۸

- ۵۸۸ ----- ۲۸۵- عوامل محرومیت از رحمت خدا
- ۵۹۲ ----- ۲۸۶- فرجام محرومان از رحمت خدا
- ۵۹۲ ----- ۲۸۷- قانونمندی رحمت خدا
- ۵۹۲ ----- ۲۸۸- قوم نوح و رحمت خدا
- ۵۹۲ ----- ۲۸۹- کفر یأس از رحمت خدا
- ۵۹۳ ----- ۲۹۰- گناهکاران و رحمت خدا
- ۵۹۴ ----- ۲۹۱- لذت از رحمت خدا
- ۵۹۴ ----- ۲۹۲- مأیوسان از رحمت خدا
- ۵۹۴ ----- ۲۹۳- محرومان از رحمت خدا
- ۶۰۰ ----- ۲۹۴- محرومان رحمت خدا
- ۶۰۰ ----- ۲۹۵- محرومیت از رحمت خدا
- ۶۰۴ ----- ۲۹۶- مراتب رحمت خدا
- ۶۰۶ ----- ۲۹۷- مشمولان رحمت خدا
- ۶۱۳ ----- ۲۹۸- مظاهر رحمت خدا
- ۶۱۹ ----- ۲۹۹- ممانعت از رحمت خدا
- ۶۲۰ ----- ۳۰۰- ممنوعیت یأس از رحمت خدا
- ۶۲۰ ----- ۳۰۱- منشأ رحمت خدا
- ۶۲۲ ----- ۳۰۲- منشأ وسعت رحمت خدا
- ۶۲۲ ----- ۳۰۳- موارد رحمت خدا
- ۶۲۲ ----- ۳۰۴- موانع رحمت خدا
- ۶۲۵ ----- ۳۰۵- موجبات رحمت خدا
- ۶۳۲ ----- ۳۰۶- ناپسندی یأس از رحمت خدا
- ۶۳۲ ----- ۳۰۷- نشانه های رحمت خدا
- ۶۶۱ ----- ۳۰۸- نیاز به رحمت خدا
- ۶۶۲ ----- ۳۰۹- وسعت رحمت خدا
- ۶۶۸ ----- ۳۱۰- ویژگیهای رحمت خدا

- ۳۱۱- یأس از رحمت خدا ۶۶۸
- ۳۱۲- {رحمان} ۶۷۱
- ۳۱۳- رحمان ۶۷۲
- ۳۱۴- معروفیت رحمان ۶۸۴
- ۳۱۵- رحیم ۶۸۴
- ۴- رزق ۷۱۵
- ۱- تفاوت در رزق ۷۱۵
- ۲- رزق خدا ۷۱۵
- ۳- رزق مریم(س) ۷۱۷
- ۵- رسالت ۷۱۹
- ۱- آثار انکار رسالت انبیا ۷۱۹
- ۲- آثار رسالت انبیا ۷۱۹
- ۳- آثار رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۲۱
- ۴- آثار رسالت موسی(ع) ۷۲۱
- ۵- آثار رسالت نوح(ع) ۷۲۳
- ۶- آینده رسالت زکریا(ع) ۷۲۳
- ۷- ابلاغ رسالت به هارون(ع) ۷۲۳
- ۸- ابلاغ رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۲۵
- ۹- ابلاغ رسالت نوح(ع) ۷۲۵
- ۱۰- اجرت رسالت نوح(ع) ۷۲۵
- ۱۱- اعلام رسالت موسی(ع) ۷۲۵
- ۱۲- اعلام رسالت هارون(ع) ۷۲۷
- ۱۳- انبیا و مزد رسالت ۷۲۷
- ۱۴- انجام رسالت دینی ۷۲۷
- ۱۵- انجام رسالت موسی(ع) ۷۲۷
- ۱۶- انجام رسالت هارون(ع) ۷۲۹

- ۱۷- انکار رسالت عیسی(ع) ۷۲۹
- ۱۸- انکار رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۲۹
- ۱۹- انکار رسالت نوح(ع) ۷۳۰
- ۲۰- اولین رسالت شعیب(ع) ۷۳۱
- ۲۱- اولین رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۳۱
- ۲۲- اولین رسالت موسی(ع) ۷۳۱
- ۲۳- اولین رسالت هارون(ع) ۷۳۳
- ۲۴- اهداف رسالت انبیا ۷۳۳
- ۲۵- اهداف رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۳۳
- ۲۶- اهداف رسالت موسی(ع) ۷۳۵
- ۲۷- اهداف رسالت هود(ع) ۷۳۵
- ۲۸- اهمیت رسالت انبیا ۷۳۶
- ۲۹- اهمیت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۳۷
- ۳۰- اهمیت رسالت موسی(ع) ۷۳۷
- ۳۱- ایمان به رسالت نوح(ع) ۷۳۸
- ۳۲- برگزیدگان خدا و رسالت ملائکه ۷۳۹
- ۳۳- بنی اسرائیل و رسالت عیسی(ع) ۷۳۹
- ۳۴- بی تأثیری ممانعت از رسالت انبیا ۷۳۹
- ۳۵- پاداش رسالت انبیا ۷۳۹
- ۳۶- پاداش رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۴۱
- ۳۷- پرسش از رسالت ملائکه ۷۴۱
- ۳۸- تأییدات رسالت موسی(ع) ۷۴۱
- ۳۹- تبلیغ رسالت ابراهیم(ع) ۷۴۲
- ۴۰- تبلیغ رسالت عیسی(ع) ۷۴۲
- ۴۱- تبیین قلمرو رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۴۲
- ۴۲- تداوم رسالت انبیا ۷۴۲

- ۴۳- تداوم رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۴۵
- ۴۴- تداوم رسالت موسی(ع) ----- ۷۴۵
- ۴۵- تداوم رسالت یونس(ع) ----- ۷۴۵
- ۴۶- ترس از رسالت موسی(ع) ----- ۷۴۵
- ۴۷- تشابه رسالت انبیا ----- ۷۴۷
- ۴۸- تشبیه رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۴۷
- ۴۹- تعدد رسالت نوح(ع) ----- ۷۴۷
- ۵۰- تفاوت نبوت با رسالت ----- ۷۴۸
- ۵۱- تکذیب رسالت شعیب(ع) ----- ۷۴۹
- ۵۲- تکذیب رسالت موسی(ع) ----- ۷۴۹
- ۵۳- تکمیل رسالت موسی(ع) ----- ۷۵۰
- ۵۴- جهان شمولی رسالت انبیا ----- ۷۵۱
- ۵۵- جهان شمولی رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۵۱
- ۵۶- جهان شمولی رسالت موسی(ع) ----- ۷۵۹
- ۵۷- جهان شمولی رسالت هارون(ع) ----- ۷۵۹
- ۵۸- حقانیت رسالت انبیا ----- ۷۵۹
- ۵۹- حقانیت رسالت موسی(ع) ----- ۷۶۱
- ۶۰- خبر از رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۶۱
- ۶۱- دلایل رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۶۳
- ۶۲- دلایل رسالت موسی(ع) ----- ۷۶۳
- ۶۳- رسالت ابراهیم(ع) ----- ۷۶۴
- ۶۴- رسالت انبیا ----- ۷۶۵
- ۶۵- رسالت انبیای انطاکیه ----- ۷۷۹
- ۶۶- رسالت پنهانی انبیا ----- ۷۷۹
- ۶۷- رسالت داود(ع) ----- ۷۸۱
- ۶۸- رسالت رسولان خدا ----- ۷۸۱

- ۶۹- رسالت شعيب(ع) ۷۸۱
- ۷۰- رسالت صالح(ع) ۷۸۳
- ۷۱- رسالت عيسى(ع) ۷۸۵
- ۷۲- رسالت قرآن ۷۸۷
- ۷۳- رسالت لوط(ع) ۷۸۷
- ۷۴- رسالت مبلغان كتب آسمانى ۷۸۹
- ۷۵- رسالت محمد(صلى الله عليه و آله) ۷۸۹
- ۷۶- رسالت ملائكه ۸۴۶
- ۷۷- رسالت موسى(ع) ۸۴۷
- ۷۸- رسالت مهمانان لوط(ع) ۸۶۱
- ۷۹- رسالت نوح(ع) ۸۶۱
- ۸۰- رسالت هارون(ع) ۸۶۳
- ۸۱- رسالت هود(ع) ۸۶۹
- ۸۲- رسالت يحيى(ع) ۸۷۰
- ۸۳- زمينه تحقق رسالت محمد(صلى الله عليه و آله) ۸۷۱
- ۸۴- زمينه رسالت محمد(صلى الله عليه و آله) ۸۷۱
- ۸۵- زمينه رفع مشكلات رسالت ۸۷۱
- ۸۶- سختى رسالت ۸۷۲
- ۸۷- سختى رسالت محمد(صلى الله عليه و آله) ۸۷۳
- ۸۸- سختى رسالت موسى(ع) ۸۷۳
- ۸۹- سختىهاى رسالت انبيا ۸۷۵
- ۹۰- سختىهاى رسالت محمد(صلى الله عليه و آله) ۸۷۵
- ۹۱- سنگينى رسالت موسى(ع) ۸۷۷
- ۹۲- شريك رسالت موسى(ع) ۸۷۷
- ۹۳- شك در رسالت عيسى(ع) ۸۸۱
- ۹۴- عذاب منكران رسالت انبيا ۸۸۱

- ۹۵- عصمت در ابلاغ رسالت ۸۸۱
- ۹۶- عظمت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۱
- ۹۷- عقیده منکران رسالت انبیا ۸۸۳
- ۹۸- عوامل پیشرفت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۳
- ۹۹- عوامل مؤثر در رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۳
- ۱۰۰- عوامل مؤثر در رسالت موسی(ع) ۸۸۳
- ۱۰۱- فترت در رسالت انبیا ۸۸۵
- ۱۰۲- فضیلت مقام رسالت ۸۸۵
- ۱۰۳- فلسفه رسالت انبیا ۸۸۵
- ۱۰۴- فلسفه رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۵
- ۱۰۵- قبول رسالت شعیب(ع) ۸۸۷
- ۱۰۶- کافران و رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۷
- ۱۰۷- کفر به رسالت عیسی(ع) ۸۸۷
- ۱۰۸- کیفر انکار رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۹
- ۱۰۹- کیفر انکار رسالت هود(ع) ۸۸۹
- ۱۱۰- گواهان رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۸۹
- ۱۱۱- محدوده رسالت ابراهیم(ع) ۸۸۹
- ۱۱۲- محدوده رسالت انبیا ۸۹۱
- ۱۱۳- محدوده رسالت شعیب(ع) ۸۹۲
- ۱۱۴- محدوده رسالت صالح(ع) ۸۹۳
- ۱۱۵- محدوده رسالت عیسی(ع) ۸۹۳
- ۱۱۶- محدوده رسالت لوط(ع) ۸۹۵
- ۱۱۷- محدوده رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۵
- ۱۱۸- محدوده رسالت موسی(ع) ۹۰۱
- ۱۱۹- محدوده رسالت نوح(ع) ۹۰۵
- ۱۲۰- محدوده رسالت هود(ع) ۹۰۷

- ۱۲۱- محور رسالت انبیا ۹۰۷
- ۱۲۲- مخالفان رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۰۷
- ۱۲۳- مراحل رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۰۸
- ۱۲۴- مراحل رسالت موسی(ع) ۹۰۹
- ۱۲۵- مزد رسالت شعیب(ع) ۹۰۹
- ۱۲۶- مزد رسالت صالح(ع) ۹۱۰
- ۱۲۷- مزد رسالت لوط(ع) ۹۱۱
- ۱۲۸- مزد رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۱
- ۱۲۹- مزد رسالت نوح(ع) ۹۱۵
- ۱۳۰- مزد رسالت هود(ع) ۹۱۵
- ۱۳۱- مشکلات رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۵
- ۱۳۲- مشکلات رسالت موسی(ع) ۹۱۷
- ۱۳۳- معرضان از رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۷
- ۱۳۴- مکذبان رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۷
- ۱۳۵- ممانعت از رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۸
- ۱۳۶- ممانعت از رسالت موسی(ع) ۹۱۹
- ۱۳۷- منشأ تعیین رسالت انبیا ۹۱۹
- ۱۳۸- منشأ رسالت انبیا ۹۱۹
- ۱۳۹- منشأ رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۲۱
- ۱۴۰- منطقی بودن رسالت موسی(ع) ۹۲۱
- ۱۴۱- موانع رسالت موسی(ع) ۹۲۲
- ۱۴۲- مهمترین رسالت ابراهیم(ع) ۹۲۳
- ۱۴۳- مهمترین رسالت الیاس(ع) ۹۲۳
- ۱۴۴- مهمترین رسالت انبیا ۹۲۴
- ۱۴۵- مهمترین رسالت شعیب(ع) ۹۲۷
- ۱۴۶- مهمترین رسالت صالح(ع) ۹۲۸

- ۱۴۷- مهمترین رسالت عیسی(ع) ۹۲۹
- ۱۴۸- مهمترین رسالت لوط(ع) ۹۲۹
- ۱۴۹- مهمترین رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۳۱
- ۱۵۰- مهمترین رسالت موسی(ع) ۹۳۵
- ۱۵۱- مهمترین رسالت نوح(ع) ۹۳۷
- ۱۵۲- مهمترین رسالت هارون(ع) ۹۳۹
- ۱۵۳- مهمترین رسالت هود(ع) ۹۳۹
- ۱۵۴- نشانه های رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۳۹
- ۱۵۵- نعمت رسالت ۹۴۱
- ۱۵۶- نعمت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۴۱
- ۱۵۷- وسعت رسالت موسی(ع) ۹۴۱
- ۱۵۸- وضوح رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۴۲
- ۱۵۹- ویژگیهای رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۴۳
- ۱۶۰- هود(ع) و مزد رسالت ۹۴۵
- ۶- رستگاری ۹۴۶
- ۱- رستگاری ۹۴۶
- ۲- آثار امیدواری به رستگاری ۹۴۶
- ۳- آثار علاقه به رستگاری ۹۴۶
- ۴- آرزوی رستگاری اخروی ۹۴۶
- ۵- امکانات مادی و رستگاری ۹۴۸
- ۶- امیدواری به رستگاری ۹۴۸
- ۷- امیدواری به رستگاری اخروی ۹۴۸
- ۸- اهمیت رستگاری ۹۵۰
- ۹- اهمیت رستگاری انسان ها ۹۵۰
- ۱۰- اهمیت رستگاری اهل تزکیه ۹۵۰
- ۱۱- بشارت رستگاری اخروی ۹۵۱

- ۹۵۲ ----- ۱۲- تلاش برای رستگاری
- ۹۵۲ ----- ۱۳- تلاش برای رستگاری بزرگ
- ۹۵۲ ----- ۱۴- حتمیت رستگاری حزب الله
- ۹۵۲ ----- ۱۵- حتمیت رستگاری مؤمنان
- ۹۵۴ ----- ۱۶- دعوت به رستگاری
- ۹۵۴ ----- ۱۷- رستگاری آشکار
- ۹۵۴ ----- ۱۸- رستگاری اخروی صالحان
- ۹۵۵ ----- ۱۹- رستگاری اخروی مؤمنان
- ۹۵۶ ----- ۲۰- رستگاری انسان ها
- ۹۵۶ ----- ۲۱- رستگاری انفاقگران
- ۹۵۶ ----- ۲۲- رستگاری اهل تزکیه
- ۹۵۸ ----- ۲۳- رستگاری اهل یقین به آخرت
- ۹۵۸ ----- ۲۴- رستگاری برپاکنندگان نماز
- ۹۵۸ ----- ۲۵- رستگاری بزرگ
- ۹۶۰ ----- ۲۶- رستگاری حزب الله
- ۹۶۱ ----- ۲۷- رستگاری حقیقی
- ۹۶۲ ----- ۲۸- رستگاری خداترسان
- ۹۶۲ ----- ۲۹- رستگاری در قیامت
- ۹۶۲ ----- ۳۰- رستگاری راستین
- ۹۶۲ ----- ۳۱- رستگاری سالکان
- ۹۶۴ ----- ۳۲- رستگاری صابران
- ۹۶۴ ----- ۳۳- رستگاری صادقان
- ۹۶۴ ----- ۳۴- رستگاری صالحان
- ۹۶۴ ----- ۳۵- رستگاری عاقلان
- ۹۶۶ ----- ۳۶- رستگاری عبرت پذیران
- ۹۶۶ ----- ۳۷- رستگاری عیسی(ع)

- ۳۸- رستگاری متقین ۹۶۶
- ۳۹- رستگاری مجاهدان ۹۶۷
- ۴۰- رستگاری محسنان ۹۶۸
- ۴۱- رستگاری مخلصین ۹۶۸
- ۴۲- رستگاری مؤدیان زکات ۹۶۸
- ۴۳- رستگاری مؤمنان ۹۶۹
- ۴۴- رستگاری مهاجران ۹۷۲
- ۴۵- رستگاری نمازگزاران ۹۷۳
- ۴۶- رستگاری نیکان ۹۷۴
- ۴۷- زمینه رستگاری ۹۷۴
- ۴۸- زمینه رستگاری اخروی ۹۷۶
- ۴۹- زمینه رستگاری بزرگ ۹۷۸
- ۵۰- زمینه رستگاری دنیوی ۹۷۸
- ۵۱- زمینه رستگاری مؤمنان ۹۸۰
- ۵۲- شرایط رستگاری اخروی ۹۸۰
- ۵۳- شرایط رستگاری یهود ۹۸۰
- ۵۴- عظمت رستگاری مؤمنان ۹۸۱
- ۵۵- عوامل رستگاری ۹۸۲
- ۵۶- عوامل رستگاری اخروی ۹۹۶
- ۵۷- عوامل رستگاری اولیاء الله ۹۹۸
- ۵۸- عوامل محرومیت از رستگاری ۹۹۸
- ۵۹- عوامل محرومیت از رستگاری اخروی ۱۰۰۰
- ۶۰- محرومان از رستگاری ۱۰۰۰
- ۶۱- محرومیت از رستگاری ۱۰۰۴
- ۶۲- مراتب رستگاری ۱۰۰۴
- ۶۳- ملاک تشخیص رستگاری ۱۰۰۶

۱۰۰۷	۶۴- ملاک رستگاری
۱۰۰۸	۶۵- موارد رستگاری
۱۰۱۱	۶۶- موانع رستگاری
۱۰۱۶	۶۷- نشانه های رستگاری
۱۰۱۶	۶۸- نشانه های محرومیت از رستگاری
۱۰۱۸	۶۹- {رستگاران}
۱۰۲۲	۷۰- صفات رستگاران
۱۰۲۳	۷۱- ویژگیهای رستگاران
۱۰۲۴	درباره مرکز

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 52

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- رجعت

1- رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 259 - 22، 20، 19، 15، 6، 5

5 - خداوند ، عزیر را میراند و پس از صد سال وی را زنده کرد تا پاسخی باشد به پرسش وی از چگونگی زنده شدن مردگان

قال اَنّی . . فاماته اللّٰه مائه عام ثمّ بعثه

6 - امکان زنده شدن مردگان در دنیا

فاماته اللّٰه مائه عام ثمّ بعثه

15 - مرگ صد ساله عزیر و حیات وی پس از آن ، شاهد و نشانه ای است برای همگان بر زنده شدن مردگان در رستاخیز

قال اَنّی یحیی هذه اللّٰه . . و لنجعلک ایهً للنّاس

19 - عزیر پس از زنده شدن ، بر همان صورت و شکل قبل از مرگ بود .

و لنجعلک ایهً للنّاس

اگر شکل عزیر عوض شده بود، نمی توانست آیه ای برای مردم باشد؛ زیرا قابل شناخت نبود.

20 - درک عزیر از چگونگی معاد و توانایی خدا بر احیای مردگان ، پس از مشاهده زنده شدن خویش و عدم فساد طعام و نوشیدنی ها و زنده شدن الاغ

قال انى يحيى . . قال اعلم ان الله على كل شىء قدير

22 - ميرانده شدن عزيز و زنده شدن وى پس از صد سال و سالم ماندن خوردنى و آشاميدنى او از فساد و حيات مجدد الاغش ، پرتويى از قدرت مطلق الهى

فلما تبين له قال اعلم ان الله على كل شىء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 260 - 19

19 - امكان زنده شدن مردگان در دنيا

فخذ اربعة من الطير . . ثم ادعهن يأتينك سعياً

2- امكان رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 1

1 - بقره - 2 - 56 - 2

2 - امکان زنده شدن مردگان در دنیا و رجعت دوباره آنان به زندگی دنیوی

ثم بعثنکم من بعد موتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 10

10 - امکان زنده شدن مردگان در دنیا

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

3- اهل رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 5

5 - رجعت داده شدگان هر امت ، متشکل از سردمداران کفر

و يوم نحشر من كل أمة فوجًا

با توجه به این که «من» در عبارت «من كل أمة» برای تبعیض است، به مناسبت مورد احتمال می رود که آن بعضی، پیشوایان کفر باشند.

4- جبر در رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 4

4 - عدم وجود آزادی و اختیار برای کافران در صحنه « رجعت »

فهم يوزعون

5- رجعت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 7

7 - احیای مردگان و بازگرداندن آنان به دنیا ، آیتی دیگر برای اتمام حجت با کافران زمین است .

أُخْرِجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ .. وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا

ص: 2

6- رجعت حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا ممّن یکذب بایتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

7- رجعت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 243 - 1،4،18

1 - فرار هزاران تن از اقوام گذشته از دیار خویش به خاطر ترس از مرگ، و میرانده شدن و دوباره زنده شدن آنان پس از مدّتی از سوی خداوند

الم تر الی الذین .. ثمّ احیاهم

4 - امکان زنده شدن مردگان در دنیا (رجعت)

فقال لهم الله موتوا ثمّ احیاهم

18 - خداوند به درخواست حضرت حزقیل، چندین هزار نفر از مُردگان را زنده ساخت .

و هم الوف حذر الموت فقال لهم الله موتوا ثمّ احیاهم

امام باقر (ع): ... فمر بهم نبی ... یقال له حزقیل ... قال ربّ لو شئت لاحییتهم ... فاوحی الله تعالی الیه افتحبت ذلک قال نعم یا ربّ ... فعادوا احیاء ...

کافی، ج 8، ص 198، ح 237؛ عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 160، ح 1.

8- رجعت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- رجعت داده شدگان هر امت ، متشکل از سردمداران کفر

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا

با توجه به این که «من» در عبارت «من کلّ أمّه» برای تبعیض است، به مناسبت مورد احتمال می رود که آن بعض، پیشوایان کفر باشند.

9- رجعت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 3

1 - تعلق اراده الهی بر بازگرداندن دسته ای از کافران هر امت به دنیا، قبل از قیامت

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا

دلالت آیه بالا بر رجعت از آن جهت است که مسأله نفخ صور، در آیات بعدی مطرح شده است و این قرینه ای است بر این که مراد از این حشر، حشر روز قیامت نیست؛ بلکه حشری است که در دنیا صورت می گیرد و با خروج «دابه الأرض» ارتباط دارد. علاوه بر این، در قیامت همه کافران بدون استثنا، محشور می شوند؛ ولی حشر در این آیه، مربوط به دسته ای از کافران هر امت است، این نیز قرینه دیگری است بر این که مراد از حشر در این جا، «رجعت» پیش از قیامت است.

4 - عدم وجود آزادی و اختیار برای کافران در صحنه « رجعت »

فهم یوزعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قرار گرفتن کافران در جایگاه محاکمه پس از برانگیختن آنان در روز رجعت

و یوم نحشر. .. حتی إذا جاءو

10- رجعت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تکذیب آیات الهی، بارزترین و محوری ترین جرم رجعت شوندهگان

فوجًا ممّن یکذب بآیتنا

11- روز رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- عن مثی الحنّاط قال : سمعت أبا جعفر (ع) يقول : أيام الله عزّوجلّ ثلاثه : یوم یقوم القائم (ع) و یوم الکتره و یوم القیامه ;

مثنیٰ حنّاط گوید: از امام باقر(ع) شنیدم کہ فرمود: ایام اللہ سه روز است روز قیام حضرت قائم(ع) و روز رجعت و روز قیامت.

12- گناه اهل رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 6

6- تکذیب آیات الهی ، بارزترین و محوری ترین جرم رجعت شونندگان

ص: 4

فوجًا ممّن يكذب بايتنا

13- محاکمه اهل رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 3

3 - حرکت سریع دسته های رجعت داده شده به سوی جایگاه محاکمه

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا

«فوج» به گروهی گفته می شود که شتابان در حرکت اند. از آیه بعد استفاده می شود که گروه های محشور شده، به سوی جایگاه محاکمه می روند.

14- نظارت بر اهل رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 2

2 - دسته های بازگردانده شده به دنیا ، تحت نظارت و کنترل مأموران الهی

و یوم نحشر. . فهم یوزعون

«وزع» (مصدر مجهول «یوزعون») به معنای ممنوع شدن است. بنابراین عبارت «فهم یوزعون» اشاره دارد به این که: گروه های محشور شده، نمی توانند به میل خود هر طور خواستند عمل کنند. مأموران آنان را از متفرق شدن بازمی دارند.

15- ویژگیهای رجعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 3

3 - حرکت سریع دسته های رجعت داده شده به سوی جایگاه محاکمه

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا

«فوج» به گروهی گفته می شود که شتابان در حرکت اند. از آیه بعد استفاده می شود که گروه های محشور شده، به سوی جایگاه محاکمه می روند.

2- رحم و زهدان

1- آثار قطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 11

11- رعایت نکردن عدالت در جامعه، خودداری از احسان و قطع رابطه با خویشاوندان، زمینه ساز رواج فحشا، بزهکاری، ستم و سرکشی در جامعه است. *

إن الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذی القربى وینهى عن الفحشاء والمنکر و

برداشت فوق، از مقابله عدل و... با فحشا و... استفاده گردید؛ یعنی، اگر عدل و... در جامعه باشد، زمینه رواج فحشا و... از بین می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 2

2- فسادگری در زمین و گسستن از خویشاوندان، موجب خشم و نفرین الهی

تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم . أولئک الذین لعنهم الله

2- استقرار جنین در رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 35

35 - « عن أبی جعفر (ع) : « ولنبین لکم » کذلک کنتم فی الأرحام « و تقرّ فی الأرحام ما نشاء » فلا یخرج سقطاً ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که در [باره معنای « و لنبین لکم » در آیه یاد شده فرمود:] تا برای شما روشن کند که در ارحام مادران این گونه بوده اید [و این مراحل را طی کرده اید] و [در باره معنای « و تقرّ فی الأرحام ما نشاء » نیز فرمود:] و آنچه را می خواهیم در ارحام مستقر می کنیم و [آن] به صورت سقط بیرون نمی آید».

3- امنیت در رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- رحم مادر برای جنین، جایی به غایت امن می باشد و جنین در آن از آسیب پذیری در برابر بسیاری از اضطراب های عصبی و روانی مادر در امان است.

یوم ترونها.. و تضع کلّ ذات حمل حملها

ذکر «سقط شدن جنین ها از رحم زنان باردار» در به تصویر کشاندن شدت و عظمت بی اندازه زلزله زمین در آستانه رستاخیز، اشعار به این حقیقت دارد که: رحم زنان برای جنین، با این که مکانی امن می باشد و در شرایط سخت و اضطراب آور مقاوم و آسیب ناپذیر است؛ لکن اضطراب ناشی از آن رویداد بی مانند، چنان است که تمامی زنان باردار از شدت ترس و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

4- اهمیت رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- رحم مادر برای جنین، جایی به غایت امن می باشد و جنین در آن از آسیب پذیری در برابر بسیاری از اضطراب های عصبی و روانی مادر در امان است.

یوم ترونها.. و تضع کلّ ذات حمل حملها

ذکر «سقط شدن جنین ها از رحم زنان باردار» در به تصویر کشاندن شدت و عظمت بی اندازه زلزله زمین در آستانه رستاخیز، اشعار به این حقیقت دارد که: رحم زنان برای جنین، با این که مکانی امن می باشد و در شرایط سخت و اضطراب آور مقاوم و آسیب ناپذیر است؛ لکن اضطراب ناشی از آن رویداد بی مانند، چنان است که تمامی زنان باردار از شدت ترس و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

5- اهمیت صلّه رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: «قال لی ابي علی بن الحسین... ایاک و مصاحبه القاطع لرحمه... قال الله عز و جل «الذین... یقطعون ما امر الله به أن یوصل... أولئک هم الخاسرون»؛

پدرم، امام سجاد (ع)، به من فرمود: ... از همنشینی با کسی که قطع رحم می کند بپرهیز... خدای عز و جل فرمود: «آنان که... قطع می کنند آنچه را که خدا امر به وصل آن نموده... اینانند زیانکاران».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - لزوم اهتمام و توجه به خویشاوندان (صله رحم)

واتقوا الله الذي تساءلون به والارحام

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: هی ارحام الناس، ان الله عز وجل امر بصلتها وعظّمها الا ترى انه جعلها معه.

ص: 7

کافی، ج 2، ص 150، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 437، ح 25.

20 - هشدار خداوند به مردمان بی تقوا و قاطع رحم

و اتَّقُوا اللَّهَ ... و الارحام انّ الله کان علیکم رقیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 90 - 2،5

2- عدل، احسان و صله رحم، از مهم ترین دستورات هدایتی قرآن است.

و نزلنا علیک الکتب .. ان الله یأمر بالعدل و الاحسن و ایتای ذی القربی

خداوند، پس از معرفی قرآن به مسأله عدل، احسان و بخشش به خویشاوندان پرداخته است. ارتباط این دو موضوع، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

5- سیاست اسلام بر تحکیم پیوند خویشاوندی و رفع مشکلات موجود میان خویشاوندان است.

ان الله یأمر .. و ایتای ذی القربی

6- جنین در رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 6 - 7

7 - شکل گیری شخصیت انسان در رحم *

هو الذی یصورکم فی الارحام کیف یشاء

چون در آیات قبل سخن از هدایت و کفر بوده است، به نظر می رسد که شکل گرفتن انسان در رحم شامل شکل گیری شخصیت (هدایت یافتن، کافر شدن و ...) نیز بشود.

7- زمینه قطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 3

3- هشدار خداوند به مؤمنان روی گردان از جهاد، نسبت به سقوط در دام فساد و بریدن از خویشاوندان

فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض و تقطعوا أرحامكم

برداشت بالا- بنا بر این نکته است که مخاطب «إن توليتم»، بیمار دلانی باشند که در برابر فرمان جهاد سستی کرده و خداوند با تذکر و هشدار، آنان را به تسلیم در برابر فرمان های خویش دعوت کرده است.

8- زیان قطع صله رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 27 - 12

ص: 8

12 - از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: «قال لی اُبی علی بن الحسین . . . ایاک و مصاحبه القاطع لرحمه . . . قال اللّٰه عز و جل »
الذین . . . یقطعون ما امر اللّٰه به أن یوصل . . . أولئک هم الخاسرون » ;

پدرم، امام سجاد (ع)، به من فرمود: . . . از همنشینی با کسی که قطع رحم می کند بپرهیز . . . خدای عز و جل فرمود: «آنان که . . . قطع می کنند آنچه را که خدا امر به وصل آن نموده . . . اینانند زیانکاران».

9- سرزنش قطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 24

24- ایجاد فساد میان خویشاوندان و واداشتن آدمیان به قطع رحم ، کاری شیطانی است .

من بعد أن نزع الشیطن بینی و بین إخوتی

10- عوامل قطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 11

11- سلب پیوند ها و روابط خویشاوندی ، بر اثر اعمال ناشایست ، در مکاتب الهی

إنه لیس من أهلک إنه عمل غیر صلح

11- فواید رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 6

6- رحم مادر برای جنین ، جایی به غایت امن می باشد و جنین در آن از آسیب پذیری در برابر بسیاری از اضطراب های عصبی و روانی
مادر در امان است .

یوم ترونها. .. و تضع کلّ ذات حمل حملها

ذکر «سقط شدن جنین ها از رحم زنان باردار» در به تصویر کشاندن شدت و عظمت بی اندازه زلزله زمین در آستانه رستاخیز، اشعار به این
حقیقت دارد که: رحم زنان برای جنین، با این که مکانی امن می باشد و در شرایط سخت و اضطراب آور مقاوم و آسیب ناپذیر است؛ لکن
اضطراب ناشی از آن رویداد بی مانند، چنان است که تمامی زنان باردار از شدت ترس و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

12- قطع رحم در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 9

11- سلب پیوند ها و روابط خویشاوندی ، بر اثر اعمال ناشایست ، در مکاتب الهی

ینه لیس من أهلك إنه عمل غیر صلح

13- گناه قطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 13

13- « دخل عمرو بن عبید علی ابی عبدالله (ع) فلما سلّم و جلس . . . قال : أحبّ أن أعرف الكبائر من کتاب الله عزوجل ، فقال : . . . منها : . . . نقض العهد و قطیعه الرحم لأن الله عزوجل يقول : « أولئك لهم اللعنه و لهم سوء الدار » . . . »

عمرو بن عبید بر امام صادق(ع) وارد شد و بعد از سلام نشست . . . و گفت: دوست دارم گناهان کبیره را از کتاب خدا بشناسم، پس حضرت فرمود: . . . یکی از آن گناهان ... عهدشکنی و قطع رحم است ; چون خداوند عزوجل می فرماید: أولئك لهم اللعنه و لهم سوء الدار . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 10

10- « قطع رحم » ، گناهی بزرگ و در ردیف فسادانگیزی در زمین

تفسدوا فی الأرض و تقطّعوا أرحامکم

از این که «تقطّعوا أرحامکم» در کنار «تفسدوا فی الأرض» قرار گرفته و از میان همه گناهان اختصاص به ذکر یافته است؛ بزرگی گناه آن استفاده می شود.

14- لعن بر قاطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذین لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

15- مدت استقرار جنین در رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 13،14،15

13- زمان استقرار هر جنین در رحم ، مدتی مشخص و از پیش تعیین شده است .

و نقرّ فی الأرحام. .. إلى أجل مسمّى

ص: 10

14- سقط شدن برخی از جنین ها و استقرار برخی دیگر در رحم و نیز مشخص بودن مدت هر جنین در آن ، جلوه هایی از مشیت مطلق و اراده بلا منازع خدا

و نقرّ فی الأرحام. .. إلى أجل مسَمّی ثمّ نخرجکم

15- وجود فاصله زمانی میان پایان یافتن مراحل رشد جنین در رحم و فرارسیدن زمان زایمان

و نقرّ فی الأرحام. .. إلى أجل مسَمّی ثمّ نخرجکم

عطف «نخرج» بر «نقرّ. .. إلى أجل مسَمّی» به وسیله «ثمّ» که برای تراخی در زمان است - می رساند که جنین پس از این که مراحل رشد خود را در رحم به پایان رساند، باید مدتی دیگر در رحم بماند تا زمان زایمان فرا برسد.

16- نطفه در رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 13 - 1

1 - ورود و قرار گرفتن نطفه در داخل رحم ، جلوه ای از قدرت و توانایی عظیم خداوند .

ثمّ جعلناه نطفه فی قرار مکین

«قرار» کنایه از رحم و به معنای مستقر می باشد. «مکین» نیز به معنای محکم و استوار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 14 - 2، 1

1 - نطفه ، پس از استقرار در رحم ، تبدیل به علقه (خون بسته) می شود .

ثمّ جعلناه نطفه فی قرار مکین . ثمّ خلقنا النطفه علقه

«خلق» (مصدر خلقنا) در اینجا به معنای تصییر (از حالی به حالی دیگر در آوردن) است. و بدین جهت متعدی به دو مفعول، به کار رفته است. «علقه» نیز به خون غلیظ و بسته گفته می شود.

2 - پس از آن که نطفه در رحم به صورت علقه (خون بسته) در آمد ، علقه به تدریج از حالت خون بودن خارج می شود و به صورت مضغه (پاره گوشتی بدون استخوان) در می آید .

فخلقنا العلقه مضغه

«مضغه» به پاره گوشت بدون استخوان گفته می شود.

17- نفرین بر قاطع رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

ص: 11

18- {رحم (زهدان)}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 6 - 4, 3, 2, 1

1 - خداوند بر طبق مشیت خود، انسان ها را در رَحِمِ ها شکل می دهد .

هو الذی یصورکم فی الارحام کیف یشاء

2 - شکل گیری جنین ها در رَحِمِ ها ، جلوه ای از قیومیّت (قوام دهنده هستی بودن) خداوند

لا اله الا هو الحیّ القیوم ... هو الذی یصورکم فی الارحام کیف یشاء

3 - انحصار صورتگری جنین در رَحِمِ به خداوند ، دلیل وحدانیّت او

هو الذی یصورکم فی الارحام کیف یشاء لا اله الا هو العزیز الحکیم

4 - شکل گیری انسان در رَحِمِ ، نشانه اقتدار و حکمت خداوند است .

هو الذی یصورکم ... لا اله الا هو العزیز الحکیم

19- امنیت در رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 21 - 3, 2

2 - رحم ، جایگاهی استوار و قرارگاهی امن برای پرورش نطفه

فجعلنه فی قرار مکین

3 - رحم ، مناسب ترین و آسیب ناپذیرترین جا ، برای نطفه و تبدیل آن به فرزندی سالم

فجعلنه فی قرار مکین

وصف «مکین»، ممکن است به مطلب یاد شده اشاره داشته باشد.

20- اهمیت رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 21 - 3، 2

2- رحم ، جایگاهی استوار و قرارگاهی امن برای پرورش نطفه

فجعلنه فی قرار مکین

3- رحم ، مناسب ترین و آسیب ناپذیرترین جا ، برای نطفه و تبدیل آن به فرزندی سالم

فجعلنه فی قرار مکین

وصف «مکین»، ممکن است به مطلب یاد شده اشاره داشته باشد.

ص: 12

21- تاریکی رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 26، 11، 10

10 - تطور و تکامل تدریجی انسان در تاریکی شکم مادر

یخلقکم فی بطون أمهتکم خلقاً من بعد خلق

جمله «خلقاً من بعد خلق» (آفرینشی پس از آفرینش)، به تطور و تکامل تدریجی نطفه در رحم مادران اشاره دارد.

11 - جنین ، پوشیده از سه ظلمت (بچه دان ، رحم و شکم)

یخلقکم فی بطون أمهتکم . . . فی ظلمت ثلث

مفسران یادآور شدند که مقصود از «ظلمات ثلاث» ظلمت های بچه دان، رحم و شکم مادران است و روایت امام باقر(ع) مؤید همین برداشت است (مجمع البیان، ذیل آیه و نورالثقلین، ج 4، ص 477، ح 11).

26 - « فی مجمع البیان : « فی ظلمات ثلاث » ظلمه البطن و ظلمه الرحم و ظلمه المشیمه . . . و هو المروى عن أبی جعفر (ع) ;

در مجمع البیان آمده است که مراد از «ظلمات ثلاث» (تاریکی های سه گانه)، تاریکی شکم، تاریکی رحم و تاریکی کیسه جنین می باشد و این معنا از امام باقر(ع) روایت شده است».

22- تقدیر مجدوبات رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 8 - 8

8- آنچه رحم ها جذب می کنند یا بر آن می افزایند و یا از خود دفع می کنند ، دارای اندازه و مقداری مشخص است .

الله یعلم . . . و کل شیء عنده بمقدار

23- تقدیر مدفوعات رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 8 - 8

8- آنچه رحم ها جذب می کنند یا بر آن می افزایند و یا از خود دفع می کنند ، دارای اندازه و مقداری مشخص است .

الله يعلم . . . و كل شيء عنده بمقدار

24- خروج جنين از رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - طارق - 86 - 7 - 5

5- خروج جنين از رحم ، امرى شگفت و نشانه امكان معاد است . *

يخرج من بين الصلب و الترائب

ص: 13

ضمیر فاعلی «یخرج»، ممکن است به «الانسان» در دو آیه قبل برگردد، در این احتمال مراد از «ماء دافق» نطفه مرد و مراد از جمله «یخرج..»، تولّد نوزاد خواهد بود و «من بین الصلب و الترائب»، اشاره به جایگاه رحم است که بین قسمت های جلو و پشت مادر می باشد.

25- علم به ویژگیهای رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 8 - 5، 4، 3، 2

2- خداوند، به آنچه رحم زنان و مادینه ها برای جنین جذب می کنند آگاه است .

الله يعلم .. ما تغيض الأرحام

«غیض» به معنای کاستن و فرو بردن است که به مناسبت مورد از آن به جذب کردن تعبیر شد. و چون سخن جمله قبل درباره جنین بود معلوم می شود مقصود از آنچه رحمها جذب می کنند، جذبهایی است که در ارتباط با جنین می باشد چه آنها که در پیدایش جنین دخیل است و چه آنها که مایه رشد و نمو جنین می باشد.

3- خداوند، از آنچه رحم زنان و مادینه ها برای جنین جذب نکرده و از خود دفع می کنند آگاه است .

الله يعلم ما تحمل کل أنثی . . . و ما تزاد

«ازدیاد» (مصدر تزاد) به معنای افزودن است و ضمیر در «تزاد» به ارحام باز می گردد. آنچه را رحمها می افزایند - که معنای عبارت «ما تزاد» است- می تواند ناظر به چیزهایی باشد که رحمها افزون بر نیاز جنین از خود تراوش می کنند که دفع می شود و می تواند ناظر به افزودن بر جنین باشد که مایه رشد و نمو او می شود.

4- خداوند به نطفه هایی که رحم زنان و مادینه ها به خود جذب می کنند تا جنین شود، آگاه است .

الله يعلم ما تحمل کل أنثی و ما تغيض الأرحام

5- خداوند به آنچه رحم زنان و مادینه ها@- پس از جذب نطفه - بر آن می افزایند داناست .

الله يعلم ما تحمل کل أنثی . . . و ما تزاد

26- مجذوبات رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 8 - 4، 2

2- خداوند، به آنچه رحم زنان و مادینه‌ها برای جنین جذب می‌کنند آگاه است.

الله يعلم .. ما تغيض الأرحام

«غیض» به معنای کاستن و فرو بردن است که به مناسبت مورد از آن به جذب کردن تعبیر شد. و چون سخن جمله قبل درباره جنین بود معلوم می‌شود مقصود از آنچه رحمها جذب می‌کنند، جذبهایی است که در ارتباط با جنین می‌باشد چه آنها که در پیدایش جنین دخیل است و چه آنها که مایه رشد و نمو جنین می‌باشد.

4- خداوند به نطفه‌هایی که رحم زنان و مادینه‌ها به خود جذب می‌کنند تا جنین شود، آگاه است.

الله يعلم ما تحمل کل أنثی و ما تغيض الأرحام

ص: 14

27- مدت استقرار نطفه در رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 22 - 1

1 - ماندن نطفه در رحم و سیر تکوین آن ، دارای مدتی معین

فجعلنه فی قرار مکین . إلی قدر معلوم

28- مدفوعات رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 8 - 3

3- خداوند ، از آنچه رحم زنان و مادینه ها برای جنین جذب نکرده و از خود دفع می کنند آگاه است .

الله يعلم ما تحمل کل أنثی . . . و ما تزدد

«ازدیاد» (مصدر تزدد) به معنای افزودن است و ضمیر در «تزدد» به ارحام باز می گردد. آنچه را رحما می افزایشند - که معنای عبارت «ما تزدد» است- می تواند ناظر به چیزهایی باشد که رحما افزون بر نیاز جنین از خود تراوش می کنند که دفع می شود و می تواند ناظر به افزودن بر جنین باشد که مایه رشد و نمو او می شود.

29- نطفه در رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 46 - 4

4- نحوه جریان نطفه و فرو افتادن آن [در رحم] ، نمودی از تدبیر الهی در تداوم حیات

و أنه خلق . . . من نطفه إذا تمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 2 - 6

6 - آفرینش انسان در رحم ، همراه با تحولات و دگرگونی های پی در پی

إنا خلقنا الإنسان من نطفه . . . نبتلیه

«ابتلا»، می تواند استعاره از انتقال از حالتی به حالت دیگر باشد. در این صورت آیه شریفه، به تبدیل نطفه به علقه، علقه به مضغه و... اشاره دارد.

30- نقش تاریکی رحم (زهدان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 14

14 - تأثیر تاریکی شکم مادران ، در رشد جنین و نطفه انسان

ص: 15

يخلقكم في بطون أمهتكم . . . في ظلمت ثلث

تعبیر ظلمات از بچه دان، رحم و شکم، می تواند بیانگر حقیقت یاد شده باشد.

31- نقش رحم (زهदान)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 11

11- رحم زنان، قرارگاه جنین

و تقرّ في الأرحام مانشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 13 - 2

2- رحم، جایگاهی استوار و قرارگاهی امن برای پرورش نطفه

ثم جعلنه نطفه في قرار مکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 13

13 - شکم مادران، بستر مناسب رشد جنین و تکامل نطفه انسان .

يخلقكم في بطون أمهتكم خلقاً من بعد خلق في ظلمت ثلث

تصریح به آفرینش انسان در شکم مادران، می تواند گویای مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 39 - 1

1 - تقسیم شدن انسان ها به هنگام شکل گیری در رحم به دو صنف مرد و زن، از نشانه های قدرت خداوند است .

فجعل منه الزوجين الذكر والأنثی

1- آثار امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 15

15- امید به رحمت خدا و بیم از عذاب او ، برانگیزاننده مقربان الهی به یافتن وسیله و راهی برای تقرب بیشتر

بیتغون إلى ربهم الوسيلة . . . و يرجون رحمته و يخافون عذابه

برداشت فوق، بر این احتمال است که «أولئك» مبتدا و «الذین یدعون» خبر آن و «یرجون رحمته و يخافون عذابه» حال برای «الذین» باشد؛ یعنی، آنان در حالی که امید به رحمت خدا و بیم از عذاب او دارند، خدا را می خوانند و در جست و جوی وسیله تقرب به اویند و همین امید و ترس، انگیزه وسیله خواهی آنان است.

2- آثار امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 12

12 - امید به رحمت و لطف خداوند ، زمینه آمرزش تمامی گناهان از سوی او است .

لا تظنوا من رحمة الله إن الله يغفر الذنوب جميعاً

توصیه به مأیوس نشدن از رحمت خداوند، در حقیقت سفارش به امید داشتن به لطف و رحمت او است؛ تا از این رهگذر بتوان به آمرزش او دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 6

6 - امیدواری به رحمت خدا و باورمندی به قیامت ، زمینه ساز روآوری انسان به توکل ، انابه و نیایش

ربنا علیک توکلنا . . لقد کان لکم فیهم أسوه حسنه لمن کان یرجوا الله و الیوم ال

در صورتی که الگو بودن، نظر به محتوای آیات پیشین داشته باشد - که درباره توکل، توبه و نیایش بود - تعبیر «لمن کان. .» افاده مطلب بالا می کند.

3- آثار ایمان به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 10

10 - باور به توبه پذیری و رحیمیت خدا ، ترغیب کننده شخص گنهکار به توبه و طلب آمرزش از اوست .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحیم

هدف از تأکید بر توبه پذیری خداوند - که از حرف تأکید «انّ» و ضمیر فصل «هو» و به کارگیری صیغه مبالغه «تواب» به دست می آید - ترغیب گنهکاران به توبه و طلب آمرزش از خداوند است.

4- آثار برخورداری از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 1

1 - انسان ها ، به هنگام برخورداری از اندک رحمتی ، شادمان ، به هنگام مواجهه با کمی ناگواری ، مأیوس و ناامید می شوند .

و إذا أذقنا الناس رحمه .. یقنطون

«قنوط» در لغت، به معنای «یأس از خیر» است (مفردات راغب). «ذوق» به معنای «چشیدن و خوردن بسیار کم» استعمال می شود. کاربرد «أذقنا» به جای هر واژه دیگر، می تواند به منظور یاد شده باشد. لازم به ذکر است که تنوین «رحمه» و «سیئه» تنکیر و برای قَلت است.

5- آثار ذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 10

10- توجه به رحمت گسترده الهی ، پرهیزدهنده بندگان از نافرمانی او است .

إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانُ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 6

6 - توجّه به شکست ناپذیری خداوند و مهربانی او ، برانگیزاننده امید به امداد های الهی در دل مؤمنان است .

ينصر من يشاء وهو العزيز الرحيم

آوردن دو وصف «عزّت» و «رحمت» - پس از بیان امداد الهی و این که خداوند، هر کس را که بخواهد یاری خواهد کرد - می تواند به منظور ایجاد امید در دل مسلمانان صدر اسلام باشد که درباره خود نیز انتظار چنین امدادهایی را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 16

16 - توجه به رحمت گسترده و عقاب شدید خداوند ، زمینه ساز بازگشت انسان از مخالفت با حق

ص: 18

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

چنانچه جمله «إِنَّ رَبَّكَ . . .» مربوط به مخالفان پیامبران باشد، از توجه دادن خداوند به مغفرت و عقاب خویش، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 3,5

3 - توجه فرشتگان به رحمت گسترده الهی، عامل عبادت همیشگی آنان به درگاه حق *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

ذکر «عباد الرحمان» به جای «عباد الله» و امثال آن، می تواند نشانگر این نکته باشد که ملائکه با توجه به رحمت گسترده خداوند، به عبادت او روی آورده اند.

5 - توجه به رحمت گسترده الهی، زمینه ساز گرایش به عبودیت و بندگی او *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

با الغای خصوصیت از فرشتگان، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 6

6 - توجه انسان به نیکی و رحمت گسترده خداوند، مایه گرایش به پرستش او و التجا به درگاهش

ندعوه إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ

از ارتباط «ندعوه» با «إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ» و بیان تعلیلی «إِنَّهُ هُوَ . . .»، مطلب بالا استفاده می شود.

6- آثار رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 15

15- بهره مندی انسان از هدایت، در پرتو رحمت الهی میسر است .

ءاتنا .. رحمه و هبى ء لنا من امرنا رشداً

عطف جمله «و هبى ء ..» بر جمله قبل را مى توان عطف مسبب بر سبب دانست؛ يعنى، اتيان رحمت، سبب و زمينه براى فراهم آمدن رشد و هدايت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 50 - 3

3 - پيدائش گشايش و رحمت در كوران مشكلات ، امدادى خداوندى براى انسان

و لئن اذقنه رحمه متا من بعد ضراء مسته

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 22 - 6

ص: 19

6- رحمت گسترده و پایدار ، لازمه مقام الوهیت و خداوندگاری است .

هو الله الذی . . هو الرحمن الرحیم

7- آثار رحمت بر انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 7

7- رحمت خداوند به پیامبران ، پدیدآورنده زمینه های موفقیت آنان در اهداف رسالت

و وهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبیاً

8- آثار رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 5,7

5- همه موجودات و مخلوقات ، بهره مند از رحمت گسترده الهی هستند .

بسم الله الرحمن

کلمه «رحمان» صیغه مبالغه است و دلالت بر شدت رحمت و گستردگی آن دارد.

7- رحمت گسترده خداوند و مهربانی او به بندگان ، دلیل لزوم انجام کارها با نام او

بسم الله الرحمن الرحیم

توصیف «الله» به رحمان و رحیم پس از اشاره به لزوم انجام کارها با نام خدا، گویای حکمت این دستور است ؛ یعنی، چون خدا رحمان و رحیم است، کارها را با نام او آغاز کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 4

4- تدبیر هستی بر اساس رحمت الهی است .

رب العلمین. الرحمن الرحیم

توصیف خداوند به رحمانیت و رحیمیت، پس از بیان تدبیر جهان هستی به دست او، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 7

7- فضل و رحمت الهی بر بنی اسرائیل ، نجات دهنده آنان از زیان و خسران شد .

فلولا فضل الله عليكم و رحمته لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 6

6- دستیابی به هدایت در گرو الطاف خدا و رحمت اوست .

ص: 20

أولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة وأولئك هم المهتدون

برداشت فوق مبتنی بر این است که «أولئك» (در ذیل آیه) اشاره به مشمولین صلوات و رحمت - که از «أولئك عليهم» به دست می آید - داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 15، 14

14 - توبه انسان ها و پذیرش آن از سوی خداوند ، جلوه ای از مغفرت و رحمت اوست .

الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم فاعلموا انّ اللّٰه غفور رحیم

جمله « فاعلموا ان اللّٰه غفور رحیم» پس از «الذین تابوا» می تواند به دو معنا اشاره داشته باشد: اول اینکه موفق شدن انسانها به توبه با توفیق خداوند و برخاسته از مغفرت و رحمت اوست. دوم اینکه پذیرش توبه نیز برخاسته از مغفرت و رحمت اوست.

15 - سقوط حد از محاربان مفسد در صورت توبه ، پرتویی از رحمت و مغفرت الهی است .

الا الذین تابوا .. فاعلموا انّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 11

11 - بی نیازی و رحمت خداوند موجب امهال به جوامع کفر و ستم پیشه و نابود ساختن آنان است.

وربک الغنی ذو الرحمه ان یشأ یدهبکم و یتخلف من بعدکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 21، 23

21 - ربوبیت و غفران و رحمت الهی مقتضی آسان نمودن تکالیف در شرایط اضطرار است.

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فان ربک غفور رحیم

23 - رحمت و غفران خداوند برطرف کننده آثار و تبعات بد استفاده کردن از محرّمات در حال اضطرار است. *

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فان ربک غفور رحیم

«غفور» صیغه مبالغه به معنای بسیار پوشاننده است. غفران خداوند در مورد مضطر به خوردن محرّمات، ممکن است پوشاندن گناه و تبعات آن باشد و محتمل است برخی آثار نامطلوب و وضعی استفاده از آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 9

9 - گستردگی رحمت خدا، مانع کیفر مجرمان نخواهد بود.

ذو رحمة وسعة و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 10، 3

3 - بنی اسرائیل پس از اذعان به گمراهی خویش، به این حقیقت رسیدند که نجاتشان از فرجام شوم گوساله پرستی در گرو شمول رحمت خدا و مغفرت اوست.

ص: 21

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

10 - شمول رحمت خدا و آمرزش او تنها راه نجات از زیان گناه و گرایش های شرک آلود است .

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 11

11 - غفران خداوند ، نشأت گرفته از رحمت و مهربانترین اوست .

رب اغفر لی و لأخی . . . و أنت أرحم الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 15

15 - راه نجات از عذاب برزخ ، توبه به درگاه خدا و جلب رحمت اوست .

من یسومهم سوء العذاب . . . إنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 12

12 - رأفت و رحمت گسترده الهی ، عامل پذیرش توبه مؤمنان

ثم تاب علیهم إنه بهم رءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 8

8 - رهایی انسان از گرفتاری ها و مصایب ، در گرو مشیت خدا و بسته به لطف و رحمت اوست .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . . . فلما كشفنا عنه ضرّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 8

8- نجات یافتن از حوادثی چون طوفان نوح (عذاب های الهی) ، جز در سایه رحمت الهی ، امکان پذیر نیست .

لا عاصم الیوم من امر الله إلا من رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 8

8- نوح (ع) ، رهایی خویش از زیان کاری را در گرو مغفرت و رحمت الهی می دانست .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 6,8,13,14

6- نفس آدمی در صورت شمول رحمت خدا بر او ، به انجام بدی ها فرمان نمی دهد و به ارتکاب گناهان ترغیب نمی کند .

ص: 22

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

8- يوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد.

و ما أبرء نفسي إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

13- خداوند، امور انسان ها را بر اساس رحمت خویش و مغفرت خطاهای آنان تدبیر می کند.

إن ربي غفور رحيم

14- ترحم خدا بر برخی انسان ها و نجات آنان از سیطره نفس اماره، برخاسته از رحمت و غفران اوست.

إن النفس ... إلا ما رحم ربي إن ربي غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 64 - 13

13- حفاظت و حراست خداوند از بندگان، برخاسته از رحمت گسترده اوست.

فأله خير حفظًا وهو أرحم الراحمين

توصیف خداوند به «أرحم الراحمين»، پس از یاد کردن از او به عنوان بهترین حافظ، گویای ارتباط میان مضمون دو صفت یاد شده است؛ یعنی، چون أرحم الراحمين است بهترین حافظ می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 92 - 15

15- گذشت مظلوم از ظالم کافی در آموزش او نیست و به مغفرت و رحمت الهی نیز منوط است.

لا تتريب عليك اليوم يغفر الله لكم وهو أرحم الراحمين

از اینکه يوسف(ع) پس از گذشتن از حق خویش و بخشودن برادرانش از خداوند می خواهد گناه آنان را ببامرزد، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 4

4- ابراهیم (ع) امیدوار به فرزنددار شدن در کهنسالی، در پرتو لطف و رحمت الهی

فبم تبشرون... فلاتکن من القنطین. قال و من یقنط من رحمه ربّه إلاّ الضالّون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 10

10- آفرینش جهان و انسان و برآوردن نیاز های او، مقتضای رأفت و رحمت پروردگار است.

خلق السموت... تعلی عمّا یشرکون... خلق الإنسن... إن ربکم لرءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 18 - 5

5- اعطای نعمت های غیر قابل شمارش به بندگان، برخاسته از رحمت خداوند است.

و إن تعدّوا نعمه الله لاتحصوها إن الله لغفور رحیم

ص: 23

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 12

12- تهدید به عذاب ، به جای اقدام عملی ، برخاسته از رأفت و رحمت خداوندی است .

أو يأخذهم على تخوّف فإن ربكم لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 19

19- علم ، مقدمه هدایت و هدایت ، زمینه ساز جلب رحمت الهی و رحمت ، موجب بشارت و سرور مسلمانان حقیقی است .

و نزلنا عليك الكتب تبيناً لكلّ شيء و هدى و رحمه و بشرى للمسلمين

برداشت فوق ، مبتنی بر این نکته است که ترتیب در آیه ، ترتیب رتبی باشد؛ یعنی ، هر یک از آنها مقدمه دیگری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 10

10- آماده شدن موهبت های طبیعی به منظور تأمین نیاز های انسان ها ، برخاسته از رحمت گسترده خداوند به آنان است .

ربكم الذي يزجي لكم .. إنه كان بكم رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 87 - 1

1- لطف و رحمت خداوند ، مانع بازپس گیری وحی (حقایق و معارف و حیانی) از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لئن شئنا لنذهبنّ .. إلاّ رحمه من ربك

استثنا ممکن است از کلمه و یا کلامی محذوف صورت گرفته باشد: مثلاً عبارت چنین باشد آنچه را به تو دادیم، جز از سر رحمت ندادیم و بنابراین، محو نخواهیم کرد. و یا استدراک از «لئن شئنا» باشد و عبارت چنین فرض شود: «و لکن لانشاء ذلک رحمه» (ولی زایل کردن معارف عطا شده را نمی خواهیم به خاطر رحمت به تو)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- غفران و رحمت گسترده الهی، مانع مؤاخذة و مجازات سریع کافران هدایت ناپذیر است .

و رَبِّكَ الْغَفُورُ ذُو الرِّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ

مرجع ضمیر «هم» در «یؤاخذهم» واژه «مَنْ ذُكِّرَ..» در آیه قبل است؛ یعنی، آنان که از آیات الهی، اعراض کرده و به مهلکه هدایت ناپذیری درافتادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- امنیت اجتماعی، تبلور رحمت الهی است . *

هذا رحمة من ربِّي

«هذا» اشاره به «سد و تمام جهات آن» است. از جمله آن، می تواند آثار بنای سد باشد که مهم ترین آن، ایجاد امنیت

برای مردم آن سامان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 5,6

5- رحمت خداوند جلوه ای از ربوبیت او است .

رحمت ربّک

6- بنده نوازی و مهرورزی خداوند ، مایه برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تربیت ها و الطاف او است .

ذکر رحمت ربّک عبده

این که خداوند، رحمت بر بنده اش زکریا را با تعبیر «ربّک» - خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - بیان کرد، اشاره به این نکته دارد که او در راستای تربیت آن حضرت نیز از رحمت بر بنده خود دریغ نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 4

4- رحمت وافر خداوند ، مقتضی پناه دادن او به گرفتاران و بی پناهان است .

إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ

«رحمان» صیغه مبالغه و به معنای بسیار مهربان است. تکیه حضرت مریم بر این نام از بین نام های دیگر خداوند نشانه ویژگی این وصف در بین اوصاف خداوند و تناسب بیشتر آن با مقام استعاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 7

7- رحمت خداوند به پیامبران ، پدیدآورنده زمینه های موفقیت آنان در اهداف رسالت

ووهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 7

7- رحمت خداوند ، سرچشمه اعطای مال و اولاد به انسان ها است .

أم اتّخذ عند الرحمن عهداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 6

6- رحمت گسترده الهی ، ناسازگار با داشتن فرزند

قالوا اتّخذ الرحمن ولداً سبحانه

«رحمان» صیغه مبالغه است و دلالت بر شدت و گستردگی رحمت دارد. ذکر این صفت از میان دیگر اوصاف خداوند، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 13

ص: 25

13- رحمت گسترده و مهربانی بی مانند خداوند ، مقتضی استجابت دعای بندگان از جانب او است .

وأيوب إذ نادى .. و أنت أرحم الرحمين

از این که ایوب(ع) پس از بیان مشکلات خود، خدا را به صفت «أرحم الراحمين» یاد کرد، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 107 - 2

2- مورد لطف و مرحمت قرار گرفتن انسان ، فلسفه دین و حکمت فرستاده رسولان

و ما أرسلنك إلا رحمة للعلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 6

6 - پذیرش توبه قذف کنندگان و پاک شدن آنان از آثار فسق ، ناشی از غفران و رحمت خداوند است .

والذين يرمون المحصنت .. أولئك هم الفسقون 0 إلا الذين تابوا من بعد ذلك و أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 5

5- رحمت ، فضل ، توبه پذیری و حکمت خداوند ، جلوگیری مؤمنان از سقوط بر اثر لغزش ها و نادانی هایشان

و لولا فضل الله عليكم و رحمته و أن الله تواب حكيم

جواب «لولا» محذوف است و آنچه می تواند محذوف باشد - به قرینه آیات پیشین و نیز آیه 21 همان مضمونی است که در برداشت یاد شده آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 3

3 - فضل و رحمت الهی و افشای چهره توطئه گران « افک » از سوی خدا ، مسلمانان صدراسلام را از خطر عذابی بزرگ نجات بخشید .

و لولا فضل الله عليكم و رحمته .. لمسكم فى ما أفضتم فيه عذاب عظيم

4- فضل ، رحمت ، رأفت و مهربانی خداوند ، موجب شتاب نکردن او در عذاب اشاعه دهندگان فحشا

و لولا فضل الله عليكم ورحمته و ان الله رءوف رحيم

جواب «لولا» محذوف است و آنچه می تواند مقدر باشد - به قرینه آیه 14 (لمسكم فيما أفضتم فيه عذاب عظيم) و نیز آیه قبلی که در آن اشاعه دهندگان فحشا تهدید به عذاب شده اند - جمله ای مانند «لعاجلكم بالعقوبه» و یا «لهلكتم» می باشد.

6- فضل و رحمت خدا ، مردم صدراسلام را که ندانسته در گسترش توطئه « افک » دخالت داشتند ، از گرفتار شدن به عذاب دنیوی و اخروی نجات بخشید .

و لولا فضل الله عليكم ورحمته

به قرینه آیه پیش و نیز آیه 14، جمله «و لولا فضل الله»، به تقدیر «و لولا فضل الله عليكم ورحمته مسكم عذاب في الدنيا والآخرة» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 17

17 - هیچ کس بیرون از مشیت خدا و بدون برخورداری از فضل و رحمت او، قادر بر مخالفت با شیطان و اجتناب از فحشا و منکرات نیست .

لا تتبعوا خطوت الشیطن . . . و لولا فضل الله عليكم ورحمته ما زکی منکم من أحد أب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 16

16 - رحمت وسیع و علم گسترده خداوند، تضمین کننده تحقق وعده او، مبنی بر تأمین نیازمندی های فقیرانی که در صدد ازدواج اند .

إن یكونوا فقراء یغنهم الله من فضله و الله وسع علیم

جمله «و الله واسع علیم» استینافیه تعلیلیه است و بیانگر علت و چگونگی بی نیاز کردن فقیران و تهی دستان به وسیله خدا است؛ یعنی، چون خداوند گشایش گر و دانای مطلق به همه حقایق و نیازمندی های انسان است، پس بر انجام وعده خود نیز، توانا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 9

9 - غفران و رحمت خداوند، دلیل و فلسفه تأخیر و یا انصراف از نزول عذاب بر برخی از بندگان گنه کار

إنه کان غفوراً رحیمًا

جمله «إنه کان غفوراً رحیمًا» تعلیل برای جمله ای مقدر و مناسب آن (مانند «أخر عقوبته» و «انصرف عن عذابه») است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 70 - 10

10 - تبدیل بدی های مردم توبه کار، مؤمن و نیکوکار به خوبی ها و جایگزین کردن ثواب به جای عقاب آنان، برخاسته از غفران و

إِلَّا مِنْ تَابٍ . . . فَأُولَئِكَ يَبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

یادآوری دو صفت غفران و رحمت خداوند، پس از وعده تبدیل بدی های مؤمنان به خوبی ها، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 5، 1

1 - قرآن ، نشأت یافته از رحمت و لطف الهی به انسان ها است .

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن

ص: 27

5 - رحمت گسترده خداوند ، مقتضی نزول وحی و پیام نوبه نوبه برای انسان ها

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث

برداشت یاد شده از ارتباط میان آمدن صفت «رحمان» برای خداوند و صفت «ذکر» برای وحی، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 6

6 - مهلت یافتن کافران در دنیا ، ناشی از رحمت خدا است و نه معلول عجز او از مکافات .

فسیأتیهم أنبؤا ما کانوا به یستهزءون . . . و إن ربک لهو العزیز الرحیم

تأکید بر شکست ناپذیری و رحمت خدا، پس از تهدید کافران به عذاب اخروی (فسیأتیهم أنبؤا ما کانوا به یستهزءون) می تواند بیانگر این حقیقت باشد که تأخیر عذاب کافران در دنیا، به خاطر ناتوانی خدا نیست؛ بلکه رحمت و مهر او سبب شده است تا آنان را مهلت دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام ، به خاطر رحمت و لطف او بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إن ربک لهو العزیز الرحیم

یادکرد سرگذشت موسی و فرعون تسلّی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نیز هشدار است به کافران مکه که نازل نشدن عذاب بر آنان، نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام ، ناشی از رحمت و لطف او بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی وی .

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إن ربک لهو العزیز الرحیم

یادکرد سرگذشت حضرت ابراهیم (ع) و فرجام اخروی مشرکان، هشدار است به شرک پیشگان صدراسلام که اگر بر آنان عذاب نازل نمی شود، نه از ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمت او بر مردمان است و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 5

5- مهلت دادن خدا به کافران و حق ستیزان ، معلول رحمت و لطف او است ؛ نه از روی ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت قوم عاد از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار می است به مشرکان مکه که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، از باب ناتوانی حق تعالی نیست؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 28

5- مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام، معلول لطف و رحمت او بود؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی.

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادآوری سرگذشت ثمودیان، از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشدار به اکثریت مشرکان لجوج و مصمم بر کفر است که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مهلت خدا به کافران و حق ستیزان صدراسلام و تأخیر در مجازات آنان، معلول رحمت او بود؛ نه برخاسته از ناتوانی.

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادآوری سرگذشت قوم لوط، از یک سو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشدار به شرک پیشگان صدر اسلام است که اگر بر آنان عذاب نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام و تأخیر در مجازات آنان، معلول رحمت او است؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی.

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت شعیب(ع) و مردم ایکه، از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) می باشد و از سوی دیگر هشدار به شرک پیشگان حق ستیز مکه است که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- قدرت شکست ناپذیر و رحمت گسترده الهی، مقتضی توکل و اعتماد مؤمنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 3

3 - خداوند عزیز و رحیم و آگاه به نماز و راز و نیاز انسان ها ، سزاوار اعتماد و توکل کردن آنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم . الذی ... و تقلّبک فی السجّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 20

20 - قرار گرفتن در زمره صالحان ، منوط به عمل نیک و رحمت ویژه الهی

ص: 29

و أن أعمل صلحًا ترضه وأدخلني برحمتك في عبادك الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 74 - 2

2- تأخیر کیفر مجرمان و اعطای مهلت به آنان، ناشی از فضل و رحمت الهی است نه معلول نا آگاهی او به اسرار و اعمال زشت آنها.

و يقولون متى هذا الوعد. .. و إن ربك لذو فضل... و إن ربك ليعلم

از ارتباط این آیه با دو آیه پیشین، استفاده می شود که نازل نشدن عذاب بر کافران، نتیجه فضل خدا است؛ نه این که او از سخنان گستاخانه و تعجیل آنان در عذاب بی اطلاع بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 90 - 7

7- پاداش دهی خداوند بر اساس فضل و بخشش و مجازات او بر پایه عدل و داد

من جاء بالحسنة فله خير منها.. و من جاء بالسيئة... هل تجزون إلا ما كنتم تعملون

خداوند در مورد حسنه می فرماید: «فله خير منها» و این بیانگر تفضل است؛ ولی درباره سیئه می فرماید «هل تجزون إلا ما كنتم تعملون» و این بیانگر عدل و تطابق و تناسب کیفر با عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 5

5- بخشودن گناه گنه کاران، مقتضای آمرزش گری و مهرورزی خدا نسبت به بندگان

فغفر له إنه هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 5

5- مشیت خداوند در یاری انسان ها، برخاسته از عزت و رحمت او است.

ينصر من يشاء و هو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 6 - 7

7 - اداره و تدبیر امور جهان ، برخاسته از علم و عزت و رحمت الهی است .

يدبّر الأمر . . . ذلك علم الغيب والشهده العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 17

17 - گناه و جرم به حساب نیاوردن گناه خطایی ، برخاسته از آمرزندگی و مهربانی خداوند است .

وليس عليكم جناح فيما أخطأتم به . . . و كان الله غفورًا رحيمًا

ص: 30

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 24 - 11، 12، 13

11 - آمرزگاری خداوند ، برخاسته از رحمت و مهربانی او است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که «رحیمًا» صفت برای «غفورًا» باشد.

12 - توفیق دادن خداوند به منافقان ، برای توبه ، از آمرزگاری و رحمت او است .

المنفقين .. أو يتوب عليهم إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

13 - اعطای پاداش از ناحیه خداوند به راستگویان ، از آمرزگاری و رحمت او است .

ليجزى الله الصديقين .. إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 12

12 - برخوردار کردن مؤمنان از رحمت ویژه ، برخاسته از عنایت و مهربانی خداوند به آنان است .

هو الذي يصلّي عليكم .. و كان بالمؤمنين رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 34

34 - تشریح احکامی اختصاصی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور رفع حرج از آن حضرت ، برخاسته از آمرزندگی و رحمت خداوند است .

لكيلا يكون عليك حرج و كان الله غفورًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 14

14 - گذشت از لغزش مؤمنان ، برخاسته از آمرزشگری و رحمت خداوند است .

و يتوب الله على المؤمنين . . . و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبأ - 34 - 2 - 8

8 - رحمت خداوند ، منشأ آمرزش گری او است .

و هو الرحيم الغفور

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «الغفور» صفت برای «الرحيم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - فاطر - 35 - 2 - 3

3 - هرگونه افاضه حق تعالی به خلق ، ناشی از رحمت او است .

ما يفتح الله للناس من رحمه

برداشت یاد شده، از تعبیر «رحمه» - که درباره هر نوع داده الهی به بندگان است - استفاده می شود.

ص: 31

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 44 - 2, 1

1 - جز رحمت خدا، هیچ چیز موجب نجات کسانی نمی شود که به مشیت خدا در آستانه غرق شدن فرار دارند .

وإن نشأ نغرقهم... إلا رحمة منّا

استثنا در «إلا رحمة..» استثنای مفرغ (به حذف مستثمانه) و به تقدیر «لا ینقذون لأی شیء من الأشياء إلا لرحمة...» می باشد.

2 - رحمت خدا و تقدیر زندگی محدود و موقت دنیا، فلسفه استمرار حیات بشر و نجات او از عوامل مرگ و نابودی است .

ولا هم ینقذون . إلا رحمة منّا و متعاً إلى حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 8

8 - رهایی انسان از گرفتاری ها و مصیبت ها، در گرو مشیت خداوند و بسته به لطف و رحمت او است .

وإذا مسّ الإنسن ضرّ دعا ربّه منیباً إلیه ثمّ إذا خوّله نعمه منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 15

15 - گستردگی و انحصار غفران و رحمت خداوند، مقتضی آموزش تمامی گناهان خرد و کلان بندگان است .

إنّ الله یغفر الذنوب جمیعاً إنّه هو الغفور الرحیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إنّ الله هو الغفور..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین «إنّ الله یغفر...» می باشد؛

یعنی، چون تنها خداوند غفور و رحیم است، تمامی گناهان را می آمرزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 14

14 - رحمت و علم همه جانبه و گسترده خداوند، مقتضی طلب آموزش از او و امید بستن به اجابت او است .

و یتستغفرون للذین ءامنوا ربّنا وسعت کلّ شیء رحمة و علماً فاغفر للذین تابوا

برداشت یاد شده از تفریع «فاغفر للذین تابوا..» بر «رَبَّنَا وَسِعْتَ...» استفاده می شود؛ یعنی، ای پروردگار ما! چون رحمت و علم تو گسترده و جهان شمول است، پس بیامرز مؤمنان توبه کننده را... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 3،4

3 - رحمت الهی ، مایه نجات انسان از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت

و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته

4 - نجات مؤمنان و صالحان از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت ، برخاسته از رحمت و لطف الهی است ؛ نه از استحقاق آنان .

و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته

یادآوری و تصریح فرشتگان به این که حفظ مؤمنان از ناراحتی های قیامت نشانگر این است که آنان مورد رحمت و لطف الهی

ص: 32

قرار گرفته اند؛ می تواند حکایت از حقیقت یاد شده داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 21

21 - دوام جهان هستی ، برخاسته از غفران و رحمت بی کران حق ، با وجود شرک و ناسپاسی آدمیان

له ما فی السموت . . . تکاد السموت یتفطرن ... ألا إنّ الله هو الغفور الرحیم

چنانچه این آیات در مقام توحید و نفی شرک باشد، ارتباط آخرین عبارت آیه (ألا إنّ الله..) با بخش اول آیه، می تواند از جهت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 8

8 - لطف ، رحمت ، قدرت و عزت خداوند ، مقتضی مصون داشتن حریم وحی از نفوذ و تصرف پردازان

الله لطیف بعباده . . . و هو القویّ العزیز . . . و یمح الله البطل

ارتباط مجموعه آیات و سیاق واحد آنها، می تواند بیانگر معنای یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 14

14 - « نعمت ها » برخاسته از لطف و رحمت الهی و « مصائب و سختی ها » نتیجه عملکرد خود آدمی است .

وإنا إذا أذقنا الإنسان مآآ رحمة . . . و إن تصبهم سیئه بما قدّمت أیدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 4

4 - آفرینش فرشتگان ، براساس رحمت الهی است .

هم عبد الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- تقدیر و تثبیت امور در شب قدر ، براساس رحمت پروردگار به خلق

فیها یفرق کلّ امر حکیم . . . رحمه من ربّک

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «رحمه. .» در مقام بیان دلیل «یفرق. .» باشد؛ یعنی، تقدیر و تثبیت امور مهم، برای رحمت رسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تکیه بر هر چیز و هر کس - جز رحمت الهی - در قیامت ، بی ثمر به حال انسان

یوم لایغنی مولی عن مولی شیء . . . إلا من رحم الله

ص: 33

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 15

15- مهلت خداوند به کافران، ناشی از غفران و رحمت او است؛ نه جهل و ناتوانی او.

فلا تملکون... هو أعلم... و هو الغفور الرحیم

تعبیر «و هو الغفور الرحیم» در پی تهدید کافران، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد. بدین معنا که خداوند، قادر است کافران را کیفر دهد؛ اما آن را به تأخیر انداخته، تا مگر بنده ای استغفار نموده و روبه سوی حق آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 5

5 - انسان ها، بدون لطف و رحمت خداوند، در معرض ابتلا به عذاب دوزخ اند.

فمنّ الله علينا و وقینا عذاب السموم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 7

7 - نیکی های گسترده خداوند به خلق، نشأت یافته از رحمت بی کران او است؛ و نه معلول نیاز و چشمداشت.

هو البرّ الرحیم

توصیف «البرّ» به صفت «الرحیم»، می رساند که نیکی های خداوند از سر رحمت است؛ نه مانند نیکی خلق که برای جلب منافع مادی یا معنوی است و یا دستکم رهانیدن خود از شکنجه وجدان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 65 - 4

4 - رونق کشاورزی، نشانه لطف و رحمت الهی به انسان ها است.

لو نشاء لجعلنه حطماً . فظلمتم تفکّهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - اجازه گفتوگوی محرمانه با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، بدون دادن « صدقه نجوا » برای افراد ناتوان، برخاسته از غفران و رحمت خداوند

فإن لم تجدوا فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 17

17 - رأفت و رحمت گسترده خداوند، پشتوانه اجابت دعاها و استغفارهای انسان

يقولون ربنا اغفر لنا... ربنا إنك رؤوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 10

10 - رحمت و غفران گسترده الهی ، پشتوانه بخشایش گناه اهل مکه و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

عسى الله أن يجعل بينكم .. . والله غفور رحيم

از ارتباط میان «والله غفور رحيم» با صدر آیه - که نوید به اصلاح روابط مؤمنان مدینه و مکیان ستیزه جو را دربردارد - استفاده می شود که آن عداوت ها، پایان خواهد یافت و معاندان به سوی توبه روی خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهی آنان را دربر خواهد گرفت و در پرتو این رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 25

25 - غفران و رحمت الهی ، پشتوانه اجابت دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آمرزش خواهی آن حضرت برای امت

و استغفر لهنّ الله إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 44

44 - غفران و رحمت خداوند ، مقتضی استغفار و آمرزش خواهی بندگان از درگاه او است .

و استغفروا الله إنّ الله غفور رحيم

جمله «إِنَّ اللَّهَ ..» تعلیل برای فرمان «استغفروا...» است؛ یعنی، چون غفران و رحمت خداوند بسیار است، پس مقتضی است که از او آمرزش بطلبید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 13

13 - ناتوانی همگان ، از اعمال نظر و دخالت در تصمیم گیری های جهان آخرت ، برخاسته از فراگیر بودن ربوبیت خداوند و گستردگی رحمت او است .

ربّ السموت و الأرض و ما بينهما الرحمن لا يملكون منه خطاباً

9- آثار محرومیت از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - محرومیت منافقان و کافران از رحمت الهی ، مایه رنج و عذاب همیشگی آنان

و لعنهم الله و لهم عذاب مقیم

برداشت فوق بر این اساس است که «عذاب مقیم» در نتیجه نفرین الهی به دوری آنان از رحمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 10

10 - زیان کاری و خسارت واقعی انسان ، در عدم آمرزش گناهان و شامل نشدن رحمت خداوند بر اوست .

وإلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخسرین

ص: 35

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 13

13- محرومیت از رحمت الهی، زمینه ساز همراهی با شیطان و دنباله روی کردن از او است.

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابُ مَنْ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

«فاء» در «فتکون» برای تفریع است و مراد از «عذاب» به قرینه «من الرحمن» می تواند قطع رحمت باشد که از آن به خذلان تعبیر می شود.

10- ابعاد رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 1

1 - لزوم نگرش دقیق به آفاق رحمت خداوند در گستره هستی

فَانظُرْ إِلَىٰ ءَاثَرِ رَحْمَتِ اللَّهِ

«نظر» به معنای «گرداندن چشم به این و آن سو، به منظور دیدن و درک چیزی» است و گاهی هم مراد از آن، تأمل و کنکاش است (مفردات راغب).

11- ابلاغ رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 13

13 - ابلاغ رحمت خداوند به تکذیب کنندگان وحی و بیم دادن آنان از عذاب خداوند، روشهای کلی مقابله با آنان است.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رُبَّمَا زُورِحْمَهُ وَسَعَةٌ وَأَلَا يَرُدُّ بِأَسْفَهٍ عَنِ الْقَوْمِ الْمَجْرِمِينَ

12- استمرار رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 19 - 1

1 - لطف و رحمت پیوسته خداوند نسبت به بندگان خویش

اللّٰه لطيف بعباده

13- اطمینان به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

6- یعقوب (ع) مطمئن به یاری و رحمت خداوند در یافتن یوسف و بنیامین

فتحسوا من یوسف و أخیه و لاتأیسوا من روح الله

جلوه و نمود رحمت خداوند در آیه شریفه ، یاری و کمک او در یافتن یوسف و دستیابی به بنیامین است.

14- اعراض از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 7

7 - روی گردانی از پیام های الهی ، اعراض از رحمت او و روی برتافتن از منافع خویش است .

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن . . . معرضین

با توجه به این که پیام های الهی تبلور رحمت او است، روی گردانی از آن در حقیقت اعراض از رحمت خدا و محروم ساختن خود از لطف او می باشد.

15- اعلام رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران ، آمرزش ، رحمت و مهربانی خداوند

تبیء عبادی انی أنا الغفور الرحیم

16- اقرار به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 13

13 - اعتراف آرزوکنندگان ثروت قارونی به لطف و رحمت خداوند در حق ایشان ، به خاطر گرفتار نساختن آنان به سرنوشت قارون (فرو بردن آنان در زمین)

لولا أن منّ الله علينا لخسف بنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 9

9- اعتراف فرشتگان حامل عرش الهی ، به ربوبیت خداوند و رحمت و علم گسترده او درباره همه پدیده های عالم

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا

ص: 37

17- اقسام رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 4

4 - رحمت ویژه الهی دارای اقسام و انواع گوناگون

لا تفتح لهم أبواب السماء

چنانچه گشوده بودن درهای آسمان کنایه از رحمت ویژه الهی باشد، جمع آوردن کلمه «ابواب» حکایت از تنوع رحمت‌های ویژه دارد.

18- الوهیت مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 3

3- مخلوقات - که جملگی رهین نعمت و رحمت خداوند هستند - نمی توانند در رتبه الوهیت قرار گرفته و فرزند او به شمار آیند .

و ما ینبغی للرحمن أن یتخذ ولدًا

ذکر نام «رحمان» در این آیه، دربردارنده نوعی استدلال بر بطلان پندار فرزندگزینی خداوند است. یکی از وجوه این استدلال آن است که رابطه خداوند با موجودات، رابطه رحمت گستر و رحمت شده است و رحمت شده نمی تواند در رتبه رحمت گستر قرار گیرد؛ در نتیجه نمی تواند به عنوان «ولد» هم جنس والد بوده شانی از الوهیت را دارا شود.

19- امیدواران به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 16

16- شدت امیدواری حضرت ابراهیم (ع) به غفران و رحمت الهی ، حتی نسبت به مردم هدایت ناپذیر و مخالفان خود

و من عصانی فإنک غفور رحیم

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) امر مخالفان خود را به خدا واگذاشته و صفت غفران و رحمت او را بر زبان جاری کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- معبود های مشرکان ، خود ترسان از عذاب خدا و امیدوار به رحمت او هستند .

یرجون رحمته و یخافون عذابه

13- دعوت کنندگان به تعالیم الهی ، در عین تلاش برای کسب وسیله و راهی جهت تقرب به خداوند ، به رحمت او امیدوار و از عذابش بیمناکند .

یبتغون إلی ربّهم الوسیله ایّهم أقرب و یرجون رحمته و یخافون عذابه

ص: 38

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 12

12- اصحاب كهف ، يكتاپرستانی بودند كه از غير خدا ، قطع اميد كرده ، نياز به درگاه او بردند و چشم به رحمت وي داشتند .

فقالوا ربنا اتنا من لدنك رحمه

واژه «من لدنك» مي تواند حاكي از اين نکته باشد كه آنان، از غير خدا، قطع اميد كرده و تنها چشم به رحمتي از سوي او داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 16 - 8

8- اطمینان اصحاب كهف به برخورداری از رحمت الهی در صورت هجرت كردن از حاکمیت شرک و جامعه مشرک

فأووا إلى الكهف ينشر لكم ربكم من رحمته

فعل «ينشر» در جواب امر قرار گرفته و جزا برای شرط مقدر است؛ یعنی «إِنْ تَأَوَّأُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرُ..» و مفاد آن، حتمی بودن نشرِ رحمت الهی در صورت هجرت است.

20- امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 13، 2، 3، 1

1 - امیدواری مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خداوند ، به رحمت او

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

2 - امید داشتن به رحمت الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - ، از ویژگی های مؤمنان و مهاجران مجاهد

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

3 - ایمان و هجرت و جهاد در راه خدا ، از عوامل امیدواری به رحمت وی

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمت الله

13 - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، امیدواران واقعی به رحمت خداوند هستند .

الذین امنوا .. اولئک یرجون رحمت اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 10

10 - لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین کفروا ان ینتهوا ینغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 5،8،10

5- مایوس نشدن از رحمت خدا و امید داشتن به یاری او، توصیه یعقوب (ع) به فرزندان خویش

ص: 39

و لا تأیسوا من روح الله

«روح» به معنای سرور، فرح، استراحت و رحمت می باشد. اضافه آن کلمه به «الله» و متعلق قرار گرفتن «من روح الله» برای «لا تأیسوا» گویای این است که مراد از آن «رحمت» می باشد.

8- ضرورت دل بستن به یاری خدا و رحمت او برای رفع مشکلات و تحقق خواسته ها

و لا تأیسوا من روح الله إنه لا یأیس من روح الله إلا القوم الکفرون

10- شناخت خداوند و صفات او، مایه امیدواربودن به رحمت و یاری اوست.

و أعلم من الله ما لاتعلمون... و لا تأیسوا من روح الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 16,17

16- یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندانش به آمرزگاری و مهربانی خداوند، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

17- امیدوار ساختن مردم به مغفرت و رحمت الهی و بخشوده شدن گناهانشان، شیوه ای پسندیده و از خصلت های پیامبران است.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 9

9- لزوم امید داشتن به لطف الهی و متکی نبودن به صرف تلاش و کوشش خویش

ابتغاء رحمة من ربک ترجوها

همراه آمدن «ابتغاء» و «ترجوها» بیانگر لزوم هر دو عنصر در رسیدن انسان به امکانات مورد نیاز است نه تلاش بی امید و نه امید بی تلاش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 12

12- اصحاب كهف ، يكتاپرستانی بودند كه از غير خدا ، قطع اميد كرده ، نياز به درگاه او بردند و چشم به رحمت وي داشتند .

فقالوا ربنا انا من لدنك رحمه

واژه «من لدنك» مي تواند حاكي از اين نکته باشد كه آنان، از غير خدا، قطع اميد كرده و تنها چشم به رحمتي از سوي او داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 56 - 8

8 - اميد به برخورداري از رحمت خدا در پرتو اقامه نماز ، پرداخت زكات و اطاعت از پيامبر (صلي الله عليه و آله) اميدي به جا و شايسته

و أقيموا الصلوه وءاتوا الزكوه و أطيعوا الرسول لعلكم ترحمون

از اين كه خداوند پس از توصيه مؤمنان به اقامه نماز، پرداخت زكات و فرمان بري از پيامبر (صلي الله عليه و آله)، آنان را به رحمت خويش

اميدوار ساخته است به دست مي آيد كه اميد داشتن به رحمت خدا، پس از عمل به توصيه هاي الهي، اميدي به جا و شايسته

ص: 40

است.

21- امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 9

9- شایسته دانستن خدا برای عبادت و امید به رحمت های او، از انگیزه های پرستش خداست.

الحمد لله رب العلمین. الرحمن الرحیم... ایاک نعبد

مطرح ساختن عبادت خدا پس از توصیف او به ربوبیت، رحمانیت، رحیمیت و مالکیت روز جزا، بیانگر انگیزه های پرستش است؛ یعنی، چون خدا رب است، شایسته پرستش است و چون مردم به رحمت او نیازمندند، باید عبادتش کنند و بدان جهت که از عذاب آخرت می هراسند، باید او را پرستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 25، 21، 15

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذین یؤمنون بأیتنا فقل سلم علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمه

گزینش جمله توصیفی «الذین یؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «ءامنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

21 - لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آمرزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل... من عمل منکم سوءاً

25 - گنهکار نباید از آمرزش و رحمت خداوند مأیوس باشد.

من عمل منکم سوءاً... فأنه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 13

13 - آدمی در هر حال باید از عقوبتهای الهی ترسان و به رحمت او امیدوار باشد.

إن ربك سريع العقاب وإنه لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 23 - 10، 5

5 - آدم و حوا اميدوار به مغفرت و رحمت الهی

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا

10 - مغفرت و رحمت الهی تنها امید و وسیله رهایی گنهکاران از خسران گناه است.

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 41

8- ضرورت امید داشتن به رحمت خدا، در پی بروز مشکلات و از دست رفتن امکانات

ثم نزعنها منه إته لئوس كفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 37 - 4

4- هیچ کس ، حتی مطرودین درگاه الهی و لعن شدگان ، نباید از رحمت خداوند مأیوس شوند ؛ بلکه باید خواسته های خویش را از او طلب کنند .

وإن عليك اللعنة إلى يوم الدين . قال ربّ فأظنني إلى يوم يبعثون . قال فإنك من ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 4، 1

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل ، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل ، بنی اسرائیل است .

4- شکست امت های فسادگر به معنای قطع همیشگی رحمت الهی از آنان نیست .

عسی ربکم أن یرحمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 10

10- لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا در برخوردار شدن از فرزند بود .

فهب لی من لدنک ولیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 6

6 - لزوم امیدوار ساختن منحرفان و خطاکاران ، به رحمت و مغفرت الهی

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَ إِنَّ رَبَّكُمْ الرَّحْمَنُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 45 - 5

5 - تنها در سایه پرهیز از گناه و توبه از خطا های گذشته ، می توان به رحمت و لطف خدا امیدوار بود .

ص: 42

وإذا قيل لهم اتقوا... لعلكم ترحمون

به کار رفتن کلمه «لعل» که برای ترجیح و امیدواری است، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 10

10 - به هنگام گرفتاری و مشکلات - هر چند شدید و طاقت فرسا باشد - نباید از رحمت الهی مأیوس شد .

إذ نادى ربّه... ووهبنا له أهله... رحمه منّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 2,9

2 - عبادت شبانه با سجده و قیام، دغدغه خاطر داشتن از روز قیامت و امید به رحمت الهی، از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

أمن هو قنت ءاناء الیل ساجداً وقائماً یحذر الآخره ویرجوا رحمه ربّه

آیه شریفه به قرینه مقابله با آیه قبل - که درباره انسان های کافر بود - درصدد بیان اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین است.

9 - ربوبیت خداوند، مقتضی امیدواری انسان به رحمت او است .

ویرجوا رحمه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

قل یعبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم لاتقنطوا من رحمه الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2 - رحمت خداوند، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

یوم لایغنی مولی عن مولی شیء... إلا من رحم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 1

1 - منافقان ، بدان پندار که در دنیا با مؤمنان بوده اند و در انجام اعمال و تکالیف دینی (نماز ، روزه و . . .) با آنان همراهی داشته اند ، خود را همچون مؤمنان سزاوار رحمت الهی می دانند .

فضرب بینهم بسور له باب باطنه فيه الرحمه . . . ینادونهم ألم نکن معکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 5

5 - هراس از مقام ربوبی خدا و تقمت او و امید داشتن به رحمت وی ، از آداب دعا و نیایش به درگاه خداوند است .

ص: 43

و ادعوه خوفاً و طمعاً

هر یک از «خوفاً» و «طمعاً» مصدری است به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوه» می باشد. یعنی «ادعوه خائفین و طامعین». متعلق «طمعاً» به قرینه فراز بعد رحمت خداست و در مقابل، متعلق «خوفاً» نعمت خدا و دوری از رحمت او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 8,9

8 - قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

9 - ضرورت امیدوار بودن به رحمت و مغفرت خدا، حتی با داشتن پیشینه گناهی چون شرک و ارتداد

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 17

17 - ترس از عقوبت های خدا، در عین امید به مغفرت و رحمت او، مایه تربیت انسان و رشد و تعالی اوست .

إن ربک لسریع العقاب و إنه لغفور رحیم

توصیف خداوند به «عقوبت کننده ای سریع» و «بخشایشگری مهربان»، پس از به کارگیری عنوان «رب»، می تواند بیانگر این باشد که توجه به این دو صفت در انسان ترس و امیدی ایجاد می کند که مایه تربیت و کمال او خواهد شد.

22- انتظار رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 108 - 6

6 - عظمت رخداد قیامت و چشم دوختن به رحمت خداوند در آن روز، صداها را در سینه ها حبس و طنین آن را خواهد گرفت .

یومئذ . . . و خشعت الأصوات للرحمن

پایین آوردن صدا در قیامت، برخاسته از خشوع قلب است که نتیجه مشاهدات انسان از صحنه های آن روز می باشد.

23- انتفاع از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 2

2 - همه موجودات برخوردار از رحمت گسترده خداوند هستند .

الرحمن

ص: 44

24- اهمیت اعلام رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 5، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران، آمرزش، رحمت و مهربانی خداوند

تَبِّءُ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

5- آگاه ساختن بندگان از آمرزندگی و رحمت خداوند و آگاهی از آن، امری دارای اهمیت

تَبِّءُ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

طبق آنچه در کتابهای لغت آمده است «نبأ» اسم مصدر فعل «نَبِئ» و به معنای خبر است و در خبرهایی استعمال می شود که دارای اهمیت و فایده عظیمی باشد.

25- اهمیت امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 11

11- لزوم امیدواری به رحمت خدا در عین بیم داشتن از عذاب و کیفر او

أُولَئِكَ ... يَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ

26- اهمیت امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

تَبِّءُ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفران» و «آمرزش» اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از «عبادی» آن دسته از بندگان باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- توصیه فرشتگان به ابراهیم (ع) بر مأیوس نشدن از لطف و رحمت خداوند در زندگی

قالوا .. فلاتكن من القنطين

«قنوط» به معنای ناامید شدن از خیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 3

3- راه امیدواری به رحمت الهی برای انسان های گنهکار ، حتی در بدترین شرایط ، بسته نیست .

ليتبّروا ما علّوا تسييراً. عسى ربكم أن يرحمكم

ص: 45

27- اهمیت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 5

5 - بهره مندی از فضل و رحمت الهی ، از تمام اندوخته های مادی بهتر است .

قل بفضل الله و برحمته .. هو خیر مما یجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 5

5- اعراض از اعانه به مستمندان همراه با پوزش از آنها ، به خاطر اشتغال به امر مهمی چون جلب رحمت خداوند ، امری مجاز است .

إما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها فقل لهم قولاً ميسوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2- رحمت خداوند ، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

یوم لا یغنی مولی عن مولی شیءاً .. إلا من رحم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 14 - 9

9 - بخشایش و رحمت ، اساس و محور مشیت الهی است .

یغفر لمن یشاء و یعذب من یشاء و کان الله غفوراً رحیمًا

خداوند، گر چه متعلق مشیت را هم غفران و هم مجازات دانسته؛ ولی در نهایت بر مغفرت و رحمت ازلی خود تأکید ورزیده است. البته این برداشت، منوط به این است که فاعل «یشاء» همان فاعل «یغفر» و «یعذب» باشد و ضمیر فاعل به خداوند باز گردد.

28- ایمان به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 3

3 - باور به ربوبیت خدا، رحمت آفرینی و مالکیتش بر روز جزا، وادار کننده آدمی به پرستش او

رب العلمین. الرحمن الرحیم. ملک یوم الدین. ایاک نعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 34 - 12

ص: 46

12 - ضرورت توجه و باور به آمرزندگی و رحمت بیکران خداوند

فاعلموا إنَّ اللهَ غفورٌ رحيمٌ

29- باد رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 1 - 7

7- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : الرياح ثمان : أربع منها عذاب و أربع منها رحمه ... و الرحمه منها ... المرسلات ...
فیرسل الله المرسلات فثبیر السحاب ... »

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: بادهای هشت گونه اند؛ چهارگونه از آنها بادهای عذاب و چهارگونه دیگر رحمت اند. .. و از جمله بادهای رحمت... «مرسلات» است... پس خداوند «مرسلات» را می فرستد تا ابرها را به حرکت درآورد».

30- باران رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 4

4 - گیاهان نهفته در سرزمین های نامستعد ، هر چند باران رحمت بر آن ببارد ، تهی از خیر و برکتند و بازدهیشان اندک است .

و الذی خبث لا یخرج إلا نکداً

«نکد» به معنای چیزی است که خیر در آن نباشد و بی خیر بودن گیاهان به این است که بازدهی آن اندک باشد.

31- بشارت به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 14

14 - رهبران دینی باید صبر پیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

32- بشارت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- يوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

يغفر الله لكم و هو أرحم الرحمين

ص: 47

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله . . .» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 7

7 - تشویق شدن گنه کاران به آموزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

33- بی نظیری رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 11

11- رحمت گسترده الهی ، رحمتی بی بدیل و بی مانند است .

وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ

توصیف شدن خداوند به «أرحم الراحمین» (مهربان ترین مهربانان) دلیل بی مانند بودن او در مهربانی است؛ زیرا «برترین» در هر وصفی تنها یکی خواهد بود.

34- تبدیل رحمت به عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 4

4 - تبدیل مظاهر رحمت آفرین طبیعت ، به عوامل عذاب و نعمت ، در نتیجه عصیان گری انسان

رِيحٌ .. تَدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ

با توجه به نقش سازنده باد در سیستم حیات زمین؛ به کار گرفته شدن آن در راستای عذاب قوم عاد، بیانگر مطلب یاد شده است.

35- تحصیل رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 7

7 - نیل به هدایت و دستیابی به رحمت و الطاف الهی ، بشارت و مژده خداوند به صبرپیشگان راه ایمان

و بشر الصبرین . . . أولئک ... هم المہتدون

جمله «أولئک علیہم . . .» می تواند بیانگر بشارت و مژده ای باشد که «و بشر الصابریں» بدان اشاره داشت؛ یعنی: بشرهم بأن علیہم صلوات و ...

ص: 48

36- تداوم رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 8

8- رحمت الهی، امری اصیل و مستمر، و محرومیت از آن نتیجه عملکرد خود انسان است.

عسی ربکم آن یرحمکم و إن عدتم عدنا

در این آیه خداوند همه انسانها حتی گنهکاران را به رحمت خود امیدوار ساخته است: «اگر شما به گناه و فساد باز گردید، کیفر و عذاب ما هم مجدداً به سراغ شما خواهد آمد». از این سخن، نتیجه گرفته می شود که گرفتار شدن به عذاب خداوند و محرومیت از رحمت او، حاصل عملکرد خود انسان است و رحمت خداوند همواره، اصیل و مستمر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 42 - 4

4- روی گردانی کافران از پروردگار خویش، علی رغم برخورداری از رحمت مداوم او

قل من یکلؤکم . . من الرحمن بل هم عن ذکر ربهم معرضون

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است؛ یعنی، خداوند پس از بیان نیاز بشر به خدای رحمان و ذکر عذاب او، به علت اصلی کفر کافران (اعراض از یاد پروردگار و بی توجهی به ربوبیت الهی) پرداخته است.

37- تذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجه دادن تکذیب کنندگان و حی به رحمت و اسعه خداوند و بیم دادن آنان از عذاب حتمی اوست.

فإن کذبوک فقل ربکم ذورحمه وسعه ولا یرد بأسه عن القوم المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 5

5 - هارون، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد.

إِنَّمَا فَتَتَمُّ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

38- تعدد خزاین رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 4

4 - گنجینه های رحمت الهی متعدد و بسیار است .

ص: 49

39- تقدم رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 8

8 - رحمت خدا بر غضب وی پیشی دارد.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 12

12 - سبقت رحمت خدا بر غضب او

عذابي أصيب به من أشاء ورحمتي وسعت كل شيء

خداوند در بیان رحمت، فعل ماضی (وسعت) آورده و همگان را مشمول آن قرار داده است، ولی در بیان غضب، فعل مضارع (أصیب) به کار برده و با مترتب ساختن آن بر مشیت خویش، «من أشاء»، آن را امری مقدر و قطعی قلمداد نکرده است. از مقایسه این دو بیان به دست می آید که رحمت خدا اصل و غضب او عارضی و محدود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 10

10 - سبقت رحمت و نعمت خدا بر نعمت او

لم يك مغيرا نعمة أنعمها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 27

27 - سبقت رحمت الهی بر کیفر و غضبش

فإن يتوبوا يك خيراً لهم وإن يتولوا يعذبهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 50 - 4

4- تقدم و سبقت لطف و رحمت خداوند بر غضب و عذاب او

نبيء عبادى انى انا الغفور الرحيم . و ان عذابى هو العذاب الاليم

از اینکه خداوند در توصیه به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ابتدا غفران و رحمت خود و سپس عذاب خویش را ذکر کرده است می تواند بیانگر این باشد که: غفران و رحمت خداوند همواره بر غضب و عذاب او مقدم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 12

ص: 50

12- تقدم و سبقت رحمت خدا بر عذاب و کیفرش *

یرجون رحمته و یخافون عذابه

تقدم «یرجون رحمته» بر «یخافون عذابه» می تواند مشعر به مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 58 - 5

5- لطف و رحمت الهی بر آدمیان ، همواره ، مقدّم بر غضب او است .

و ربّك الغفور ذوالرحمه لو یؤاخذهم بما كسبوا لعجلّ لهم العذاب

جمله «و ربّك الغفور...» به منزله تعلیلی برای امتناع در «لو یؤاخذهم» است؛ یعنی، اگر تعجیلی در مؤاخذة و عذاب برخی از کافران صورت نمی گیرد، به دلیل غفران و رحمت گسترده پروردگار است. بر این اساس، شمول غفران و رحمت خداوند، سابق بر شمول غضب و عقوبت او است؛ یعنی، اصل اولی، شمول رحمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 3 - 40 - 7

7- سبقت رحمت و فضل خداوند ، بر غضب و عقوبت او

غافر الذنب و قابل التوب شدید العقاب ذی الطول

از تقدم دو صفت «غافر الذنب» و «قابل التوب»، بر «شدیدالعقاب» و «ذی الطول»، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

40- توبه و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 15

15 - توبه انسان به درگاه الهی ، محفوظ به دو رحمت از سوی خداوند

ثم تاب علیهم لیتوبوا إن الله هو التواب

توبه خداوند بر خطاکاران، (لطف و رحمت خدا به آنان) زمینه آن شد که آنان به سوی خدا توبه کنند و سپس خداوند هم رحمت خویش را بر آنان نازل کرده و خطایشان را ببخشید.

41- توکل به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 4

4- اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

ص: 51

42- جاودانگی رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 3

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی فراگیر) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

تنزیل من الرحمن الرحیم

«رحمان» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی و فراگیری رحمت خداوند است. «رحیم» که بر وزن فعیل است (این وزن غالباً حاکی از عدم انفکاک صفت از ذات می باشد) بیانگر پایان ناپذیری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 10

10- اقتدار و عزت خداوند ، آمیخته با رحمت گسترده و جاودان او است .

هو العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 28 - 10

10- رضا و رحمت حق ، اصلی ازلی و جاری در نظام آفرینش ، و خشم الهی زاینده اعمال آدمیان *

اتَّبِعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهُ وَ كَرِهُوا رِضْوَنَهُ

«أسخط» (از باب افعال) بیانگر ایجاد است؛ ولی «رضوان» (به صورت اسم) می نمایند که رضا و رحمت حق، همواره گسترده بوده و خواهد بود و تنها کافی است که انسان بدان تمایل داشته و از آن بهره گیرد، برخلاف خشم و کیفر الهی که با نفس عمل انسان، پدید آمده و ایجاد می شود.

43- جلب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 5

5- اعراض از اعانه به مستمندان همراه با پوزش از آنها ، به خاطر اشتغال به امر مهمی چون جلب رحمت خداوند ، امری مجاز است .

إِذَا تَعَرَّضْتُمْ لَهُمْ ابْتَغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ تَرْجُوهُمَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 2

2- هیچ موجودی ، توانایی جلب رحمت منع شده خداوند از مردم را ندارد .

و ما یمسک فلا مرسل له من بعده

ص: 52

44- حتمیت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 5

5 - برخورداری از رحمت الهی ، قطعی و مبتلا شدن به ناگواری ، غیر قطعی است .

وإذا أذقنا الناس رحمه فرحوا .. . وإن تصبهم سيئة

هرگاه ادات جمله شرطیه «إذا» باشد، دلالت بر حتمی الوقوع بودن شرط می کند.

45- حرمت یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 10

10 - مأیوس شدن بندگان از رحمت خداوند - هرچند گناهانشان بسیار باشد - حرام است .

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

46- حق طلبی مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 1

1- تنها مشمولان رحمت الهی ، در گیر و دار اختلافات دینی و مذهبی راه درست را می یابند و بر طریق حق گام می نهند .

و لا يزالون مختلفين. إلا من رحم ربك

47- خزاین رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 1

1 - گنجینه های رحمت پروردگار نزد احدی نیست .

أم عندهم خزائن رحمه ربك

«خزانه» (مفرد «خزائن») به معنای گنجینه است. «أم» نیز منقطعه بوده و به معنای «بل» و متضمن معنای همزه استفهام (از نوع استفهام انکاری) است.

ص: 53

48- درخواست رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 4

4- آدم و حوا پس از اعتراف به لغزش خویش از خداوند خواستند تا گناهشان را ببامرزد و بر آنان ترحم کند.

قالا ربنا ظللنا أنفسنا و إن لم تغفر لنا و ترحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 10، 7

7- فراگیری رحمت الهی بر موسی (ع) و هارون، از دعاها و درخواست های موسی (ع) از خداوند.

و أدخلنا فی رحمتک

10 - بیان «أرحم الراحمین» بودن خدا پس از درخواست آمرزش و رحمت، از آداب دعا به درگاه ربوبی است.

و أنت أرحم الراحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 7

7- استغفار و دعا برای جلب رحمت الهی، از مشخصات عبودیت و ایمان

إنَّه کان فریق من عبادی یقولون ربِّنا ءامنا فاعفر لنا و ارحمنا

49- درخواست رحمت برای مربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 10

10- انسان باید از مربی خویش قدردانی و برای او از خداوند طلب رحمت کند.

ربِّ ارحمهما کما ربَّیانی صغیراً

50- درخواست رحمت برای والدین

5- دعا و طلب رحمت بی دریغ از پروردگار برای پدر و مادر ، از وظایف فرزند است .

قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

«کما» می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که چون رحمت پدر و مادر به فرزند بی دریغ بوده، پس فرزند نیز متقابلاً باید چنین رحمتی را برای پدر و مادرش درخواست کند.

9- درخواست رحمت از پروردگار برای پدر و مادر ، ادای گوشه ای از زحمت های بی دریغ آنان است .

وقل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

«کما» حرف تشبیه مجازی و به معنای «لما» است؛ یعنی، خداوندا به آنان ترحم کن به خاطر آنکه آنان مرا با زحمتهای

خود پرورش داده اند.

51- درخواست رحمت برای هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 7

7- فراگیری رحمت الهی بر موسی (ع) و هارون، از دعاها و درخواست های موسی (ع) از خداوند.

و أدخلنا فی رحمتک

52- درخواست رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 7

7- اصحاب كهف، با التجا به ربوبیت الهی، خواهان جلب رحمت و حمایت او شدند.

فقالوا ربّنا انا من لدنك رحمه و هیئ لنا

53- دعا برای رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 2

2- همه انسان ها، حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نیازمند دعا و نیایش برای جلب رحمت خداوند

وقل رب اغفر وارحم

54- دعوت به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به ایمان و ترک کفر برای دستیابی به رحمت و سعادت دنیا و آخرت

یستعجلونک بالسیئه قبل الحسنه

«ال» در «الحسنه» عهد ذهنی است و اشاره به نویدهایی دارد که پیامبر(صلی الله علیه و آله) به اهل ایمان ابلاغ می کرد و به قرینه مقابله آن با «السیئه» دوری از عذاب دنیا و آخرت و رسیدن به آسایش و سعادت در دنیا و آخرت است.

ص: 55

55- دوری از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 4

4 - خردمندان ، رنج دوری از رحمت خداوند و خواری از سوی او را سخت تر از آتش دوزخ می دانند .

لاولی الالباب . . . ربنا انك من تدخل النار فقد اخزيته

جمله شرطیه «من تدخل النار فقد اخزيته»، علت برای جمله «فقنا عذاب النار» است، و بیانگر این معناست که آنچه به نظر «اولی الالباب» دردآور است و قابل تحمل نیست، خواری و خذلان دوزخیان به دست خداوند است؛ نه سوختن در آتش جهنم.

56- دوستی با مایوسان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 6

6 - مایوسان از رحمت حق و ثواب اخروی ، غیرقابل اعتماد و ناشایست برای دوستی و موذت

يأيتها الذين ءامنوا لاتتولوا قوماً . . . قد يسوا من الآخره

جمله «قد يسوا» به منزله تعلیل برای «لاتتولوا» می باشد.

57- ذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 13

13 - توجه به عقاب ، رحمت و مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

واعلموا ان الله شديد العقاب وان الله غفور رحيم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 10

10 - لزوم توجه انسان به توبه پذیری و رحمت گسترده خداوند

ألم يعلموا أن الله هو يقبل التوبة .. و أن الله هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 92 - 14

14- يوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

يغفر الله لكم و هو أرحم الرحمين

جمله «و هو ..» حالیه است و به منزله تعلیل برای «یغفر الله» می باشد ; یعنی، چون «ارحم الرحمين» است، گناه شما

ص: 56

را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه - از من و غیر من - مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 3

3- لطف و رحمت خداوند به بندگان ، سزاوار ذکر و یادآوری است .

ذکر رحمت ربّك عبده زكريّا

58- ذکر رحمت عام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 1 - 2

2 - خداوند ، توجه دهنده خلق به رحمت بی کران خویش

الرحمن

آغاز شدن سوره با وصف «الرحمان» بیانگر مطلب یاد شده است.

59- رحمت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 21

21- آیات الهی در قرآن و دیگر کتب آسمانی ، جلوه رحمت واسعه او است .

إذا تتلى عليهم آيت الرحمن

استناد «آیات» به «رحمن» گویای برداشت یاد شده است. مضارع بودن «تتلى» دلالت دارد که وصف «النبین» و «من هدینا واجتیبنا» در هر زمان، چنین اقتضایی دارد؛ بنابراین «آیات الرحمن» شامل قرآن نیز می شود.

60- رحمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 21 - 3

3 - عالم آخرة ، عالم كيقر و رحمت است .

ثم الله ينشئ النشأه الأخره . . . يعذب من يشاء و يرحم من يشاء

ص: 57

61- رحمت اخروی بر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 17

17 - درون حصار کشیده شده میان مؤمنان و منافقان در قیامت ، محل رحمت خدا و خارج آن در احاطه عذاب الهی است .

باطنه فيه الرحمه و ظهره من قبله العذاب

62- رحمت اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 9

9 - خداوند در قیامت نظر رحمتی بر کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق دینی ، نخواهد داشت .

و لاهم ينظرون

در برداشت فوق فعل مجهول «ینظرون» از (نظر) به معنای رؤیت گرفته شده است. بر این مبنا «ولاهم ينظرون»؛ یعنی، نظر رحمتی به آنان نخواهد شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 7

7 - اعراض کنندگان از راه خدا ، بازدارندگان مردم از پیوستن به آیین الهی و آنان که راه خدا را منحرف جلوه می دهند ، از رحمت الهی در قیامت بدور خواهند بود .

أن لعنة الله على الظالمين. الذين يصدون عن سبيل الله و يبغونها عوجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 11

11 - دنیا ظرف رحمت عام و گسترده خداوند و آخرت جایگاه تحقق رحمت خاص اوست . *

رحمتی وسعت کل شیء فساکتبها للذین یتقون

جمله «رحمتی وسعت ..» جواب موسی(ع) است که برای خود و پیروانش سعادت دنیا و آخرت را درخواست کرد. بنابراین به قرینه

«سین» در «سأکتب» می توان گفت «سأکتبها» برای آخرت و «رحمتی» برای دنیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 20

20 - وعده خداوند به بهره مند ساختن مؤمنان راستین ، از رحمت خاص خویش در قیامت

و المؤمنون و المؤمنات .. أولئک سیر حمهم اللّٰه

تعبیر «سیر حمهم» که اختصاص به آینده دارد به جای «یرحم» می تواند اشاره به قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 1

ص: 58

1 - امت اسلامی ، در دو عرصه دنیا و آخرت ، از فضل و رحمت خداوند برخورداراند .

و لولا فضل الله عليكم و رحمته في الدنيا و الآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 7

7 - بهشت ، تجلی رحمت الهی در قیامت

فیدخلهم ربهم فی رحمته

بنابراین که مراد از «رحمت» بهشت باشد، برداشت بالا به دست می آید.

63- رحمت اخروی خلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 1,3

1 - کفرپیشگان مستکبر در دنیا سوگند یاد می کنند که خداوند مؤمنان را در آخرت مشمول هیچ رحمتی نخواهد کرد .

أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم الله برحمه

کلمه «رحمه» نکره است و چون پس از نفی واقع شده، معنای عموم از آن استفاده می شود. قابل ذکر است که مراد کافران از «رحمت»، رحمت‌های اخروی است. یعنی بر فرض اینکه آخرتی باشد، خداوند رحمتش را شامل حال مؤمنان نخواهد کرد. فعل مضارع «لا ينال» و نیز معقول نبودن نفی تمامی رحمتها در دنیا این معنا را تأیید می کند.

3 - مستکبران کفرپیشه مدعی برخورداری خویش از رحمت های الهی در آخرت

أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم الله برحمه

زیرا سوگند مستکبران به محرومیت مؤمنان از رحمت الهی، از موضع کسی است که تنها خود را بهره مند از مواهب الهی می داند.

64- رحمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 129 - 9

9 - خداوند ، بسیار آمرزنده و همواره مهربان با بندگان

والله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 132 - 1,5

1 - نيل به رحمت الهی ، در گرو اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و اطيعوا الله و الرسول لعلکم ترحمون

5 - امید برخورداري از رحمت الهی ، برانگیزاننده مردم برای پیروی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و اطيعوا الله و الرسول لعلکم ترحمون

ص: 59

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 133 - 15

15 - اطاعت خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)، جلب رحمت الهی و آمرزش گناهان، مراحلی در طول هم برای ورود به بهشت متّین

و اطیعوا الله و الرسول لعلکم ترحمون. و سارعوا الی مغفره من ربکم و جتّه عرضها

65- رحمت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 57 - 3

3 - باران، رحمتی از جانب خداوند است.

بشراً بین یدی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 48 - 2

2 - باران، جلوه رحمت الهی برای آدمیان

أرسل الريح بشراً بین یدی رحمته و أنزلنا من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 5

5 - باران، رحمت الهی برای بندگان است.

أن یرسل الريح مبشّرت و لیذیقکم من رحمته

مراد از «رحمت» به قرینه «یرسل» و «مبشّرات» و «یذیق» باران است.

66- رحمت بر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 11، 5، 4

4- ابراهیم (ع) و خانواده او ، همواره مشمول رحمت و برکات خاص خداوند بودند .

رحمت الله و برکتہ علیکم اهل البیت

5- اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشرنها یاسحق . . . رحمت الله و برکتہ علیکم اهل البیت

11- نزول رحمت و برکت خاص از ناحیه خداوند بر ابراهیم (ع) و سایر شایستگان رحمت ، نمودی از ستایش خدا از آنان و جلوه ای از والامقامی اوست .

رحمت الله و برکتہ علیکم اهل البیت إنه حمید مجید

«إنه حمید مجید» به منزله تعلیل برای شمول رحمت و برکت بر خاندان ابراهیم است؛ یعنی، چون خداوند از کار نیک

ص: 60

بندگان ستایش می کند و شما اهل بیت نیز کارهای نیک انجام دادید و سزاوار ستایشید، خداوند رحمت و برکات خویش را بر شما ارزانی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزندانش ، اسحاق و یعقوب ، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

و وهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «و هبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

67- رحمت بر اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزندانش ، اسحاق و یعقوب ، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

و وهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «و هبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

68- رحمت بر اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 17 - 7

7- ره یابی اصحاب کهف به پناهگاهی امن و وسیع ، نمودی از رحمت و هدایت الهی برای آنان بود .

ینشر لکم ربکم من رحمته . . . و هم فی فجوه منه

69- رحمت بر ایوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 6

6- رفع بیماری، غم و گرفتاری ایوب (ع) و بازگشت خانواده اش به آن، رحمتی از جانب خدا بر او بود.

فكشفنا ما به . . . رحمه من عندنا

ص: 61

70- رحمت بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 6

6 - بندگان خالص خدا، مشمول رحمت ویژه خدا هستند.

و عباد الرحمن

آمدن صفت «رحمن» به جای دیگر اوصاف خداوند و اضافه شدن «عباد» به آن، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

71- رحمت بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 4

4- کتاب آسمانی موسی (تورات)، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله کتب موسی اماماً و رحمه

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «اماماً و رحمه» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

72- رحمت بر پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 7

7- نوح (ع)، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحیم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

73- رحمت بر توابین اهل مدین

11- شعیب (ع) ، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه ان ربی رحیم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «ان ربی» گفته می شد «ان ربکم...». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت

ص: 62

خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانشانند.

74- رحمت بر توطئه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 6

6- ربوبیت خداوند ، مقتضی بازگذاشتن در رحمت خویش به روی فتنه گران مجازات شده

و لیتبروا ما علواً تتبیراً . عسی ربکم أن یرحمکم

75- رحمت بر حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 7

7- تنها اهل ایمان و حق پذیران ، برخوردار از شفا و رحمت قرآند .

و ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمه للمؤمنین

76- رحمت بر خانواده ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 4,5

4- ابراهیم (ع) و خانواده او ، همواره مشمول رحمت و برکات خاص خداوند بودند .

رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البیت

5- اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشرنها یاسحق . . . رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البیت

77- رحمت بر صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 4,8 - 1

1 - مؤمنان نیک کردار ، مشمول رحمت پروردگار در قیامت

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

4 - مؤمنان نیک کردار ، مشمول رحمت حق در پی مشاهده نگرانی های همگانی قیامت *

و تری کلّ أمّه جائیه .. فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ

برداشت بالا بدان احتمال است که «فَأَمَّا الَّذِينَ ..» تفریع بر «تری کلّ أمّه جائیه» باشد.

ص: 63

8 - شمول رحمت حق در قیامت نسبت به مؤمنان صلاح پیشه ، نمودی از ربوبیت او

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

به کار رفتن واژه «رب» و اضافه آن به «هم»، بیانگر مطلب یاد شده است.

78- رحمت بر فرزندان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزندانش ، اسحاق و یعقوب ، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

و وهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «و هبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

79- رحمت بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 6

6- رحمت خدا حتی کافران و گمراهان را نیز فرا می گیرد .

فليمدد له الرحمن مَدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 10

10- رحمت خداوند حتی کافران را نیز فرامی گیرد .

أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

ذکر نام «رحمان» در نفی مدعای کافران به جهت بیان این نکته است که تفضلی خداوند به کافران نیز پرتویی از رحمانیت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 42 - 4

4- روی گردانی کافران از پروردگار خویش ، علی رغم برخورداری از رحمت مداوم او

قل من یکلؤکم .. من الرحمن بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است؛ یعنی، خداوند پس از بیان نیاز بشر به خدای رحمان و ذکر عذاب او، به علت اصلی کفر کافران (اعراض از یاد پروردگار و بی توجهی به ربوبیت الهی) پرداخته است.

ص: 64

80- رحمت بر گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 6

6- رحمت خدا حتی کافران و گمراهان را نیز فرامی گیرد .

فليمدد له الرحمن مدًّا

81- رحمت بر گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 7

7 - تشویق شدن گناه کاران به آموزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إنَّه هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آموزش خداوند به بندگان گناه کار

قل يعبادى الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله

82- رحمت بر محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 56 - 20

20- برخورداری محسنان از رحمت خاص خداوند در دنیا ، مشیت و خواست اوست .

نصيب برحمتنا من نشاء و لانضيع أجر المحسنين

83- رحمت بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مورد فضل و رحمت عظیم و گسترده الهی

إن فضله كان عليك كبيراً

7- ربوبیت الهی نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ربوبیتی آمیخته با رحمت است .

إلا رحمه من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 65

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره، مشمول رحمت خداوند است.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ

با توجه به معنای «صلاه» که دعا است، دعای خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) طبق نظر مفسران بسیاری، رحمت فرستادن بر او است.

12 - «عن ابن أبي حمزه عن أبيه قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» فقال: الصلاه من الله عز وجل رحمه و من الملائكة تزكيه و من الناس دعاء...» ;

علی بن ابوحزمه، از پدرش، روایت کرده که: از امام صادق (ع) از این سخن خداوند عزوجل «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ...» پرسیدم، فرمود: صلوات خداوند، همان رحمت و صلوات ملائکه به پاکی یاد کردن و صلوات مردم دعا است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 1 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره مند از غفران و رحمت خداوند

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ... وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

84- رحمت بر مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 2

2 - فضل و رحمت خداوند، شامل همه افراد امت اسلام

و لولا فضل الله عليكم و رحمته

85- رحمت بر مسلمانان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 20

20- مصونیت مؤمنان مکه و بهره مندی آنان از رحمت الهی، از اهداف برقراری صلح حدیبیه

ليدخل الله في رحمته من يشاء

از ارتباط جمله «ليدخل . . .» با آيه قبل، مطلب بالا استفاده مي شود؛ زيرا «ليدخل . . .» غايت براي جواب محذوف است؛ يعنى، ما بدين سبب اجازه جنگ نداديم تا مؤمنان مکه آسيب نينند و از رحمت الهى بهره مند گردند.

86- رحمت بر معرضان از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 42 - 6

6- همه انسان ها ، حتى روى گردانان از پروردگار ، مشمول رحمت الهى اند .

ص: 66

قل من يكلؤكم . . . بل هم عن ذكر ربهم معرضون

87- رحمت بر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 3، 1

1- برانگیخته شدن هارون (ع) به نبوت ، موهبت خداوند و پرتوی از رحمت او به موسی (ع) بود .

و وهبنا له من رحمتنا آخاه هرون نبياً

3- حضرت موسی (ع) مشمول رحمت الهی

و وهبنا له من رحمتنا

88- رحمت بر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 9

9- قرآن ، گنجینه ای از رحمت های ویژه الهی برای مؤمنان به آن

هدی و رحمه لقوم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 8، 7

7- نوح (ع) ، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحیم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

8- بخشش گناهان بندگان و گسترش رحمت بر آنان ، جلوه ای از ربوبیت خداوند

إن ربی لغفور رحیم

7- تهدید توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جلوه رأفت و رحمت خداوند به مؤمنان است .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم .. أو يأتيهم العذاب ... فإن ربكم

برداشت فوق، بر این اساس است که عبارت «فإن ربكم لرءوف رحيم» خطاب به مؤمنان باشد و ذکر آن پس از تهدیدهای گوناگون علیه توطئه گران، می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 64 - 9

9- قرآن ، کتاب هدایت و رحمت برای مؤمنان است .

و ما أنزلنا عليك الكتاب .. هدى و رحمه لقوم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 6,7

6- آیات قرآن ، رحمتی بزرگ از جانب خدا برای اهل ایمان است .

و نزل .. رحمه للمؤمنين

7- تنها اهل ایمان و حق پذیران ، برخوردار از شفا و رحمت قرآند .

و نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمه للمؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند .

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت .. و أقیموا الصلوه و آتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 1,2,3,9,12

1 - خداوند ، اعطا کننده رحمت ویژه خویش ، بر مؤمنان است .

هو الذی یصلی علیکم

به قرینه «و کان بالمؤمنین رحیماً» مراد از صلوات خدا بر مؤمنان، اعطای رحمت است.

2- اعطای رحمت ویژه خداوند به مؤمنان ، به منظور بیرون بردن آنان از ظلمت ها و رساندن شان به نور است .

هو الذی یصلی علیکم .. لیخرجکم من الظلمت إلى النور

3 - رحمت ویژه خداوند برای مؤمنان ، مقتضی ذکر و تسبیح فراوان او از سوی آنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا . وَسَبِّحُوهُ... هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ

9 - خداوند ، بر مؤمنان رحیم (مهربان) است .

و كان بالمؤمنين رحيماً

12 - برخوردار کردن مؤمنان از رحمت ویژه ، برخاسته از عنایت و مهربانی خداوند به آنان است .

هو الذي يصلي عليكم . . . و كان بالمؤمنين رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 44 - 6

6 - تدارک پاداش کریمانه برای مؤمنان از سوی خداوند ، ناشی از رحمت او به آنها است .

و كان بالمؤمنين رحيماً . . . و أعدّ لهم أجراً كريماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 68

1 - مؤمنان نیک کردار ، مشمول رحمت پروردگار در قیامت

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

4 - مؤمنان نیک کردار ، مشمول رحمت حق در پی مشاهده نگرانی های همگانی قیامت *

و تری کُلِّ أُمَّةٍ جَائِيهٌ .. فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ

برداشت بالا بدان احتمال است که «فَأَمَّا الَّذِينَ ..» تفریع بر «تری کُلِّ أُمَّةٍ جَائِيه» باشد.

8 - شمول رحمت حق در قیامت نسبت به مؤمنان صلاح پیشه ، نمودی از ربوبیت او

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

به کار رفتن واژه «رب» و اضافه آن به «هم»، بیانگر مطلب یاد شده است.

9 - احاطه و فراگیری رحمت الهی ، نسبت به مؤمنان در قیامت

فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

تعبیر «یدخلهم ..» می رساند که شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان نیک کردار، محدودیتی ندارد و آنان داخل در رحمت او و مستغرق در آن می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 10

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او ، براساس علم و حکمت او است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا . يَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یدخل من یشاء ..»، خبر برای «إِنَّ» در «إِنَّ اللَّهَ» و جمله «كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

89- رحمت بر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- خداوند، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

ءاتی رحمة من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نوح (ع) و همراهان او در کشتی، بهره مندان از رحمت خدا

لا عاصم الیوم من أمر الله إلا من رحم

ص: 69

90- رحمت بر همسفران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 9

9- نوح (ع) و همراهان او در کشتی ، بهره مندان از رحمت خدا

لا عاصم الیوم من امر الله إلا من رحم

91- رحمت بر یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزندانش ، اسحاق و یعقوب ، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

و وهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «و هبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

92- رحمت بر یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 7

7- یوسف (ع) مصونیت خویش از گناه و خیانت را پرتوی از رحمت الهی بر خویش می دانست .

ما أبرء نفسی . . . إلا ما رحم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 17

17- دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی ، پاداش کار های نیک او بود .

كذلك مكّنا . . . نصیب برحمتنا . . . و لانضیع أجر المحسنین

93- رحمت بودن اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 5

5- اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشّرنها بإسحق . . . رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البيت

ص: 70

94- رحمت بودن تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 8

8 - تورات کتابی هدایتگر و موجب رحمت است.

ءاتینا موسی الکتب تماما . . . و هدی و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 9

9- تورات ، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

95- رحمت بودن فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 6

6- فرزند صالح ، رحمت و برکت خداوند است .

فبشّرناها یاسحق . . . رحمت الله و برکتته علیکم أهل البيت

96- رحمت بودن قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 2

2- قرآن ، کتابی است آغاز شده با نام خدا و همراه با اعلام رحمت بر بندگان .

بسم الله الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 14

14- قرآن ، برای مردم رحمت آفرین است .

ولکن ... هدی ورحمه

97- رحمت بودن یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 5

5- اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

ص: 71

فبشرنها بإسحق . . . رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البيت

98- رحمت به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 6

6- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران

و ءاتنی رحمه من عنده

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت دارد و توصیفش به «من عنده» حاکی از ارجمندی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 7

7- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران است .

و ءاتنی منه رحمه

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت آن دارد که در برداشت از آن به رحمت خاص تعبیر شد.

99- رحمت به صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 6

6- خداوند ، صالح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

و ءاتنی منه رحمه

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

100- رحمت بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 6

6- بهشت های عدن ، جلوه ای از رحمت بی کران الهی است .

جَنَّتِ عَدْنُ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ

کلمه «الرحمن» بیانگر نکته فوق است.

ص: 72

101- رحمت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 3

3 - نوشته ها و حقایق موجود در الواح عطا شده به موسی ، هدایتگر انسان ها و رحمت آفرین برای آنها

و فی نسخهها هدی و رحمه

کلمه «نسخه» به نوشته اصلی و نیز به رونوشت آن به اعتبار اینکه جانشین نوشته اصلی است، اطلاق می گردد. (لسان العرب). ظاهراً مراد از «نسخه» در آیه شریفه همان نوشته اصلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 43 - 5

5 - تعلیمات تورات ، بصیرت بخش ، هدایتگر و رحمت آفرین برای مردم

و لقد آتینا موسی الکتب . . . بصائر للناس و هدی و رحمه

102- رحمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 74 - 4, 3, 2, 1

1 - نبوت و هدایت ، رحمت خاص خداوند

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم قل ان الهدی هدی الله . . . قل ان الفضل بید الله ..

جمله «یختص برحمته»، رد پندار یهود است که می پنداشتند پیامبر فقط از میان ایشان مبعوث می شود، بنابراین مقصود از «رحمه» در آیه، پیامبری است.

2 - برخورداری از رحمت خداوند ، در گرو مشیت اوست .

یختص برحمته من یشاء

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مشمول رحمت خاص الهی

قل ان الفضل بید الله . . . یختص برحمته من یشاء

بنابراینکه مراد از فضل الهی، نبوت و برگزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

4- رحمت خاص خداوند، برخاسته از فضل عظیم اوست.

یختص برحمته من یشاء و الله ذو الفضل العظیم

جمله «و الله ذو الفضل» علت برای جمله «یختص برحمته» است.

103- رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 6,7,10

6 - خداوند، بر اساس مشیت خویش رحمتش را به گروهی از انسان ها اختصاص می دهد.

و الله یختص برحمته من یشاء

ص: 73

7 - خداوند، دارای رحمتی خاص است.

والله يختص برحمته من يشاء

10 - نزول رحمت خاص الهی بر بندگان، مسبوق به وجود زمینه‌ها و شایستگی‌هایی در آنان است.

والله يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم

هدف از توصیف خداوند به دارنده فضل و بخشش بی‌کران، پس از «والله يختص برحمته من يشاء»، بیان این حقیقت است که: اگر خداوند رحمت ویژه خود را به همگان عطا نمی‌کند و به فرد و یا گروهی اختصاص می‌دهد، نه از جهت کمبود رحمت است؛ بلکه وجود زمینه در انسانها، دخیل در جلب رحمت ویژه الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 2، 1

1 - الطاف و عنایت های خداوند، ثناء و درود او و رحمت خاصش همواره بر مؤمنان صبرپیشه، سایه گستر است.

أولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمه

صلاه به معنای توجه کردن و مورد مهر قرار دادن است. (الکشاف)

2 - گسترش الطاف و رحمت خاص الهی بر مؤمنان صبور، پرتوی از ربوبیت خداوند است.

من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 12، 4، 3

3 - عنایت ویژه خداوند به رشد و تربیت معنوی مریم (س)

وانبتها نباتاً حسناً

4 - عنایت خاص خداوند نسبت به برخی از انسان‌ها، موجب رشد و تعالی ویژه آنان

فتقبلها ربها... و انبتها نباتاً حسناً

12 - عنایت پروردگار، تربیت شایسته، پرستش خدا و تغذیه صحیح، از عوامل مؤثر در رشد معنوی انسان

و انبتها نباتاً حسناً و كفلها زكراً .. المحراب و جد عندها رزقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 27

27 - خداوند دارای فضل و رحمتی خاص ، نسبت به مؤمنان

و الله ذو فضل على المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 17,22

17 - رهایی اکثریت مسلمانان از پیروی شیطان ، مرهون فضل و رحمت خاص الهی است .

لولا فضل الله عليكم و رحمته لاتبعتم الشيطان الا قليلا

با توجه به زمینه آیات این بخش از سوره، که درباره غزوه بدر صغراست، معنای آیه با عنایت به استثنا، چنین است: تنها گروهی اندک از مسلمانان بدون هدایت ویژه خداوند به حکم ضرورت دفاع از اسلام، راهی نبرد شدند و شایعات توانمندی دشمن، آنان را از انجام وظیفه بازداشت، بر خلاف بسیاری از آنان که به سبب آن شایعات تصمیمی بر شرکت در نبرد

ص: 74

نداشتند، ولی ارشادات پیامبر (صلی الله علیه و آله) عامل حرکت آنان شد.

22 - رهایی مسلمانان از پیروی شیطان در اکثر امور، مرهون فضل و رحمت خاص الهی

و لو لا فضل الله علیکم و رحمته لاتبعتم الشیطان الا قليلا

بنابر اینکه «قلیلا» صفت برای مصدر محذوف «اتباعاً» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 64 - 16

16 - پذیرش قرآن و معارف آن در گرو رحمتی خاص از جانب خداوند

و لعنوا بما قالوا .. ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 4, 3, 2

2 - دستیابی به رحمت‌های ویژه الهی در گرو راهیابی به عالمی برتر از عالم دنیاست.

لاتفتح لهم أبواب السماء

بنابراین که مراد از «لاتفتح ..» محرومیت کافران از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا باشد، کلمه «سما»، اشاره به آن دارد که گنجینه آن رحمتها در جایگاهی فراتر از عالم ماده است.

3 - کفر و شرک مانع راهیابی به عالم برتر برای کسب رحمت‌های ویژه الهی است.

إن الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لاتفتح لهم أبواب السماء

4 - رحمت ویژه الهی دارای اقسام و انواع گوناگون

لاتفتح لهم أبواب السماء

چنانچه گشوده بودن درهای آسمان کنایه از رحمت ویژه الهی باشد، جمع آوردن کلمه «ابواب» حکایت از تنوع رحمت‌های ویژه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 14, 13

13 - دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت های ویژه خداوند ، از اهداف بعثت آن حضرت بود .

جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم .. لعلكم ترحمون

14 - شمول رحمت خاص الهی بر بندگان ، از اهداف نزول دین و بعثت پیامبران

آن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم .. لعلكم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 4

4 - نجات هود و همراهانش ، جلوه ای از رحمت خاص خداوند

فأنجينه و الذين معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 10،11،14

ص: 75

10 - خداوند دارای رحمتی عام و فراگیر همه موجودات و دارای رحمتی خاص و فراگیر گروهی از انسانها

و رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

خداوند از یک سو رحمت خویش را با جمله «وسعت کل شیء» فراگیر همه موجودات معرفی کرده و از سویی دیگر با جمله «سأکتبها» آن را مخصوص گروهی از انسانها دانسته است. از مقایسه بین این دو معنا می توان استفاده کرد که مراد از رحمت در «سأکتبها»، رحمتی خاص است. گفتنی است بر این مبنا ضمیر در «سأکتبها» به طریقه استخدام، به «رحمتی» برگردانده می شود.

11 - دنیا ظرف رحمت عام و گسترده خداوند و آخرت جایگاه تحقق رحمت خاص اوست . *

رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

جمله «رحمتی وسعت ..» جواب موسی (ع) است که برای خود و پیروانش سعادت دنیا و آخرت را درخواست کرد. بنابراین به قرینه «سین» در «سأکتب» می توان گفت «سأکتبها» برای آخرت و «رحمتی» برای دنیا است.

14 - برخوردار شدن از رحمت خاص الهی در گرو ایمان به تمامی آیات خداست .

فسأکتبها للذین یتقون .. و الذین هم بایتنا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 6، 3، 2

2 - مهاجران و مجاهدان راه خدا، مشمول رحمت ویژه الهی اند .

هاجر و جاهدوا فی سبیل اللّٰه .. یبشرهم ربهم برحمة منه

نکره آوردن کلمه «رحمه» حاکی از این است که: مؤمنان مهاجر و مجاهد راه خدا، برخوردار از رحمتی خاص و ویژه خواهند بود.

3 - برخورداری از مقام رضوان (رضایت کامل خدا از انسان) از موهبت های خاص خداوند به مؤمنان مهاجر و مجاهد

هاجر و جاهدوا فی سبیل اللّٰه .. یبشرهم ربهم ... و رضون

6 - برخورداری مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت .

هاجر و جاهدوا فی سبیل اللّٰه .. یبشرهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمه» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 20

20 - وعده خداوند به بهره مند ساختن مؤمنان راستین ، از رحمت خاص خویش در قیامت

و المؤمنون و المؤمنات .. أولئك سير حمهم الله

تعبیر «سیر حمهم» که اختصاص به آینده دارد به جای «یرحم» می تواند اشاره به قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5,6

5- خداوند ، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

ءاتى رحمه من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

ص: 76

6- مقام نبوت، رحمت خاص خداوند به پیامبران

و ءاتنی رحمه من عنده

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت دارد و توصیفش به «من عنده» حاکی از ارجمندی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 6،7

6- خداوند، صالح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید.

و ءاتنی منه رحمه

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

7- مقام نبوت، رحمت خاص خداوند به پیامبران است.

و ءاتنی منه رحمه

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت آن دارد که در برداشت از آن به رحمت خاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 1

1- زکریا، بنده شایسته خدا و برخوردار از رحمت خاص او

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 2

2- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به درگاه خدا، زمینه ساز برخورداری وی از رحمت خاص الهی بود.

رحمت ربّک ... زکریّا . إذ نادى ربّه نداءً خفياً

«إذ نادى» ظرف برای «رحمت ربّک» است. مفاد این ترکیب آن است که شمول رحمت خداوند بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

1 - خداوند ، اعطا کننده رحمت ویژه خویش ، بر مؤمنان است .

هو الذی یصلی علیکم

به قرینه «و کان بالمؤمنین رحیمًا» مراد از صلوات خدا بر مؤمنان، اعطای رحمت است.

2 - اعطای رحمت ویژه خداوند به مؤمنان ، به منظور بیرون بردن آنان از ظلمت ها و رساندن شان به نور است .

هو الذی یصلی علیکم .. لیخرجکم من الظلمت الی النور

3 - رحمت ویژه خداوند برای مؤمنان ، مقتضی ذکر و تسبیح فراوان او از سوی آنان

یأیها الذین ءامنوا اذکروا الله ذکرًا کثیرًا . و سبّحوه... هو الذی یصلی علیکم

12 - برخوردار کردن مؤمنان از رحمت ویژه ، برخاسته از عنایت و مهربانی خداوند به آنان است .

هو الذی یصلی علیکم .. و کان بالمؤمنین رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 10، 4

4 - خداوند توبه آدم (ع) را پذیرفت ، گناهِش را آمرزید و او را مشمول رحمت خویش قرار داد .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحيم

10 - باور به توبه پذیری و رحیمیت خدا ، ترغیب کننده شخص گنهکار به توبه و طلب آمرزش از اوست .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحيم

هدف از تأکید بر توبه پذیری خداوند - که از حرف تأکید «انّ» و ضمیر فصل «هو» و به کارگیری صیغه مبالغه «تواب» به دست می آید - ترغیب گنهکاران به توبه و طلب آمرزش از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 8

8 - ناخشنودی کفرپیشگان از نایل شدن مؤمنان به خیر و برکت ، بازدارنده رحمت الهی بر اهل ایمان نخواهد شد .

ما یوّد الذین کفروا . . . أن ینزل علیکم من خیر و اللّٰه یختص برحمته من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 11

11 - « و روی ان رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله) خرج علی اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذکرونی اذکرکم ; یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند که فرموده «فاذکرونی اذکرکم» روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 8، 10، 11

8 - کتمان کنندگان حقایق دینی ، به لعنت خدا و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد .

إن الذين يكتُمون .. أولئك يلعنهم الله

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

11 - نقش نفرین و لعنتِ نفرین کنندگان ، در دور شدن رحمت الهی از لعنت شوندهگان

و يلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 12

12 - خداوند ، با بازگرداندن رحمت خویش بر متخلفان از حکم الهی (حرمت آمیزش در شب های ماه رمضان) گناه آنان را

ص: 78

مورد عفو قرار داد .

فتاب علیکم و عفا عنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 10، 13

10 - وعده الهی به آمرزش و رحمت استغفارکنندگان

و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

گر چه آیه مزبور درباره کوچ از مشعر و عرفات است؛ ولی تعلیل «ان الله غفور رحيم»، عام است. بنابراین وعده رحمت و آمرزش، به مطلق استغفارکنندگان است.

13 - طالبان آمرزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند .

ثم افيضوا . . . و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 216 - 10

10 - تجلی رحمت و رأفت الهی، در چگونگی بیان احکام

کتب علیکم القتال و هو کره لکم و عسی ان تکرهوا

بیان مصلحت واقعی حکم جهاد، علی رغم ظاهر ناخوشایند آن، و توجیه مؤمنان به آنچه خیر واقعی آنان در آن است، حاکی از رحمت و رأفت الهی به مکلفین، حتی در چگونگی بیان احکام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 8، 9

8 - همراهی رحمت الهی با غفران او

و الله غفور رحيم

بنابراینکه «رحيم»، صفت «غفور» باشد؛ یعنی خداوند، بخشایشگری رحيم است.

9 - مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خدا نیز، نیازمند غفران و رحمت حق هستند .

ان الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ .. وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 226 - 9

9 - کسانی که با شکستن سوگند بر ترک آمیزش جنسی به زندگی زناشویی بازگردند، مشمول رحمت و غفران الهی هستند .

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ .. فَاِنْ فَاءَ وَاِنْ فَاِنَّ اللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 284 - 11

11 - تقدم غفران و رحمت الهی، بر قهر و عذاب وی *

فيغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

از تقدیم ذکری غفران بر عذاب استفاده شده است.

ص: 79

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 17، 18

17 - مؤمنان ، خواستار عفو (رفع آثار گناه) ، غفران و رحمت پروردگار خویش

و اعف عَنَّا و اغفر لنا و ارحمنا

18 - عفو و غفران ، زمینه و مقدمه رحمت خاص الهی *

و اعف عَنَّا و اغفر لنا و ارحمنا

چون عفو و غفران جلوه ای از رحمت الهی است، بنابراین مراد از «و ارحمنا» طلب رحمتی خاص خواهد بود. گفتنی است که تقدّم ذکر عفو و غفران، نشانه مقدمه بودن آن دو برای رحمت خاص الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 8 - 2، 8، 9، 11، 15، 18

2 - عالمان ژرفنگر ، خواهان رحمتی ویژه از پروردگار هستند .

و الرّاسخون فی العلم یقولون .. ربّنا ... وهب لنا من لدنک رحمه

8 - عالمان ژرفنگر ، به ربوبیت الهی و افاضه هدایت و رحمت از ناحیه او ، اذعان دارند .

و الرّاسخون فی العلم یقولون .. ربّنا لا تزغ قلوبنا ... من لدنک رحمه

9 - عالمان ژرفنگر بیمناک از ابتلای به انحراف ، و امیدوار به رحمت و حفظ هدایت از جانب پروردگار

و الرّاسخون فی العلم یقولون .. ربّنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من ل

11 - ربوبیت الهی ، مقتضی هدایت و رحمت و حفظ بندگان از انحراف

ربّنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا

15 - دوام هدایت ، رحمت خاص خداوند است . *

ربّنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمه

بنابراینکه جمله «و هب لنا ..» ، تفسیر جمله «لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا» باشد.

18 - عالمان ژرفنگر خواستار رحمتی از خداوند، که فراتر از هدایت و استمرار آن است.

رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا .. وَ هَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً

بنابراینکه جمله «و هب لنا ..»، تفسیر جمله سابق نباشد؛ و چون پس از نعمت هدایت درخواست شده، نشانه برتری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 9 - 3، 2

2 - محرومیت از رحمت و هدایت خداوند، موجب گرفتاری در آخرت

رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَ هَبْ .. رَحْمَةً .. رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ

جمله «رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ» که اقرار به قیامت است، به منزله علت درخواستی است که در آیه قبل بیان شده.

3 - اعتقاد به قیامت، زمینه احساس نیاز انسان به رحمت و هدایت الهی

رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا .. رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ

بنابراینکه «رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ»، بیانگر علت طلب رحمت و استمرار هدایت خداوند باشد.

ص: 80

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 1

1 - کافران به جای تکیه بر رحمت الهی، بر مال و اولاد خویش متکی هستند .

رَبَّنَا .. هب لنا من لدنك رحمه ... انّ الذين كفروا لن تغني عنهم اموالهم ولا اول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 74 - 4، 3، 2، 1

1 - نبوت و هدایت، رحمت خاص خداوند

ولا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم قل ان الهدى هدى الله .. قل ان الفضل بيد الله ..

جمله «يختص برحمته»، رد پندار يهود است که می پنداشتند پیامبر فقط از میان ایشان مبعوث می شود، بنابراین مقصود از «رحمه» در آیه، پیامبری است.

2 - برخورداری از رحمت خداوند، در گرو مشیت اوست .

يختص برحمته من يشاء

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مشمول رحمت خاص الهی

قل ان الفضل بيد الله .. يختص برحمته من يشاء

بنابراینکه مراد از فضل الهی، نبوت و برگزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

4 - رحمت خاص خداوند، برخاسته از فضل عظیم اوست .

يختص برحمته من يشاء و الله ذو الفضل العظيم

جمله «و الله ذو الفضل» علت برای جمله «يختص برحمته» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 23

23 - نظر خداوند به مردم در قیامت، رحمت او به آنان است .

امير المؤمنين (ع) درباره آيه «و لا ينظر اليهم يوم القيمه»، فرمود: فنظره اليهم رحمه منه لهم.

توحيد صدوق، ص 265، ح 5؛ تفسير برهان، ج 1، ص 293، ح 13.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 89 - 8

8 - غفران و رحمت الهی ، دليل پذيرش توبه مرتدّ و آمرزش گناه او

الا الذين تابوا... فان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 107 - 1، 2، 4، 5

1 - روسفیدان در قیامت ، غرق در رحمت جاودانه الهی

و اما الذين ابیضت وجوههم ففي رحمه الله هم فيها خالدون

ص: 81

2 - اعتصام به حبل الله، دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر، موجب استغراق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله... و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف...

به مقتضای ارتباط این آیه و آیات پیشین، روسفیدی می تواند نتیجه اعمال نیک یاد شده در آیات قبل باشد.

4 - تمسک کنندگان به ریسمان الهی و دعوت گران به خیر، امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، روسفیدان در قیامت و

مستغرق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله... يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف... اما الذين ابيضت

مستفاد از ارتباط میان این آیه و آیات قبل.

5 - تداوم بر ایمان، موجب روسفیدی و جاودانگی در رحمت الهی

اکفرتم بعد ایمانکم... اما الذين ابيضت وجوههم

علت سیه رویی به مقتضای «اکفرتم بعد ایمانکم»، ارتداد است. و به قرینه مقابله، علت روسفیدی، تداوم بر ایمان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 108 - 5

5 - عذاب سیه رویان (اهل کفر) و استغراق سفیدرویان در رحمت الهی، از آیات بحق خداوند

فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون... ففی رحمه الله... تلك ايات الله

بنابراینکه مشارالیه «تلك»، مطالب مذکور در دو آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 5,6,7,9

5 - خداوند، آمرزنده پیکارگران شهید کارزار احد و بخشاینده رحمت های خویش به آنان

و لئن قتلتم فی سبیل الله او متم لمغفره من الله و رحمه

چون آیه مورد بحث در ضمن آیاتی آمده که مسائل نبرد احد را مطرح می کرد، می تواند اشاره مستقیم به شهیدان جنگ احد داشته باشد.

6 - آمرزش گناهان آدمی از سوی خداوند، زمینه بهره مندی او از رحمت خاص الهی

چون در آیه شریفه «مغفره» مقدم بر «رحمه» شده، می توان نتیجه گرفت که آمرزش گناهان مقدمه ای برای دریافت رحمت خاص الهی است.

7- آمرزش و رحمت الهی، دارای ارزش برتر از تمامی ثروت های به دست آمده و امکانات دنیوی

لمغفره من الله ورحمه خیر ممّا یجمعون

9- ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی، در پندار غلط کفرپیشگان

لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من الله ورحمه خیر ممّا یجمعون

جمله «لو کانوا ..» شیفتگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خیر ممّا یجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 2،5

2 - رحمت الهی، تنها سرچشمه نرمی و مدارای پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم

فبما رحمه من الله لنت لهم

تقدیم «بما رحمه» بر متعلقش (لنت)، دلالت بر حصر دارد.

5 - خُلق و خوی خوش و مدارای با مردم، برخاسته از رحمت الهی

فبما رحمه من الله لنت لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 4

4 - خردمندان، رنج دوری از رحمت خداوند و خواری از سوی او را سخت تر از آتش دوزخ می دانند.

لاولی الالباب . . . ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته

جمله شرطیه «من تدخل النار فقد اخزیته»، علت برای جمله «فقد اخزیته» است، و بیانگر این معناست که آنچه به نظر «اولی الالباب» دردآور است و قابل تحمل نیست، خواری و خذلان دوزخیان به دست خداوند است؛ نه سوختن در آتش جهنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 16 - 12،13

12 - سقوط کيفر و پذیرش توبه گناهکاران و مرتکبین فحشا از سوی خداوند، جلوه توبه پذیری و رحمت او

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانَهَا مِنْكُمْ . . . إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

13 - توبه پذیری خداوند، پرتوی از رحمت او

إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

وصف «رحیماً» می تواند تعلیل برای «تَوَّاباً» باشد؛ یعنی چون رحیم است، توبه پذیر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 23 - 18

18 - حکم خداوند به صحت ازدواج با دو خواهر و نیز با محارم تا پیش از بیان حرمت آن ، جلوه ای از رحمت او نسبت به بندگان

و ان تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف انّ الله کان غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 35,37

35 - تجویز ازدواج با کنیزان ، مظهري از غفران و رحمت الهی

و من لم یستطع منکم . . . فمن منا ملک ایمانکم . . . و الله غفور رحیم

37 - رحمت الهی ، منشأ غفران وی *

و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 83

7 - خداوند ، خواهان بازگشت به بندگان خود ، با رحمت خویش

و یرید الله لیبئن لکم . . . و یتوب علیکم

ظاهراً مراد از بازگشت خداوند به بندگان، افاضه رحمت و مغفرت بر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند خواهان بازگشت بندگان خود با رحمت خویش

و الله یرید ان یتوب علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - احکام و مقررات اقتصادی و اجتماعی اسلام ، پرتویی از رحمت خداوند

لا تاكلوا .. لا تقتلوا ... ان الله کان بکم رحیماً

16 - نبود مفساد اقتصادی و اجتماعی در یک جامعه ، نشانه برخورداري آن جامعه از رحمت خداوند *

لا تاكلوا اموالکم .. لا تقتلوا ... ان الله کان بکم رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - عذاب ستمگران و تجاوزکاران ، در راستای رحمت الهی *

ان الله کان بکم رحیماً. و من یفعل ذلک عدواناً و ظلماً فسوف نُصلیه ناراً

عذاب ستمگران پس از بیان رحمت مطلق الهی، اشاره به این است که عذابهای الهی، جلوه ای از رحمت او بر انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - توبه و استغفار، زمینه درک و احساس توبیت و رحیمیت خداوند

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جمله «لوجدوا الله» به این معناست که آدمی پس از توبه خود، متوجه می شود که خداوند گناهانش را آمرزیده و گویا در خود احساس سبک شدن از گناه را می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 19، 15

15 - فضل و رحمت الهی، مانع از تأثیر اخبار و شایعات گمراه کننده در میان مسلمانان

لولا فضل الله عليكم و رحمته لاتبعتم الشيطان الا قليلا

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اولوالامر، جلوه فضل و رحمت الهی

و لو ردوه الى الرسول و الى اولى الامر منهم . . . و لولا فضل الله عليكم و رحمت

برخی برآند که مصداق مورد نظر برای فضل و رحمت خدا در آیه مورد بحث، رسول خدا و ولی امر می باشد. غزوه بدر صغرا،

ص: 84

که زمینه نزول این آیات است، مؤید این معنا می باشد؛ زیرا رسول خدا با تصمیم قاطع خویش برای حضور در آن پیکار، مانع تخلف بسیاری از مسلمانان از آن نبرد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 96 - 3

3 - آمرزش و رحمت خاص خداوند نسبت به مجاهدان، اجر بزرگ آنان

فضّل الله المجاهدين على القاعدین اجراً عظيماً. درجات منه و مغفره و رحمه

«مغفره» و «رحمه»، عطف بیان برای «اجراً عظيماً» است. و نکره آوردن کلمه «مغفره» و «رحمه» دلالت بر مغفرت و رحمتی خاص دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 18

18 - مهاجران به سوی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)، مشمول غفران و رحمت خاصّ الهی هستند.

و من يهاجر... فقد وقع اجره على الله و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 6,8

6 - توجه به غفران و رحمت الهی، زمینه و انگیزه ای برای توبه و بازگشت گناهکاران به سوی خدا

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

8 - گناهکار، با توبه و استغفار، آمرزش و رحمت الهی را درک و احساس می کند.

و من يعمل سوءاً... ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

کلمه «يجد»، از مصدر وجدان به معنای دریافتن و احساس کردن است؛ یعنی در وجود خود رحمت و مغفرت الهی را درک می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 2,6,10

2 - فضل و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موجب مصونیت وی از خطا و لغزش

و لولا فضل الله عليك ورحمته لهمت طائفه منهم ان يضلوك

6- فضل ورحمت الهی ، مانع تأثیر دسیسه و زمینه سازی های خائنانه در قضاوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتحكم بين الناس . . . و لولا فضل الله عليك ورحمته لهمت طائفه منهم

10- قرآن و حکمت فرو فرستاده شده بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و الهامات مستقیم به او ، رحمت و فضل عظیم الهی بر آن

حضرت

و لولا فضل الله عليك ورحمته . . . و كان فضل الله عليك عظيماً

ظاهراً کتاب و حکمت و علوم پیامبر (صلی الله علیه و آله) که در جمله «و انزل الله عليك . . .» آمده، مصداقی از فضل و رحمت خاص خداوند است که در جمله «لولا فضل الله . . .» بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 85

1 - شیطان ، مورد لعنت خداوند و به دور از رحمت او

لعنه الله

4 - دوری شیطان از رحمت الهی ، خاستگاه تصمیم او بر اغوای بندگان خدا

لعنه الله وقال لاتخذن من عبادك نصيباً مفروضاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - رحمت خداوند ، سرچشمه غفران اوست .

فإن الله كان غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خداوند ، دارای فضل و رحمت بی کران

يغن الله كلا من سعته و كان الله وسعاً حكيماً

در برداشت فوق ، متعلق «واسعا» ، رحمت و فضل گرفته شده است . یعنی «واسعا رحمته و فضله» .

9 - اعتقاد به فضل و رحمت الهی ، زمینه ساز اقدام به طلاق ، برای رهایی از بن بست زندگی اصلاح ناپذیر

و إن يفرقا يغن الله كلا من سعته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - پاداش دهی خداوند به بندگان خویش ، پرتویی از غفران و رحمت اوست .

أولئك سوف يؤتوهم أجورهم و كان الله غفوراً رحيماً

9 - غفران و آمرزش خداوند نسبت به مؤمنان ، تجلی رحمت اوست . *

و الذين ءامنوا بالله ورسله .. و كان الله غفوراً رحيماً

وصف «رحيماً»، می تواند اشاره به منشأ غفران الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 13، 4، 2

2 - ایمان به خداوند و تمسک به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) موجب برخوردارى از رحمت و فضل الهی

فاما الذين ءامنوا بالله و اعتصموا به فسيدخلهم فى رحمه منه و فضل

بدان احتمال که ضمير در «به» به «برهن» (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و «نور» (قرآن) در آیه قبل برگردد.

4 - بهشت ، مظهر رحمت الهی

فسيدخلهم فى رحمه منه

بنابر اینکه پاداشهای ذکر شده، پاداشهای اخروی باشد؛ بر این مبنا «رحمت»، به قرینه واژه «دخول» و «فی» بهشت خواهد بود.

13 - کافران به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از رحمت و فضل و هدایت خاص خداوند

ص: 86

فاما الذين ءامنوا بالله و اعتصموا به .. صراطاً مستقيماً

معادل «اما»ی تفصیلیه حذف شده و جمله موجود «فاما الذين ءامنوا ..» بیانگر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 3 - 49,50

49 - تسهیل تکالیف بر بندگان از سوی خداوند ، برخاسته از مغفرت و رحمت واسعه اوست .

فمن اضطر فی مخمصة غیر متجانف لاثم فإنّ الله غفور رحيم

50 - حلیت محرّمات در حال اضطرار ، پرتویی از رحمت خداوند بر بندگان

فمن اضطر .. فإنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 34 - 11

11 - مغفرت و آمرزندگی خداوند همواره قرین رحمت و مهر اوست .

إنّ الله غفور رحيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «رحیم» صفت برای «غفور» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 39 - 10

10 - پذیرش توبه ستمکاران ، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فإنّ الله يتوب عليه إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 40 - 10

10 - عذاب گنهکاران ، مظهر عزت و حکمت خداوند و آمرزش توبه کاران ، جلوه غفران و رحمت او

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

چنانچه «يعذب . . و يغفر» اشاره به آيات پيشين داشته باشد. بيان عزت و حكمت خداوند پس از «فاقطعوا» و ذكر غفران و رحمت او پس از «فان الله يتوب عليه» در آن آيات، حاكي از برداشت مذكور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 64 - 23

23 - دشمني و كينه توزي يهود با يكديگر از پيامد هاي گرفتاري آنان به لعنت خدا و دوري از رحمت او

و لعنوا بما قالوا . . و القينا بينهم العدوه و البغضاء إلى يوم القيمة

جمله «و القينا . .» مي تواند بيان پيامدي ديگر براي «لعنوا بما قالوا» باشد ; يعني گرفتاري به لعنت الهي علاوه بر افزايش كفر و طغيان يهوديان، مایه گرفتاري آنان به دشمني و كينه توزي با يكديگر نيز گرديد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 71 - 15

ص: 87

15 - تفکر و بینش صحیح پرتویی از رحمت الهی

فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم

در برداشت فوق توبه خداوند بر بنی اسرائیل به معنای گسترش رحمت الهی بر آنان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 74 - 6,8

6 - گستردگی رحمت و آمرزش خداوند، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا یتوبون... و الله غفور رحیم

8 - لزوم توجه دادن خطاکاران به رحمت و آمرزش گسترده الهی برای ترغیب آنان به توبه و استغفار

افلا یتوبون... و الله غفور رحیم

هدف از یادآوری صفت آمرزندگی خداوند و رحمت گسترده او پس از فراخوانی خطاکاران به بازگشت و توبه، ترغیب آنان به استغفار می باشد و این درسی است برای همه کسانی که خواهان توبه و بازگشت انسانها بسوی خداوند هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 98 - 6,8,11,12

6 - نجات از عقاب شدید الهی تنها در پرتو مغفرت و رحمت الهی میسر است.

اعلموا ان الله شديد العقاب و ان الله غفور رحیم

8 - پاسداری از حرمت کعبه و ماه های حرام عامل بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس... و ان الله غفور رحیم

آیه قبل نشان دهنده مصادیقی است که از مغفرت و رحمت الهی بهره مند می شوند و از جمله آنان کسانی هستند که حرمت کعبه و ماههای حرام را پاس می دارند. در برداشتهای بعدی دیگر مصادیق آن منعکس خواهد شد.

11 - انسان باید همواره بیمناک از گناهان خویش و امیدوار به رحمت و مغفرت الهی باشد.

اعلموا ان الله شديد العقاب و ان الله غفور رحیم

12 - شکنندگان حرمت کعبه و ماه های حرام و اعراض کنندگان از حکم قربانی نباید از رحمت و مغفرت الهی مأیوس باشند .

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. إن الله شديد العقاب وإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 7,8,9,14

7 - خداوند افاضه رحمت بر تمامی موجودات را بر خویش فرض و لازم کرده است.

کتاب علی نفسه الرحمه

از معانی «کتاب»، ثبوت و وجوب و قضای حتمی است. در آیه مورد بحث نیز ظاهراً همین معنی مورد نظر است.

8 - آفرینش هستی و دیگر افعال خداوند بر پایه رحمت جهانشمول اوست.

لمن ما فی السموت .. کتاب علی نفسه الرحمه

چون خداوند رحمت را بر خود واجب کرده، هر کاری از او صادر گردد جز رحمت نخواهد بود.

9 - آفرینش موجودات در جهت برخورداری آنها از رحمت خداوند

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله کتاب علی نفسه الرحمه

ص: 88

14 - برخورداری مردم از رحمت خداوند، از فلسفه های برپایی قیامت

کتب علی نفسه الرحمه لیجمعنکم الی یوم القیمه لا ریب فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 6، 9، 12، 14

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به دلجویی از مؤمنان فقیر و ضعیف با ابلاغ سلام و رحمت الهی به آنان در برابر طعنه های کافران

أهؤلاء من الله علیهم من بیننا . . . و إذا جاءک الذین یؤمنون بأیتنا

در آیه قبل از طعنه های کافران به مؤمنان تهیدست اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن به میان آمده، و در این آیه از آن مؤمنان با توصیف «الذین یؤمنون . . .» یاد شده است. محور ارتباط بین این دو آیه می تواند موضوع جبران تأثر مؤمنان باشد که در برداشت فوق به آن اشاره شده است.

9 - مؤمنان با درک محضر و زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام آن حضرت و پیام و رحمت خداوند را دریافت خواهند نمود. *

و إذا جاءک الذین یؤمنون بأیتنا فقل سلم علیکم

آمدن نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، که مضمون جمله «إذا جاءک» است، ظاهراً اختصاصی به زمان حیات ظاهری آن حضرت ندارد و شامل پس از آن نیز می گردد. کلمه «زیارت» در برداشت فوق برای اشاره بدین نکته آورده شده است.

12 - ابلاغ سلام و رحمت خداوند به مؤمنان به آیات او، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءک الذین یؤمنون بأیتنا فقل سلم علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمه

جمله «فقل سلام علیکم» دارای دو احتمال است: یکی اینکه «به آنان سلام کن» و دوم اینکه «سلام خداوند را به آنان برسان». برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

14 - شمول رحمت خداوند بر مؤمنان به آیات، پرتویی از ربوبیت اوست.

یؤمنون بأیتنا . . . کتب ربکم علی نفسه الرحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 1، 2، 4

1 - تنها پروردگار، بی نیاز مطلق و دارای رحمت گسترده است.

و ربك الغنى ذو الرحمة

معرفه بودن مبتدا و خبر و دارای «ال» بودن «الغنى» مفید حصر است.

2- رحمت فراگیر خداوند به بندگان در اوج بی نیازی او از ایشان است.

و ربك الغنى ذو الرحمة

4- فرستادن پیامبران و استقرار نظام عمل و جزا، در عین بی نیازی خداوند، جلوه ای از رحمت گسترده اوست.

لكل درجت ما عملوا .. و ربك الغنى ذو الرحمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 145 - 19

19 - جعل احكام ثانوى (رفع حرمت در حال اضطرار) جلوه ای از مغفرت و رحمت الهی است.

فمن اضطر غير باغ و لاعاد فإن ربك غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 89

5 - اعراف - 7 - 23 - 9

9 - آدم و حوا آموزش خدا و رحمت وی را تنها عامل نجات خویش از زیانکاری دانستند.

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 9, 10

9 - قرآن ، گنجینه ای از رحمت های ویژه الهی برای مؤمنان به آن

هدی و رحمه لقوم یؤمنون

10 - قرآن ، جلوه ای از علم و هدایت و رحمت بیکران خداوند

فصلنه علی علم هدی و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 6, 7

6 - رحمت خدا همواره به نیکوکاران نزدیک است .

إن رحمت الله قریب من المحسنین

7 - نیکوکاران مستعد دریافت رحمت الهی هستند .

إن رحمت الله قریب من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 57 - 3

3 - باران ، رحمتی از جانب خداوند است .

بشراً بین یدی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 6

6 - موجودات ، دارای قابلیت های متفاوت در بهره گیری از رحمت الهی

بین یدی رحمته . . . و البلد الطیب یخرج نباته یاذن ربه و الذی خبث لایخرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 5

5 - شمول رحمت خدا بر بندگان و آمرزش گناه آنان جلوه ای از ربوبیت خداوند بر بندگان است .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 22

22 - آمرزش گناه خطاکاران و گسترانیدن رحمت بر ایشان ، از شوون ولایت و سرپرستی خداوند بر بندگان خویش است .

أنت ولینا فاغفر لنا و ارحمنا

ص: 90

تفریع جمله «اغفر لنا و ..» بر «أنت ولینا» به وسیله حرف فاء، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 16

16 - خداوند با گسترش رحمت خویش بر گنهکاران تائب، آنان را می بخشاید و به عذاب برزخی گرفتار نمی سازد .

و إنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ رحمت و مغفرت الهی نسبت به کافران تنبّه یافته

قل للذین کفروا إن ینتھوا ینغفر لهم

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق «إن ینتھوا» کفر باشد یعنی اگر از کفر دست کشیدند ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 69 - 12

12 - مغفرت الهی پرتوی از رحمت اوست .

إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 12

12 - آمرزش گناه ستیزه جویان علیه دین، پس از گرایش آنان به اسلام، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

و ینغفر لکم و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 19

19 - آمرزش الهی، آمیخته با رحمت و مهربانی است .

إن الله غفور رحيم

برداشت فوق بر این اساس است که «رحيم» صفت «غفور» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 9

9 - برخورداری از رحمت و رضوان الهی و بهشت سرشار از نعمتِ زوال ناپذیر، نمودی از رستگاری انسان است .

و أولئك هم الفائزون. يبشروهم ربهم برحمة منه ورضون و جنت لهم فيها نعیم مقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 16

ص: 91

16 - توبه پذیری آمیخته به رحمت گسترده ، تنها از آن خداست .

إن الله هو التواب الرحيم

خبر محلی به الف و لام جنس (التواب الرحيم) مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 6

6 - بنی اسرائیل ، خواهان هجرت از سرزمین مصر به سرزمین دیگر بودند .

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 5

5- هیچ چیز و هیچ کس ، جز خداوند رحمان ، توانا بر نجات افراد از حادثه طوفان نوح نبود .

قال لاعاصم اليوم من أمر الله إلا من رحم

ظاهر جمله «لاعاصم ..» این است که «من رحم» استثنا از «لاعاصم» باشد. در این صورت باید گفت: مراد از «من رحم» رحم کننده ، یعنی خداوند است نه کسی که مورد رحمت قرار می گیرد؛ یعنی: لاعاصم ... الا الراحم و هو الله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 11

11- مغفرت و رحمت خداوند ، جلوه ای از ربوبیت اوست .

قال رب .. وإلا تغفر لي و ترحمني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 7

7- اهل ایمان ، شایسته برخوردار شدن از رحمت الهی اند .

نَجِّينَا هُوْدًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةِ مَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 5,6

5- اسحاق و یعقوب، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشّرنها یاسحق .. رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البيت

6- فرزند صالح، رحمت و برکت خداوند است .

فبشّرنها یاسحق .. رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البيت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 12

12- مغفرت و رحمت خداوند بر بندگان، پرتوی از ربوبیت او بر ایشان است .

إلا ما رحم ربی إن ربی غفور رحیم

ص: 92

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 4

4- غفران خداوند ، آمیخته با رحمت و مهربانی اوست .

أنا الغفور الرحيم

برداشت فوق بنابرین نکته است که «الرحيم» صفت برای «الغفور» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 5

5- فرزندان شدن ، رحمتی است الهی .

نشرک بغلم . . . و من يقنط من رحمه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 6

6- رأفت و رحمت خداوند ، جلوه ای از مقام ربوبیت اوست .

إن ربکم لءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 18

18- خداوند ، دارای غفران و رحمت گسترده است .

فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 10

10- خداوند ، دارای بخشش و رحمت گسترده است .

إن ربک . . . لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 5

5- رحمت خداوند ، جلوه ربوبیت اوست .

عسی ربکم أن یرحمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 12

12- مؤمنان ، باید امکانات و نعمت های دنیوی را رحمتی از جانب خدا بدانند .

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّک ترجوها

توصیه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (و یا مؤمنان) برای برخورد شایسته با مستمندان در صورت عدم امکان کمک به آنها با تعبیر «ابتغاء

ص: 93

رحمه من ربك ترجوها» می تواند اشعار به این نکته داشته باشد که مؤمنان باید به خدادادی بودن امکانات توجه داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 11، 9

9- خداوند ، به انسان ها مهرورز و رحیم است .

إنه كان بكم رحيمًا

11- ربوبیت خداوند به انسان ها ، آمیخته با رحمتی گسترده و فراگیر است .

ربکم .. إنه كان بكم رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 87 - 7

7- ربوبیت الهی نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ربوبیتی آمیخته با رحمت است .

إلاّ رحمه من ربّك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 7، 8

7- رحمت پروردگار ، دارای خزاینی عظیم و گسترده

خزائن رحمه ربّی

8- ربوبیت الهی ، آمیخته به رحمت است .

رحمه ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 58 - 1، 2

1- خداوند ، بسیار آمرزنده و دارای رحمت گسترده است .

وربّك الغفور ذوالرحمه

«غفور» صیغه مبالغه است و حرف «ال» در «الرحمه» بر کمال (استغراق صفات) دلالت دارد، بنابراین، «ذوالرحمه» یعنی «مالکِ رحمتِ کامل» و این، حاکی از گستردگی رحمت الهی است.

2- غفران و رحمت خداوند، جلوه هایی از مقام ربوبیت او است.

و ربّک الغفور ذوالرحمه

«الغفور» می تواند خبر و یا صفت برای «ربّک» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 15

15- رحمت خداوند، جلوه ای از ربوبیت او است.

رحمه من ربّک

ص: 94

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 5

5- ربوبیت الهی ، آمیخته به رحمت او است .

رحمه من ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 6

6- شیطان ، موجودی بسیار نافرمان در برابر خداوند و ناسپاس و قدرناشناس در برابر نعمت ها و رحمت واسعه او است .

إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

«عصی» برای مبالغه به کار می رود (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 5 - 4

4 - حاکمیت و اصالت رحمت الهی در نظام آفرینش

الرحمن علی العرش استوی

گزینش عنوان رحمن، هنگام توصیف خداوند به فرمان روای جهان، گویای این نکته است که تدبیر امور جهان براساس رحمت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 12

12- التجای انسان به صفت رحمت الهی ، به هنگام درخواست نیاز و نیایش از آداب دعا است .

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى . . . وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحْمِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 86 - 1,3

1- اسماعیل ، ادريس و ذالكفل (ع) ، از رحمت خاص الهی برخوردار بودند .

وإسمعیل . . . وأدخلنهم فی رحمتنا

از اختصاص به ذکر یافتن اسماعیل ، ادريس و ذالكفل(ع) به بهره مند شدن از رحمت الهی ، برداشت یادشده به دست می آید؛ زیرا رحمت خداوند شامل همه موجودات است و همه به نحوی از رحمت خداوند بهره مندند.

3- صبر ، زمینه بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی است .

من الصبرین . . . وأدخلنهم فی رحمتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 3

3- مجموعه تعالیم اسلام ، براساس رحمت و مهربانی ویژه خداوند به انسان است .

و ما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین

ص: 95

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 7

7 - لجاجت و تعصب کورکورانه اشرف کافر مکه و تحير و سرگردانی آنها در طغیان و سرکشی ، علی رغم مشاهده لطف و رحمت الهی در حق ایشان

و لو رحمٰنهم .. للّجّوافی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 9

9 - التجا به ربوبیت الهی و بر شمردن صفات رحمت آفرین او ، از آداب دعا و نیایش است .

یقولون ربّنا .. و أنت خیر الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 8

8 - خدا ، بهترین رحمت کنندگان و مهربانان است .

و أنت خیر الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 18

18 - غفران و رحمت الهی ، محبوب و مطلوب همه اهل ایمان

ألا تحبّون أن یغفر الله لکم

برداشت یاد شده، بر این اساس است که استفهام در «ألا تحبّون» تقریری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6,7

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند .

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت. .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

7- برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، مایه جلب رحمت خدا است.

و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه و أطیعوا الرسول لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 5

5- عزت و شکست ناپذیری خدا، آمیخته با رحمت و مهر او به بندگان

وإن ربك لهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

در کلمه «الرحیم» دو ترکیب احتمال می رود 1- خبر دوّم 2- صفت برای «العزیز» برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 96

13 - شعراء - 26 - 62 - 6

6 - پیامبران ، واسطه وصول فیض و رحمت خدا به خلق

إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 3

3 - پیامبران الهی ، واسطه وصول فیض و رحمت خاص خداوند به پیروانشان

وَأَنْجِينَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ

تصریح به نام موسی(ع) و ذکر آن پیش از پیروان وی، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 3

3 - عزّت و شکست ناپذیری خدا ، آمیخته با رحمت و مهر او به بندگان

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت «العزیز» باشد، نه خبر دوم آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 3

3 - عزّت و شکست ناپذیری خدا ، آمیخته با رحمت و مهر او به بندگان

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «رحیم» صفت «عزیز» باشد؛ نه خبر دوم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 3,4

3 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان ، در پرتو وجود پیامبران

نَجْنِي و من معي . . . فَأُنَجِّينَهُ و من معه

از این که نوح(ع)، مستقل از پیروانش و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

4- ایمان به خدا و همراهی با پیامبران ، مایه نجات و بهره مندی از لطف و رحمت الهی

و نَجْنِي و من معي من المؤمنين . فَأُنَجِّينَهُ و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 3,5

3- عزت خدا (قدرت شکست ناپذیر او) ، آمیخته با رحمت و مهربانی

و إِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «رحیم» صفت «عزیز» باشد و نه خبر دوم.

5- مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام ، معلول رحمت و لطف وی بود ; نه برخاسته از ضعف و ناتوانی او .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

ص: 97

یادکرد سرگذشت قوم نوح، از یکسو تسلی خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار بود به مشرکان که اگر بر آنان عذاب نازل نشده؛ نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 3

3 - عزت خدا (قدرت قاهر و شکست ناپذیر او) ، آمیخته به رحمت و مهربانی او با مردمان است .

وإن ربك لهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت «العزیز» باشد و نه خبر دوم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 3

3 - عزت خداوند ، آمیخته با رحمت و مهر او به مردمان

وإن ربك لهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت برای «العزیز» باشد و نه خبر بعد از خبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 170 - 4

4 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان ، در پرتو وجود پیامبران

رَبِّ نَجْنَى وَأَهْلَى . . . فَنجینه و أهله أجمعین

از این که لوط(ع)، مستقل از کسان خود و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 3

3 - عزت خداوند (قدرت قاهر و شکست ناپذیر الهی) ، آمیخته با رحمت و مهر او به مردمان

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت «العزیز» باشد و نه خبر بعد از خبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 3

3- عزت (قدرت قاهر و شکست ناپذیر) خدا، آمیخته با رحمت و مهربانی است.

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت برای «العزیز» باشد؛ نه خبر بعد از خبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 7,8

7- توبه و نیکی پس از گناه و ظلم، موجب بهره مندی از رحمت و غفران الهی

ص: 98

إلّا من ظلم ثمّ بدّل حسنا بعد سوء فإتّى غفور رحيم

8 - ظالمان و گنه کارانِ غافل از جبران بدی های خویش ، از بخشش و رحمت خداوند محروم اند .

إلّا من ظلم ثمّ بدّل حسنا بعد سوء فإتّى غفور رحيم

از این که خداوند، تنها به توبه کنندگان و جبران کنندگان بدی های خویش، نوید غفران و رحمت داده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 6

6 - نقش مؤثر توبه و استغفار در جلب رحمت الهی

لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 73 - 10، 3، 6

3 - چشاندن بخشی از کیفر دنیایی به کافران ، نمودی از رحمت الهی و وسیله ای برای هدایت آنان

ردف لکم بعض الذی تستعجلون . و إنّ ربّک لذو فضل علی الناس

همان طور که در آیه پیش گفته شد، مراد از «الذی تستعجلون» می تواند تنها عذاب دنیوی باشد. بنابراین عبارت «بعض الذی تستعجلون» به معنای گوشه ای از مجازات دنیایی است. با توجه به مطلب یاد شده می توان گفت که یادآوری بذل و رحمت الهی بر مردم، پس از بیان «ردف لکم بعض الذی تستعجلون» از آن جهت است که مشاهده گوشه ای از مجازات الهی، بیدارگر و هشدار دهنده است؛ برخلاف نزول تمامی عذاب که در آن مجالی برای توبه و انابه باقی نمی ماند.

6 - بیشتر مردم گرفتار ناسپاسی نسبت به خدا ، علی رغم فضل و رحمت او بر آنان

و إنّ ربّک لذو فضل علی الناس و لکنّ اکثرهم لایشکرون

10 - بنای خداوند بر فضل و رحمت نسبت به خلق و ناسپاسی های مردم زمینه ساز عذاب

و إنّ ربّک لذو فضل . . . و لکنّ اکثرهم لایشکرون

مقدم شدن «فضل و رحمت» بر «شکر و ناسپاسی» می رساند که فضل الهی، دارای اصالت و خواست خدا است؛ ولی این ناسپاسی ها است که مردم را از آن محروم می سازد و سبب نزول عذاب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 2

2 - هدایت خلق به وسیله کتاب آسمانی ، بارزترین نمود لطف و رحمت الهی بر آنان

وإِنَّه لَهْدَىٰ وَرَحْمَه

از این که خداوند پس از مطرح ساختن بُعد هدایتی قرآن، تنها به یک صفت دیگر (رحمت بودن آن) بسنده کرده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 10

10 - دعای خالصانه ، زمینه ساز برخورداری انسان از رحمت الهی است .

دعوا رَبِّهْم مَنبِیْنِ اِلَیْهٖ ثُمَّ اِذَا اَذَاقَهُمْ مِنْهٖ رَحْمَهٗ

ص: 99

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 13، 2

2 - خداوند ، سرمنشأ نعمت هایی است که انسان ها دارند .

و إذا أذقنا الناس رحمه

13 - ناامید شدن از رحمت خدا ، به هنگام ابتلا به سختی ها ، به رغم مشاهده رحمت او ، امری غیر منتظره است .

و إذا أذقنا الناس رحمه .. و إن تصبهم سيئه ... إذا هم يقنطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 5

5 - باران ، رحمت الهی برای بندگان است .

أن يرسل الرياح مبشّرات و ليديقكم من رحمته

مراد از «رحمت» به قرینه «یرسل» و «مبشّرات» و «یدیق» باران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 12

12 - بازآفرینی انسان ها در قیامت ، ناشی از رحمت خداوند است .

إلى ءاثر رحمت الله كيف يحيى الأرض بعد موتها إنّ ذلك لمحي الموتى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 6 - 8

8 - عزت و شکست ناپذیری خدا ، آمیخته با رحمت او است .

العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 18

18 - غفران و آمرزندگی خداوند، آمیخته با مهربانی و شفقت او است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

«رحيمًا» در صورتی که صفت برای «غفوراً» باشد، بیان کننده نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 4

4 - در صورت تصمیم خداوند به اعطای رحمت به کسی، هیچ قدرتی توان جلوگیری از آن را ندارد .

من ذا الذی يعصمکم من الله . . . أو أراد بکم رحمه

برای این که «أراد بکم رحمه» با «من ذا الذی يعصمکم من الله» قابل جمع گردد، باید کلامی در تقدیر باشد و آن می تواند چنین باشد: «من ذا الذی يصيبکم سوءاً إن أراد الله بکم رحمه»؛ یعنی: «چه کسی می تواند به شما بدی برساند، اگر خداوند برای شما رحمت بخواهد؟».

ص: 100

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 33

33 - آمرزندگی خداوند ، همراه مهر و شفقت است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 56 - 3، 12

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره ، مشمول رحمت خداوند است .

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ

با توجه به معنای «صلاه» که دعا است، دعای خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) طبق نظر مفسران بسیاری، رحمت فرستادن بر او است.

12 - «عن ابن أبي حمزه عن أبيه قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل « إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا » فقال : الصلاة من الله عز وجل رحمه و من الملائكة تزكيه و من الناس دعاء . . . » ;

علی بن ابوحزمه، از پدرش، روایت کرده که: از امام صادق (ع) از این سخن خداوند عزوجل «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ...» پرسیدم، فرمود: صلوات خداوند، همان رحمت و صلوات ملائکه به پاکی یاد کردن و صلوات مردم دعا است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 57 - 3

3 - آزار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پی دارنده محرومیت از رحمت خداوند است .

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«لعن» در لغت، به معنای «طرد و دور کردن از روی غضب و ناراحتی» است. لعن خدا در دنیا، به معنای بریده شدن از قبول رحمت الهی است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 17

17 - آمرزگاری خداوند ، با رحمت و شفقت همراه است .

وكان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 13

13 - آمرزشگری خداوند با مهربانی و رحمت همراه است .

وكان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 1

1 - گنجینه های رحمت پروردگار نزد احدی نیست .

أم عندهم خزائن رحمة ربك

ص: 101

«خزانه» (مفرد «خزائن») به معنای گنجینه است. «أم» نیز منقطعه بوده و به معنای «بل» و متضمن معنای همزه استفهام (از نوع استفهام انکاری) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 7

7- قدرت گسترده و اراده مطلق خداوند ، در رساندن سود و زیان و رحمت و نعمت به انسان ها

قل أفرءیتم . . . إن أرادنی اللّٰه بضرّ هل هنّ کشفّت ضرّه أو أرادنی برحمة هل هنّ م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 8

8- رهایی انسان از گرفتاری ها و مصیبت ها ، در گرو مشیت خدا و بسته به لطف و رحمت او است .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا ثمّ إذا خوّلنه نعمه متّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 11

11- ربوبیت الهی ، مقتضی رحمت و علم گسترده به همه چیز است .

ربّنا وسعت کلّ شیء رحمة و علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 5

5- رهایی از ناراحتی های روز قیامت و بهره مندی از رحمت خداوند ، نشانه رستگاری و کامیابی است .

و من تق السّیئات یومئذ فقد رحمته و ذلک هو الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 4

4- کتاب آسمانی موسی (تورات) ، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله كتب موسى إماماً ورحمه

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «إماماً ورحمه» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 8,9

8 - قدرت خداوند ، همراه با غفران و رحمت است .

و الله قدير و الله غفور رحيم

9 - بخشایش و رحمت الهی نسبت به خلق ، در اوج قدرت و توانمندی او بر مجازات گنه کاران و عنادورزان

و الله قدير و الله غفور رحيم

تقدم «قدير» بر صفت «غفور رحيم»، می تواند اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

ص: 102

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 20

20 - عزت و اقتدار خداوند ، توأم با رحمت و لطف او است .

و هو العزيز الغفور

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که «غفور» صفت برای عزیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 2

2 - دین و تعالیم قرآن ، رحمت الهی برای انسان ها

یدخل من یشاء فی رحمته

مفسران برای «رحمت» در این آیه، دو مصداق ذکر کرده اند: 1. دین و پیمودن راه خدا (به قرینه «من اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا»); 2. بهشت (به قرینه بخش آخر این آیه که عذاب دوزخ در آن مطرح شده است). گفتنی است، برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

105- رحمت خدا بر انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 1

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي والمهجرین والانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

106- رحمت خدا بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي والمهجرين و الانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

ص: 103

107- رحمت خدا بر مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 1

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند.

لقد تاب الله على النبي والمهجرين والانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

108- رحمت خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 111 - 4

4- جلوه و ظهور غفران و رحمت گسترده الهی در قیامت

إن ربك... لغفور رحيم . يوم تأتي كل نفس تجادل عن نفسها

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «یوم» ظرف برای «لغفور رحیم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2- رحمت خداوند، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

يوم لا يغني مولى عن مولى شيئا... إلا من رحم الله

109- رحمت خلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 8

8- بهشت و مواهب آن از برترین جلوه های رحمت خداوند

لا ینالهم اللّٰه برحمه ادخلوا الجنة

ص: 104

110- رحمت در تدبیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 9

9- تدبیر امور آسمان ها و زمین و موجودات بین آنها از سوی خداوند ، بر پایه رحمت و عطف است .

لایملاکون منه خطاباً

توصیف «ربّ» به «رحمان»، حاکی از نقش رحمت در تدبیر نظام هستی است.

111- رحمت در شفابخشی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 8

8- شفابخشی قرآن نسبت به بیماری های روحی ، فکری و اخلاقی توأم با رحمت ، شفقت و مهربانی است .

و نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمه للمؤمنین

ذکر دو صفت «شفاء» و «رحمت» برای قرآن، در کنار یکدیگر، می تواند مشعر به معنای یاد شده باشد.

112- رحمت دنیوی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 11

11 - دنیا ظرف رحمت عام و گسترده خداوند و آخرت جایگاه تحقق رحمت خاص اوست . *

رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

جمله «رحمتی وسعت ..» جواب موسی(ع) است که برای خود و پیروانش سعادت دنیا و آخرت را درخواست کرد. بنابراین به قرینه «سین» در «سأکتب» می توان گفت «سأکتبها» برای آخرت و «رحمتی» برای دنیا است.

113- رحمت سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نامه سلیمان ، پیامدار رحمت و مهر و نشانگر قدرت و قهر

بسم الله الرحمن الرحيم . ألا تعلوا عليّ و أتوني مسلمين

آوردن اوصاف «رحمان» و «رحيم» در سرآغاز نامه، پیامدار رحمت و لحن قاطع و آمرانه متن آن، بیانگر قدرت است.

ص: 105

114- رحمت عام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 5,7

5 - همه موجودات و مخلوقات ، بهره مند از رحمت گسترده الهی هستند .

بسم الله الرحمن

کلمه «رحمان» صیغه مبالغه است و دلالت بر شدت رحمت و گستردگی آن دارد.

7 - رحمت گسترده خداوند و مهربانی او به بندگان ، دلیل لزوم انجام کارها با نام او

بسم الله الرحمن الرحيم

توصیف «الله» به رحمان و رحيم پس از اشاره به لزوم انجام کارها با نام خدا، گویای حکمت این دستور است ؛ یعنی، چون خدا رحمان و رحيم است، کارها را با نام او آغاز کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 1,2

1 - خداوند رحمان (دارای رحمت گسترده) و رحيم (مهربان) است .

الرحمن الرحيم

2 - همه موجودات برخوردار از رحمت گسترده خداوند هستند .

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 42 - 6

6- همه انسان ها ، حتی روی گردانان از پروردگار ، مشمول رحمت الهی اند .

قل من يكلوكم . . . بل هم عن ذكر ربهم معرضون

115- رحمت عیسی (ع)

12- حضرت عیسی (ع) ، تبلور رحمتی بزرگ از جانب خداوند برای مردم

و لنجعله .. و رحمه منّا

به قرینه عطف «رحمه» بر «آیه للناس» مراد رحمت بر مردم است.

13- تولد عیسی (ع) بدون پدر و نشانه بودن او برای قدرت خداوند و رحمت الهی بودن او ، از مقدرات خداوند و غیر قابل تغییر بود .

كذلك .. و لنجعله آیه للناس و رحمه منّا و كان أمراً مقضياً

جمله «كان أمراً مقضياً» ممکن است تنها در باره تولد عیسی (ع) باشد و ممکن است به هر سه موضوعی که در آیه ذکر شده است، مربوط باشد. «مقضیاً» اسم مفعول از «قضاء» است؛ یعنی آنچه قطعی شده و فیصله یافته باشد. «أمر» در معانی «فرمان» و «حادثه» استعمال می شود. کلمه «مقضیاً» قرینه بر اراده معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 9

9- عیسی (ع)، پیام آور رأفت و رحمت

و جعلنا فی قلوب الذین اتبعوه رأفه و رحمه

116- رحمت فرزندداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 5

5- فرزنددار شدن، رحمتی است الهی .

نیشک بغلم . . . و من یقنط من رحمه ربّه

117- رحمت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 11

11 - تنها مؤمنان به قرآن بهره مند از هدایت ها و رحمت های بیکران آن هستند .

هدی و رحمه لقوم یؤمنون

با توجه به اینکه هدف از نزول قرآن هدایت مردم و دستیابی همگان به رحمت ویژه الهی است، به نظر می رسد «لقوم یؤمنون» اشاره به این حقیقت داشته باشد که تنها مؤمنان از هدایتها و رحمتهای ویژه بهره مند خواهند شد. گفتنی است مراد از «لقوم یؤمنون» به دلیل فراز قبل، مؤمنان به قرآن می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 203 - 13، 12

12 - قرآن کتاب هدایت و مایه رحمت است .

هذا . . . هدی و رحمه

13 - تنها اهل ایمان از هدایتگری و رحمت آفرینی قرآن بهره مند می شوند .

هذا .. هدى ورحمه لقوم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 57 - 4,6,7

4 - ربوبيت خداوند ، مقتضى نزول كتابى پندآموز ، شفابخش ، هدايتگر و رحمت بخش است .

يأيتها الناس قد جاءكم موعظه من ربكم وشفاء لما فى الصدور وهدى ورحمه

6 - قرآن براى مؤمنان ، هدايت و رحمت است .

وهدى ورحمه للمؤمنين

ص: 107

7- موضوعات مطرح شده در قرآن، در راستای پندآموزی، شفابخشی، هدایتگری و رحمت بخشی است.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ... وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 64 - 9

9- قرآن، کتاب هدایت و رحمت برای مؤمنان است.

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ... هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 89 - 17

17- قرآن، مایه هدایت، رحمت و بشارت برای تسلیم شوندهگان در برابر حق است.

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ... وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 6

6- آیات قرآن، رحمتی بزرگ از جانب خدا برای اهل ایمان است.

وَنَزَّلْنَا... رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 1

1- زکریا، یحیی، مریم، عیسی، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل و ادريس (ع) برخوردار از نعمت ویژه خداوند

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

«وَأُولَئِكَ» اشاره به تمامی موارد ذکر شده در سوره مریم از آغاز تا این آیه است و روشن است که مراد از نعمت در جمله «أَنْعَمَ اللَّهُ...» نعمت های معمولی و متعارف نیست، چرا که افراد دیگر نیز از این گونه نعمت ها برخوردارند. پس نعمتی که با لسان امتنان بر این گروه بیان گردیده، نعمتی ویژه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 4، 5، 1

1 - قرآن، کتاب هدایت و رحمت

وإِنَّهُ لَهْدِيٍّ وَرَحْمَةٍ

4 - تنها مؤمنان و حق جویان، زمینه دار بهره مندی از هدایتگری ها و رحمت آفرینی های قرآن

وإِنَّهُ لَهْدِيٍّ وَرَحْمَةٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

قید «لِلْمُؤْمِنِينَ» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

5 - روحیه لجاج و عناد، مانع بهره‌وری از هدایت و رحمت قرآن

وإِنَّهُ لَهْدِيٍّ وَرَحْمَةٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

قرآن برای هدایت کافران و سایر اهل کتاب است و بی تردید هدایتگری های آن در بسیاری از آنان تأثیر دارد. با توجه به این

ص: 108

نکته گفتنی است که مراد از «مؤمنین» کسانی اند که در صدد شناخت حق بوده و در مقابل آن تسلیم اند و در یک کلمه روح حق پذیری در آنان نمرده است و در مقابل آنان کسانی هستند که در موضع لجاج و عناد قرار دارند و از حق می‌گریزند و چه بسا با آن می‌ستیزند. آیات بعد مؤید همین مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 3

3 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن بر آن حضرت، جلوه رحمت و مقتضای ربوبیت خداوند بر خلق

و لکن رحمه من ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 51 - 11

11 - مؤمنان، از رحمت و پندآموز بودن قرآن، بهره می‌برند.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 3 - 6، 2، 1

1 - قرآن کریم، کتابی دربردارنده هدایت و رحمت است.

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ

«هُدًى» و «رحمه» حال برای «الکتاب» در آیه قبل است.

2 - قرآن، کتاب هدایت و رحمت برای محسنان (کسانی که اعمال شایسته انجام می‌دهند) است.

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ

از این که مراد از «محسنین» چه کسانی اند، چندین احتمال داده شده است: یکی از آن احتمال‌ها - که با لفظ هم سازگار است - این است: «کسانی که اعمال شایسته انجام می‌دهند».

6 - بهره‌مندی محسنان از هدایت و رحمت قرآن، افزون از دیگران است.

هُدًى . . . لِّلْمُحْسِنِينَ

«محسنین» به قرینه آیه بعد - که در آن برپایی نماز و پرداخت صدقه و ایمان به آخرت، به عنوان اوصاف محسنان ذکر شده است - کسانی اند که ایمان دارند. بنابراین، هدایت قرآن نسبت به آنان، می تواند ابتدایی نبوده و بلکه افزایشی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 5 - 4

4- قرآن، کتابی پیروزمند، شکست ناپذیر و رحمت آفرین برای بشر

و القراءان... تنزیل العزیز الرحیم

نسبت دادن نزول قرآن به مقام عزت و رحمت خداوند، می تواند بیانگر این نکته باشد که این کتاب نیز عزتمند و رحمت آفرین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 20 - 7

ص: 109

7- سست باوران در حقانیت وحی و معارف دینی ، محروم از هدایت و رحمت قرآن

و هدی و رحمه لقوم یوقنون

در صورتی که «قوم یوقنون» نظر به کسانی داشته باشد که دارای یقین بالفعل هستند؛ از مفهوم آیه شریفه مطلب یاد شده استفاده می شود.

118- رحمت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 21

21- آیات الهی در قرآن و دیگر کتب آسمانی ، جلوه رحمت واسعه او است .

إذا تتلی علیهم آیت الرحمن

استناد «آیات» به «رحمن» گویای برداشت یاد شده است. مضارع بودن «تتلی» دلالت دارد که وصف «النبین» و «من هدینا واجتینا» در هر زمان، چنین اقتضایی دارد؛ بنابراین «آیات الرحمن» شامل قرآن نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 6

6- کتاب های آسمانی ، پیامدار رحمت برای خلق و دربردارنده منافع حقیقی آنان

و من قبله کتب موسی إمامًا و رحمه

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که قرآن نیز مانند تورات، امام و رحمت است و این دو بعد، مخصوص به کتاب موسی نیست؛ بلکه ویژگی تمامی کتاب های آسمانی است.

119- رحمت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 73 - 5

5- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، جلوه ای از فضل و رحمت بی کران خدا بر مردم

وإن ربک لذو فضل علی الناس

به کار رفتن واژه «رب» - به جای هر اسم و صفتی دیگر - و اضافه شدن آن به کاف - که خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - می

تواند از آن جهت باشد که تربیت و پرورش شخصیتی چون پیامبر(صلی الله علیه و آله) از سوی خدا، خود نمود بارزی از فضل گسترده او بر مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 3

3 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن بر آن حضرت ، جلوه رحمت و مقتضای ربوبیت خداوند بر خلق

و لکن رحمه من ربّک

ص: 110

120- رحمت معبود راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 6

6 - رحمت گسترده و پایدار ، لازمه مقام الوهیت و خداوندگاری است .

هو الله الذی . . هو الرحمن الرحیم

121- رحمت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 6

6 - مشرکان عصر بعثت ، فرشتگان را موجوداتی شبیه خداوند در رحمت می دانستند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به کلمه «رحمان» و «مثلاً»، مطلب بالا قابل برداشت است.

122- رحمت نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 74 - 1

1 - نبوت و هدایت ، رحمت خاص خداوند

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم قل ان الهدی هدی الله . . قل ان الفضل بید الله ..

جمله «یختص برحمته»، رد پندار یهود است که می پنداشتند پیامبر فقط از میان ایشان مبعوث می شود، بنابراین مقصود از «رحمه» در آیه، پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 12

12 - « روی عن أمير المؤمنين (ع) و عن ابی جعفر الباقر (ع) ان المراد برحمته هنا النبوه . . . »

از امیرالمؤمنین و امام باقر(ع) درباره «رحمت» در آیه فوق روایت شده که مراد نبوت است . . .».

123- رحمت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 74 - 1

1- نبوت و هدایت ، رحمت خاص خداوند

ص: 111

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم قل ان الهدى هدى الله . . . قل ان الفضل بيد الله ..

جمله «یختص برحمته»، رد پندار یهود است که می پنداشتند پیامبر فقط از میان ایشان مبعوث می شود، بنابراین مقصود از «رحمه» در آیه، پیامبری است.

124- زمینه امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 14

14- امید به رحمت خداوند و ترس از عذابش ، مقتضای ربوبیت اوست .

إلی ربّهم الوسيله . . . و يرجون رحمته و يخافون عذابه

125- زمینه جلب رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 10

10 - دعای خالصانه ، زمینه ساز برخورداری انسان از رحمت الهی است .

دعوا ربّهم منیبین إلیه ثمّ إذا أذاقهم منه رحمه

126- زمینه جلب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 14

14 - عفو ، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطاهای دیگران ، زمینه ساز جلب غفران و رحمت الهی است .

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإنّ الله غفور رحیم

127- زمینه رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 13

13 - التجا به خداوند و پناه بردن به درگاه او، زمینه جلب رحمت او و توفیق یافتن برای توبه

و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه ثم تاب عليهم ليتوبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 12

ص: 112

12- آمرزیده شدن گناهان ، زمینه ساز شمول رحمت الهی است . *

إِلَّا تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمْنِي

برداشت فوق، از تقدیم مغفرت بر رحمت، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 13

13- برخورداری از مغفرت و رحمت الهی ، نیازمند تلاش و مجاهدت خود انسانهاست .

لِلَّذِينَ هَاجَرُوا... وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 9

9- ربوبیت خداوند ، مقتضی غفران و رحمت گسترده نسبت به گناهکاران توبه کننده است .

إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ... إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 6

6- ربوبیت خداوند ، مقتضی بازگذاشتن در رحمت خویش به روی فتنه گران مجازات شده

وَلِيَتَّبِعُوا مَا عَلَّمُوا تَتَّبِعُوا . عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 5

5- مشیت خداوند در نزول رحمت یا عذاب بر بندگان ، مبتنی بر علم و آگاهی گسترده او بر احوال آنان است .

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ يَشَأْ يَرْحَمَكُم أَوْ إِنَّ يَشَأْ يُعَذِّبَكُم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 11

11- اقدام و حرکت برای حفظ ایمان ، از زمینه های جلب رحمت الهی است .

إذ أوى الفتيه إلى الكهف فقالوا ربنا آتنا من لدنك رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 85 - 6

6- تقوا (پرهیز از شرک در عقیده و عبادت) ، عامل نزدیکی انسان به خداوند و بهره بردن از رحمت گسترده او است .

يوم نحشر المتقين إلى الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 75 - 5

5- پاکی و نجات حضرت لوط (ع) از آلودگی های قومش ، زمینه ساز برخورداری او از رحمت خاص الهی

ص: 113

و لوطًا . . . نَجِّينَهُ ... و أَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 86 - 2,3,5,6,8

2- مقام صبر در اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، زمینه ساز بهره مندی آنان از رحمت ویژه الهی

و إسمعیل . . . کلّ من الصّبرین . و أَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا

3- صبر ، زمینه بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی است .

من الصّبرین . و أَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا

5- صالح و شایسته بودن اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، موجب بهره مند شدن آنان از رحمت خاص الهی

و إسمعیل . . . و أَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّهُمْ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ» تعلیل برای جمله پیشین است؛ یعنی، چون آنان از صالحان بودند، در رحمت بی کران خود قرارشان دادیم.

6- عمل صالح ، وسیله جلب رحمت خاص الهی است .

و أَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ

8- تأثیر عمل صالح و رفتار شایسته پیامبران در دستیابی آنان به رحمت خاص خداوندی و مقامات برتر

و إسمعیل . . . کلّ من الصّبرین . و أَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 6

6 - ایمان در میدان زندگی دنیوی ، زمینه ساز برخورداری انسان از آموزش و رحمت پروردگار

یقولون ربّنا ءامنّا فاغفر لنا و ارحمنا

تفریع جمله «اغفر لنا» بر «آمنا» به وسیله «فاء»، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پاکسازی روح از آرایش گناه، زمینه ساز بهره‌وری از رحمت خداوند

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ

تقدیم لفظی «اغفر» بر «ارحم»، می‌تواند اشاره به تقدیم رتبی و معنوی آن نیز داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 7

7- برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، مایه جلب رحمت خدا است.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 19

19- دعا و استغفار پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مردم، در جلب غفران و رحمت الهی برای آنان و مورد عفو و آمرزش قرار گرفتن

ص: 114

و استغفر لهم الله إن الله غفور رحيم

از توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) که برای مردم طلب مغفرت کند به دست می آید که دعا و استغفار آن حضرت در آموزش آنان نقش ویژه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 70 - 7

7 - توبه ، ایمان و عمل صالح ، موجب غفران رحمت و فضل خداوند است .

إلا من تاب و ءامن و عمل عملاً صالحاً فأولئك يبدل الله سيئاتهم حسنت و كان ا

تبدیل «حسنت» افرادی که دارای سه خصوصیت توبه، ایمان و عمل صالح باشند، حاکی از تفضل و رحمت خدا به چنین افرادی است و نیز گویای این حقیقت است که آنچه موجب این تفضل و رحمت شده است، سه خصوصیت یاد شده می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 6

6 - پیامبران ، واسطه وصول فیض و رحمت خدا به خلق

إنّ معی ربّی سیهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 3

3 - پیامبران الهی ، واسطه وصول فیض و رحمت خاص خداوند به پیروانشان

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

تصریح به نام موسی (ع) و ذکر آن پیش از پیروان وی، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 4

4- ایمان به خدا و همراهی با پیامبران ، مایه نجات و بهره مندی از لطف و رحمت الهی

وَنَجِّنِي و من معي من المؤمنین . فَأُنَجِّينَهُ و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 6

6- نقش مؤثر توبه و استغفار در جلب رحمت الهی

لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 122 - 4

4- ایمان به خدا ، مایه جلب لطف و رحمت او

و لَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ . وَنَجَّيْنَاهُمَا ... إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

ص: 115

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 9

9- دعا، عامل رفع مشکلات و رنج های طاقت فرسا و باعث جلب رحمت و لطف الهی

إذ نادى ربّه .. هذا مغتسل بارد و شراب . و وهبنا له أهله و مثلهم معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 7

7 - نیایش به درگاه خداوند، عامل جلب رحمت او و برطرف کننده گرفتاری ها است .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا ثمّ إذا خوّلناه نعمه ممّا

«تخویل» (مصدر «خول») به معنای اعطا و بخشش است و مقصود از جمله «ثمّ إذا خوّلناه نعمه منّا» رفع گرفتاری و اعطای نعمت آسودگی است که پس از دعا و نیایش بندگان به درگاه الهی تحقق می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 12 - 4

4 - اندیشه در پدیده های زمین، عامل راه یابی انسان به توحید و جلوه های رحمت حق

الرحمن .. و الأرض وضعها للأنام . فيها ... و الحبّ ذوالعصف و الريحان

با توجه به این که این آیات با صفت رحمانیت خداوند آغاز گردیده و در هر بخش جلوه ای از رحمت حق به انسان یادآوری شده، می توان استفاده کرد که برشمردن این نمونه ها، برای این است که آدمی با تأمل در آنها، به توحید و رحمانیت خداوند پی ببرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 6

6 - تقرب به خداوند، عامل بهره مندی از رحمت بی کران الهی و بهشت سرشار از نعمت

فأمّا إن كان من المقربین . فروح و ريحان و جنّ نعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - دستیابی به دو بهره کافی از رحمت الهی ، وعده خدا به مؤمنانی است که تقوای پیشه کنند و از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) پیروی کامل نمایند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا .. يُوْتِكُمْ كَفْلِينَ مِنْ رَحْمَتِهِ

«کفل» (مفرد «کفلین») به معنای حظ و بهره ای است که کفایت می کند (مفردات راغب). گفتنی است که «یُوْتِكُمْ...» جواب برای شرط مقدر می باشد و تقدیر آن چنین است: «إِنْ تَتَّقُوا وَتُؤْمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كَفْلِينَ مِنْ رَحْمَتِهِ» (اگر تقوا پیشه کنید و از رسول او تبعیت کامل نمایید، از رحمت خود به شما دو بهره کافی خواهد داد).

ص: 116

128- زمینه رحمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 7

7- رعایت تقوای الهی و ایمان راستین به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) (تبعیت کامل از آن حضرت) ، موجب دسیاهی انسان به رحمت گسترده الهی ؛ هم در دنیا و هم در آخرت
اتَّقُوا اللَّهَ وءامنوا برسوله یؤتکم کفلین من رحمته

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مقصود از دو بهره (کفلین) یکی بهره دنیوی و دیگری بهره اخروی باشد. ذکر این نکته ضروری است که اضافه در «رحمته» تشریحیه و بیانگر آن است که رحمتی که مؤمنان راستین در دنیا و آخرت از آن بهره مند می شوند، رحمتی ویژه و گسترده است.

129- زمینه رحمت اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 6

6- همراهی ایمان با عمل صالح ، مایه برخورداری از رحمت خداوند ، در آخرت

فَأْمُرُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيَدْخُلْهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 34 - 5

5- توجه انسان به روز جزا ، زمینه ساز برخورداری او در قیامت از رحمت خدا

وقیل الیوم ننسیکم کما نسیتم لقاء یومکم هذا

از مفهوم «ننساکم کما نسیتم» استفاده می شود که اگر انسان، قیامت را از یاد نبرد، مورد بی اعتنایی حق در آخرت قرار نخواهد گرفت.

130- زمینه رحمت بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 8

8 - تلاش دلسوزانه صالح (ع) برای رفع گرفتاری ها از قوم خویش و جلب رحمت الهی برای آنان

قال يقوم لم تستعجلون... لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

131- زمينه رحمت بر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 3

ص: 117

3 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان ، در پرتو وجود پیامبران

نَجْنِي و من معي .. فأنجينه و من معه

از این که نوح(ع)، مستقل از پیروانش و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 170 - 4

4 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان ، در پرتو وجود پیامبران

رَبِّ نَجْنِي و أهلي .. فأنجينه و أهله أجمعين

از این که لوط(ع)، مستقل از کسان خود و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

132- زمینه رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 7

7 - استغفار ، زمینه ای برای جلب غفران و رحمت الهی

و استغفر الله إن الله كان غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 11

11 - آمرزش گناهان آدمی ، زمینه ساز شمول و جریان رحمت الهی بر وی

يجدالله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 3,5

3 - تسلیم شدن در برابر خداوند و دوری از شرک، زمینه برخورداری از رحمت الهی است.

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم .. من يصرف عنه يومئذ فقد رحمه

5- گزینش خداوند یگانه به ولایت و سرپرستی، زمینه شمول رحمت الهی بر آدمی است.

قل أغیر الله أتخذ ولیا . . من یصرف عنه یومئذ فقد رحمہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 16

16 - دعا به درگاه خدا نقش مؤثر برای جلب رحمت او دارد .

واکتب لنا . . فسأکتبها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 10،12،17

ص: 118

10 - انفاق ، از عوامل تقرب به خدا و جلب دعای رسول (صلی الله علیه و آله) و رحمت و غفران الهی

و يتخذ ما ينفق قربت .. ألا إنها قربه لهم سيدخلهم ... غفور رحيم

12 - دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) مایه تقرب انسان به خدا و زمینه ساز جلب رحمت و غفران الهی

و صلوات الرسول ألا إنها قربه .. غفور رحيم

با توجه به اینکه ضمیر «إنها» می تواند به «صلوات» بازگردد، برداشت فوق به دست می آید.

17 - انفاق های خالصانه مؤمنان ، زمینه آمزش لغزش های گذشته شان و شمول رحمت گسترده الهی بر ایشان

سيدخلهم الله في رحمته إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 2

2 - اعتراف به گناه و انتقاد از خویش ، وسیله جلبِ غفران و رحمت الهی و از ارکان توبه است .

و اعترفوا .. عسى الله يتوب عليهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 13

13 - پایداری در طریق ایمان ، زمینه جلب رأفت و رحمت الهی

اتبعوه في ساعه العسره .. إنه بهم رءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 8

8 - وساطت و شفاعت پیامبران در نزد خداوند ، مؤثر در آمزش بندگان و جلب رحمت او بر ایشان

سوف أستغفر لكم ربی

برداشت فوق بر اساس دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- علم، مقدمه هدایت و هدایت، زمینه ساز جلب رحمت الهی و رحمت، موجب بشارت و سرور مسلمانان حقیقی است.

و نزلنا علیک الکتب تبییناً لكل شیء و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ترتیب در آیه، ترتیب رتبی باشد؛ یعنی، هر یک از آنها مقدمه دیگری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 9

9- تلاش گران در راه ایمان و توحید و حفظ ارزش ها، مشمول رحمت خاص خداوند، خواهند شد.

و إذ اعتزلتموهم .. فآووا .. ینشر لکم ربکم من رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 65 - 7

ص: 119

7- عبودیت و بندگی ویژه به درگاه خداوند ، زمینه برخورداری از رحمت خاص وی است .

عبدًا من عبادنا ءاتینہ رحمہ من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 4

4- عبادت و بندگی به درگاه خدا وسیله جلب رحمت او است .

رحمت ربِّک عبده

«عبده» مفعول است برای «رحمت». تقدیم آن بر نام زکریا و توصیف آن حضرت به عبودیت، اشاره به نقش آن در جلب رحمت های خداوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 2

2- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به درگاه خدا ، زمینه ساز برخورداری وی از رحمت خاص الهی بود .

رحمت ربِّک ... زکریّا . إذ نادى ربّه نداءً خفياً

«إذ نادى» ظرف برای «رحمت ربِّک» است. مفاد این ترکیب آن است که شمول رحمت خداوند بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 12

12- برشمردن لطف و عنایت های مکرر خداوند درگذشته عمر ، زمینه جلب رحمت و لطف الهی و از آداب دعا است .

قال ربّ . . . لم أکن بدعائک ربّ شقیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 2

2- هجرت از محیط شرک و استقامت در توحید ، زمینه ساز بهره مندی انسان از رحمت و عنایت های ویژه خداوند

فلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ . . . وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 75 - 3

3- صالح و شایسته بودن حضرت لوط (ع)، موجب بهره مندی او از رحمت ویژه خداوند

و أَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده به خاطر این است که جمله «إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ» تعلیل برای جمله «وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 6

6- ربوبیت خداوند، مقتضی رحمت بی کران و یاری بخشی بندگان است.

وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 10

10 - ایمان مؤمنان ، زمینه ساز برخورداری آنان از رحمت خداوندی است .

و کان بالمؤمنین رحيماً

قرار دادن اسم ظاهر «المؤمنین» به جای ضمیر، می تواند به نکته بالا اشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 4

4 - ایمان به خداوند ، مایه جلب لطف و رحمت او

و نَجِّينَهُ وَأَهْلَهُ . . . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 111 - 4

4 - ایمان به خدا ، مایه جلب لطف و رحمت او

فَبَشِّرْهُ بِغُلْمٍ هَلِيمٍ . . . كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 132 - 4

4 - ایمان به خدا ، موجب لطف و رحمت او

و تركنا عليه في الآخرين . . . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 7

7 - نیایش خالصانه به درگاه خدا ، عامل جلب رحمت او و بر طرف کننده گرفتاری ها است .

و إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ

«تخویل» (مصدر «خول») به معنای اعطا و بخشش است و مقصود از جمله «إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ»، رفع گرفتاری و اعطای نعمت آسودگی است که پس از دعا و نیایش بندگان به درگاه الهی تحقق می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 11

11 - شمول لطف و رحمت الهی ، نسبت به گنه کاران ، در صورت اقدام عملی آنان به جبران گناهان

قل للمخلفين من الأعراب . . . فإن تطيعوا يؤتكم الله أجراً حسناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 25

25- برخورداری جامعه از رحمت الهی ، در پرتو وجود مؤمنان راستین

ص: 121

لو تزيّلوا لعذبنا الذين كفروا منهم عذابًا أليمًا

خداوند، به سبب وجود مؤمنانی ناشناخته میان مکیان، رحمت صلح را نصیب آنان گردانید و عذاب جنگ را از آنان دور داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 14، 12، 11

11 - رعایت تقوای الهی، هموار کننده راه بهره مندی از رحمت خداوند

و اتّقوا الله لعلّکم ترحمون

12 - برخورداری از رحمت خدا، در پرتو خدمت و رحمت انسان به بندگان مؤمن او *

فأصلحوا .. و اتّقوا الله لعلّکم ترحمون

از ارتباط «فأصلحوا..» با «لعلّکم ترحمون» می توان این تأثیر متقابل را استفاده کرد؛ یعنی، رحمت بر مؤمنان و تلاش برای رفع اختلافات آنان، موجب جلب رحمت الهی نسبت به انسان است.

14 - حاکمیت رحمت الهی بر جامعه، منوط به خیر خواهی آحاد مردم نسبت به یکدیگر *

إنّما المؤمنون إخوة فأصلحوا بین أخویکم و اتّقوا الله لعلّکم ترحمون

خطاب «لعلّکم ترحمون» عام است و به حاکمیت رحمت الهی بر عموم جامعه نظر دارد و صدر آیه، حرکت اصلاح آفرین افراد جامعه را شرط این رحمت فراگیر قلمداد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 3، 2

2 - توجه تقوای پیشگان به خدا و مسؤولیت های خود، زمینه ساز جلب رحمت الهی

إنّا کنا قبل فی أهلنا مشفقین . فمنّ الله علينا

3 - بهره مندی از لطف و رحمت خداوند، منوط به شایستگی اعمال خود انسان

إنّا کنا قبل فی أهلنا مشفقین . فمنّ الله علينا

از ارتباط «فمنّ الله..» با «کنا قبل...»، استفاده می شود که عمل خود انسان زمینه ساز بهره‌وری او از رحمت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 9 - 4

4 - اهمیت عدالت اقتصادی ، در قوام جامعه و برخورداری از رحمت الهی *

الرحمن . . . و أقيموا الوزن بالقسط ولا تخسروا الميزان

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه قانون مندی نظام جهان و نیز رحمانیت خداوند بود - بیانگر مطلب بالا باشد؛ یعنی، اگر قانون مندی شرط قوام هستی است و در پرتو این قوانین، رحمت الهی شامل بشر شده، رعایت قوانین اقتصادی نیز شرط استواری جامعه است و آنان در پرتو همین اصل از رحمت عام الهی (شکوفایی اقتصادی و رابطه صحیح اجتماعی) برخوردار خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 9

9 - برخوردار شدن از فضل و رحمت الهی ، انگیزه مهاجران مسلمان

للفقراء المهجرين . . . يبتغون فضلاً من الله ورضوناً

ص: 122

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 26

26 - روی آوردن به ایمان، زمینه ساز آمرزش و رحمت الهی، حتی نسبت به گناهان بزرگ

علی أن لا یشرکن. .. و استغفر لهنّ اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

از صدر آیه شریفه استفاده می شود که چه بسا، برخی از روی آوردن گناهان به ایمان، در گذشته کفرآلود خویش مرتکب گناهان بزرگی شده بودند. از ذیل آن (إنّ اللّٰه غفور رحیم) نیز استفاده می شود که، آنان هم مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 9

9 - نقش اراده و خواست انسان، در بهره مندی از رحمت خداوند و یا گرفتار شدن به عذاب الهی

یدخل من یشاء فی رحمته و الظلمین أعدّ لهم عذاباً ألیماً

از جمله «فمن شاء اتّخذ إلى ربّه سیلاً» و عبارت «یدخل من یشاء. ..» استفاده می شود که بشر، دارای نوعی اراده و مشیت است. بر این اساس می توان گفت: همین امر در بهره مندی او از رحمت خداوند و یا گرفتار شدنش به عذاب الهی، تأثیر خواهد گذاشت.

133- زمینه رحمت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 7

7 - رعایت تقوای الهی و ایمان راستین به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) (تبعیت کامل از آن حضرت)، موجب دسیابی انسان به رحمت گسترده الهی؛ هم در دنیا و هم در آخرت

اتّقوا اللّٰه و ءامنوا برسوله یؤتکم کفلین من رحمته

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مقصود از دو بهره (کفلین) یکی بهره دنیوی و دیگری بهره اخروی باشد. ذکر این نکته ضروری است که اضافه در «رحمت» تشریفیه و بیانگر آن است که رحمتی که مؤمنان راستین در دنیا و آخرت از آن بهره مند می شوند، رحمتی ویژه و گسترده است.

134- زمینه سازی رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- ضرورت هوشیاری در برابر تمایلات نفسانی و لزوم فراهم آوردن زمینه های جلب رحمت الهی برای مصون ماندن از خطرات آن

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

ص: 123

135- زمینه محرومیت از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 14

14- روی گردانی از پرستش خداوند ، زمینه ساز محرومیت از رحمت واسعه او است .

يَأْتِي إِيَّاهُ أَخْفَىٰ أَلَّا يَمَسُّهُ إِلَّا بِالرَّحْمَنِ

136- سرزنش یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 3

3- یأس از لطف و رحمت خداوند ، نکوهیده و ناپسند است .

فَلَا تَكُن مِّنَ الْقَانِطِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 6

6- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، از گناهان بزرگ و امری بس نکوهیده

وَمَن يَّقْنُظْ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

اینکه خداوند یأس از رحمت خویش را عمل گمراهان قرار داد و مأیوسان را برابر گمراهان شمرده است، بیانگر بزرگی این عمل است.

137- سوء استفاده از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 6

6 - سوء استفاده کافران ، از لطف و رحمت الهی در برطرف کردن گرفتاری های ایشان

وَلَوْ رَحِمْنَهُمْ... لِلْجَوَافِي طَغِينَهُمْ يَعْمَهُونَ

138- شرایط استفاده از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 18

18- روحیه حق پذیری، شرط بهرهوری از هدایت، رحمت و بشارت قرآنی

و نزلنا علیک الکتب... و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

ص: 124

139- شرایط امیدواری به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 8

8- امیدواری به رحمت خداوند ، باید همراه با تلاش و کوشش باشد .

ابتغاء رحمه من ربك ترجوها

«ابتغاء» به معنای داشتن تلاش و کوشش در راه رسیدن به خواسته هاست (مفردات راغب).

140- شرایط رحمت بر گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 18

18- برخورداری گناهکاران از رحمت و بخشش خداوند ، مشروط به توبه عملی و تدارک گذشته هاست .

ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتنوا ثم جهدوا وصبروا إن ربك من بعدها لغف

141- شرایط رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 19

19 - تقوایشگی ، پرداخت زکات و ایمان به آیات الهی ، شرط برخورداری شدن همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، از مغفرت و رحمت خاص الهی بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین . . . فسأکتبها للذین یتقون

جمله «فسأکتبها . . .» پاسخی است به درخواستهای موسی(ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در میعادگاه مناجات

142- شرایط رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 15

15- آمرزیده شدن گناهان و خطاهای آدمی، شرط شمول رحمت خدا بر ایشان است.

إن ربی غفور رحیم

برداشت فوق، از تقدم «غفور» بر «رحیم» استفاده شده است.

ص: 125

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 1

1 - بهره مندی از رحمت خداوند ، منوط به مشیت و خواست او است .

یدخل من یشاء فی رحمته

143- شرایط نزول رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 10

10 - نزول رحمت خاص الهی بر بندگان ، مسبوق به وجود زمینه ها و شایستگی‌هایی در آنان است .

والله یختص برحمته من یشاء والله ذوالفضل العظیم

هدف از توصیف خداوند به دارنده فضل و بخشش بی کران، پس از «والله یختص برحمته من یشاء»، بیان این حقیقت است که: اگر خداوند رحمت ویژه خود را به همگان عطا نمی کند و به فرد و یا گروهی اختصاص می دهد، نه از جهت کمبود رحمت است؛ بلکه وجود زمینه در انسانها، دخیل در جلب رحمت ویژه الهی است.

144- شعیب (ع) و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 11

11- شعیب (ع) ، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه ان ربی رحیم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «ان ربی» گفته می شد «ان ربکم...». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانند.

145- شگفتی یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - دل خوش شدن به مظاهر مادی دنیا، به هنگام برخورداری از آنها، و مأیوس شدن از رحمت خدا، با از دست دادن امکانات، ناپسند و مذموم است.

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها وإن تصبهم سيئة .. إذا هم يقنطون

آیه، درصدد توبیخ و سرزنش چنین روحیه ای است و «إذا» که فجاییه است، می تواند مؤید این نکته باشد.

13 - ناامید شدن از رحمت خدا، به هنگام ابتلا به سختی ها، به رغم مشاهده رحمت او، امری غیر منتظره است.

و إذا أذقنا الناس رحمه ... وإن تصبهم سيئة ... إذا هم يقنطون

146- عذاب با رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 210 - 4

4 - عذاب الهی بر متمرّدان ، با پوشش رحمت

هل ينظرون الا ان يأتيهم الله في ظلل من الغمام

با توجه به اینکه ابر، مظهر رحمت خداوند است؛ اما در آیه مزبور، به عنوان وسیله ای برای عذاب الهی معرفی شده است.

147- عظمت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 50 - 5

5- لطف و قهر الهی ، فوق همه لطف ها و قهرهاست .

نبيء عبادى انى انا الغفور الرحيم . و ان عذابى هو العذاب الاليم

از جمله های اسمی «انى انا..» و «ان عذابى...» با آوردن حرف تأکید «ان» و ذکر ضمیر فصل و آوردن لام در خبر، بالاترین تأکید را دارد و حامل این نکته است که غفران و رحمت (لطف) خداوند و عذاب (قهر) او به گونه ای است که هیچ رادع و مانعی برای تحقق آنها وجود ندارد و نیز هر لطف و قهری که تصور شود، با لطف و قهر او قابل مقایسه نیست.

148- علم امیدواران به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 15

15 - شب زنده داران عابد و آخرت جوین امیدوار به رحمت الهی ، عالمان راستین و آگاهان به حقایق هستی اند .

أمن هو قنت انا الیل... و یرجوا رحمة ربّه قل هل یرجوا رحمة ربّه الیل... و یرجوا رحمة ربّه الیل

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که «الذین یعلمون»، اشاره به کسانی داشته باشد که در صدر آیه شریفه از آنان سخن به میان آمده است.

149- عمومیت رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 6 - 9

9- ظلم و ستم کاری مردم ، مانع رحمت گستری خداوند نخواهد شد .

إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

ص: 127

150- عمومیت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 18

18 - امید پذیرش توبه و نزول رحمت الهی برای همگان ، حتی منافقان

رایت المنافقین یصدّون . . . فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 16

16 - امکان شمول رحمت و مغفرت الهی حتی بر جوامع منحط و آلوده به خون انبیا

فريقاً يقتلون . . . فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 7

7 - تمامی انسان ها ، حتی مشرکان ناسپاس از رحمت خداوند ، برخوردارند .

إذا أذاقهم منة رحمة . . . ليكفروا بما ءاتينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 8

8 - هدف از نزول قرآن ، دستیابی همگان به رحمت الهی است .

تنزيل من الرحمن الرحيم

از آن جا که نزول قرآن از رحمت الهی سرچشمه گرفته، به دست می آید که هدف از نزول، ایجاد زمینه برای دستیابی همگان به رحمت الهی می باشد.

151- عوامل امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- هدایت و شناخت پروردگار ، موجب امیدواری به رحمت او و زداینده هرگونه یأس و ناامیدی

و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

حضرت ابراهیم(ع) یأس از رحمت پروردگار را معلول گمراهی و نشناختن پروردگار دانست. بنابراین هدایت و شناخت پروردگار، می تواند موجب امیدواری به رحمت خدا و عامل از بین رفتن یأس شود.

ص: 128

152- عوامل جلب رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 155 - 5

5 - پیروی از قرآن و پرهیز از مخالفت با آن، زمینه ساز جلب رحمت الهی است.

فاتبعوه و اتقوا لعلکم ترحمون

153- عوامل جلب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 3

3 - بادها، دارای نقشی بس مهم در بهره مندی انسان ها از رحمت ها و مواهب الهی اند.

و من آیته أن یرسل الریاح . . . ولیدیقکم من رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 13

13 - عفو، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطاهای همسران و فرزندان، عامل جلب غفران و رحمت خداوند است.

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإنّ الله غفور رحیم

154- عوامل رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 7

7 - نیایش خالصانه به درگاه خدا، عامل جلب رحمت او و مایه رفع گرفتاریهاست.

وإذا مسّ الإنسان الضرّ دعانا . . . فلما کشفنا عنه ضرّه

تفریع جمله «لما کشفنا» بر «دعانا» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 2

2 - التجا به ربوبیت خدا در دعا، مؤثر در جلب رحمت او

قل ربّ.. ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 4

4 - یاد خدا، مایه ره یابی انسان به صلاح و رحمت الهی

قال اخسؤا فیها.. حتّی أنسوکم ذکرى

ص: 129

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 7

7 - توبه و نیکی پس از گناه و ظلم ، موجب بهره مندی از رحمت و غفران الهی

إلّا من ظلم ثمّ بدل حسنا بعد سوء فإتی غفور رحیم

155- عوامل رحمت بر اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 20 - 6

6 - روشنگری های قرآن ، مایه هدایت و رحمت برای جویندگان یقین

بصائر . . . و هدی و رحمه لقوم یوقنون

156- عوامل رحمت بر حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 17

17- قرآن ، مایه هدایت ، رحمت و بشارت برای تسلیم شوندگان در برابر حق است .

و نزلنا علیک الکتب . . . و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

157- عوامل رحمت بر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 13

13 - سعه صدر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گوش دادن به سخنان مردم ، مایه رحمت برای مؤمنان

و یقولون هو اذن قل اذن خیر لکم . . . و رحمه للذین ءامنوا منکم

158- عوامل رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - امر به معروف، نهی از منکر، اقامه نماز، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسولش، عامل جلب رحمت ویژه الهی

یأمرون بالمعروف .. أولئک سیرحمهم اللّٰه

ص: 130

159- عوامل رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 16 - 8

8- اطمینان اصحاب كهف به برخورداری از رحمت الهی در صورت هجرت کردن از حاکمیت شرک و جامعه مشرک

فأووا إلى الكهف ينشر لكم ربكم من رحمته

فعل «ینشر» در جواب امر قرار گرفته و جزا برای شرط مقدر است؛ یعنی «إن تأووا إلى الكهف ینشر..» و مفاد آن، حتمی بودن نشر رحمت الهی در صورت هجرت است.

160- عوامل محرومیت از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 4, 3

3- انکار ربوبیت خدا و نافرمانی از دستورات پیامبران ، موجب لعنت خدا و دوری از رحمت اوست .

وأتبعوا فی هذه الدنيا لعنه و یوم القیمه ألا إن عادًا کفروا ربهم

4- پیروی از طاغوت ها و سرکشان ، موجب دوری از رحمت خدا در دنیا و آخرت است .

و اتبعوا أمر کل جبار عنید. و أتبعوا فی هذه الدنيا لعنه و یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 3

3- شرکورزی ، ستمگری ، کم فروشی و بی عدالتی در مبادلات ، عامل های دوری از رحمت خدا و زمینه ساز هلاکت است .

وإلی مدین آخاهم شعیبًا .. ألا بُعدًا لمدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 8

8- رحمت الهی ، امری اصیل و مستمر ، و محرومیت از آن نتیجه عملکرد خود انسان است .

عسی ربکم أن یرحمکم و إن عدتم عدنا

در این آیه خداوند همه انسانها حتی گنهکاران را به رحمت خود امیدوار ساخته است: «اگر شما به گناه و فساد باز گردید، کیفر و عذاب ما هم مجدداً به سراغ شما خواهد آمد». از این سخن، نتیجه گرفته می شود که گرفتار شدن به عذاب خداوند و محرومیت از رحمت او، حاصل عملکرد خود انسان است و رحمت خداوند همواره، اصیل و مستمر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 7

7 - ظلم و بیدادگری ، مایه دور شدن از رحمت خدا و گرفتار شدن به خشم و غضب او

فبعداً للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

5- به تمسخر گرفتن مؤمنان و مضحکه قرار دادن آنان ، مایه محرومیت از لطف و رحمت الهی

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرًا .. و کنتم منهم تضحکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 23 - 2

2- قذف زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن (نسبت دادن زنا به آنان) ، در پی دارنده خشم الهی و محرومیت از رحمت او

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغُفْلَتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«لعن» (مصدر «لعنوا»)، به معنای طرد کردن و دور ساختن فرد از خیر و نیکی است (لسان العرب). و هم چنین طرد برخاسته از خشم و غضب می باشد (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 22 - 9

9- جرم پیشگی و تبه کاری ، موجب محرومیت از غفران و رحمت الهی

لَابَشْرِي يُومِنُ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 57 - 3

3- آزار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در پی دارنده محرومیت از رحمت خداوند است .

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«لعن» در لغت، به معنای «طرد و دور کردن از روی غضب و ناراحتی» است. لعن خدا در دنیا، به معنای بریده شدن از قبول رحمت الهی است (مفردات راغب).

161- عوامل محرومیت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کفر و عصیان ، در پی دارنده لعنت خدا و عامل دور شدن انسان از رحمت الهی

و أتبعنهم فی هذه الدنيا لعنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 9

9- ستم پیشگی ، موجب پذیرفته نشدن عذر آدمی از گناه ، محرومیت از رحمت خدا و جای گرفتن در سرای بد

يوم لا ینفع الظلمین معذرتهم و لهم اللعنه و لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 132

4- شرک ، گناهی بس بزرگ و موجب محرومیت از رحمت الهی در قیامت

و لكن یدخل من یشاء فی رحمته والظلمون. .. أم اتّخذوا من دونه أولیاء

از آیه قبل استفاده می شود که ظالمان از رحمت الهی به دوراند (یدخل من یشاء فی رحمته والظالمون ما لهم. ..) و از آن جا که شرک مصداق بارز ظلم به شمار می آید، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 8

8- جرم پیشگی و استمرار ارتکاب گناه ، عامل محرومیت از رحمت الهی در قیامت

و کنتم قومًا مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 1،6

1- مرگ کافران مخالف راه خدا در حال کفر ، مایه محرومیت ابدی از عفو و رحمت الهی

إنّ الذین کفروا و .. فلن یرحمهم الله لهم

مرگ کافران مخالف راه خدا در حال کفر، مایه محرومیت ابدی از عفو و رحمت الهی

6- نقش اعمال خود انسان ، در محرومیت او از رحمت و غفران بی کران الهی

إنّ الذین کفروا و صدّوا .. فلن یرحمهم الله لهم

«فا» در «فلن یرحمهم الله» می رساند که عدم غفران، نتیجه فعل خود کافران است (کفروا و صدّوا)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 13

13 - تفرقه و اختلاف در جامعه اسلامی به بی تفاوتی در قبال آن ، مایه محرومیت از رحمت الهی

فأصلحوا بین أخویکم و اتّقوا الله لعلّکم ترحمون

فرمان «اتَّقُوا اللَّهَ» هم نظر به کسانی دارد که با یکدیگر اختلاف دارند و هم کسانی که موظف به رفع اختلاف اند. از این نکته، استفاده می شود که اگر مسلمانان به وظیفه خود عمل نکنند و به اختلاف ها پایان ندهند، نباید دل به رحمت الهی ببندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 7

7 - ظلم ، موجب محرومیت از رحمت خداوند و گرفتار آمدن به عذاب دردناک الهی است .

یدخل من یشاء فی رحمته و الظلمین أعدّ لهم عذاباً أليماً

162- عوامل نزول رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 14

ص: 133

14 - شمول رحمت خاص الهی بر بندگان ، از اهداف نزول دین و بعثت پیامبران

آن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم .. لعلکم ترحمون

163- فرجام محرومان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 4

4 - کسانی که در قیامت از رحمت خداوند و درک ربوبیت او محروم باشند ، سرنوشتی جز دوزخ نخواهند داشت .

عن ربهم یومئذ لمحجوبون . ثم انهم لصالوا الجحیم

164- قانونمندی رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 10

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او ، براساس علم و حکمت او است .

إنّ الله کان علیماً حکیمًا . یدخل من یشاء فی رحمته و الظلمین أعدّ لهم عذاباً أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یدخل من یشاء ..»، خبر برای «إنّ» در «إنّ الله» و جمله «کان الله علیماً حکیمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

165- قوم نوح و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 13

13 - دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت های ویژه خداوند ، از اهداف بعثت آن حضرت بود .

جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم .. لعلکم ترحمون

166- کفر یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مایوس بودن از رحمت خدا ، روحیه ای ناپسند و کافرانه است .

والذین كفروا .. یسوا من رحمتی

ص: 134

167- گرایش به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 1 - 3

3 - انسان ، مجذوب رحمت است .

الرحمن

با توجه به این که خداوند در مقام جلب توجه انسان ها رحمت خود را به آنان یادآور شده است، استفاده می شود که انسان بیش از هر چیز، مفتون لطف و رحمت است.

168- گناه یأس از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 14

14- « عن أبي عبدالله (ع) : . . . [من الكبائر] الإيأس من روح الله ، لأن الله عزوجل يقول : « إنه لا ييأس من روح الله إلاّ القوم الكافرون » . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: [یکی از گناهان کبیره] ناامیدی از رحمت خداست؛ زیرا خدای عزوجل می فرماید: «إنه لا ييأس من روح الله إلاّ القوم الكافرون» . . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 7

7 - یأس از رحمت خدا و ثواب اخروی ، گناهی است بزرگ .

قومًا غضب الله عليهم قد يئسوا من الآخره

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «قد يئسوا. . .»، به عنوان بارزترین ویژگی مغضوبین یاد شده است.

169- گناهکاران و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 10

10 - گنهكاران نبايد از شمول فضل و رحمت خداوند ، نااميد باشند .

ثم توليتم .. فلولا فضل الله عليكم ورحمته

170- لذت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 135

4- فلسفه وزش باد های نویدبخش باران ، قبل از نزول آن ، احساس لذت بیشتر از رحمت الهی است .

أن يرسل الرياح مبشّرات و ليديقكم من رحمة

«بشر» ریشه «مبشّرات» است و به خبری گفته می شود که خوشحالی آور است و چهره شنونده، با آن، باز و شکفته می شود. در ضمن، «مبشّرات» در مقام تعلیل برای فعل «یرسل» و «لیدیقکم» عطف بر «مبشّرات» است.

171- مایوسان از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 11

11- تنها کفرپیشگان به یاری خدا امید ندارند و از رحمت او مایوسند .

لا یأیئس من روح الله إلاّ القوم الکفرون

مراد از «کفرون» در آیه شریفه ، منکران قدرت خدا و رحمت آفرینی او و آگاهیش به نیاز بندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 1

1- در پی توصیه ملائکه به ابراهیم (ع) برای اجتناب از یأس ، او تنها گمراهان را مایوس از رحمت خداوند خواند .

فلاتکن من القنطین . قال و من یقنط من رحمه ربّه إلاّ الضالّون

172- مایوسان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 3 - 1

1 - کافران به آیات الهی و لقاءالله ، از رحمت خداوند ، مایوس اند .

و الذین کفروا بآیت الله و لقاءه أولئک یشوا من رحمتی

3 - کافران به قرآن ، مایوس از رحمت خداوندند .

و الذین کفروا بآیت اللّٰه . . . أولئک یشسوا من رحمتی

173- محرومان از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 4.5

4 - خداوند ، یهودیان حق ناپذیر را از رحمت خویش محروم و به لعنت ، گرفتارشان کرد .

بل لعنهم اللّٰه بکفرهم

5 - کفر ورزی یهود ، موجب محروم شدن آنان از رحمت الهی است .

ص: 136

لعنهم الله بكفرهم

«باء» در «بکفر» سببیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 12

12 - خداوند ، یهودیان کافر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن را از رحمت خویش به دور و آنان را مورد لعنت قرار داده است .

فلعنه الله على الكفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 8،10

8 - کتمان کنندگان حقایق دینی ، به لعنت خدا و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد .

إن الذين يكتُمون . . . أولئك يلعنهم الله

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا . . . أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 9

9 - خداوند در قیامت نظر رحمتی بر کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق دینی ، نخواهد داشت .

و لاهم ينظرون

در برداشت فوق فعل مجهول «ینظرون» از (نظر) به معنای رؤیت گرفته شده است. بر این مبنا «ولاهم ينظرون»؛ یعنی، نظر رحمتی به آنان نخواهد شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 10،12

10 - منافقان و کافران ، مورد لعن و نفرین خداوند و محروم ابدی از رحمت او

المنفقين .. والكفار ... لعنهم الله

12 - محرومیت منافقان و کافران از رحمت الهی ، مایه رنج و عذاب همیشگی آنان

ولعنهم الله ولهم عذاب مقيم

برداشت فوق بر این اساس است که «عذاب مقيم» در نتیجه نفرین الهی به دوری آنان از رحمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 18 - 10,11,12

10- ستمگران در قیامت ، از رحمت خداوند محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله على الظلمين

11- کسانی که به خداوند دروغ می بندند ، از رحمت خداوند محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

هؤلاء الذين كذبوا على ربهم ألا لعنه الله على الظلمين

ص: 137

12- گواهان اعمال در قیامت ، دوری ستمگران از رحمت الهی را به همگان اعلام می کنند .

ألا لعنه الله على الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 4

4- قوم ثمود بر اثر نافرمانی خداوند ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

ألا بُعْدًا لثمود

توضیح کلمه «بُعْدًا» در آیه 60 ذیل برداشت شماره 5 آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 2,4

2- مردم مدین ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی بودند .

ألا بُعْدًا لمدین

برای توضیح برداشت فوق ، به ذیل برداشت شماره 5 از آیه 60 در همین سوره رجوع شود.

4- قوم ثمود ، از رحمت خدا محروم شدند و با عذاب های الهی به هلاکت رسیدند .

كما بعدت ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 99 - 1

1- فرعون و پیروان وی در عرصه دنیا و آخرت ، به لعنت خدا گرفتار و از رحمت او به دورند .

وَأَتَّبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَهُ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ

ضمیر در «أَتَّبِعُوا» به فرعون و قوم وی باز می گردد. «اتباع» (مصدر أتبعا) به معنای ملحق کردن و به دنبال فرستادن است. بنابراین «وَأَتَّبِعُوا...» یعنی ، فرعون و قوم او در دنیا و آخرت ، لعنت و نفرین را به دنبال خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- دنیاطلبان در آخرت ، مورد نکوهش واقع شده و از رحمت خداوند محروم و مطرود خواهند شد .

من كان يريد العاجله .. ثم جعلنا له جهنم يصلها مذمومًا مدحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 16

16- شیطان ، مطرودترین گنه کاران از رحمت خداوند و گرفتارترین آنان به عذاب الهی است .

إني أخاف أن يمسك عذاب من الرحمن فتكون للشيطان وليًا

تهدید بت پرستان به این که ممکن است خدای رحمان بر شما خشم گیرد و با شیطان هم دم شوید، نشانه عمق مطرود بودن شیطان و گرفتاری او به عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 138

6- کافران دوزخی، از هر گونه لطف و رحمت خداوند محروم اند.

و لا هم ينظرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «ینظرون» فعل مضارع مجهول از ثلاثی مجرد و از ماده «نظره» باشد که به معنای رحمت است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 5,6

5 - دست اندرکاران اصلی توطئه «افک» علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاندان آن حضرت، از فضل و رحمت خداوند محروم شدند.

و لولا فضل الله عليكم و رحمته ... لمسکم فی ما أفصتم فیہ عذاب عظیم

خداوند در آیه 11، به شایعه سازان اصلی وعده عذاب بزرگ (و الذی تولی کبره منهم له عذاب عظیم) می دهد. واژه «افاضه» نیز به معنای سخن گفتن بسیار در باره موضوعی و انتشار آن است و این، کار توده مردم بود نه منافقان که سازنده اصلی تهمت و شایعه بودند. بنابراین فضل و رحمت خدا، شامل کسانی است که کارگزار اصلی تهمت نبودند؛ بلکه بر اثر جهل و غفلت سخنی در این زمینه به میان آوردند در آیه بعد نیز خداوند، جهل و ناآگاهی آنان را یادآور شده، می فرماید: «و تقولون بأفواهمک ما لیس لکم به علم».

6 - ترویج کنندگان شایعات و تهمت پردازی های ناروا - جدا از فضل و رحمت خداوند - مستحق عذاب الهی اند.

و لولا فضل الله عليكم و رحمته ... لمسکم فی ما أفصتم فیہ عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 18

18 - جامعه های آلوده به فحشا و منکرات، از فضل و رحمت خدا محروم اند.

لا تتبعوا خطوت الشیطن ... و لولا فضل الله عليكم و رحمته ما زکی منکم من أحد أب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 26 - 7

7 - کافران در قیامت، محروم از رحمت خداوند

الملک .. للرحمن و کان یوماً علی الکفرین عسیراً

یادآوری سختی قیامت برای کافران، با آن که پیش از آن رحمانیت خداوند مطرح گردیده است، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 8

8 - ظالمان و گنه کاران غافل از جبران بدی های خویش ، از بخشش و رحمت خداوند محروم اند .

إلّا من ظلم ثمّ بدلّ حسنا بعد سوء فإتیّ غفور رحیم

از این که خداوند، تنها به توبه کنندگان و جبران کنندگان بدی های خویش، نوید غفران و رحمت داده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

ص: 139

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 5

5- طرد شدن از لطف و رحمت حق ، فرجام شوم فرعونیان و پیشوایان کفر در روز رستاخیز

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار . . . و يوم القيمة هم من المقبوحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 78 - 4

4- ابلیس ، مغضوب خداوند و محروم از توفیق و رحمت او

وإنّ عليك لعنتي إلی يوم الدين

«لعن»؛ یعنی، طرد شخصی از روی غضب و لعن خداوند به معنای عقوبت اخروی و قطع توفیق و رحمت الهی در دنیا است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 21 - 8

8- مؤمنان نیک کردار ، بهره مند از رحمت و هدایت الهی در دنیا و گناه پیشگان محروم از آنند .

و هدی و رحمه لقوم یوقنون . . . أن نجعلهم کالذین ءامنوا و عملوا الصلحت

منظور از تفاوت مؤمنان صالح با گناه پیشگان در دنیا - به قرینه آیه قبل - ممکن است تمایزشان در بهره‌وری از رحمت و هدایت الهی باشد.

174- محرومان از رحمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 3,7

3- کسانی که دین و معارف الهی را نپذیرند و مردم را از پذیرش آن بازدارند ، در آخرت از رحمت خدا محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنة الله علی الظلمین. الذین یصدون عن سبیل الله

7- منکران آخرت از ستمکارانند و در قیامت از رحمت خداوند، محروم خواهند بود.

ألا لعنة الله على الظالمين. الذين ... هم بالآخره هم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 6

6- دوری از رحمت خدا در سرای آخرت، امری تقدیر شده برای کفرپیشگان و ستمگران قوم نوح

فكان من المغرقين .. و قيل بعداً للقوم الظلمين

«بُعداً» مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) می باشد و جمله در اصل چنین بوده: و قيل لیبعد بُعداً القوم الظالمون؛ یعنی، و گفته شد که ستمگران قوم نوح باید از رحمت خدا دور باشند و از آن جا که آنان در دنیا عذاب شدند، معلوم می شود مراد از جمله «و قيل ..» دوری از رحمت خدا در آخرت است.

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 6, 5, 1

1- قوم عاد، در دنیا به لعنت خدا گرفتار شدند و در آخرت نیز از رحمت او محروم خواهند بود.

و أتبعوا في هذه الدنيا لعنه و يوم القيمة

5- قوم عاد، بر اثر کفر و نافرمانی خدا و پیامبران، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند.

ألا بُعِدًا لعاد قوم هود

«بُعِدًا» (هلاک گشتن یا دور شدن) مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) است: ألا لیبعد قوم عاد بعداً. و از آن جا که قوم عاد به هلاکت رسیدند و از رحمت او محروم شدند می توان گفت، مراد عذاب در آخرت و دوری از رحمت او در آن سراسرست و نیز محتمل است «ألا بُعِدًا...» - چنان چه زمخشری گفته - بیانگر استحقاق دوری و هلاکت باشد؛ یعنی، [قوم عاد هلاک گشتند و از رحمت او محروم شدند] بدانید آنان مستحق آن کیفر و سزاوار چنین عقوبتی بودند.

6- از قوم عاد، تنها معاصران هود از رحمت الهی محروم شده و به عذاب گرفتار شدند.*

ألا بُعِدًا لعاد قوم هود

«قوم هود» عطف بیان برای «عاد» است. با توجه به اینکه قوم عاد پیش از حضرت هود بوده اند و پس از او نیز وجود داشتند، می توان گفت: هدف از تبیین و توضیح «عاد» به «قوم هود» بیان معنایی است که در برداشت فوق آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 7, 8, 9

7- کسانی که به پیمان های الهی پایبند نباشند، به لعنت خدا و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد.

والذین ینقضون عهد الله... أولئک لهم اللعنه

8- آنان که به برقراری پیوندهایی که خداوند به برقرار ساختن آنها فرمان داده، ملتزم نباشند، به لعنت و دوری از رحمت گرفتار خواهند شد.

والذین... یقطعون ما أمر الله به أن یوصل... أولئک لهم اللعنه

9- فسادگران در زمین به لعنت خداوند و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد.

والذین... یفسدون فی الأرض أولئک لهم اللعنه

175- محرومان از رحمت اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 5

5- مشركان و دنياگرايان، از منظر لطف و رحمت الهی، در قیامت، ساقط اند.

و عرضوا علی ربّک صفاً

در صورتی که نایب فاعل «عرضوا» مشرکان و دنیاگرایان باشند - که در آیات قبل، یاد آنان به میان آمد - مجهول آمدن فعل و نیز به کار رفتن «ربّک» - که خطاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - به جای «ربّهم» دال بر تحقیر ایشان است.

ص: 141

176- محرومان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 22

22 - ستمگران و متجاوزان، محروم از رحمت و مغفرت الهی

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فإن ربک غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 12

12 - جامعه مجرم خود را از شمول رحمت خداوند محروم و سزاوار عذاب او می گرداند.

و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

«بأس» در لغت به معنای شدت است و در این آیه کنایه از عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 3

3 - گمراهان، در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود.

فاتبعوه و اتقوا لعلکم ترحمون. أن تقولوا إنما أنزل الکتب علی طائفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 33

33 - برده داران و ادار کننده کنیزان خویش به فحشا و فساد جنسی ، محروم از آمرزش و رحمت خدا هستند .

و من یرههّن فإنّ اللّٰه من بعد إکراههّن غفور رحیم

در آیه یاد شده متعلق «غفور» و «رحیم» ذکر نشده است. با توجه به این که بعید است خداوند به برده داران، به خاطر گناه اکراهشان و نیز مورد هشدار قرار گرفتن آنان وعده غفران و رحمت بدهد، به نظر می رسد مقصود کنیزانی خواهد بود که مجبور به فحشا شده اند. بر این اساس اختصاص یافتن این وعده به کنیزان، حاکی از محرومیت برده داران از این موهبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 23 - 4

4 - کافران به آیات خدا و معاد ، حظّی از رحمت خداوند ، نخواهند داشت .

و الذین کفروا بآیت اللّٰه و لقائه أولئک یسوا من رحمتی

«یسوا من رحمتی» می تواند جمله خبری باشد و می تواند کنایه از قضای الهی مبنی بر مشمول رحمت قرار نگرفتن افراد یاد شده باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 10، 7

7 - ستمگران ، گروهی مطرود و محروم از رحمت خداوند در قیامت

و لهم اللعنه

ص: 142

10 - پذیرفته نشدن عذر ستمگران ، دوری آنان از رحمت خداوند و جای گرفتن در سرایی بد ، مظهر نصرت الهی به پیامبران و مؤمنان در قیامت

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا .. يَوْمَ يَقُومُ ٱلْأَشْهَادُ . يَوْمَ لَا يَنْفَعُ ٱلظَّالِمِينَ مَعْذِرٌ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر چگونگی نصرت الهی در قیامت از رسولان و مؤمنان است که در آیه پیش (یوم يقوم الأشهاد) به آن اشاره شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 35 - 6

6 - کافران معاند و لجوج ، محروم از عفو و رحمت الهی

و يعف عن كثير . و يعلم الذين يجدلون في آيتنا ما لهم من محيص

این که پس از مسأله عفو گناهان، این نکته مطرح شده که کافران معاند راه فراری از عذاب ندارند؛ می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که آنان مورد عفو و مغفرت الهی قرار نمی گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 6

6 - ظالمان ، از رحمت الهی محروم اند .

و الظالمين أعدّ لهم عذاباً أليماً

برداشت یاد شده، به قرینه مقابله «الظالمين ..» با «يدخل من يشاء في رحمته» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 4 - 6

6 - کم فروشان ، از رحمت خداوند دور و محروم اند .

أولئك

اسم اشاره «أولئك»، برای مشارالیه بعید به کار می رود که در آیه شریفه، گویای دوری کم فروشان از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تکذیب کنندگان قیامت و منکران قرآن، از ملاقات خداوند و دیدار رحمت او در قیامت محروم اند.

إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ

محجوب بودن از خداوند، نمی تواند به معنای ندیدن با چشم باشد؛ زیرا این امر به کافران اختصاص ندارد. بنابراین مراد، رانده شدن از درگاه الهی و محرومیت از دیدار جلوه های خداوند (از قبیل رحمت و ثواب الهی و یا نظایر آن) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 6

6 - ظالمان از رحمت خداوند دور هستند .

أَنْ لَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ

ص: 143

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 3

3 - کافران ، محروم از رحمت خداوند و رستگاری در قیامت

فیدخلهم ربهم فی رحمته ... وأما الذین کفروا أفلم تکن ءایتی تتلی علیکم

از تقابل وضع کافران با مؤمنان در این آیه و آیه پیشین، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 34 - 1

1 - منکران معاد ، محروم از رحمت حق و وانهاد به خویش در اوج گرفتاری های قیامت

وقیل الیوم ننسیکم

نسیان در آیه شریفه، کنایه از روی گردانی خداوند از کافران و وانهادن آنان به حال خودشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 3

3 - کافران دوزخی ، مورد نفرین خدا و محروم از رحمت و لطف او هستند .

فسحقاً لأصحاب السعیر

«سحق» به معنای «بُعد» است و در این آیه، به جای لعن و نفرین به کار رفته است و مراد از آن، دوری از رحمت و لطف الهی می باشد.

177- محرومان از رحمت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11، 10

10- ظالمان نه تنها از رحمت و شفای قرآن بهره ای نمی گیرند؛ بلکه تنها، مایه خسران و زیان آنان می شود .

ولایزید الظلمین إلا خساراً

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفابخشی قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء ورحمه للمؤمنين ولا يزيد الظلمين إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 20 - 7

7- سست باوران در حقانیت وحی و معارف دینی، محروم از هدایت و رحمت قرآن

و هدی و رحمه لقوم یوقنون

در صورتی که «قوم یوقنون» نظر به کسانی داشته باشد که دارای یقین بالفعل هستند؛ از مفهوم آیه شریفه مطلب یاد شده استفاده می شود.

ص: 144

178- محرومان رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 6,7

6 - منکران قیامت از زمره ستمکارانند و در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود .

أَن لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ ... وَ هُم بِالْآخِرَةِ كَفُورُونَ

7 - اعراض کنندگان از راه خدا ، بازدارندگان مردم از پیوستن به آیین الهی و آنان که راه خدا را منحرف جلوه می دهند ، از رحمت الهی در قیامت بدور خواهند بود .

أَن لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا

179- محرومیت از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 13

13 - دور شدن از رحمت خدا و گرفتار آمدن به لعنت او ، مستلزم جبر به عدم ایمان نخواهد شد .

لَعْنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 11

11 - نقش نفرین و لعنتِ نفرین کنندگان ، در دور شدن رحمت الهی از لعنت شوندهگان

و يلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 7

7 - تأثیر و نقش دعا و نفرین فرشتگان و انسان ها در دوری گنهکاران از رحمت الهی

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 6

6 - عذاب اخروی ، جلوه ای از لعنت خدا و دوری از رحمت اوست .

أولئك عليهم لعنة الله .. خلدین فیها لایخفف عنهم العذاب

جمله «لایخفف عنهم العذاب» پس از «خالدین فیها» بیانگر آن است که: اثر لعنت الهی در قیامت، عذاب دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 13

13 - کافران به خدا ، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از رحمت و فضل و هدایت خاص خداوند

ص: 145

فاما الذين ءامنوا بالله و اعتصموا به . . . صراطاً مستقيماً

معادل «اما»ی تفصیلیه حذف شده و جمله موجود «فاما الذين ءامنوا . . .» بیانگر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 99 - 3

3- لعنت الهی و دور شدن از رحمت او ، عطایی شوم و سزایی ناگوار است .

بئس الرفد المرفود

کلمه «الرفد» (عطیه و بخشش) فاعل برای «بئس» است و «ال» در آن «ال» جنسیه می باشد و «المرفود» (عطیه و بخشش) مخصوص به ذم است و «ال» در آن عهد ذکر کرده و اشاره به لعنت و دوری از رحمت خداست. بنابراین «بئس الرفد المرفود»؛ یعنی، آن عطیه (گرفتاری به لعنت خدا) بد عطیه و بخششی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 6

6- گرفتاری به عذاب الهی با توجه به رحمانیت خداوند ، نشانه کمال بی لیاقتی و محرومیت از تمام زمینه های رحمت الهی است .

آن یمسک عذاب من الرحمن

180- محرومیت از رحمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 4

4- پیروی از طاغوت ها و سرکشان ، موجب دوری از رحمت خدا در دنیا و آخرت است .

و اتبعوا أمر کل جبار عنید. و أتبعوا فی هذه الدنيا لعنه و یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 99 - 2

2- نپذیرفتن رسالت پیامبران ، مایه گرفتار شدن به لعنت خدا و دوری از رحمت او در دنیا و آخرت است .

و لقد أرسلنا موسى . . . و أتبعوا في هذه لعنه و يوم القيمة

181- محرومیت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 27 - 9، 7

7 - پیروی از آراء و اندیشه های هواپرستان ، مایه دوری از رحمت الهی

و اللّٰه یزید ان یتوب علیکم و یرید اللّٰذین یتّبعون الشّهوات ان تمیلوا میلاً عظیماً

از تقابل اراده الهی به رحمت با اراده هواپرستان به انحراف، استفاده می شود که پیروی از هواپرستان عامل دوری از رحمت

ص: 146

خداوند است.

9- هواپرستی و شهوترانی ، مایه دوری از رحمت الهی

والله يريد ان يتوب عليكم ويريد الذين يتبعون الشهوات ان تميلوا ميلاً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 92 - 24

24- قتل خطائی ، موجب دوری قاتل از رحمت خدا خواهد شد .

وما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الاً خطأ . .. توبه من الله

توبه به معنای بازگشت است و توبه خدا بر بنده به معنای بازگشت رحمت و لطف خداوند به بنده خویش است. بنابراین معلوم می شود در قتل خطائی نیز خداوند آدمی را از رحمت و لطف خویش دور می سازد تا اینکه کفاره آن را بپردازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 119 - 17

17- دوری شیطان از رحمت الهی ، زمینه اغواگری و ترویج خرافه پرستی و فساد از ناحیه او

لعنه الله وقال . . . لاضلنهم ولا منينهم ولا مرنهم فليبتكن اذان الانعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 13 - 3.5

3- خداوند ، پیمان شکنان بنی اسرائیل را از رحمت خویش دور ساخت و دل های آنان را از پذیرش حق بازداشت .

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم وجعلنا قلوبهم قسية

5- لعن الهی (دوری از رحمت خداوند) و قساوت دل ، کیفر شکستن پیمان الهی

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم وجعلنا قلوبهم قسية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 39 - 7

7- گناه ، موجب دوری از رحمت خداوند

فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ

توبه خداوند بر بندگان به معنای بازگشت رحمت او به آنان است. بنابراین گناهکار قبل از توبه از رحمت خداوند به دور بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 64 - 7,8,9

7- یهود ، مردمی به دور از رحمت خداوند و مورد لعنت او

و لعنوا

«لعنت» به معنای دوری از رحمت است.

8- سخن ناروای یهود درباره خداوند (نافذ نبودن قدرت او) موجب دوری آنان از رحمت الهی

و لعنوا بما قالوا

ص: 147

9 - ناتوان پنداشتن خداوند بر تدبیر جهان ، موجب گرفتار شدن به لعنت و دور ماندن از رحمت وی

وقالت اليهود یدالله مغلوله . . . و لعنوا بما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 78 - 1,5

1 - کافران بنی اسرائیل با نفرین داود (ع) و عیسی (ع) به لعنت و دوری از رحمت خداوند گرفتار شدند .

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی

فاعل محذوف از «لعن» داود(ع) و عیسی(ع) می باشد. بنابراین جمله «لعن... علی لسان داود و عیسی» به این معناست که کافران بنی اسرائیل مورد لعنت داود(ع) و عیسی(ع) قرار گرفتند گفتنی است، آنگاه که لعنت بر زبان انسان جاری شود به معنای درخواست انقطاع از رحمت الهی از لعنت شونده است.

5 - کافران مستحق لعن و نفرین و دوری از رحمت خداوند

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 7

7 - اعراض کنندگان از راه خدا ، بازدارندگان مردم از پیوستن به آیین الهی و آنان که راه خدا را منحرف جلوه می دهند ، از رحمت الهی در قیامت بدور خواهند بود .

أن لعنه الله علی الظالمین. الذین یصدون عن سبیل الله و یبغونها عوجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 19

19 - کافران به معاد و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) ، زیانکار، تباه کننده خویش و محروم از رحمت الهی

و لقد استهزیء برسلاً . . . کتب علی نفسه الرحمة ... الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

با توجه به اینکه رحمت الهی فراگیر است، ممکن است زیان کافران به جهت محروم ساختن خود از دریافت رحمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر و خودبرتربینی معارف الهی را نپذیرند، از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا محرومند.

ان الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لاتفتح لهم أبواب السماء

چنانچه جمله «لاتفتح . . .» بیان محرومیتی باشد که در دنیا دامنگیر تکذیب کنندگان می شود، گشوده نشدن درهای آسمان برای آنان، کنایه از شامل نشدن رحمت‌های خاص الهی بر آنان است.

11 - محرومیت ابدی از رحمت، سنت خداوند در کیفر مجرمان

و كذلك نجزی المجرمین

ص: 148

182- محرومیت از رحمت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 4

4- پیروی از طاغوت ها و سرکشان ، موجب دوری از رحمت خدا در دنیا و آخرت است .

و اتبعوا أمر کل جبار عنید. و أتبعوا فی هذه الدنیا لعنه و یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 99 - 2

2- نپذیرفتن رسالت پیامبران ، مایه گرفتار شدن به لعنت خدا و دوری از رحمت او در دنیا و آخرت است .

و لقد أرسلنا موسی . . . و أتبعوا فی هذه لعنه و یوم القیمه

183- مدح مشمولان رحمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 11

11- نزول رحمت و برکت خاص از ناحیه خداوند بر ابراهیم (ع) و سایر شایستگان رحمت ، نمودی از ستایش خدا از آنان و جلوه ای از والامقامی اوست .

رحمت الله و برکته علیکم أهل البیت إنه حمید مجید

«إنه حمید مجید» به منزله تعلیل برای شمول رحمت و برکت بر خاندان ابراهیم است؛ یعنی، چون خداوند از کار نیک بندگان ستایش می کند و شما اهل بیت نیز کارهای نیک انجام دادید و سزاوار ستایشید، خداوند رحمت و برکات خویش را بر شما ارزانی داشته است.

184- مراتب رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 3

3- بیان حق از سوی خدا برای رفع اختلافات فکری و سرگردانی های عقیدتی ، هدایت و رحمتی است بزرگ .

إنّ هذا القرآن یقصّ . . . و إنّه لهدی و رحمه

با توجه به ارتباط این آیه به آیه قبل که در زمینه رفع اختلافات بنی اسرائیل است - و نیز با توجه به این که نکره آمدن «هدی» و «رحمه» عظمت و بزرگی آن دو را می‌رساند، مطلب یاد شده را می‌توان استفاده کرد.

185- مراتب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 9

ص: 149

9- اسلام و ایمان، نعمت و رحمتی بزرگ از جانب خداوند.

أَهْوَاءَ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا

«مَنْ» در لغت به معنای «أنعم» آمده است. «مَنْ عَلَيْهِ مَنْأً ... أنعم». (قاموس اللغه). اگر چه این جمله نقل گفتار مشرکان است، ولی مطلبی است که قرآن آن را نقل کرده و آن را رد نکرده است. بنابراین اسلام و ایمان نعمتی ویژه و برجسته است که خداوند به مؤمنان عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 10

10 - خداوند دارای رحمتی عام و فراگیر همه موجودات و دارای رحمتی خاص و فراگیر گروهی از انسانها

و رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

خداوند از یک سو رحمت خویش را با جمله «وسعت کل شیء» فراگیر همه موجودات معرفی کرده و از سویی دیگر با جمله «سأکتبها» آن را مخصوص گروهی از انسانها دانسته است. از مقایسه بین این دو معنا می توان استفاده کرد که مراد از رحمت در «سأکتبها»، رحمتی خاص است. گفتنی است بر این مبنا ضمیر در «سأکتبها» به طریقه استخدام، به «رحمتی» برگردانده می شود.

186- مسؤولیت مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 14

14- روزه، واکنشی شایسته در برابر بهره مندی از رحمت گسترده خداوند است.

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

187- مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 5

5- خداوند، بنی اسرائیل را - علی رغم پیمان شکنی و اعراضشان از فرامین تورات - مورد تفضل و رحمت خویش قرار داد.

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 6,8,10

6 - خداوند ، بر اساس مشیت خویش رحمتش را به گروهی از انسان ها اختصاص می دهد .

والله یختص برحمته من یشاء

8 - ناخشنودی کفرپیشگان از نایل شدن مؤمنان به خیر و برکت ، بازدارنده رحمت الهی بر اهل ایمان نخواهد شد .

ما یوّد الذین کفروا .. أن ینزل علیکم من خیر و الله یختص برحمته من یشاء

10 - نزول رحمت خاص الهی بر بندگان ، مسبوق به وجود زمینه ها و شایستگیهایی در آنان است .

ص: 150

و الله يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم

هدف از توصیف خداوند به دارنده فضل و بخشش بی کران، پس از «و الله يختص برحمته من يشاء»، بیان این حقیقت است که: اگر خداوند رحمت ویژه خود را به همگان عطا نمی کند و به فرد و یا گروهی اختصاص می دهد، نه از جهت کمبود رحمت است؛ بلکه وجود زمینه در انسانها، دخیل در جلب رحمت ویژه الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 14

14 - رهبران دینی باید صبر پیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 1، 2

1 - الطاف و عنایت های خداوند ، ثناء و درود او و رحمت خاصش همواره بر مؤمنان صبر پیشه ، سایه گستر است .

أولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمه

صلاه به معنای توجه کردن و مورد مهر قرار دادن است. (الکشاف)

2 - گسترش الطاف و رحمت خاص الهی بر مؤمنان صبور ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 1

1 - کتمان کنندگان حقایق دینی در صورت توبه ، از لعنت خدا نجات یافته و از رحمت او برخوردار خواهند شد .

أولئك يلعنهم الله... إلا الذين تابوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 13

13 - طالبان آمرزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات ، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند .

ثم افيضوا .. و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 6

6 - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، مشمول آمرزش الهی و رحمت او

الذين امنوا و الذين هاجروا .. و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 226 - 9

9 - کسانی که با شکستن سوگند بر ترک آمیزش جنسی به زندگی زناشویی بازگردند ، مشمول رحمت و غفران الهی هستند .

للذين يؤلون .. فان فاءو فان الله غفور رحيم

ص: 151

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 265 - 9

9 - اتفاق کنندگان ، دارای زمینه و قابلیت والای بهره مندی از فیوضات الهی

اصابها وابل .. فان لم یصبها وابل فطلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 20

20 - غفور ، غفران و رحمت نسبت به مؤمنان ، از شوون ولایت الهی

و اعف عنا و اغفر لنا و ارحمنا انت مولینا

جمله «انت مولینا» به منزله دلیل برای درخواست مطالب قبلی است؛ یعنی خدایا چون تو مولای ما هستی عفو کن و ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 74 - 3

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مشمول رحمت خاص الهی

قل ان الفضل بید الله .. یختص برحمته من یشاء

بنابراینکه مراد از فضل الهی، نبوت و برگزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 89 - 9

9 - توبه کنندگان ، مشمول مغفرت و رحمت الهی

الا الذین تابوا .. فان الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 18

18 - مهاجران به سوی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) ، مشمول غفران و رحمت خاص الهی هستند .

و من يهاجر .. فقد وقع اجره على الله و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 49 - 3، 1

1 - کفرپیشگان مستکبر در دنیا سوگند یاد می کنند که خداوند مؤمنان را در آخرت مشمول هیچ رحمتی نخواهد کرد .

أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم الله برحمه

کلمه «رحمه» نکره است و چون پس از نفی واقع شده، معنای عموم از آن استفاده می شود. قابل ذکر است که مراد کافران از «رحمت»، رحمت‌های اخروی است. یعنی بر فرض اینکه آخرتی باشد، خداوند رحمتش را شامل حال مؤمنان نخواهد کرد. فعل مضارع «لا ينال» و نیز معقول نبودن نفی تمامی رحمتها در دنیا این معنا را تأیید می کند.

3 - مستکبران کفرپیشه مدعی برخورداري خویش از رحمت های الهی در آخرت

أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم الله برحمه

ص: 152

زیرا سوگند مستکبران به محرومیت مؤمنان از رحمت الهی، از موضع کسی است که تنها خود را بهره مند از مواهب الهی می داند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 11، 9

9 - قرآن، گنجینه ای از رحمت های ویژه الهی برای مؤمنان به آن

هدی و رحمه لقوم یؤمنون

11 - تنها مؤمنان به قرآن بهره مند از هدایت ها و رحمت های بیکران آن هستند .

هدی و رحمه لقوم یؤمنون

با توجه به اینکه هدف از نزول قرآن هدایت مردم و دستیابی همگان به رحمت ویژه الهی است، به نظر می رسد «لقوم یؤمنون» اشاره به این حقیقت داشته باشد که تنها مؤمنان از هدایتها و رحمتهای ویژه بهره مند خواهند شد. گفتنی است مراد از «لقوم یؤمنون» به دلیل فراز قبل، مؤمنان به قرآن می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 7

7 - فراگیری رحمت الهی بر موسی (ع) و هارون، از دعاها و درخواست های موسی (ع) از خداوند .

و أدخلنا فی رحمتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 2، 4

2 - گنهکاران تائب مشمول رحمت خداوند خواهند شد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا .. إن ربک من بعدها لغفور رحیم

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای

آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 5

5 - خدا ترسان با به کار بستن پیام های آسمانی ، مشمول رحمت خدا خواهند شد .

و فی نسختها هدی و رحمه للذین هم لربهم یرهبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 11

11 - کفر پیشگان اگر ایمان آورند ، حتی در صورتی که علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) جنگیده باشند ، مشمول رحمت و مغفرت الهی خواهند شد .

ص: 153

إن يعلم الله... يغفر لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 6, 2

2 - مهاجران و مجاهدان راه خدا، مشمول رحمت ویژه الهی اند.

هاجرُوا و جهدُوا فی سبیل الله... یبشروهم ربهم برحمة منه

نکره آوردن کلمه «رحمه» حاکی از این است که: مؤمنان مهاجر و مجاهد راه خدا، برخوردار از رحمتی خاص و ویژه خواهند بود.

6 - برخوردار از مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت.

هاجرُوا و جهدُوا فی سبیل الله... یبشروهم ربهم برحمة منه و رضون و جنت

تقدیم «رحمه» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 22 - 6

6 - مؤمنان مهاجر و مجاهد، علاوه بر بهره مندی از رحمت و رضوان الهی و بهشت، از پاداشی ویژه و بزرگ در پیشگاه خداوند برخوردارند.

الذین ءامنوا و هاجرُوا و جهدُوا... و جنت... إن الله عنده أجر عظیم

قرار گرفتن جمله «إن الله عنده أجر عظیم» - که دارای معنایی عام و کلی است - پس از ذکر پاداشهای گوناگون مؤمنان مهاجر و مجاهد، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 20, 25

20 - وعده خداوند به بهره مند ساختن مؤمنان راستین، از رحمت خاص خویش در قیامت

و المؤمنون و المؤمنات... أولئک سیر حمهم الله

تعبیر «سیر حمهم» که اختصاص به آینده دارد به جای «یرحم» می تواند اشاره به قیامت داشته باشد.

25 - وعده الهی به شمول رحمتش بر مؤمنان ، نشأت یافته از حکمت اوست نه عجز از افاضه رحمت فعلی .

أولئك سيرحمهم الله إن الله عزيز حكيم

جمله «إن الله .. » می تواند تعلیلی برای پرسش مقدر باشد، که چرا خداوند نزول رحمت به مؤمنان را موکول به آینده کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 16،18

16 - وعده خداوند به غوطه ور ساختن مؤمنان انفاقگر ، در دریای رحمت خویش

سیدخلهم الله فی رحمته

18 - برخورداری مؤمنان انفاقگر از رحمت خداوند ، مقتضای غفران و مهر بی پایان اوست .

و من الأعراب من يؤمن . . . و يتخذ ما ينفق قربت . . . سیدخلهم الله فی رحمته

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 1

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند.

لقد تاب الله على النبي والمهجرين والانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 13

13 - التجا به خداوند و پناه بردن به درگاه او، زمینه جلب رحمت او و توفیق یافتن برای توبه

و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه ثم تاب عليهم ليتوبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 11

11 - مشرکان در صورت ترک آیین شرک و گرویدن به توحید و یکتاپرستی، مورد غفران و رحمت خداوند قرار خواهند گرفت.

لا تدع من دون الله ما لا ينفعك ولا يضرك... فلا راد لفضله يصيب به من يشاء من عباده

ذکر «غفران و رحمت» پس از بیان اختصاص فضل خدا به یکتاپرستان، بیانگر ترغیب مشرکان به ترک جبهه شرک و دخول در جرگه موحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5

5 - خداوند، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید.

ءاتى رحمة من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 9

9- نوح (ع) و همراهان او در کشتی ، بهره مندان از رحمت خدا

لا عاصم الیوم من امر الله إلا من رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 6,7

6- نجات هود (ع) و پیروانش از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

ص: 155

نَجِّينَا هُوْدًا وَآلِذِيْنَ ءَامَنُوْا مَعَهُ بِرَحْمَةِ مَنَا

«برحمه» متعلق به «نَجِّينَا» می باشد.

7- اهل ایمان ، شایسته برخوردار شدن از رحمت الهی اند .

نَجِّينَا هُوْدًا وَآلِذِيْنَ ءَامَنُوْا مَعَهُ بِرَحْمَةِ مَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 6،7

6- خداوند ، صالح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

و ءَاتَىٰ مِنْهُ رَحْمَةً

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

7- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران است .

و ءَاتَىٰ مِنْهُ رَحْمَةً

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت آن دارد که در برداشت از آن به رحمت خاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 8

8- اهل ایمان ، شایسته برخوردار شدن از رحمت الهی اند .

نَجِّينَا صٰلِحًا وَآلِذِيْنَ ءَامَنُوْا مَعَهُ بِرَحْمَةِ مَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 4،5

4- ابراهیم (ع) و خانواده او ، همواره مشمول رحمت و برکات خاص خداوند بودند .

رَحْمَةِ اللّٰهِ وَبَرَكَتِهِ عَلَيْكُمْ اٰهْلِ الْبَيْتِ

5- اسحاق و یعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهیم (ع) و خانواده او

فبشرنها بإسحق . . . رحمت الله و برکتہ علیکم أهل البيت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 6

6- اهل ایمان ، شایسته برخوردار شدن از رحمت الهی اند .

نجینا شعیباً والذین ءامنوا معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 11

11- « عن أبي بصير عن أبي عبدالله (ع) قال : سألته عن قول الله عزوجل : . . . « إلا من رحم ربك و لذلك خلقهم » قال : خلقهم

لیفعلوا ما یتوجبوا به رحمته فیرحمهم ؛

ابوبصیر گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «إلا من رحم ربك و لذلك خلقهم» سؤال کردم، فرمود: آنان را آفرید تا کارهایی را

انجام دهند که مستحق رحمت الهی شوند و در نتیجه خداوند ایشان را مورد رحمت قرار دهد».

ص: 156

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 7,9,14

7- یوسف (ع) مصونیت خویش از گناه و خیانت را پرتوی از رحمت الهی بر خویش می دانست .

ما أبرء نفسي . . . إلا ما رحم ربي

9- پیامبران با توفیق خدا و شمول رحمتش بر آنان ، از ارتکاب گناهان مصون مانده و از خطر نفس اماره رهایی می یابند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

14- ترحم خدا بر برخی انسان ها و نجات آنان از سیطره نفس اماره ، برخاسته از رحمت و غفران اوست .

إن النفس . . . إلا ما رحم ربي إن ربي غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 9,10,13,17

9- خداوند ، هر کس را بخواهد از رحمت خاص خویش برخوردار می کند .

نصیب برحمتنا من نشاء

10- اقتدار کامل و بدون منازع یوسف (ع) در مصر ، پرتوی از رحمت خاص خداوند بر او بود .

كذلك مكّنا ليوسف . . . نصیب برحمتنا من نشاء

13- قدرت و مکتب دانشمندان نیکوکار ، نعمت و رحمت الهی بر آنان است .

إني حفیظ علیم. و كذلك مكّنا ليوسف ... نصیب برحمتنا من نشاء

از مصداقهای رحمت الهی (رحمتنا) به قرینه «مکّنا لیوسف فی الأرض» دستیابی انسانهایی چون یوسف(ع) به قدرت و مکتب است.

17- دستیابی یوسف (ع) به قدرت در سرزمین مصر و بهره مندی او از رحمت خاص الهی ، پاداش کارهای نیک او بود .

كذلك مكّنا . . . نصیب برحمتنا ... و لانضیع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 2,10,15

2- خداوند، نسبت به مهاجرانی که با هجرت، جهاد و صبر، دین خود را حفظ کردند، بسیار بخشنده و مهربان است.

ثمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا

خبر «إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ...» محذوف است که «لغفور رحيم» بر آن دلالت دارد.

10- هجرت کنندگان مجاهد و صابر، بشارت داده شده به مغفرت و رحمت گسترده الهی

ثمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا... إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

15- مرتدان، در صورت توبه، هجرت و جهاد در راه خدا و صبر و مقاومت در برابر کافران، مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند.

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ... ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 6

6- ربوبیت خداوند، مقتضی بازگذاشتن در رحمت خویش به روی فتنه گران مجازات شده

ص: 157

و لِيَتَّبِعُوا مَا عَلَّمُوا تَتَّبِعُوا . عسى ربكم أن يرحمكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 87 - 4,7

4- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مورد فضل و رحمت عظیم و گسترده الهی

إن فضله كان عليك كبيراً

7- ربوبیت الهی نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ربوبیتی آمیخته با رحمت است .

إلا رحمة من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 16 - 9

9- تلاش گران در راه ایمان و توحید و حفظ ارزش ها، مشمول رحمت خاص خداوند، خواهند شد .

و إذ اعتزلتموهم... فأوؤا... ينشر لكم ربكم من رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 65 - 3,9

3- حضرت « خضر » (ع) بنده خاص خداوند و برخوردار از رحمت و عنایت ویژه الهی بود .

ءاتينه رحمه من عندنا

9- علم لدنی حضرت خضر (ع)، نمودی از رحمت خاص الهی به او است .

ءاتينه رحمه من عندنا و علمنه من لدنا علماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 2 - 1,2

1- زکریا، بنده شایسته خدا و برخوردار از رحمت خاص او

ذكر رحمت ربك عبده زكريا

2- سوره مریم ، بازگوکننده رحمت و الطاف خداوند به زکریا است .

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

«ذکر» یا خبر است و مبتدای آن اسم اشاره محذوف است؛ یعنی، «هذا المتلو ذکر» که مراد از آن، سوره مریم است. و یا این که مبتدا بوده و خبر آن محذوف است؛ یعنی، «ذکر رحمت ... فیما یتلی علیک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 2

2- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به درگاه خدا ، زمینه ساز برخوردارى وی از رحمت خاص الهی بود .

رحمت ربّک .. زکریّا . إذ نادى ربّه نداءً خفياً

«إذ نادى» ظرف برای «رحمت ربّک» است. مفاد این ترکیب آن است که شمول رحمت خداوند بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

ص: 158

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 13

13- مریم (س) با راهنمایی فرزندش عیسی (ع)، روزه خود را در ارتباط با برخورداری از رحمت گسترده خداوند، اعلام کرد.

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 1

1- حضرت ابراهیم و فرزندانش، اسحاق و یعقوب، برخوردار از رحمت هایی ویژه از جانب خداوند

ووهبنا لهم من رحمتنا

«من» برای تبعیض است؛ یعنی «ووهبنا لهم بعض رحمتنا» عنوان «هبه» و بخشش الهی، حاکی از ویژگی و مرتبه والای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 1,3

1- برانگیخته شدن هارون (ع) به نبوت، موهبت خداوند و پرتوی از رحمت او به موسی (ع) بود.

ووهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبياً

3- حضرت موسی (ع) مشمول رحمت الهی

ووهبنا له من رحمتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 6

6- رحمت خدا حتی کافران و گمراهان را نیز فرا می گیرد.

فليمدد له الرحمن مداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 10

10- رحمت خداوند حتی کافران را نیز فرامی گیرد .

أم اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

ذکر نام «رحمان» در نفی مدعای کافران به جهت بیان این نکته است که تفضلی خداوند به کافران نیز پرتویی از رحمانیت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 42 - 4

4- روی گردانی کافران از پروردگار خویش ، علی رغم برخورداری از رحمت مداوم او

قل من یکلؤکم .. من الرحمن بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است؛ یعنی، خداوند پس از بیان نیاز بشر به خدای رحمان و ذکر عذاب او، به علت

ص: 159

اصلی کفر کافران (اعراض از یاد پروردگار و بی توجهی به ربوبیت الهی) پرداخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 75 - 4,5,1

1- حضرت لوط (ع)، مشمول رحمت خاص الهی بود.

و أدخلنه فی رحمتنا

4- صالحان، از رحمت خاص الهی، بهره منداند.

و أدخلنه فی رحمتنا إله من الصالحین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إله من الصالحین» تعلیل برای «أدخلناه..» است و تعلیل، موجب تعمیم حکم و شمول دیگر افراد مورد بحث می شود؛ یعنی، هرکس صالح باشد، در رحمت الهی وارد خواهد شد.

5- پاکي و نجات حضرت لوط (ع) از آلودگی های قومش، زمینه ساز برخورداری او از رحمت خاص الهی

و لوطاً... نجینه... و أدخلنه فی رحمتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 6

6- رفع بیماری، غم و گرفتاری ایوب (ع) و بازگشت خانواده اش به آن، رحمتی از جانب خدا بر او بود.

فكشفنا ما به... رحمه من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 86 - 1,2,5,8

1- اسماعیل، ادريس و ذالكفل (ع)، از رحمت خاص الهی برخوردار بودند.

و إسمعیل... و أدخلنهم فی رحمتنا

از اختصاص به ذکر یافتن اسماعیل، ادريس و ذالكفل (ع) به بهره مند شدن از رحمت الهی، برداشت یاد شده به دست می آید؛ زیرا رحمت خداوند شامل همه موجودات است و همه به نحوی از رحمت خداوند بهره مندند.

2- مقام صبر در اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، زمینه ساز بهره مندی آنان از رحمت ویژه الهی

وإسمعیل . . . کلّ من الصّیرین . و أدخلنهم فی رحمتنا

5- صالح و شایسته بودن اسماعیل ، ادریس و ذوالکفل (ع) ، موجب بهره مند شدن آنان از رحمت خاص الهی

وإسمعیل . . . و أدخلنهم فی رحمتنا إنّهم من الصّالحین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ» تعلیل برای جمله پیشین است؛ یعنی، چون آنان از صالحان بودند، در رحمت بی کران خود قرارشان دادیم.

8- تأثیر عمل صالح و رفتار شایسته پیامبران در دستیابی آنان به رحمت خاص خداوندی و مقامات برتر

وإسمعیل . . . کلّ من الصّیرین . و أدخلنهم فی رحمتنا إنّهم من الصّالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 14

14 - تمامی انسان ها (مؤمن و کافر) ، مشمول رأفت و رحمت گسترده خداوند

إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُءُوفٌ رَحِيمٌ

ص: 160

«الناس» به قرینه صدر آیه (سخر لکم) شامل همه انسان ها - اعم از مؤمن و کافر - می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 2

2 - فضل و رحمت خداوند ، شامل همه افراد امت اسلام

و لولا فضل الله علیکم ورحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 1

1 - امت اسلامی ، در دو عرصه دنیا و آخرت ، از فضل و رحمت خداوند برخوردارند .

و لولا فضل الله علیکم ورحمته فی الدنيا و الآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 5، 1

1 - مؤمنان ، از فضل و رحمت خدا برخوردارند .

و لولا فضل الله علیکم ورحمته

5 - وضع کیفر سخت برای اشاعه دهندگان فحشا و افشای چهره توطئه گران « افک » ، از جلوه های فضل و رحمت خدا بر مسلمانان
صدراسلام

و لولا فضل الله علیکم ورحمته

برداشت یاد شده، به خاطر این است که آیه شریفه، دهمین و آخرین آیه ای است که درباره ماجرای «افک» نازل گردید و قهراً ارتباط
نزدیکی با این ماجرا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 13، 14

13 - مؤمنان ، از فضل و رحمت خدا برخوردارند .

ولولا فضل الله عليكم ورحمته

14 - طهارت ، پاکی ، رشد و بالندگی اهل ایمان ، جلوه ای از فضل و رحمت الهی بر آنان

ولولا فضل الله عليكم ورحمته ما زکی منکم من أحد أبداً

«زکاء» در لغت به دو معنا آمده است: 1- نمو و رشد، 2- صلاح و پاکی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 32

32 - کنیزان وادار شده به فحشا از سوی مالکان ، مورد آمرزش و مشمول رحمت خدا هستند .

و من یکرههّنّ فإنّ الله من بعد إکرههّنّ غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6

ص: 161

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند.

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت. . . و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 6

6 - بندگان خالص خدا، مشمول رحمت ویژه خدا هستند.

و عباد الرحمن

آمدن صفت «رحمن» به جای دیگر اوصاف خداوند و اضافه شدن «عباد» به آن، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 3

3 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان، در پرتو وجود پیامبران

نجّنی و من معی . . . فأنجینه و من معه

از این که نوح(ع)، مستقل از پیروانش و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 170 - 4

4 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان، در پرتو وجود پیامبران

ربّ نجّنی و أهلی . . . فنجینه و أهله أجمعین

از این که لوط(ع)، مستقل از کسان خود و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 4

4 - تنها مؤمنان و حق جویان، زمینه دار بهره مندی از هدایتگری ها و رحمت آفرینی های قرآن

وإنّه لهدی و رحمه للمؤمنین

قید «للمؤمنین» می رساند که دیگران شایستگی بهرهوری از قرآن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 6

6 - زندگی هدایت یافتگان در جهان آخرت ، زندگی در جوار لطف و رحمت بیکران خداوند است .

و ما عند الله خیر و أبقى

با توجه به قید «عندالله» (نزد خدا) - که می تواند کنایه از لطف و رحمت واسعه او باشد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 7

7 - تمامی انسان ها ، حتی مشرکان ناسپاس از رحمت خداوند ، برخوردارند .

ص: 162

إذا أذاقهم منه رحمه .. ليكفروا بما آتاهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 9

9 - خداوند ، بر مؤمنان رحیم (مهربان) است .

و كان بالمؤمنين رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 56 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره ، مشمول رحمت خداوند است .

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ

با توجه به معنای «صلاه» که دعا است، دعای خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) طبق نظر مفسران بسیاری، رحمت فرستادن بر او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 6,7

6 - بازگشت و ازدیاد خانواده ایوب (ع) ، تبلور رحمت خدا به ایشان

ووهبنا له أهله .. رحمه متًا

7 - بازگشت خانواده (زن و فرزند) ، تبلور رحمت الهی برای مردان

ووهبنا له أهله .. رحمه متًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 2

2 - مؤمنان تائب و صالحان ، مشمول رحمت الهی در قیامت در سایه دعا و درخواست فرشتگان

وقهم السيئات و من تق السيئات يومئذ فقد رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 21 - 8

8 - مؤمنان نیک کردار ، بهره مند از رحمت و هدایت الهی در دنیا و گناه پیشگان محروم از آیند .

و هدی و رحمه لقوم یوقنون . . . أن نجعلهم کالذین ءامنوا و عملوا الصلحت

منظور از تفاوت مؤمنان صالح با گناه پیشگان در دنیا - به قرینه آیه قبل - ممکن است تمایزشان در بهره‌وری از رحمت و هدایت الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 2

2 - کسانی که در دنیا در انجام امور خیر از دیگران سبقت می گیرند ، در آخرت نیز پیش از دیگران مشمول رحمت ، پاداش و غفران الهی خواهند بود .

و السبقون السبقون

ص: 163

برخی از مفسران بر آنند که مراد از سبقت در «السابقون» اول، سبقت در انجام امور خیر در دنیا و مراد از سبقت در «السابقون» دوم، پیشی گرفتن از دیگران در آخرت در دریافت رحمت و پاداش الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 2

2- مقربان (پیشتازان)، بهره مند از رحمت بی کران و فراگیر الهی در جهان آخرت

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ . فروح

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «روح» به معنای رحمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 18

18 - مؤمنان در قیامت، مشمول رحمت خداوند و منافقان محکوم به عذاب الهی اند.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ . . . بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظُهُرُهُ مِنْ قَبْلِ الْعَذَابِ

188- مشمولان رحمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 21 - 1

1 - مردم در عالم آخرت، دو گروه اند: گروهی مشمول عذاب اند و گروهی مشمول رحمت.

ثُمَّ اللَّهُ يَنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . يَعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ م

189- مشمولان رحمت اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 30 - 10، 4

4- مؤمنان نیک کردار، مشمول رحمت حق در پی مشاهده نگرانی های همگانی قیامت *

و تری كلّ أمّه جاثیه . . . فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ

برداشت بالا بدان احتمال است که «فأما الذين..» تفریح بر «تری کلّ أمّه جائیه» باشد.

10 - برخوردارى انسان از رحمت گسترده الهی در قیامت ، رستگاری واقعی و آشکار

فیدخلهم ربهم فی رحمته ذلک هو الفوز المبین

برداشت بالا با توجه به ضمیر فصل «هو» است که تأکید را افاده کرده و رستگاری واقعی را می نمایاند.

190- مضمولان رحمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 164

20- برخورداری محسانان از رحمت خاص خداوند در دنیا، مشیت و خواست اوست .

نصیب برحمتنا من نشاء و لانضیع أجر المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از لطف و رحمت ویژه خداوند

و لکن رحمه من ربک

نکره آمدن «رحمه» نشانگر ویژه بودن آن است.

191- مضمون رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 13

13 - رحمت خاص الهی تنها از آن تقوایبندگان (پرهیزکنندگان از شرک و . . .) و پرداخت کنندگان زکات است .

فسأکتبها للذین یتقون و یؤتون الزکوه

متعلق «یتقون» تخلف از فرمانهای خداوند است و مصداق مورد نظر آن، با توجه به آیات گذشته که درباره گرایشهای شرک آلود بنی اسرائیل بود، شرکورزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 1,2

1 - پیروان رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، از رحمت خاص الهی بهره مند هستند .

فسأکتبها . . . و الذین هم بایتنا یؤمنون. الذین یتبعون الرسول

«الذین یتبعون» عطف بیان و یا بدل برای «الذین هم . . .» در آیه قبل است. بنابراین رحمت نوید داده شده با جمله «سأکتبها»، از آن پیروان پیامبر پس از بعثت او خواهد بود.

2- رحمت خاص الهی در قیامت از آن پیروان پیامبر اسلام خواهد بود .

فسأکتبها .. الذین یتبعون الرسول

برداشت فوق بر این اساس است که «فسأکتبها» بیان تحقق رحمت الهی در سرای آخرت باشد.

192- مضمولان رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 165 - 12

12 - کسانی که در آزمونهاى الهی موفق باشند، از مغفرت الهی برخوردار و از رحمت او بهره مند خواهند شد.

لیبلوکم فی ما آتیکم .. إنه لغفور رحیم

ص: 165

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 1,3,8,9

1 - مؤمنان نیک کردار ، مشمول رحمت پروردگار در قیامت

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

3 - مشمول رحمت و حمایت خداوند ، نسبت به اهل ایمان و عمل صالح ، پس از حسابرسی آنان

كُلٌّ أُمَّةٌ تَدْعَى إِلَىٰ كِتَابِهَا . . . فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

8 - مشمول رحمت حق در قیامت نسبت به مؤمنان صلاح پیشه ، نمودی از ربوبیت او

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

به کار رفتن واژه «رب» و اضافه آن به «هم»، بیانگر مطلب یاد شده است.

9 - احاطه و فراگیری رحمت الهی ، نسبت به مؤمنان در قیامت

فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

تعبیر «یدخلهم» ..» می رساند که مشمول رحمت حق نسبت به مؤمنان نیک کردار، محدودیتی ندارد و آنان داخل در رحمت او و مستغرق در آن می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 4,7

4 - خداوند توبه آدم (ع) را پذیرفت ، گنااهش را آمرزید و او را مشمول رحمت خویش قرار داد .

فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

7 - تلقین کلمات به آدم (ع) (تعلیم چگونه توبه کردن و به درگاه خدا نیاز بردن) جلوه ای از رحمت خداوند بر او بود .

فَتَلَقَىٰ ءَادَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ . . . إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

در برداشت فوق، «الرحیم» در ارتباط با جمله «فتلقى . . .» معنا شده است و مقتضای آن این است که: رحیمیت خداوند موجب شد که کلمات رابه آدم(ع) آموزش دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 1

1 - خداوند ، مؤمنان متمسک به وی را از رحمت ویژه و فضل و هدایت خاص خویش ، بهره مند خواهد کرد .

فاما الذین ءامنوا باللّٰه و اعتصموا به .. و یهدیهم إلیه صراطاً مستقیماً

هدایت، فضل و رحمت خداوند، شامل همه بندگان می شود. بنابراین ذکر آنها به عنوان پاداش بیانگر رحمت، فضل و هدایت خاص است ; گفتنی است در برداشت فوق ضمیر «به» به «اللّه» برگردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 7

7 - توبه و استغفار ، شرط برخورداری از مغفرت خداوند و رحمت خاص او

افلا یتوبون .. و اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 9،11،12،14،26

ص: 166

9 - مؤمنان با درک محضر و زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام آن حضرت و پیام و رحمت خداوند را دریافت خواهند نمود. *

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

آمدن نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، که مضمون جمله «إذا جاءك» است، ظاهراً اختصاصی به زمان حیات ظاهری آن حضرت ندارد و شامل پس از آن نیز می‌گردد. کلمه «زیارت» در برداشت فوق برای اشاره بدین نکته آورده شده است.

11 - پروردگار عالم بر خود واجب کرده که مؤمنان به آیاتش را مشمول رحمت خویش گرداند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

12 - ابلاغ سلام و رحمت خداوند به مؤمنان به آیات او، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جمله «فقل سلام عليكم» دارای دو احتمال است: یکی اینکه «به آنان سلام کن» و دوم اینکه «سلام خداوند را به آنان برسان». برداشت فوق مثبتی بر احتمال دوم است.

14 - شمول رحمت خداوند بر مؤمنان به آیات، پرتویی از ربوبیت اوست.

يؤمنون بآيتنا . . . كتب ربكم على نفسه الرحمة

26 - مؤمنی که از سر جهل گناه کند، در صورت توبه و اصلاح حتماً مشمول مغفرت و رحمت خداوند قرار خواهد گرفت.

كتب ربكم على نفسه الرحمة أنه من عمل منكم سوءاً بجهل ثم تاب من بعده وأصلح فأنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 6 - 4

4- بهره‌وری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از رحمت و ربوبیت الهی، بیش از همه خلق *

إنا أنزلناه . . . رحمة من ربك

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اضافه «ربّ» به «ک» - که خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - از آن جهت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عالی‌ترین بهره‌را از قرآن و ربوبیت الهی برده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 5، 4، 1

1- جز برخورداران از رحمت الهی ، همه انسان ها ، در قیامت بی پناه و بی یاوراند .

ولا هم ینصرون . إلا من رحم الله

4- تنها برخورداران از رحمت الهی ، بهره مند از شفاعت در قیامت

ولا هم ینصرون . . . إلا من رحم الله

«إلا من رحم الله» می تواند استثنای از «ولا هم ینصرون» باشد.

5- مقام شفاعت و شفاعت گری ، تنها از آن برخورداران از رحمت الهی *

إلا من رحم الله

چنانچه «إلا من رحم» استثنای از «مولی» «لایغنی مولی» باشد، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 5

5- تقوایبشگان ، برخوردار از رحمت الهی و شفاعت شفیعان در قیامت

ولا هم ینصرون . . . إلا من رحم الله ... إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ

ص: 167

در آیات پیشین، محرومان و نیز برخورداران از شفاعت، نخست به اجمال یاد شده اند. سپس «إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقْمِ...» به تفصیل در باره محرومان از شفاعت سخن گفته و «إِنَّ الْمُتَّقِينَ...» توضیحی در باره برخورداران از رحمت و شفاعت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 16

16- غفران و رحمت الهی، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

أَمْ يَقُولُونَ افتریه قل إن افتریته فلا تملکون لی من اللّٰه شیئاً .. و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر «هو الغفور الرحیم» در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 20

20- مصونیت مؤمنان مکه و بهره مندی آنان از رحمت الهی، از اهداف برقراری صلح حدیبیه

لیدخل اللّٰه فی رحمته من یشاء

از ارتباط جمله «لیدخل...» با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود؛ زیرا «لیدخل...» غایت برای جواب محذوف است؛ یعنی، ما بدین سبب اجازه جنگ ندادیم تا مؤمنان مکه آسیب نبینند و از رحمت الهی بهره مند گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 20، 19

19 - پاداش کامل اعمال مؤمنان، جلوه رحمت خاص الهی به اهل ایمان

لا یلتکم من أعملکم شیئاً إنّ اللّٰه .. رحیم

20 - غفران و چشم پوشی از لغزش های اهل ایمان، جلوه رحمت خاص الهی به مؤمنان

إنّ اللّٰه غفور رحیم

با توجه به این که واژه «رحیم» به معنای رحمت خاصه الهی در حق مؤمنان است؛ از ارتباط «غفور» و «رحیم» می توان به مطلب بالا ره برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 1 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره مند از غفران و رحمت خداوند

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ... وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 10، 4

4 - ره پویان راه خدا، بهره مند از رحمت او

فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا... يَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او، براساس علم و حکمت او است.

ص: 168

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا . يَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ ..»، خبر برای «إِنَّ» در «إِنَّ اللَّهَ» و جمله «كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 37 - 5

5 - خداوند ، دارای رحمتی گسترده بر انسان ها و تمام موجودات آسمان ها و زمین است .

رَبِّكَ . . . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ

«رحمان» صیغه مبالغه است و به قرینه «رَبِّكَ» و «رَبِّ السَّمَوَاتِ»، مراد گسترش رحمت الهی بر تمام مشمولان ربوبیت او است.

193- مشمولان رحمت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 15

15- تنها مؤمنان به قرآن ، از هدایت ها و رحمت آفرینی های آن بهره مند می شوند .

و لَكِنْ . . . هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

دلیل این برداشت نظیر سخنی است که در توضیح برداشت شماره 2 از همین آیه آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 7

7- تنها اهل ایمان و حق پذیران ، برخوردار از شفا و رحمت قرآند .

و نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

194- مشمولان رحمت و اختلاف دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 1

1- تنها مشمولان رحمت الهی ، در گیر و دار اختلافات دینی و مذهبی راه درست را می یابند و بر طریق حق گام می نهند .

و لایزالون مختلفین . إلا من رحم ربک

195- مظاهر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 169

9- قرآن جلوه ای از رحمانیت و رحیمیت خداست .

بسم الله الرحمن الرحيم

از آنجا که غالباً گوینده در آغاز سخن به اهداف کلی برنامه خویش اشاره می کند، می توان گفت که از اهداف انتخاب دو صفت رحمانیت و رحیمیت خدا در آغاز قرآن، رساندن این حقیقت است که قرآن جلوه ای از رحمت الهی برای بشر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- برپایی قیامت و قرار دادن روز جزا برای جهانیان ، جلوه ای از رحمت خداوند است .

الرحمن الرحيم. ملك يوم الدين

مطرح کردن مسأله قیامت پس از بیان رحمت الهی، اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- پذیرش توبه گنهکاران از سوی خداوند ، پرتوی از رحمت اوست .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحيم

بیان رحیمیت خداوند را می توان در ارتباط با تواب بودن خداوند ملاحظه کرد؛ یعنی، توبه پذیری خداوند ریشه در رحیمیت او دارد و می توان آن را با تلقین کلمات به آدم(ع) لحاظ کرد. برداشت فوق بر اساس لحاظ اول است.

7- تلقین کلمات به آدم(ع) (تعلیم چگونه توبه کردن و به درگاه خدا نیاز بردن) جلوه ای از رحمت خداوند بر او بود .

فتلقى آدم من ربه كلمت .. إنه هو التواب الرحيم

در برداشت فوق، «الرحيم» در ارتباط با جمله «فتلقى ..» معنا شده است و مقتضای آن این است که: رحیمیت خداوند موجب شد که کلمات رابه آدم(ع) آموزش دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - توفیق برای تسلیم شدن در برابر خدا ، تبیین چگونه عبادت کردن او و پذیرش توبه ، پرتوهای از رحمت الهی به بندگان است .

ربنا واجعلنا مسلمین . . . و أرنا مناسکنا و تب علینا إنک أنت التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 10

10 - توبه پذیری خداوند ، جلوه ای از رحمت اوست .

فأولئک أتوب علیهم و أنا التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 6,7,10,14,15,16

6 - حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

ص: 170

إن فی .. الفلک تجری فی البحر بما ینفع الناس ... لأیت

کلمه «ما» در «بما ینفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجری...»؛ یعنی، آن کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای مردم سودبخش است ... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

7- همه فعل و انفعالات هستی حتی اختراعات بشری، از خداست و علامت توحید و رحمت گستری اوست .

إن فی .. الفلک التي تجری فی البحر بما ینفع الناس

قرآن کشتیها را - که ساخته دست بشر است - به عنوان آیتی بر توحید و رحمت خداوند مطرح کرده است تا به این حقیقت اشاره کند که: همه چیز حتی مصنوعات بشری از خداوند سرچشمه گرفته اند. در صورتی که کلمه «الفلک» عطف بر «السموات» باشد، کلمه «خلق» به «الفلک» نیز اضافه می شود و معنای یاد شده وضوح بیشتری خواهد داشت.

10- فرو فرستادن آب از آسمان و زنده کردن زمین به وسیله آن، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. ما أنزل الله من السماء من ماء فأحیا به الأرض ... لأیت

14- وجود جنیندگان متنوع و مختلف در هر کجای زمین، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

و بث فیها من کل دابه .. لأیت

15- وزش باد ها و چرخش آنها از سویی به سوی دیگر، از نشانه های توحید و رحمت آفرینی خداوند است .

إن فی .. و تصریف الريح ... لأیت

«تصرف» به معنای برگرداندن از جهتی به جهت دیگر است.

16- ابر های باران زا، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. السحاب المسخر بین السماء و الأرض لأیت

«سحاب» جمع سحابه و به معنای ابرهای باران زا است. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 15، 11

11 - تجویز ارتکاب محرمات در حال اضطرار، برخاسته از رحمت خداوند است .

فمن اضطر .. فلا إثم عليه إن الله غفور رحيم

15 - انعطاف پذیری احکام و تکالیف دین پرتوی از رحمت الهی است .

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا إثم عليه إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 22، 20

20 - تجویز عفو از قصاص و تبدیل آن به دیه ، حکمی است رحمت آفرین برای جامعه اسلامی

ذلک تخفیف من ربکم و رحمہ

22 - انعطاف پذیری احکام الهی و تخفیف در تکالیف ، پرتوی از رحمت الهی است .

فمن عفی له من أخیه شیء .. ذلک تخفیف من ربکم و رحمہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 192 - 6، 7

ص: 171

6- فرمان خداوند، مبنی بر ترک جنگ با کافرانی که دست از جنگ و فتنه برداشته اند، پرتوی از مغفرت و رحمت اوست.

فإن انتهوا فإن الله غفور رحيم

7- آمرزش گناهان کافران محارب، پس از ایمان آوردن آنان، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی است.

فإن انتهوا فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 12 - 15

15 - برپایی قیامت جلوه ای از رحمت الهی است.

کتب علی نفسه الرحمه لیجمعنکم إلى یوم القیمه لا ریب فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 54 - 16

16 - آرامش و امنیت یافتن مؤمنان به آیات خداوند، پرتویی از رحمت اوست.

فقل سلم علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمه

جمله «کتب ربکم» به منزله تعلیل برای «سلام علیکم» می باشد. یعنی رحمت الهی عامل سلامت یافتن مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 147 - 15، 4

4 - مهلت الهی به تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و هلاک نساختن آنان جلوه رحمت گسترده پروردگار است.

فإن کذبوک فقل ربکم ذو رحمه وسعه

15 - عذاب اقوام مجرم نیز جلوه ای از رحمت خداوند است. *

فقل ربکم ذو رحمه وسعه و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

آمدن جمله «و لا یرد بأسه» پس از «ذو رحمه وسعه» چنین می نمایاند که عذاب اقوام مجرم نیز جلوه ای از رحمت وسعه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 4

4 - عفو و مغفرت خداوند جلوه ای از رحمت اوست .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 69 - 11

11 - حکم الهی بر حلیت غنایم و فدیة ها ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خداوند است .

فکلوا .. . إن الله غفور رحیم

ص: 172

196- ممانعت از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 5,6

5 - توانایی مطلق خداوند بر اعطای رحمت به بندگان و یا منع آن از ایشان ، دلیل عزّتمندی او است .

ما يفتح الله للناس من رحمه فلاممسك لها . . . و هو العزيز

از توصیف خداوند به عزّتمندی در پایان آیه، برداشت یاد شده به دست می آید.

6 - گشایش رحمت و امساک آن از سوی خداوند ، ناشی از حکمت او است .

ما يفتح الله للناس من رحمه فلاممسك لها . . . و هو ... الحكيم

197- ممانعت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 1

1 - هیچ نیرویی ، توانایی جلوگیری از رحمت آفرینی خداوند به بندگان را ندارد .

ما يفتح الله للناس من رحمه فلاممسك لها

198- ممنوعیت یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 37 - 4

4- هیچ کس ، حتی مطرودین درگاه الهی و لعن شدگان ، نباید از رحمت خداوند مأیوس شوند ؛ بلکه باید خواسته های خویش را از او طلب کنند .

وإن عليك اللعنة إلى يوم الدين . قال ربّ فأظنني إلى يوم يبعثون . قال فإنك من ال

199- منشأ رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9- 74- 17

17- خداوند ، یگانه منبع و منشأ فیض ، رحمت و غنا

أَنْ أَغْنِيَهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ

گرچه خداوند نام پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در کنار نام خود آورده است، اما فضل را تنها به خود نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 119 - 2

2- رحمت خدا بر بندگان ، برخاسته از ربوبیت اوست .

ص: 173

إلا من رحم ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 54 - 6

6- رحمت بر بندگان یا عذاب ایشان ، بر اساس مشیت الهی است .

إن یشأ یرحمکم أو إن یشأ یعذبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 4

4 - نسبت ندادن شرور ، به خداوند و انتساب رحمت ها و نعمت ها ، به او ادب حضرت ابراهیم نسبت به خداوند

و إذا مرضت فهو یشفین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ابراهیم(ع) مریضی را به خود و شفا را به خدا نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 21 - 2

2 - مشمول عذاب و رحمت شدن ، بستگی به مشیت خدا دارد .

یعذب من یشاء و یرحم من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 4,2

2 - خداوند ، سرمنشأ نعمت هایی است که انسان ها دارند .

و إذا أذقنا الناس رحمه

4 - دشواری ها و ناملایمات زندگی ، پیامد عمل خود انسان ، و برخورداری از رحمت ، از ناحیه خداوند است .

أذقنا الناس رحمه . . . و إن تصبهم سیئه بما قدّمت أیدیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- توانایی مطلق خداوند بر اعطای رحمت به بندگان و یا منع آن از ایشان ، دلیل عزّتمندی او است .

ما يفتح الله للناس من رحمه فلاممسك لها . . . و هو العزيز

از توصیف خداوند به عزّتمندی در پایان آیه، برداشت یاد شده به دست می آید.

6- گشایش رحمت و امساک آن از سوی خداوند ، ناشی از حکمت او است .

ما يفتح الله للناس من رحمه فلاممسك لها . . . و هو ... الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 1

1 - گنجینه های رحمت پروردگار نزد احدی نیست .

أم عندهم خزائن رحمه ربّك

ص: 174

«خزانه» (مفرد «خزائن») به معنای گنجینه است. «أم» نیز منقطعه بوده و به معنای «بل» و متضمن معنای همزه استفهام (از نوع استفهام انکاری) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 10

10 - مصیبت های بزرگ زندگی انسان ، میدان بروز ناتوانی عوامل مادی و زمینه ساز توجه انسان به مبدأ یگانه فیض و رحمت (خدا)

و ما أصبکم من مصیبه .. و ما لکم من دون اللّٰه من ولیّ و لا نصیر

برداشت بالا بنابراین نکته است که نکره آمدن «مصیبه» اشاره به مشکلات خاص و بزرگ داشته باشد که رفع آنها از عوامل بشری و مادی میسر نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 37 - 1

1 - گنجینه های نعمت و رحمت ، در انحصار خداوند جهان

أم عندهم خزائن ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 12

12 - رأفت و رحمت دل ها ، منشأ الهی و آسمانی دارد .

و جعلنا فی قلوب الذین اتّبعوه رأفه و رحمه

200- منشأ رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 17

17 - ذات خداوند فیضان رحمت را بر خود ایجاب کرده است.

کتب ربکم علی نفسه الرحمه

معنی واجب ساختن رحمت بر خود این است که چیزی ورای ذات، او را بدین کار نگماشته، بلکه اقتضای ذات چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 6

6- رأفت و رحمت خداوند بر بندگان ، برخاسته از ربوبیت اوست .

فإن ربكم لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 8

ص: 175

8- برخورداری انسان از رحمت الهی، منوط به مشیت خداوند است.

ولکن یدخل من یشاء فی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 6

6- قدرت مطلقه و رحمت گسترده، در انحصار خداوند است.

إنّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 5 - 11

11 - غفران و رحمت الهی، برخاسته از مقام الوهیت او

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

201- منشأ وسعت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 8

8- پرتوافکنی رحمت الهی بر خلق، متکی به آگاهی او از غیب و شهود*

علم الغیب و الشّهده هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ

وصف «عالم الغیب...» قبل از «الرحمان الرحيم»، می تواند نظر به پشتوانه رحمت الهی داشته باشد؛ زیرا در صورت جهل، چه بسا به جای رحمت، نقت صورت گیرد.

202- موارد رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 15

15 - توبه انسان به درگاه الهی، محفوف به دور رحمت از سوی خداوند

ثم تاب عليهم ليتوبوا إن الله هو التواب

توبه خداوند بر خطاکاران، (لطف و رحمت خدا به آنان) زمینه آن شد که آنان به سوی خدا توبه کنند و سپس خداوند هم رحمت خویش را بر آنان نازل کرده و خطایشان را ببخشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 10

10- امکانات مادی، رحمت الهی است.

و إنما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك

ص: 176

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 9

9- ظلم و ستم کاری مردم ، مانع رحمت گستری خداوند نخواهد شد .

إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 11

11- ظلم و گناه ، مانع از برخورداری انسان از غفران و رحمت گسترده خدا

كانوا أنفسهم يظلمون . . . ثم تابوا ... إن ربك من بعدها لغفور رحيم

تعبیر و قید «من بعدها» می رساند که قبل از توبه واقعی، انسان نمی تواند از بخشش و رحمت الهی با همه گستردگی آن سود جوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 8

8 - گناه ، مانع برخورداری انسان از رحمت الهی

فاغفر لنا و ارحمنا

تقدم طلب غفران بر رحمت، می تواند اشاره به این مطلب باشد که با وجود گناه و آثار آن، نمی توان به رحمت الهی دل بست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 6

6 - گناه ، مانع برخورداری انسان از رحمت الهی

وقل رب اغفر و ارحم

تقدیم «طلب غفران» بر «طلب رحمت»، می تواند اشاره به این داشته باشد که با وجود گناه و آثار آن به رحمت الهی نمی توان دل بست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- روحیه لجاج و عناد، مانع بهره‌وری از هدایت و رحمت قرآن

وإِنَّ لَهُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

قرآن برای هدایت کافران و سایر اهل کتاب است و بی تردید هدایتگری های آن در بسیاری از آنان تأثیر دارد. با توجه به این نکته گفتنی است که مراد از «مؤمنین» کسانی اند که در صدد شناخت حق بوده و در مقابل آن تسلیم اند و در یک کلمه روح حق پذیری در آنان نمرده است و در مقابل آنان کسانی هستند که در موضع لجاج و عناد قرار دارند و از حق می‌گریزند و چه بسا با آن می‌ستیزند. آیات بعد مؤید همین مطلب است.

ص: 177

204- موانع رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 7

7 - تأثیر و نقش دعا و نفرین فرشتگان و انسان ها در دوری گنهکاران از رحمت الهی

أولئك عليهم لعنة الله والملائكة والناس أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 29

29 - تجاوز از احکام و قوانین الهی ، مانع بهره مندی از رحمت خداوند است .

ذلك تخفيف من ربكم ورحمه فمن اعتدى بعد ذلك فله عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 25

25 - گناه ، حجابی بین انسان و بهره گیری او از جلوه رحمت الهی

ولو انهم اذ ظلموا . . . لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 3

3 - کفر و شرک مانع راهیابی به عالم برتر برای کسب رحمت‌های ویژه الهی است.

إن الذين كذبوا بآيتنا واستكبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 8 - 42 - 17

17 - ظلم و ستم پیشگی ، انسان را از رحمت الهی و ورود به بهشت ، محروم می سازد .

فريق في الجنة وفريق في السعير . . . ولكن يدخل من يشاء في رحمة و الظلمون ما

از مقابله دو گروه (فریق فی الجنّه و فریق فی السعیر) استفاده می شود که ستم پیشگان محروم از بهشت و رحمت الهی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 18

18- گناه ، مانع برخورداری انسان از رحمت گسترده خداوند *

و هو الغفور الرحیم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تقدم «الغفور» بر «الرحیم»، اشاره به این جهت داشته باشد که تا غفران الهی شامل انسان نشود؛ زمینه برای بهره‌وری وی از رحمت گسترده خداوند مهیا نمی شود.

ص: 178

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 5 - 10

10 - گناه ، مانع برخورداری انسان از رحمت گسترده حق *

والله غفور رحيم

تقدم «غفور» بر «رحيم»، ممکن است از این جهت باشد که گناه، مانع برخورداری از رحمت حق است. از این رو بخشش آن گناهان، زمینه شمول رحمت گسترده حق نسبت به انسان می شود.

205- موجبات رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 1, 2

1 - کتمان کنندگان حقایق دینی در صورت توبه ، از لعنت خدا نجات یافته و از رحمت او برخوردار خواهند شد .

أولئك يلعنهم الله .. إلا الذين تابوا

2 - توبه از گناهان و اصلاح مفاسد آنها ، موجب برقراری مجدد رحمت قطع شده است .

أولئك يلعنهم الله .. إلا الذين تابوا و أصلحوا ... فأولئك أتوب عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 18

18 - عفو و غفران ، زمینه و مقدمه رحمت خاصّ الهی *

واعف عنّا و اغفر لنا و ارحمنا

چون عفو و غفران جلوه ای از رحمت الهی است، بنابراین مراد از «و ارحمنا» طلب رحمتی خاص خواهد بود. گفتنی است که تقدّم ذکر عفو و غفران، نشانه مقدمه بودن آن دو برای رحمت خاصّ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 107 - 2, 4, 5

2 - اعتصام به حبل الله، دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر، موجب استغراق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله... و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف...

به مقتضای ارتباط این آیه و آیات پیشین، روسفیدی می تواند نتیجه اعمال نیک یاد شده در آیات قبل باشد.

4 - تمسک کنندگان به ریسمان الهی و دعوت گران به خیر، امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، روسفیدان در قیامت و

مستغرق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله... يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف... اما الذين ابيضت

مستفاد از ارتباط میان این آیه و آیات قبل.

5 - تداوم بر ایمان، موجب روسفیدی و جاودانگی در رحمت الهی

اکفرتم بعد ایمانکم... اما الذين ابيضت وجوههم

علت سیه رویی به مقتضای «اکفرتم بعد ایمانکم»، ارتداد است. و به قرینه مقابله، علت روسفیدی، تداوم بر ایمان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 132 - 1

1 - نیل به رحمت الهی ، در گرو اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و اطیعوا الله و الرسول لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 1,6

1 - کشته شدن (شهادت) و مردن در راه خدا ، موجب آمرزش گناهان و بهره مندی از رحمت خداوند

و لئن قتلتم فی سبیل الله او متمم لمغفره من الله و رحمه

مناسبت حکم و موضوع (مرگ و مغفرت) اقتضا می کند که «فی سبیل الله» پس از «متمم» مقدر باشد.

6 - آمرزش گناهان آدمی از سوی خداوند ، زمینه بهره مندی او از رحمت خاص الهی

لمغفره من الله و رحمه

چون در آیه شریفه «مغفره» مقدم بر «رحمه» شده، می توان نتیجه گرفت که آمرزش گناهان مقدمه ای برای دریافت رحمت خاص الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 2

2 - ایمان به خداوند و تمسک به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) موجب برخوردارگی از رحمت و فضل الهی

فاما الذین ءامنوا بالله و اعتصموا به فسید خلهم فی رحمه منه و فضل

بدان احتمال که ضمیر در «به» به «برهن» (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و «نور» (قرآن) در آیه قبل برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 9

9- تورات ، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله كتب موسى إماماً ورحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 11

11- هجرت، جهاد و صبر، موجب جلب بخشش و رحمت گسترده الهی

ثم إن ربك للذین هاجروا... إن ربك من بعدها لغفور رحیم

206- موجبات رحمت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 8

8- دستیابی به رحمت خداوند در آخرت، در گرو گام نهادن در راه خدا و پیروی از دین او و ایمان به آخرت است.

ص: 180

ألا لعنة الله على الظالمين. الذين يصدون عن سبيل الله ... و هم بالأخره هم كفرون

207- موجبات رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 8

8 - انجام کارها با نام خدا، مایه جلب رحمت اوست .

بسم الله الرحمن الرحيم

توصیه به انجام دادن کارها با نام خدا و تذکر به رحمانیت و رحیمیت او به عنوان حکمت این توصیه، گویای این است که نام خدا در کارها، موجب جلب رحمت الهی و در نتیجه به کمال رسیدن آن کارهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 16,21

16 - استغفار (طلب آمرزش گناه)، موجب جلب رحمت الهی و پذیرش توبه و بخشش گناه

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

21 - نقش وساطت و شفاعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جلب رحمت الهی بر بندگان

و لو انهم اذ ظلموا .. و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 96 - 4,5

4 - جهاد در راه خداوند، موجب دستیابی به منزلتهایی والا و آمرزش گناهان و جلب رحمت خاص او

فضّل الله المجاهدين على القاعدين .. درجات منه و مغفره و رحمه

5 - بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی، در گرو آمرزش گناهان اوست .

مغفره و رحمه

تقدیم «مغفره» بر «رحمه»، دلالت بر این معنا دارد که تا مغفرت حاصل نشود، آن رحمت خاص شامل آدمی نمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 17

17 - آمرزش گناهان ، زمینه ساز برخوردار شدن از رحمت خاصّ خداوند *

و كان الله غفوراً رحيماً

تقديم «غفورا» بر «رحيماً»، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 10

10 - توبه و استغفار ، افزون بر آمرزش گناهان ، موجب جلب رحمت الهی خواهد شد .

ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

ص: 181

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 129 - 17، 15، 9

9 - صلح و سازش و رعایت تقوا در محیط خانواده بویژه با داشتن چند همسر ، موجب غفران و رحمت الهی

فلا تمیلوا کل المیل . . . و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ اللّٰه کان غفوراً رحیماً

15 - تلاش برای اصلاح بین مسلمانان و رعایت تقوا ، زمینه برخورداری از غفران و رحمت الهی

و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ اللّٰه کان غفوراً رحیماً

17 - جبران خطاهای گذشته و پرهیز از ارتکاب گناه ، موجب آمرزش و جلب رحمت الهی *

و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ اللّٰه کان غفوراً رحیماً

جمله «ان تصلحوا» می تواند اشاره به جبران و اصلاح گذشته ها و جمله «تتقوا» بیانگر رعایت تقوا و پرهیز از آن گناهان در آینده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 152 - 7

7 - اعتقاد به خدا و تمامی پیامبران ، موجب جلب غفران و رحمت الهی است .

و الذین ءامنوا باللّٰه و رسله . . . و کان اللّٰه غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 10، 9

9 - قربانی کردن و عمل به احکام آن موجب بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

و الهدی و القلند . . . و إنّ اللّٰه غفور رحیم

10 - به جای آوری حج با ویژگی های سزاوار آن ، موجب بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل اللّٰه الکعبه البیت الحرام قیماً للناس . . . و إنّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 13

13 - ایمان به آیات خداوند موجب جلب رحمت او می شود.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا .. كتب ربكم على نفسه الرحمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 2

2 - دستیابی به رحمت‌های ویژه الهی در گرو راهیابی به عالمی برتر از عالم دنیاست.

لا تفتح لهم أبواب السماء

بنابراین که مراد از «لا تفتح ...» محرومیت کافران از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا باشد، کلمه «سما» اشاره به آن دارد که گنجینه آن رحمتها در جایگاهی فراتر از عالم ماده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 182

8 - هدف از نزول قرآن هدایت مردم و دستیابی به رحمت بیکران خداوند است .

و لقد جننهم بكتب فصلنه على علم هدى و رحمه

با توجه به اینکه همگان دعوت به ایمان شده اند و نیز اینکه آیه در مقام احتجاج علیه کافران است، معلوم می شود متعلق «هدی» و «رحمه» کلمه ای همانند «للناس» می باشد. یعنی: جننهم بكتب هدی للناس و رحمه لهم. قابل ذکر است که «هدی» و «رحمه» معفول له برای «جننهم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - دعا و نیایش محسنان به درگاه خدا مایه به فعلیت رسیدن استعداد آنان برای دستیابی به رحمت خاص الهی است .

و ادعوه . . . إن رحمت الله قریب من المحسنین

11 - پرهیز از فسادگری در زمین سیره و روش محسنان و زمینه ساز دستیابی به رحمت الهی است .

و لا تفسدوا فی الأرض . . . إن رحمت الله قریب من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دعا به درگاه خداوند ، مؤثر در جلب رحمت او و رفع دشواری ها و بلاها

فلما كشفنا عنهم الرجز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای

آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 14

14 - برخوردار شدن از رحمت خاص الهی در گرو ایمان به تمامی آیات خداست .

فسأکتبها للذین یتقون . . . و الذین هم بایتنا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 204 - 2,5

2 - گوش فرادادن به قرآن و سکوت کردن به هنگام شنیدن آن ، زمینه ساز دستیابی به رحمت خداوند است .

فاستمعوا له و أنصتوا لعلکم ترحمون

5 - گوش سپاری کافران به آوای قرآن ، زمینه ساز دستیابی آنان به هدایت و رحمت الهی خواهد شد .

ص: 183

و إذا قرى القرآن فاستمعوا له وأنصتوا لعلكم ترحمون

چنانچه خطاب در آیه شامل کافران باشد، مصداق مورد نظر از رحمت در «ترحمون» هدایت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 45 - 3,4,6

3 - کافران صدر اسلام ، به بهره مند شدن از رحمت و لطف خدا در سایه پرهیز از گناهان فراخوانده شدند .

و إذا قيل لهم اتقوا ما بين أيديكم و ما خلفكم لعلكم ترحمون

4 - پرهیز از گناه و توبه از خطاهای گذشته ، موجب جلب رحمت و لطف خداوند است .

و إذا قيل لهم اتقوا ما بين أيديكم و ما خلفكم لعلكم ترحمون

6 - لزوم پرهیز از گناهان و توبه از خطاهای گذشته ، به منظور جلب رحمت و لطف خداوند

و إذا قيل لهم اتقوا ما بين أيديكم و ما خلفكم لعلكم ترحمون

لزوم پرهیز از گناهان و توبه .. از فعل امر «اتقوا» به دست می آید.

208- موجبات محرومیت از رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 19 - 3

3- کسانی که دین و معارف الهی را نپذیرند و مردم را از پذیرش آن بازدارند ، در آخرت از رحمت خدا محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنة الله على الظلمين. الذين يصدون عن سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 6

6 - نسبت دادن دروغین زنا به زنان پاکدامن ، در پی دارنده لعنت خدا (محروم شدن از رحمت خدا و گرفتار شدن به خشم و غضب او)

والخمسه أن لعنت الله عليه إن كان من الكذابين

209- ناپسندی یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 23 - 2

2 - مایوس بودن از رحمت خدا ، روحیه ای ناپسند و کافرانه است .

والذین كفروا .. یسوا من رحمتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 9

ص: 184

9- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، در عین وعده او به آمرزش تمامی گناهان بندگان ، امری بی جا و نامعقول است .

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

جمله «إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا» به منزله تعلیل برای جمله «لا تَقْنَطُوا..» می باشد؛ یعنی، از رحمت خدا مأیوس نشوید؛ چون او همه گناهان را می آمرزد. با این حساب یأس از رحمت خدا، امری بی جا و نامعقول است.

210- نزول رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 119 - 4

4- هدف از خلقت انسانها ، هدایت کردن ایشان به طریق حق و نزول رحمت بر آنان است .

إِلَّا مِنْ رَحْمِ رَبِّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقْتَهُمْ

مشارالیه «ذلک» رحمتی است که از جمله «رحم ربک» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 22 - 6

6- تحقق وعده های الهی به نزول رحمت یا عذاب ، از سمت آسمان

فِي السَّمَاءِ رِزْقَكُمْ وَمَا تَوَعَّدُونَ

برداشت یاد شده بنابراین است که مراد از «ما توعدون»، همه وعد و وعیدهای الهی باشد و نه خصوص بهشت.

211- نشانه های رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 75 - 6

6- نجات از جامعه فاسد و آلوده ، نشانگر رحمت خاص الهی است . *

و نَجِّينَهُ .. و أَدْخِلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که عطف جمله «أَدْخِلْنَاهُ..» بر جمله «آئیناه»، از نوع عطف تفسیری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 13

13 - رام بودن طبیعت برای انسان ، حرکت کشتی در دریا و امنیت زمین از برخورد کرات آسمانی با آن ، جلوه های رأفت و رحمت گسترده خدا به انسان

ألم تر أنّ الله سَخَّرَ .. . إنّ الله بالناس لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 73 - 3,5

3 - چشاندن بخشی از کیفر دنیایی به کافران ، نمودی از رحمت الهی و وسیله ای برای هدایت آنان

ص: 185

ردف لكم بعض الذی تستعجلون . و إن ربک لذو فضل علی الناس

همان طور که در آیه پیش گفته شد، مراد از «الذی تستعجلون» می تواند تنها عذاب دنیوی باشد. بنابراین عبارت «بعض الذی تستعجلون» به معنای گوشه ای از مجازات دنیایی است. با توجه به مطلب یاد شده می توان گفت که یادآوری بذل و رحمت الهی بر مردم، پس از بیان «ردف لكم بعض الذی تستعجلون» از آن جهت است که مشاهده گوشه ای از مجازات الهی، بیدارگر و هشدار دهنده است؛ برخلاف نزول تمامی عذاب که در آن مجالی برای توبه و انابه باقی نمی ماند.

5- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، جلوه ای از فضل و رحمت بی کران خدا بر مردم

و إن ربک لذو فضل علی الناس

به کار رفتن واژه «رب» - به جای هر اسم و صفتی دیگر - و اضافه شدن آن به کاف - که خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - می تواند از آن جهت باشد که تربیت و پرورش شخصیتی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خدا، خود نمود بارزی از فضل گسترده او بر مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 2

2 - هدایت خلق به وسیله کتاب آسمانی ، بارزترین نمود لطف و رحمت الهی بر آنان

وإنه لهدی ورحمه

از این که خداوند پس از مطرح ساختن بُعد هدایتی قرآن، تنها به یک صفت دیگر (رحمت بودن آن) بسنده کرده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

212- نشانه های رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 1

1 - رهایی آدمی از عذاب قیامت، نشانه برخورداری او از رحمت الهی است.

من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 17

17 - پذیرش توبه مشرکان ، برخاسته از غفران و رحمت گسترده الهی است .

فإن تابوا . . . فخلّوا سبيلهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 7

7 - کثرت بهره‌وری های کافران ، به مقتضای خُلق و خو و تلاش مادی آنان و طبق جریان طبیعی است و نه نشانه رحمت و لطف الهی به آنان *

فاستمتعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقكم

با توجه به اینکه «خلاق»، می تواند به معنای دستاوردهای انسان به مقتضای خلق و خوی خویش باشد، این برداشت به

ص: 186

دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 16,17

16 - پذیرش عذر مؤمنان برای معافیت از جهاد ، تبلور غفران و رحمت الهی

لیس علی الضعفاء .. و الله غفور رحیم

17 - رفع تکلیف حرجی (مشقت بار) و نیز جعل قاعده احسان ، جلوه غفران و رحمت الهی برای بندگان

ما علی المحسنین من سبیل و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 9

9 - پذیرفته شدن توبه گنهکاران معترف و نادم ، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

عسی الله أن یتوب علیهم إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 12

12 - توبه پذیری خداوند ، جلوه ای از رحمت گسترده اوست .

یقبل التوبه .. و أن الله هو التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 17

17 - فراهم آوردن زمینه توبه برای خطاکاران و پذیرش توبه آنان ، تبلور رحمت گسترده خداوند

ثم تاب علیهم لیتوبوا إن الله هو التواب الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 1,7

1 - رفاه و آسایش ، جلوه ای از رحمت خدا نسبت به مردم

و إذا أذقنا الناس رحمه من بعد ضراء مستهم

کلمه «رحمت» به قرینه «ضراء» (سختی) کنایه از رفاه و آسایش است.

7 - ادیان آسمانی و پیامبران الهی ، جلوه های رحمت خدا بر مردم

و إذا أذقنا الناس رحمه

«رحمه» در «و إذا أذقنا الناس رحمه» - به قرینه فرازهای پیشین - می تواند کنایه از ادیان آسمانی باشد که توسط پیامبران برای نجات بشر از مشکلات و مصایب آورده شده اند. گفتنی است که جمله «إذا لهم مکر فی آیاتنا» نیز مؤید این برداشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 1

ص: 187

1- قرآن ، مظهر فضل خداوند و جلوه رحمت اوست .

يأيها الناس قد جاءكم موعظه من ربكم .. قل بفضل الله وبرحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 107 - 9

9- تفضل خداوند بر بندگان موحد خود ، جلوه غفاریت و رحیمیت اوست .

فلا راد لفضله يصيب به من يشاء من عباده وهو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 9 - 4

4- نعمت های خداوند ، جلوه هایی از رحمت او به مردم است .

و لئن أذقنا الإنس منا رحمه

تعبیر کردن از نعمت به «رحمه» گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 41 - 6

6- نجات پیروان نوح از حادثه طوفان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی بود .

قال اركبوا فيها .. إن ربی لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 58 - 6

6- نجات هود (ع) و پیروانش از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

نجینا هودًا والذین ءامنوا معه برحمه منا

«برحمه» متعلق به «نجینا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 7

7- نجات صالح (ع) و پیروانش از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

نَجِينًا صَالِحًا وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 9

9- آمرزش گناه استغفارکنندگان و باریافتن سالکان به درگاه الهی ، پرتوی از رحمت ، مهربانی و محبت خداوند به بندگان است .

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 188

8 - هود - 11 - 94 - 5

5- نجات شعیب (ع) و پیروان او از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

نجینا شعیبًا والذین ءامنوا معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 10

10- اقتدار کامل و بدون منازع یوسف (ع) در مصر ، پرتوی از رحمت خاص خداوند بر او بود .

كذلك مکّنّا لیوسف . . . نصیب برحمتنا من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 4

4- پاداش های اخروی ، نمودی از رحمت الهی است .

نصیب برحمتنا من نشاء . . . و لأجر الآخره خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 12

12- مغفرت و آمرزش بندگان خطاکار ، پرتوی از رحمت و مهربانی خداوند است .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 13، 14

13- آمرزگاری خداوند ، برخاسته و نمودی از رحمت اوست .

إنه هو الغفور الرحیم

14- پذیرش توبه بندگان جلوه ای از « غفور » و « رحیم » بودن خداوند است .

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 8

8- قرآن و وحی نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرتوی از رحمت گسترده خداوند است .

و هم یکفرون بالرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 7

7- آفرینش دام ها ، در جهت منافع و بهره‌وری انسان ، نشانه ای از رأفت و رحمت خداست .

والأنعم خلقها لكم . . . و لكم فيها جمال . . . و تحمل أثقالكم . . . إن ربكم لرهوف ر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 189

7- تهدید توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جلوه رأفت و رحمت خداوند به مؤمنان است .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم .. أو يأتيهم العذاب ... فإن ربكم

برداشت فوق، بر این اساس است که عبارت «فإن ربكم لرءوف رحيم» خطاب به مؤمنان باشد و ذکر آن پس از تهدیدهای گوناگون علیه توطئه گران، می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

8- به هلاکت رساندن تدریجی بدکاران و توطئه گران، جلوه ای از رحمت و رأفت خداوند است .

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم على تخوف فإن ربكم لرءوف رحيم

«فا» در «فإن...» برای تعلیل است و ممکن است درصدد ذکر علت تدریجی بودن هلاکت بدکاران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- رفع حرمت از مضطر، جلوه بخشش و رحمت گسترده الهی است .

إنما حرم .. فمن اضطرّ ... فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تثبیت وحی و بقای مفاهیم قرآنی، جلوه رحمت الهی بر بندگان

لئن شئنا لنذهبنّ .. إلا رحمة من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- ره یابی اصحاب كهف به پناهگاهی امن و وسیع، نمودی از رحمت و هدایت الهی برای آنان بود .

ينشر لكم ربكم من رحمته .. و هم في فجوه منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 9

9- علم لدنی حضرت خضر (ع)، نمودی از رحمت خاص الهی به او است .

ءاتینه رحمه من عندنا و علمنه من لدنا علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 13

13- حمایت خداوند از فرزندان یتیم پدری صالح و حفظ مال آنها، جلوه ای از رحمت و ربوبیت او بوده است .

فأراد ربك .. رحمه من ربك

«رحمه» مفعولٌ له برای فعل «أراد» است ؛ یعنی، اراده پروردگار به باقی ماندن گنج یتیمان، به خاطر رحمت او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 1,2

ص: 190

1- در بینش ذوالقرنین ، توانایی بر ساختن سدّ پولادین و نفوذناپذیر ، جلوه ای از رحمت پروردگار بود .

قال هذا رحمه من ربّي

مشارالیه «هذا»، «سد ساخته شده به دست ذوالقرنین» است.

2- برخورداری انسان از قدرت و دانش و به کارگیری آن در جهت مصالح انسانی ، نمودی از رحمت پروردگار است .

... قال هذا رحمه من ربّي

ذوالقرنین ، سد - و به عبارت دیگر ، تمام امکانات و دانشی که برای ساخته شدن آن به کار رفته بود - را رحمت پروردگار دانست این منطقی ، منطقی عام است و اختصاصی به سد و یا شخص ذوالقرنین ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 12،13

12- حضرت عیسی (ع) ، تبلور رحمتی بزرگ از جانب خداوند برای مردم

و لنجعله ... و رحمه منّا

به قرینه عطف «رحمه» بر «آیه للناس» مراد رحمت بر مردم است.

13- تولد عیسی (ع) بدون پدر و نشانه بودن او برای قدرت خداوند و رحمت الهی بودن او ، از مقدرات خداوند و غیر قابل تغییر بود .

كذلك ... و لنجعله آیه للناس و رحمه منّا و كان أمراً مقضياً

جمله «كان أمراً مقضياً» ممکن است تنها در باره تولد عیسی (ع) باشد و ممکن است به هر سه موضوعی که در آیه ذکر شده است ، مربوط باشد. «مقضیاً» اسم مفعول از «قضاء» است؛ یعنی آنچه قطعی شده و فیصله یافته باشد. «أمر» در معانی «فرمان» و «حادثه» استعمال می شود. کلمه «مقضیاً» قرینه بر اراده معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 6

6- نام نیک و بلندآوازی ، مزیتی شایسته و پرتویی از رحمت الهی است .

و وهبنا لهم من رحمتنا و جعلنا لهم لسان صدق علیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- آیات الهی در قرآن و دیگر کتب آسمانی ، جلوه رحمت واسعه او است .

إذا تتلى عليهم آيت الرحمن

استناد «آیات» به «رحمن» گویای برداشت یاد شده است. مضارع بودن «تتلی» دلالت دارد که وصف «النبین» و «من هدینا واجتبینا» در هر زمان، چنین اقتضایی دارد؛ بنابراین «آیات الرحمن» شامل قرآن نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بهشت های عدن ، جلوه ای از رحمت بی کران الهی است .

جنت عدن التي وعد الرحمن

کلمه «الرحمن» بیانگر نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 4

4- مهلت خداوند به کافران و گمراهان ، جلوه ای از رحمت گسترده او است .

فليمدد له الرحمن مدًّا

«رحمان»؛ یعنی، دارای رحمت گسترده و فراگیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 6

6- وفای خداوند به عهد های خویش ، جلوه ای از رحمانیت او است .

أم اتَّخِذْ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 7

7- محبوبیت یافتن مؤمنان نیک کردار در دل ها ، جلوه ای از رحمت گسترده خداوند است .

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وِدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 12،13

12- اجابت دعا و رفع گرفتاری ها ، جلوه ای از رحمت بی کران الهی است .

وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحْمِينَ . فَاسْتَجِبْنَا لَهُ ... رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا

13- عطای الهی به انسان ، افزون تر از آن چه او آرزو کرده ، نمودی از رحمت خاص خداوند به وی است .

وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحْمِينَ .. وَءَاتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 1

1- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، جلوه ای از رحمت و مهربانی خالص و محض الهی برای جهانیان است.

و ما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 7

7- انذار پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جلوه ای از رحمت گسترده الهی بر جهانیان

و ما أرسلنک إلاّ رحمه ... فإن تولّوا فقل ۛ اذنتکم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 2

2- رفاه و آسایش، جلوه رحمت خداوند

ص: 192

و لو رحمهم و كشفنا ما بهم من ضرّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 1

1- تحریم آکید بی عفتی و زنا ، ممانعت سخت از قذف های بی دلیل نسبت به زنان پاکدامن ، وضع کیفر های سنگین برای متخلفان (صد ضربه شلاق در زنا و هشتاد ضربه برای قذف) و تشریح « لعان » ، جلوه هایی از فضل و رحمت خدا نسبت به جامعه ایمانی است .

الزانیه و الزانی فاجلدوا. .. والذین یرمون المحصنت ... فاجلدوهم ... و لولا فضل ال

یادآوری فضل و رحمت خدا در آیه شریفه - که در مقام امتنان است - پس از ذکر احکام مربوط به زناکاری و لعان، می تواند برای بیان جلوه های فضل و رحمت الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 2،5

2 - وضع کیفر سخت (عذاب دردناک) ، به منظور جلوگیری از آلوده شدن جامعه ایمانی به مفسد اخلاقی و فحشا ، جلوه ای از فضل و رحمت خداوند به امت اسلامی

إنّ الذین یحبّون أن تشیع الفحشه . . لهم عذاب ألیم ... و لولا فضل الله علیکم و

5 - وضع کیفر سخت برای اشاعه دهندگان فحشا و افشای چهره توطئه گران « افک » ، از جلوه های فضل و رحمت خدا بر مسلمانان صدر اسلام

و لولا فضل الله علیکم و رحمته

برداشت یاد شده، به خاطر این است که آیه شریفه، دهمین و آخرین آیه ای است که درباره ماجرای «افک» نازل گردید و قهراً ارتباط نزدیکی با این ماجرا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 14

14 - طهارت ، پاکی ، رشد و بالندگی اهل ایمان ، جلوه ای از فضل و رحمت الهی بر آنان

و لولا فضل الله علیکم و رحمته ما زکی منکم من أحد أبداً

«زکاء» در لغت به دو معنا آمده است: 1- نمو و رشد، 2- صلاح و پاکی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 48 - 2

2 - باران ، جلوه رحمت الهی برای آدمیان

أرسل الريح بشرًا بين يدي رحمته وأنزلنا من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 59 - 7

7 - آفریش جهان هستی (آسمان ها ، زمین و . . .) جلوه ای از رحمانیت خداوند

الذي خلق السموت والأرض . . . الرحمن

ص: 193

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «الذی خلق» مبتدا و «الرحمان» خبر آن باشد؛ یعنی، آن کسی که جهان را آفرید، رحمان است و قهراً جهان، جلوه ای از رحمانیتش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 5

5 - ریزش باران بر گستره زمین ، از نمود های بارز رحمت الهی بر خلق

و من یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته

در این آیه واژه «رحمه» بدون قرینه لفظی در مورد باران به کار رفته است و این نشان می دهد که باران مادر رحمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 3,7

3 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن بر آن حضرت ، جلوه رحمت و مقتضای ربوبیت خداوند بر خلق

و لکن رحمه من ربّک

7 - انذار خلق از سوی پیامبران ، جلوه رحمت خدا بر آنان

و لکن رحمه من ربّک لتنذر قومًا ما أتیهم من نذیر من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 1

1 - نظام توالی شب و روز ، جلوه ای از رحمت خدا بر خلق است .

و من رحمته جعل لکم الیل و النهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 5

5 - نزول کتاب از سوی خدا برای مردم ، نمود رحمت الهی بر آنان است .

و ما کنت ترجوا أن یلقى إلیک الکتب إلاّ رحمه من ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 51 - 9

9 - نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مظهر رحمت ویژه خداوند است .

أنا أنزلنا عليك الكتب . . . إنَّ في ذلك لرحمه

«ذالك» اشاره به نزول قرآن دارد و نکره بودن واژه «رحمت» (لرحمه) بر عظمت و خصوصیت آن دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 37 - 3

3 - گشایش روزی، از مظاهر رحمت الهی بر آدمی است .

وإذا أذقنا الناس رحمه . . . أولم يروا أنَّ الله يبسط الرزق

ص: 194

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 4,5

4 - باد و باران ، جلوه ای از رحمت خداوند برای انسان ها است .

یرسل الرياح .. فتری الودق یخرج من خلله ... فانظر إلی ءاثر رحمت اللّٰه

5 - رویش گیاهان و آباد شدن زمین ، پرتویی از رحمت خداوند بر آدمیان است .

فانظر إلی ءاثر رحمت اللّٰه کیف یحی الأرض بعد موتها

مراد از «آثار»، می تواند هر چیزی باشد که بر اثر باران، به دست می آید که غالب آنها گیاهان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 31 - 7

7 - اعطای پاداش مضاعف به همسران پیامبر در قبال عمل صالح شان ، نمودی از رحمت خداوند است .

و من یقنت منکنّ .. نؤتها ... و أعتدنا لها رزقاً کریمًا

این که خداوند، به هنگام هشدار به همسران پیامبر در آیه پیش، برای عذاب، عذاب کننده ای را نیاورده و تنها فرمود: «بر خداوند، چنین امری آسان است» و در این آیه، با فعل های «نؤتها» و «أعتدنا» دخالت مستقیم خود را بیان کرده، می توان نکته بالا را به دست آورد لازم به ذکر است که التفات از غیبت (یضاعف لها العذاب و کان ذلک علی اللّٰه یسیراً) به خطاب («نؤتها» و «أعتدنا») می تواند مؤید نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 5 - 3

3 - قرآن ، جلوه عزت و رحمت خداوند

و القرآن .. تنزیل العزیز الرحیم

یادکرد دو صفت «عزت» و «رحمت» خداوند به هنگام نسبت دادن نزول قرآن به او، می تواند حاکی از برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 2

2- مقام نبوت، موهبت خداوند و جلوه ای از رحمت او است.

أم عندهم خزائن رحمة ربك

مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، درصدد پاسخ گفتن به کافران معترض به انتخاب پیامبر اسلام برای رسالت است. از این رو مقصود از «رحمت» می تواند مقام نبوت و رسالت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 6,7

6- بازگشت و ازدیاد خانواده ایوب (ع)، تبلور رحمت خدا به ایشان

و وهبنا له أهله .. رحمة منّا

7- بازگشت خانواده (زن و فرزند)، تبلور رحمت الهی برای مردان

ص: 195

ووهبنا له أهله . . . رحمه متّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 13

13 - تجلی رحمت خداوند در آمرزش بندگان گنه کار

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 7

7 - نزول تدریجی قرآن ، جلوه ای از رحمت خداوندی

تنزیل من الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 32 - 4

4 - نعمت های بی کران و توصیف ناپذیر بهشتی ، جلوه ای از غفران و رحمت گسترده الهی است .

نزلاً من غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 2

2 - نعمت ، وسعت و آسایش ، از مظاهر رحمت الهی است .

ولئن أذقنه رحمه متّاً من بعد ضراء مسّته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 12

12 - وحی ، تجلی رحمت و غفران بی پایان الهی است .

كذلك يوحى . . . ألا إنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 9،18

9- بهشت، تجلی و نمود والای رحمت الهی است .

فریق فی الجنّه .. لکن یدخل من یشاء فی رحمته

18- ولایت و نصرت الهی، جلوه ای از رحمت او است .

یدخل من یشاء فی رحمته و الظالمون ما لهم من ولیّ ولا نصیر

از مقابله دو بخش از آیه شریقه (یدخل من یشاء فی رحمته) و «الظالمون..» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 19 - 4

ص: 196

4 - اعطای روزی به خلق ، نمودی از لطف و رحمت و آگاهی خداوند به بندگان خویش

اللّٰه لطیف بعباده یرزق من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 20

20 - برخورداری ها و نعمت های بی پایان بهشت ، نشانگر فضل و رحمت خدا است و نه رفاه و خوشی محدود کافران در دنیا .

یرزق من یشاء . . . و من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها . . . لهم ما یشاءون . . . ذلک ه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 4

4 - باران های مفید و نافع ، جلوه ای از رحمت عام و گسترده الهی در عرصه هستی

ینزل الغیث . . . و ینشر رحمته

«غیث» به معنای باران مفید و سودمند آمده است (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 11

11 - تمامی امکانات دنیایی ، نمودی از رحمت الهی است .

وإنا إذا أذقنا الإنسان مئّا رحمه فرح بها

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که از ثروت و امکانات دنیوی، تعبیر به «رحمت» شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 15

15 - نبوت و رسالت ، تبلور رحمت الهی بر انسان ها

لولا نزل . . . أهم یقسمون رحمت ربّک . . . ورحمت ربّک خیر ممّا یجمعون

از آن جا که آیات پیشین در مورد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است، معلوم می شود که مراد از «رحمت ربّک» نبوت است.

1- نزول قرآن ، جلوه ای از رحمت الهی و در جهت رشد ، تعالی و تکامل خلق

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ .. رحمة من ربِّک

«رحمه» مفعول لأجله و علت برای «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» است. وصف «ربِّ» می رساند که آن نزول و این رحمت، در جهت ربوبیت خلق است.

3- فرستادن رسولان ، رحمتی از جانب خداوند بر خلق

إِنَّا كُنَّا مَرْسَلِينَ . رحمة من ربِّک

5- هشدار ها و انذار های خداوند بر خلق ، جلوه رحمت و ربوبیت او نسبت به آنان

إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ .. رحمة من ربِّک

با توجه به این که در آیات پیشین، پس از بیان نزول قرآن به وصف اندازگری حق تصریح شده است؛ عبارت «رحمه من ربک»، می تواند فلسفه و خاستگاه این اندازگری را تبیین کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 9

9- وجود اصل شفاعت در قیامت، نمود رحمت گسترده خداوند است.

یوم لا یغنی . . . إلا من رحم الله إنه هو العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 7

7 - بهشت، تجلی رحمت الهی در قیامت

فیدخلهم ربهم فی رحمته

بنابراین که مراد از «رحمت» بهشت باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 7

7- وانهادن خلق به حال خویش و تبیین قوانین هدایت و راه یابی برای ایشان، جلوه ای از رحمت عظیم الهی

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

از ارتباط «اماماً» با «رحمه» می توان مطلب یادشده را استفاده کرد؛ زیرا تنوین «رحمه»، بیانگر عظمت و اهمیت است و اطلاق «امام» بر کتابی که مجموعه قوانین است، از آن جهت است که با قوانین خویش راه سعادت را به خلق می نمایاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 25

25 - پذیرش توبه مؤمنان، جلوه رحمت خاص الهی، نسبت به ایشان *

إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

از ارتباط «تَوَاب» با «رحیم»، مطلب بالا به دست می آید با توجه به این که گفته شده است: «رحیم» رحمت الهی در خصوص مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 19,20

19 - پاداش کامل اعمال مؤمنان ، جلوه رحمت خاص الهی به اهل ایمان

لا یلتکم من أعملکم شیئاً إنَّ اللّٰهَ ... رحیم

20 - غفران و چشم پوشی از لغزش های اهل ایمان ، جلوه رحمت خاص الهی به مؤمنان

إنَّ اللّٰهَ غفور رحیم

با توجه به این که واژه «رحیم» به معنای رحمت خاصه الهی در حق مؤمنان است؛ از ارتباط «غفور» و «رحیم» می توان به مطلب بالا ره برد.

ص: 198

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 8

8 - راهیابی متقین به بهشت ، جلوه ای از نیکی و رحمت گسترده خداوند

فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقِينَا عَذَابَ السَّمُومِ . . . إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 2 - 2

2 - نزول قرآن و تعلیم آن به انسان ، تبلور رحمت گسترده خداوند به خلق

الرحمن . علم القرآن

اسناد تعلیم به اسم «رحمان»، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 3 - 4

4 - ساختار وجودی انسان ، متناسب با نیاز های وی و نمودار رحمت آفریدگار

الرحمن . . . خلق الإنسن

ارتباط خلقت انسان با رحمانیت خداوند، می تواند در این جهت باشد که کیفیت آفرینش انسان، خود به گونه ای است که رحمت الهی را نسبت به این موجود می نمایاند؛ چه این که هر بعدی از ابعاد وجودی او، کامل و متناسب با نیازهای وی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 5 - 2

2 - حرکت قانون مند خورشید و ماه ، نمودی از رحمت و نعمت الهی

الرحمن . . . الشمس والقمر بحسبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 6 - 2

2- نظام گیاهان با تنوع و قانون مداری خاص خویش ، نشانی از خداوند و رحمت او

و النجم و الشجر یسجدان

برداشت یاد شده با توجه به نکات زیر به دست می آید: الف) تعبیر «یسجدان» اشاره به انقیاد تکوینی و قانون مداری دارد؛ ب) آیات شریفه در مقام ارائه نمودهای آفرینش و رحمانیت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 7 - 2

2- برافراشتگی آسمان ، جلوه دیگری از رحمت عام و گسترده خداوند

الرحمن . . . و السّماء رفعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 11 - 5

ص: 199

5- پوشش زیبای خوشه های خرما توسط غلاف ، جلوه ای از رحمت گسترده خداوند

الرحمن . . . فيها فكهه و النخل ذات الأکمام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 16

16 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن ، جلوه ای از رأفت و رحمت خداوند بر خلق

هو الذی ینزل . . . و إنَّ اللهَ بکم لرءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 4,5

4 - زندگی پیروزمندانه مسلمانان ، جلوه رحمت خداوند بر آنان

إن أهلكنی الله و من معی أو رحمنا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که عبارت «أورحمنا» در برابر «أهلكنی الله..» (هلاکت و شکست) قرار دارد.

5 - حیات مؤمنان ، جلوه رحمت خداوند

أورحمنا

مطلب یاد شده، از تعبیر حیات مؤمنان به رحمت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 3

3 - بهشت ، مظهر رحمت الهی به انسان ها است .

یدخل من یشاء فی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 9

9 - رخصت یافتن از جانب خداوند برای سخن گفتن در قیامت ، نشانگر برخورداری از رحمت گسترده او است .

من أذن له الرحمن

213- نشانه های رحمت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 36 - 7

7- قرآن ، مظهر و نمود کامل رحمت الهی برای انسان ها است .

و من یعش عن ذکر الرحمن

تعبیر «ذکر رحمان» برای قرآن اشاره به آن دارد که آن، از سرچشمه نامتناهی رحمت الهی، نازل شده و در اختیار بشر قرار گرفته است.

ص: 200

214- نشانه های وسعت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 8

8 - نعمت های بهشت و پاداش تقوایندگان در آن ، جلوه رحمت گسترده خداوند است .

جزاء من ربك . . . الرحمن

215- نوح(ع) و درخواست رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7- نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

216- نیاز به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 18

18 - معاف شدگان از جهاد ، در عین معذور بودن ، نیازمند غفران و رحمت خدایند .

ليس على الضعفاء . . . و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 9

9- همگان ، حتی پیامبران الهی برای نیل به سعادت ، نیازمند مغفرت و رحمت الهی اند .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 111 - 5

5- نیاز شدید همه انسان ها در قیامت ، به غفران و رحمت الهی

إن ربك من بعدها لغفور رحيم . يوم تأتي كل نفس تجدل عن نفسها

برداشت فوق، با توجه به این مطلب است که آیه قبل، دربردارنده بشارت غفران و رحمت الهی باشد و بشارت بودن وعده غفران، در صورتی است که انسان نیاز مبرم به آن داشته باشد؛ زیرا مجادله و دفاع کردن از خود، بیانگر نوعی نیاز به عنایت خداوند است.

ص: 201

217- نیاز به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 2,4

2 - آدمی، در هر مرتبه و با هر گونه عمل، برای رهایی از عذاب قیامت نیازمند رحمت خداوند است.

من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

«من» اسم موصول و از ادات عموم است، یعنی (هر کس) بنابراین مفاد صله آن «یصرف ..» عمومیت داشته و شامل همه مردم می شود.

4 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هم نیازمند رحمت الهی برای نجات از عذاب قیامت است.

قل إني أخاف .. من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

218- واسطه های رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 7

7- نوح (ع)، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحیم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع (ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

219- وسعت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 2

2- رحمت خدا، در دنیا فراگیر همه انسانهاست .

وإذا أذقنا الناس رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 5 - 3

3 - خداوند ، دارای رحمت گسترده و فراگیر است .

الرحمن

«رحمان» بر مبالغه در رحمت دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 2

ص: 202

2- فضل و رحمت خداوند ، شامل همه افراد امت اسلام

و لولا فضل الله عليكم و رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 8 - 4

4- رحمت خداوند نسبت به عذاب وی ، بسی وسیع و گسترده است .

عذاب أليم . . جنّات النعیم

مفرد آورده شدن «عذاب» در آیه پیش و جمع آوردن «جنّات» در این آیه - که مظهر رحمت خداوند است - می توان اشعار به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 10

10 - رحمت و علم خداوند ، گسترده و فراگیر همه پدیده های عالم است .

ربّنا وسعت كلّ شیء رحمة و علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 3

3- خداوند ، رحمان (دارای رحمتی فراگیر) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

تنزیل من الرحمن الرحیم

«رحمان» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی و فراگیری رحمت خداوند است. «رحیم» که بر وزن فعیل است (این وزن غالباً حاکی از عدم انفکاک صفت از ذات می باشد) بیانگر پایان ناپذیری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 4

4- باران های مفید و نافع ، جلوه ای از رحمت عام و گسترده الهی در عرصه هستی

ينزل الغيث . . . وينشر رحمته

«غيث» به معنای باران مفید و سودمند آمده است (مجمع البيان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 12

12 - رحمت الهی ، عام و فراگیر نسبت به تمامی انسان ها است .

وإنا إذا أذقنا الإنسنا منّا رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 5

5 - اعتقاد به فرزند داشتن خداوند ، ناسازگار با رحمت مطلقه الهی است . *

بما ضرب للرحمن مثلاً

ص: 203

ذکر «رحمان» در آیه شریفه، می تواند بیانگر این نکته باشد که خداوندی که رحمتش عام و گسترده است، چگونه می تواند برای خویش فرزندان را برگزیند و طبعاً عمده رحمت خویش را متوجه آنان سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 3,5

3 - توجه فرشتگان به رحمت گسترده الهی، عامل عبادت همیشگی آنان به درگاه حق *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

ذکر «عباد الرحمان» به جای «عباد الله» و امثال آن، می تواند نشانگر این نکته باشد که ملائکه با توجه به رحمت گسترده خداوند، به عبادت او روی آورده اند.

5 - توجه به رحمت گسترده الهی، زمینه ساز گرایش به عبودیت و بندگی او *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

با الغای خصوصیت از فرشتگان، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 9,10

9- وجود اصل شفاعت در قیامت، نمود رحمت گسترده خداوند است.

یوم لا یغنی . . . إلا من رحم الله إنه هو العزیز الرحیم

10- اقتدار و عزت خداوند، آمیخته با رحمت گسترده و جاودان او است.

هو العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 16

16- غفران و رحمت الهی، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

أم یقولون افتریه قل إن افتریته فلا تملکون لی من الله شیئاً . . . و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر «هو الغفور الرحیم» در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 14 - 12، 11، 8

8 - سنت اصیل و ازلی خداوند، غفران و رحمتی گسترده و فراگیر

و كان الله غفوراً رحيمًا

11 - حاکمیت یگانه خداوند بر هستی، آمیخته با رحمت گسترده و ازلی او

و لله ملك السموت و الأرض . . . و كان الله غفوراً رحيمًا

از ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، مطلب بالا قابل برداشت است.

12 - غفران الهی، از رحمت گسترده او نشأت یافته است؛ نه نیاز و چشمداشت

و لله ملك . . . و كان الله غفوراً رحيمًا

ص: 204

برداشت یاد شده بنابر این نکته است که «رحیماً» صفت «غفوراً» باشد؛ یعنی، خدا بخشاینده ای است که از سر رحمت می بخشاید؛ و نه مانند آدمیان که اگر می بخشند، در مقابل چشمداشتی از خلق یا خالق دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 7

7- هر موجودی جز خدای یگانه، فاقد علم و رحمت گسترده و شایستگی برای پرستش

هو الله الذی لا إله إلا هو علم الغیب و الشهده هو الرحمن الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 5

5 - خداوند، دارای رحمتی گسترده بر انسان ها و تمام موجودات آسمان ها و زمین است .

رَبِّكَ . . . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ

«رحمان» صیغه مبالغه است و به قرینه «رَبِّكَ» و «رَبِّ السَّمَوَاتِ»، مراد گسترش رحمت الهی بر تمام مشمولان ربوبیت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 7

7 - خداوند، دارای رحمت گسترده است .

الرحمن

220- وعده رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 16

16 - وعده خداوند به غوطه ور ساختن مؤمنان انفاقگر، در دریای رحمت خویش

سیدخلهم الله فی رحمته

221- ویژگیهای رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 2

2 - رحمت خدا ، در دنیا فراگیر همه انسانهاست .

وإذا أذقنا الناس رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 12

ص: 205

12 - رحمت الهی ، عام و فراگیر نسبت به تمامی انسان ها است .

وإنا إذا أذقنا الإنسان منا رحمه

222- ویژگیهای مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 1

1- تنها مشمولان رحمت الهی ، در گیر و دار اختلافات دینی و مذهبی راه درست را می یابند و بر طریق حق گام می نهند .

و لا يزالون مختلفين . إلا من رحم ربك

223- یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 8

8 - انسان ها نباید علی رغم ارتکاب گناهان بسیار و یا گرفتار شدن به ارتداد ، از پذیرش توبه خویش و مغفرت و رحمت الهی مأیوس باشند .

و الذين عملوا السيئات . . . إن ربك من بعدها لغفور رحيم

کلمه «السيئات» جمع «سيئه» است و «ال» در آن مفید استغراق و شمول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 10

10 - گنهکاران نباید از شمول فضل و رحمت خداوند ، ناامید باشند .

ثم توليتهم . . . فلولا فضل الله عليكم و رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 2

2- آدمی ، به هنگام از دست دادن امکانات و موهبت های دنیوی ، از رحمت الهی مأیوس شده و تدبیر خداوند در هستی را منکر می شود .

و لئن أذقنا الإنسن . . . إئنه لیئوس کفور

«کفور» می تواند از کفر - که به معنای انکار است - گرفته شده باشد. بر این اساس جمله «إئنه . . . کفور» اشاره به این دارد که: انسان در پی برخوردار شدن از نعمت و سلب آن نعمت از وی چنین می پندارد که تبدیله‌ها و تغییرها در هستی به دست خداوند نیست و از اختیار او بیرون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 6

6- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، از گناهان بزرگ و امری بس نکوهیده

ص: 206

و من يقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

اینکه خداوند یأس از رحمت خویش را عمل گمراهان قرار داد و مایوسان را برابر گمراهان شمرده است، بیانگر بزرگی این عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 9

9 - دل خوش شدن به مظاهر مادی دنیا، به هنگام برخورداری از آنها، و مایوس شدن از رحمت خدا، با از دست دادن امکانات، ناپسند و مذموم است.

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها و إن تصبهم سيّئه . . إذا هم يقنطون

آیه، درصدد توییح و سرزنش چنین روحیه ای است و «إذا» که فجاییه است، می تواند مؤید این نکته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 5

5 - یأس از رحمت الهی و ثواب اخروی، نشانه انسان های مورد غضب خداوند (یهودیان)

قوماً غضب الله عليهم قد يسوا من الآخره

شاید منظور از «یأس از آخرت» ایمان نداشتن به قیامت نباشد؛ بلکه مقصود یأس از رحمت الهی در آخرت است. چه این که یهود به عنوان مصداق «مغضوب علیهم» اصل قیامت را قبول داشتند؛ ولی در ویژگی های آن مردد بودند.

رحمت خاص

224- رحمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 74 - 4، 3، 2، 1

1 - نبوت و هدایت، رحمت خاص خداوند

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم قل ان الهدى هدى الله . . قل ان الفضل بيد الله ..

جمله «يختص برحمته»، رد پندار یهود است که می پنداشتند پیامبر فقط از میان ایشان مبعوث می شود، بنابراین مقصود از «رحمه» در آیه، پیامبری است.

2- برخورداری از رحمت خداوند، در گرو مشیت اوست .

یختص برحمته من یشاء

3- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مشمول رحمت خاص الهی

قل ان الفضل بید الله .. یختص برحمته من یشاء

بنابراینکه مراد از فضل الهی، نبوت و برگزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

4- رحمت خاص خداوند، برخاسته از فضل عظیم اوست .

یختص برحمته من یشاء و الله ذو الفضل العظیم

جمله «و الله ذو الفضل» علت برای جمله «یختص برحمته» است.

ص: 207

225- رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 6,7,10

6 - خداوند ، بر اساس مشیت خویش رحمتش را به گروهی از انسان ها اختصاص می دهد .

و الله یختص برحمته من یشاء

7 - خداوند ، دارای رحمتی خاص است .

و الله یختص برحمته من یشاء

10 - نزول رحمت خاص الهی بر بندگان ، مسبوق به وجود زمینه ها و شایستگیهای در آنان است .

و الله یختص برحمته من یشاء و الله ذوالفضل العظیم

هدف از توصیف خداوند به دارنده فضل و بخشش بی کران، پس از «و الله یختص برحمته من یشاء»، بیان این حقیقت است که: اگر خداوند رحمت ویژه خود را به همگان عطا نمی کند و به فرد و یا گروهی اختصاص می دهد، نه از جهت کمبود رحمت است؛ بلکه وجود زمینه در انسانها، دخیل در جلب رحمت ویژه الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 1,2

1 - الطاف و عنایت های خداوند ، ثناء و درود او و رحمت خاصش همواره بر مؤمنان صبرپیشه ، سایه گستر است .

أولئک علیهم صلوات من ربهم ورحمه

صلاه به معنای توجه کردن و مورد مهر قرار دادن است. (الکشاف)

2 - گسترش الطاف و رحمت خاص الهی بر مؤمنان صبور ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 3,4,12

3 - عنایت ویژه خداوند به رشد و تربیت معنوی مریم (س)

و انبتها نباتاً حسناً

4 - عنایت خاص خداوند نسبت به برخی از انسان ها ، موجب رشد و تعالی ویژه آنان

فتقبلها ربها .. و انبتها نباتاً حسناً

12 - عنایت پروردگار ، تربیت شایسته ، پرستش خدا و تغذیه صحیح ، از عوامل مؤثر در رشد معنوی انسان

و انبتها نباتاً حسناً و کفلها زکریا .. المحراب و جد عندها رزقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 27

27 - خداوند دارای فضل و رحمتی خاص ، نسبت به مؤمنان

و الله ذو فضل على المؤمنين

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 17,22

17 - رهایی اکثریت مسلمانان از پیروی شیطان، مرهون فضل و رحمت خاص الهی است.

لولا فضل الله عليكم ورحمته لاتبعتم الشيطان الا قليلا

با توجه به زمینه آیات این بخش از سوره، که درباره غزوه بدر صغراست، معنای آیه با عنایت به استثنا، چنین است: تنها گروهی اندک از مسلمانان بدون هدایت ویژه خداوند به حکم ضرورت دفاع از اسلام، راهی نبرد شدند و شایعات توانمندی دشمن، آنان را از انجام وظیفه بازداشت، بر خلاف بسیاری از آنان که به سبب آن شایعات تصمیمی بر شرکت در نبرد نداشتند، ولی ارشادات پیامبر (صلی الله علیه و آله) عامل حرکت آنان شد.

22 - رهایی مسلمانان از پیروی شیطان در اکثر امور، مرهون فضل و رحمت خاص الهی

و لولا فضل الله عليكم ورحمته لاتبعتم الشيطان الا قليلا

بنابر اینکه «قلیلا» صفت برای مصدر محذوف «اتباعاً» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 16

16 - پذیرش قرآن و معارف آن در گرو رحمتی خاص از جانب خداوند

ولعنوا بما قالوا .. ما أنزل إليك من ربك طغيناً و كفرةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 4,3,2

2 - دستیابی به رحمت‌های ویژه الهی در گرو راهیابی به عالمی برتر از عالم دنیاست.

لا تفتح لهم أبواب السماء

بنابراین که مراد از «لا تفتح ..» محرومیت کافران از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا باشد، کلمه «سما» اشاره به آن دارد که گنجینه آن رحمتها در جایگاهی فراتر از عالم ماده است.

3 - کفر و شرک مانع راهیابی به عالم برتر برای کسب رحمت‌های ویژه الهی است.

إن الذين كذبوا بآيتنا و استكبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء

4- رحمت ویژه الهی دارای اقسام و انواع گوناگون

لا تفتح لهم أبواب السماء

چنانچه گشوده بودن درهای آسمان کنایه از رحمت ویژه الهی باشد، جمع آوردن کلمه «ابواب» حکایت از تنوع رحمت‌های ویژه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 14، 13

13 - دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت‌های ویژه خداوند، از اهداف بعثت آن حضرت بود.

جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم .. لعلكم ترحمون

14 - شمول رحمت خاص الهی بر بندگان، از اهداف نزول دین و بعثت پیامبران

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم .. لعلكم ترحمون

ص: 209

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 4

4 - نجات هود و همراهانش ، جلوه ای از رحمت خاص خداوند

فأنجیناه و الذین معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 10، 11، 14

10 - خداوند دارای رحمتی عام و فراگیر همه موجودات و دارای رحمتی خاص و فراگیر گروهی از انسانها

و رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

خداوند از یک سو رحمت خویش را با جمله «وسعت کل شیء» فراگیر همه موجودات معرفی کرده و از سویی دیگر با جمله «سأکتبها» آن را مخصوص گروهی از انسانها دانسته است. از مقایسه بین این دو معنا می توان استفاده کرد که مراد از رحمت در «سأکتبها»، رحمتی خاص است. گفتنی است بر این مبنا ضمیر در «سأکتبها» به طریقه استخدام، به «رحمتی» برگردانده می شود.

11 - دنیا ظرف رحمت عام و گسترده خداوند و آخرت جایگاه تحقق رحمت خاص اوست . *

رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

جمله «رحمتی وسعت ..» جواب موسی (ع) است که برای خود و پیروانش سعادت دنیا و آخرت را درخواست کرد. بنابراین به قرینه «سین» در «سأکتب» می توان گفت «سأکتبها» برای آخرت و «رحمتی» برای دنیا است.

14 - برخوردار شدن از رحمت خاص الهی در گرو ایمان به تمامی آیات خداست .

فسأکتبها للذین یتقون . . . و الذین هم بایتنا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 2، 3، 6

2 - مهاجران و مجاهدان راه خدا ، مشمول رحمت ویژه الهی اند .

هاجروا و جهدوا فی سبیل اللّٰه . . . یشرهم ربهم برحمه منه

نکره آوردن کلمه «رحمه» حاکی از این است که: مؤمنان مهاجر و مجاهد راه خدا، برخوردار از رحمتی خاص و ویژه خواهند بود.

3 - برخورداری از مقام رضوان (رضایت کامل خدا از انسان) از موهبت های خاص خداوند به مؤمنان مهاجر و مجاهد

هاجروا و جهدوا فی سبیل اللّٰه .. یبشرهم ربهم ... ورضون

6 - برخورداری مؤمنان مهاجر و مجاهد از رحمت ویژه خدا و مقام رضوان، نعمتی است بسیار ارجمندتر از دستیابی آنان به باغ ها و بوستان های بهشت .

هاجروا و جهدوا فی سبیل اللّٰه .. یبشرهم ربهم برحمة منه ورضون و جنت

تقدیم «رحمه» و «رضوان» بر «جنات» رساننده برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 20

20 - وعده خداوند به بهره مند ساختن مؤمنان راستین، از رحمت خاص خویش در قیامت

و المؤمنون و المؤمنت .. أولئک سیر حمهم اللّٰه

ص: 210

تعبیر «سیرحمهم» که اختصاص به آینده دارد به جای «یرحم» می تواند اشاره به قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5,6

5- خداوند ، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

ءاتنی رحمه من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

6- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران

و ءاتنی رحمه من عنده

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت دارد و توصیفش به «من عنده» حاکی از ارجمندی آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 6,7

6- خداوند ، صالح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

و ءاتنی منه رحمه

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

7- مقام نبوت ، رحمت خاص خداوند به پیامبران است .

و ءاتنی منه رحمه

نکره آوردن «رحمه» دلالت بر عظمت آن دارد که در برداشت از آن به رحمت خاص تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 1

1- زکریا ، بنده شایسته خدا و برخوردار از رحمت خاص او

ذکر رحمت ربّک عبده زکریّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 2

2- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به درگاه خدا، زمینه ساز برخورداری وی از رحمت خاص الهی بود.

رحمت ربّک .. زکریّا . إذ نادى ربّه نداءً خفياً

«إذ نادى» ظرف برای «رحمت ربّک» است. مفاد این ترکیب آن است که شمول رحمت خداوند بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 12، 3، 2، 1

1 - خداوند، اعطا کننده رحمت ویژه خویش، بر مؤمنان است.

هو الذى یصلّى علیکم

به قرینه «وکان بالمؤمنین رحیمًا» مراد از صلوات خدا بر مؤمنان، اعطای رحمت است.

ص: 211

2 - اعطای رحمت و ویژه خداوند به مؤمنان ، به منظور بیرون بردن آنان از ظلمت ها و رساندن شان به نور است .

هو الذی یصلی علیکم .. لیخرجکم من الظلمت إلى النور

3 - رحمت و ویژه خداوند برای مؤمنان ، مقتضی ذکر و تسبیح فراوان او از سوی آنان

یأیها الذین ءامنوا اذکروا الله ذکرًا کثیرًا . و سبّحوه... هو الذی یصلی علیکم

12 - برخوردار کردن مؤمنان از رحمت و ویژه ، برخاسته از عنایت و مهربانی خداوند به آنان است .

هو الذی یصلی علیکم .. و کان بالمؤمنین رحیمًا

226- شرایط رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 19

19 - تقوایشگی ، پرداخت زکات و ایمان به آیات الهی ، شرط برخوردار شدن همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، از مغفرت و رحمت خاص الهی بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین .. فسأکتبها للذین یتقون

جمله «فسأکتبها ..» پاسخی است به درخواستهای موسی (ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در میعادگاه مناجات

227- عوامل رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 21

21 - امر به معروف ، نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسولش ، عامل جلب رحمت و ویژه الهی

یأمرون بالمعروف .. أولئک سیر حمهم الله

228- مدح مشمولان رحمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 73 - 11

11- نزول رحمت و برکت خاص از ناحیه خداوند بر ابراهیم (ع) و سایر شایستگان رحمت، نمودی از ستایش خدا از آنان و جلوه ای از والامقامی اوست.

رحمت الله و برکته علیکم أهل البیت إنه حمید مجید

«إنه حمید مجید» به منزله تعلیل برای شمول رحمت و برکت بر خاندان ابراهیم است؛ یعنی، چون خداوند از کار نیک بندگان ستایش می کند و شما اهل بیت نیز کارهای نیک انجام دادید و سزاوار ستایشید، خداوند رحمت و برکات خویش را بر شما ارزانی داشته است.

ص: 212

229- مضمولان رحمت خاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از لطف و رحمت ویژه خداوند

و لکن رحمه من ربک

نکره آمدن «رحمه» نشانگر ویژه بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 20

20- برخورداری محسنان از رحمت خاص خداوند در دنیا ، مشیت و خواست اوست .

نصیب برحمتنا من نشاء و لانضیع أجر المحسنین

230- مضمولان رحمت خاص خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 13

13 - رحمت خاص الهی تنها از آن تقوایندگان (پرهیزکنندگان از شرک و . . .) و پرداخت کنندگان زکات است .

فسأکتبها للذین یتقون و یؤتون الزکوه

متعلق «یتقون» تخلف از فرمانهای خداوند است و مصداق مورد نظر آن، با توجه به آیات گذشته که درباره گرایشهای شرک آلود بنی اسرائیل بود، شرکورزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 1,2

1 - پیروان رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از رحمت خاص الهی بهره مند هستند .

فسأکتبها . . . و الذین هم بایتنا یؤمنون. الذین یتبعون الرسول

«الذین یتبعون» عطف بیان و یا بدل برای «الذین هم ..» در آیه قبل است. بنابراین رحمت نوید داده شده با جمله «سأکتبها»، از آن پیروان پیامبر پس از بعثت او خواهد بود.

2- رحمت خاص الهی در قیامت از آن پیروان پیامبر اسلام خواهد بود.

فسأکتبها .. الذین یتبعون الرسول

برداشت فوق بر این اساس است که «فسأکتبها» بیان تحقق رحمت الهی در سرای آخرت باشد.

رحمت خدا

ص: 213

231- {رحمت خدا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 14، 8، 9، 7

7 - خداوند افاضه رحمت بر تمامی موجودات را بر خویش فرض و لازم کرده است.

کتب علی نفسه الرحمه

از معانی «کتب»، ثبوت و وجوب و قضای حتمی است. در آیه مورد بحث نیز ظاهراً همین معنی مورد نظر است.

8 - آفرینش هستی و دیگر افعال خداوند بر پایه رحمت جهانشمول اوست.

لمن ما فی السموت .. کتب علی نفسه الرحمه

چون خداوند رحمت را بر خود واجب کرده، هر کاری از او صادر گردد جز رحمت نخواهد بود.

9 - آفرینش موجودات در جهت برخوردار شدن آنها از رحمت خداوند

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله کتب علی نفسه الرحمه

14 - برخوردار شدن مردم از رحمت خداوند، از فلسفه های برپایی قیامت

کتب علی نفسه الرحمه لیجمعنکم الی یوم القیمه لا ریب فیه

232- آثار امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 12

12 - امید به رحمت و لطف خداوند، زمینه آمزش تمامی گناهان از سوی او است.

لا تظنوا من رحمه الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً

توصیه به مایوس نشدن از رحمت خداوند، در حقیقت سفارش به امید داشتن به لطف و رحمت او است؛ تا از این رهگذر بتوان به آمزش او دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - امیدواری به رحمت خدا و باورمندی به قیامت ، زمینه ساز روآوری انسان به توکل ، انابه و نیایش

ربنا علیک توکلنا .. لقد کان لکم فیهم أسوه حسنه لمن کان یرجوا اللّٰه و الیوم ال

در صورتی که الگو بودن، نظر به محتوای آیات پیشین داشته باشد - که درباره توکل، توبه و نیایش بود - تعبیر «لمن کان..» افاده مطلب بالا می کند.

233- آثار ایمان به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 10

10 - باور به توبه پذیری و رحیمیت خدا ، ترغیب کننده شخص گنهکار به توبه و طلب آمرزش از اوست .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحیم

ص: 214

هدف از تأکید بر توبه پذیری خداوند - که از حرف تأکید «ان» و ضمیر فصل «هو» و به کارگیری صیغه مبالغه «تواب» به دست می آید - ترغیب گنهکاران به توبه و طلب آمرزش از خداوند است.

234- آثار ذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 10

10- توجه به رحمت گسترده الهی ، پرهیزدهنده بندگان از نافرمانی او است .

إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانُ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 6

6 - توجه به شکست ناپذیری خداوند و مهربانی او ، برانگیزاننده امید به امداد های الهی در دل مؤمنان است .

يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

آوردن دو وصف «عزت» و «رحمت» - پس از بیان امداد الهی و این که خداوند، هر کس را که بخواهد یاری خواهد کرد - می تواند به منظور ایجاد امید در دل مسلمانان صدر اسلام باشد که درباره خود نیز انتظار چنین امدادهایی را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 16

16 - توجه به رحمت گسترده و عقاب شدید خداوند ، زمینه ساز بازگشت انسان از مخالفت با حق

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

چنانچه جمله «إِنَّ رَبَّكَ...» مربوط به مخالفان پیامبران باشد، از توجه دادن خداوند به مغفرت و عقاب خویش، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 3,5

3 - توجه فرشتگان به رحمت گسترده الهی ، عامل عبادت همیشگی آنان به درگاه حق *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

ذکر «عباد الرحمان» به جای «عباد الله» و امثال آن، می تواند نشانگر این نکته باشد که ملائکه با توجه به رحمت گسترده خداوند، به عبادت او روی آورده اند.

5- توجه به رحمت گسترده الهی، زمینه ساز گرایش به عبودیت و بندگی او*

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

با الغای خصوصیت از فرشتگان، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 6

ص: 215

6- توجه انسان به نیکی و رحمت گسترده خداوند ، مایه گرایش به پرستش او و التجا به درگاهش

ندعوه إله هو البرّ الرحيم

از ارتباط «ندعوه» با «إله هو البرّ الرحيم» و بیان تعلیلی «إله هو...»، مطلب بالا استفاده می شود.

235- آثار رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 5,7

5- همه موجودات و مخلوقات ، بهره مند از رحمت گسترده الهی هستند .

بسم الله الرحمن

کلمه «رحمان» صیغه مبالغه است و دلالت بر شدت رحمت و گستردگی آن دارد.

7- رحمت گسترده خداوند و مهربانی او به بندگان ، دلیل لزوم انجام کارها با نام او

بسم الله الرحمن الرحيم

توصیف «الله» به رحمان و رحیم پس از اشاره به لزوم انجام کارها با نام خدا، گویای حکمت این دستور است ؛ یعنی، چون خدا رحمان و رحیم است، کارها را با نام او آغاز کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 4

4- تدبیر هستی بر اساس رحمت الهی است .

رب العلمين. الرحمن الرحيم

توصیف خداوند به رحمانیت و رحیمیت، پس از بیان تدبیر جهان هستی به دست او، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 7

7- فضل و رحمت الهی بر بنی اسرائیل ، نجات دهنده آنان از زیان و خسران شد .

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 157 - 6

6 - دستیابی به هدایت در گرو الطاف خدا و رحمت اوست .

أولئک علیهم صلوات من ربهم ورحمه وأولئک هم المهتدون

برداشت فوق مبتنی بر این است که «أولئک» (در ذیل آیه) اشاره به مشمولین صلوات و رحمت - که از «أولئک علیهم» به دست می آید - داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 14،15

ص: 216

14 - توبه انسان ها و پذیرش آن از سوی خداوند ، جلوه ای از مغفرت و رحمت اوست .

الا الذین تابوا من قبل ان تقدروا علیهم فاعلموا انّ اللّٰه غفور رحیم

جمله « فاعلموا ان اللّٰه غفور رحیم» پس از «الذین تابوا» می تواند به دو معنا اشاره داشته باشد: اول اینکه موفق شدن انسانها به توبه با توفیق خداوند و برخاسته از مغفرت و رحمت اوست. دوم اینکه پذیرش توبه نیز برخاسته از مغفرت و رحمت اوست.

15 - سقوط حد از محاربان مفسد در صورت توبه ، پرتویی از رحمت و مغفرت الهی است .

الا الذین تابوا .. فاعلموا انّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 11

11 - بی نیازی و رحمت خداوند موجب امهال به جوامع کفر و ستم پیشه و نابود ساختن آنان است.

وربک الغنی ذو الرحمه ان یشأ یدهبکم و یستخلف من بعدکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 21، 23

21 - ربوبیت و غفران و رحمت الهی مقتضی آسان نمودن تکالیف در شرایط اضطرار است.

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فإن ربک غفور رحیم

23 - رحمت و غفران خداوند برطرف کننده آثار و تبعات بد استفاده کردن از محرّمات در حال اضطرار است. *

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فإن ربک غفور رحیم

«غفور» صیغه مبالغه به معنای بسیار پوشاننده است. غفران خداوند در مورد مضطر به خوردن محرّمات، ممکن است پوشاندن گناه و تبعات آن باشد و محتمل است برخی آثار نامطلوب و وضعی استفاده از آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 9

9 - گستردگی رحمت خدا، مانع کیفر مجرمان نخواهد بود.

ذو رحمة وسعه و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 10، 3

3 - بنی اسرائیل پس از اذعان به گمراهی خویش ، به این حقیقت رسیدند که نجاتشان از فرجام شوم گوساله پرستی در گرو شمول رحمت خدا و مغفرت اوست .

قالوا لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

10 - شمول رحمت خدا و آمرزش او تنها راه نجات از زیان گناه و گرایش های شرک آلود است .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 11

ص: 217

11 - غفران خداوند ، نشأت گرفته از رحمت و مهربانترین اوست .

رب اغفر لی و لأخی . . . و أنت أرحم الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 15

15 - راه نجات از عذاب برزخ ، توبه به درگاه خدا و جلب رحمت اوست .

من یسومهم سوء العذاب . . . إنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 12

12 - رأفت و رحمت گسترده الهی ، عامل پذیرش توبه مؤمنان

ثم تاب علیهم إنه بهم رءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 8

8 - رهایی انسان از گرفتاری ها و مصایب ، در گرو مشیت خدا و بسته به لطف و رحمت اوست .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . . . فلما كشفنا عنه ضرّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 8

8- نجات یافتن از حوادثی چون طوفان نوح (عذاب های الهی) ، جز در سایه رحمت الهی ، امکان پذیر نیست .

لا عاصم الیوم من أمر الله إلاّ من رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 8

8- نوح (ع) ، رهایی خویش از زیان کاری را در گرو مغفرت و رحمت الهی می دانست .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 53 - 13، 14، 6، 8

6- نفس آدمی در صورت شمول رحمت خدا بر او ، به انجام بدی ها فرمان نمی دهد و به ارتکاب گناهان ترغیب نمی کند .

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

8- يوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی ، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد .

و ما أبرء نفسي إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربي

13- خداوند ، امور انسان ها را بر اساس رحمت خویش و مغفرت خطاهای آنان تدبیر می کند .

إن ربي غفور رحيم

ص: 218

14- ترحم خدا بر برخی انسان ها و نجات آنان از سیطره نفس اماره ، برخاسته از رحمت و غفران اوست .

إن النفس . . . إلا ما رحم ربي إن ربي غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 64 - 13

13- حفاظت و حراست خداوند از بندگان ، برخاسته از رحمت گسترده اوست .

فأله خير حفظًا وهو أرحم الراحمين

توصیف خداوند به «أرحم الراحمين» ، پس از یاد کردن از او به عنوان بهترین حافظ ، گویای ارتباط میان مضمون دو صفت یاد شده است ؛ یعنی ، چون أرحم الراحمين است بهترین حافظ می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 92 - 15

15- گذشت مظلوم از ظالم کافی در آمرزش او نیست و به مغفرت و رحمت الهی نیز منوط است .

لا تتریب علیکم الیوم یغفر الله لکم و هو أرحم الراحمين

از اینکه یوسف(ع) پس از گذشتن از حق خویش و بخشودن برادرانش از خداوند می خواهد گناه آنان را ببامرزد ، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 4

4- ابراهیم (ع) امیدوار به فرزنددار شدن در کهنسالی ، در پرتو لطف و رحمت الهی

فبم تبشرون . . . فلا تکن من القنطین . قال و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 10

10- آفرینش جهان و انسان و برآوردن نیاز های او ، مقتضای رأفت و رحمت پروردگار است .

خلق السموت .. . تعالى عمّا يشركون ... خلق الإنسن ... إن ربكم لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- نحل - 16 - 18 - 5

5- اعطای نعمت های غیر قابل شمارش به بندگان ، برخاسته از رحمت خداوند است .

و إن تعدّوا نعمه الله لاتحصوها إن الله لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- نحل - 16 - 47 - 12

12- تهدید به عذاب ، به جای اقدام عملی ، برخاسته از رأفت و رحمت خداوندی است .

أو يأخذهم على تخوّف فإن ربكم لرءوف رحيم

ص: 219

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 19

19- علم، مقدمه هدایت و هدایت، زمینه ساز جلب رحمت الهی و رحمت، موجب بشارت و سرور مسلمانان حقیقی است.

و نزلنا علیک الکتب تبییناً لكل شیء و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ترتیب در آیه، ترتیب رتبی باشد؛ یعنی، هر یک از آنها مقدمه دیگری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 10

10- آماده شدن موهبت های طبیعی به منظور تأمین نیاز های انسان ها، برخاسته از رحمت گسترده خداوند به آنان است.

رَبِّکُم الذی یزجی لکم .. . إنه کان بکم رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 87 - 1

1- لطف و رحمت خداوند، مانع بازپس گیری وحی (حقایق و معارف وحیانی) از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لئن شئنا لنذهبنَّ .. . إلا رحمه من ربِّک

استثنا ممکن است از کلمه و یا کلامی محذوف صورت گرفته باشد: مثلاً عبارت چنین باشد آنچه را به تو دادیم، جز از سر رحمت ندادیم

و بنابراین، محو نخواهیم کرد. و یا استدراک از «لئن شئنا» باشد و عبارت چنین فرض شود: «و لکن لانشاء ذلک رحمه» (ولی زایل کردن

معارف عطا شده را نمی خواهیم به خاطر رحمت به تو)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 58 - 4

4- غفران و رحمت گسترده الهی، مانع مؤاخذه و مجازات سریع کافران هدایت ناپذیر است.

و ربِّک الغفور ذوالرحمه لو یؤاخذهم بما کسبوا لعجل لهم العذاب

مرجع ضمیر «هم» در «یؤاخذهم» واژه «مَنْ ذُکِّرَ ..» در آیه قبل است؛ یعنی، آنان که از آیات الهی، اعراض کرده و به مهلکه هدایت

ناپذیری در افتادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 6

6- امنیت اجتماعی، تبلور رحمت الهی است . *

هذا رحمه من ربّي

«هذا» اشاره به «سد و تمام جهات آن» است. از جمله آن، می تواند آثار بنای سد باشد که مهم ترین آن، ایجاد امنیت برای مردم آن سامان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 6 - 5

5- رحمت خداوند جلوه ای از ربوبیت او است .

رحمت ربّك

ص: 220

6- بنده نوازی و مهرورزی خداوند ، مایه برخورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از تربیت ها و الطاف او است .

ذکر رحمت ربّك عبده

این که خداوند، رحمت بر بنده اش زکریا را با تعبیر «ربّك» - خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - بیان کرد، اشاره به این نکته دارد که او در راستای تربیت آن حضرت نیز از رحمت بر بنده خود دریغ نخواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 18 - 4

4- رحمت وافر خداوند ، مقتضی پناه دادن او به گرفتاران و بی پناهان است .

إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ

«رحمان» صیغه مبالغه و به معنای بسیار مهربان است. تکیه حضرت مریم بر این نام از بین نام های دیگر خداوند نشانه ویژگی این وصف در بین اوصاف خداوند و تناسب بیشتر آن با مقام استعاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 53 - 7

7- رحمت خداوند به پیامبران ، پدیدآورنده زمینه های موفقیت آنان در اهداف رسالت

و وهبنا له من رحمتنا أخاه هرون نبياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 7

7- رحمت خداوند ، سرچشمه اعطای مال و اولاد به انسان ها است .

أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 6

6- رحمت گسترده الهی ، ناسازگار با داشتن فرزند

قالوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ

«رحمان» صیغه مبالغه است و دلالت بر شدت و گستردگی رحمت دارد. ذکر این صفت از میان دیگر اوصاف خداوند، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 13

13- رحمت گسترده و مهربانی بی مانند خداوند ، مقتضی استجاب دعاى بندگان از جانب او است .

و أيُّوبِ إِذْ نَادَى . . . وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحْمِينِ

از این که ایوب(ع) پس از بیان مشکلات خود، خدا را به صفت «أرحم الراحمین» یاد کرد، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

2- مورد لطف و مرحمت قرار گرفتن انسان ، فلسفه دین و حکمت فرستاده رسولان

و ما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 6

6 - پذیرش توبه قذف کنندگان و پاک شدن آنان از آثار فسق ، ناشی از غفران و رحمت خداوند است .

والذین یرمون المحصنت .. أولئک هم الفسقون 0 إلاّ الذین تابوا من بعد ذلک و أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 5

5- رحمت ، فضل ، توبه پذیری و حکمت خداوند ، جلوگیری مؤمنان از سقوط بر اثر لغزش ها و نادانی هایشان

و لولا فضل الله علیکم و رحمته و أنّ الله تواب حکیم

جواب «لولا» محذوف است و آنچه می تواند محذوف باشد - به قرینه آیات پیشین و نیز آیه 21 همان مضمونی است که در برداشت یاد شده آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 3

3- فضل و رحمت الهی و افشای چهره توطئه گران « افک » از سوی خدا ، مسلمانان صدراسلام را از خطر عذابی بزرگ نجات بخشید .

و لولا فضل الله علیکم و رحمته .. لمسکم فی ما أفضتم فیہ عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 4,6

4- فضل ، رحمت ، رأفت و مهربانی خداوند ، موجب شتاب نکردن او در عذاب اشاعه دهندگان فحشا

و لولا فضل الله علیکم و رحمته و أنّ الله رءوف رحیم

جواب «لولا» محذوف است و آنچه می تواند مقدر باشد - به قرینه آیه 14 (لمسّکم فیما أفضتم فیہ عذاب عظیم) و نیز آیه قبلی که در آن اشاعه دهندگان فحشا تهدید به عذاب شده اند - جمله ای مانند «لعاجلکم بالعقوبه» و یا «لهلکتکم» می باشد.

6 - فضل و رحمت خدا، مردم صدر اسلام را که ندانسته در گسترش توطئه «افک» دخالت داشتند، از گرفتار شدن به عذاب دنیوی و اخروی نجات بخشید.

و لولا فضل الله علیکم ورحمته

به قرینه آیه پیش و نیز آیه 14، جمله «و لولا فضل الله»، به تقدیر «و لولا فضل الله علیکم ورحمته مسکم عذاب فی الدنیا و الآخرة» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 17

ص: 222

17 - هیچ کس بیرون از مشیت خدا و بدون برخورداری از فضل و رحمت او، قادر بر مخالفت با شیطان و اجتناب از فحشا و منکرات نیست .

لا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ . . . وَلَوْ لَا فَضْلَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتَهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 32 - 16

16 - رحمت وسیع و علم گسترده خداوند، تضمین کننده تحقق وعده او، مبنی بر تأمین نیازمندی های فقیرانی که در صدد ازدواج اند .

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَسِعَ عَلِيمٌ

جمله «و الله واسع عليم» استینافیه تعلیلیه است و بیانگر علت و چگونگی بی نیاز کردن فقیران و تهی دستان به وسیله خدا است؛ یعنی، چون خداوند گشایش گر و دانای مطلق به همه حقایق و نیازمندی های انسان است، پس بر انجام وعده خود نیز، توانا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 9

9 - غفران و رحمت خداوند، دلیل و فلسفه تأخیر و یا انصراف از نزول عذاب بر برخی از بندگان گنه کار

إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

جمله «إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا» تعلیل برای جمله ای مقدر و مناسب آن (مانند «أَخْرَعْتَهُ» و «انصرفت عن عذابه») است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 70 - 10

10 - تبدیل بدی های مردم توبه کار، مؤمن و نیکوکار به خوبی ها و جایگزین کردن ثواب به جای عقاب آنان، برخاسته از غفران و مهربانی خداوند

إِلَّا مِنْ تَابٍ . . . فَأُولَئِكَ يَبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

یادآوری دو صفت غفران و رحمت خداوند، پس از وعده تبدیل بدی های مؤمنان به خوبی ها، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 1,5

1- قرآن، نشأت یافته از رحمت و لطف الهی به انسان ها است .

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن

5- رحمت گسترده خداوند ، مقتضی نزول وحی و پیام نوبه نوبه برای انسان ها

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث

برداشت یاد شده از ارتباط میان آمدن صفت «رحمان» برای خداوند و صفت «ذکر» برای وحی، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 6

ص: 223

6 - مهلت یافتن کافران در دنیا، ناشی از رحمت خدا است و نه معلول عجز او از مکافات .

فسیأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون . . . و إن ربك لهُو العزيز الرحيم

تأکید بر شکست ناپذیری و رحمت خدا، پس از تهدید کافران به عذاب اخروی (فسیأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون) می تواند بیانگر این حقیقت باشد که تأخیر عذاب کافران در دنیا، به خاطر ناتوانی خدا نیست؛ بلکه رحمت و مهر او سبب شده است تا آنان را مهلت دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام، به خاطر رحمت و لطف او بود؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إن ربك لهُو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت موسی و فرعون تسلّی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نیز هشدار است به کافران مکه که نازل نشدن عذاب بر آنان، نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام، ناشی از رحمت و لطف او بود؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی وی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إن ربك لهُو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت حضرت ابراهیم (ع) و فرجام اخروی مشرکان، هشدار است به شرک پیشگان صدر اسلام که اگر بر آنان عذاب نازل نمی شود، نه از ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمت او بر مردمان است و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 5

5 - مهلت دادن خدا به کافران و حق ستیزان، معلول رحمت و لطف او است؛ نه از روی ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إن ربك لهُو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت قوم عاد از یکسو تسلّی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار است به مشرکان مکه که اگر بر

آنان عذاب نازل نشده، از باب ناتوانی حق تعالی نیست؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام، معلول لطف و رحمت او بود؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی.

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادآوری سرگذشت ثمودیان، از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشدار به اکثریت مشرکان لجوج و مصمم بر کفر است که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

ص: 224

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 4

4 - مهلت خدا به کافران و حق ستیزان صدر اسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او بود ؛ نه برخاسته از ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یاد آوری سرگذشت قوم لوط، از یک سو تسلی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشدار به شرک پیشگان صدر اسلام است که اگر بر آنان عذاب نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 4

4 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او است ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت شعیب (ع) و مردم ایکه، از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد و از سوی دیگر هشدار به شرک پیشگان حق ستیز مکه است که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 217 - 4

4 - قدرت شکست ناپذیر و رحمت گسترده الهی ، مقتضی توکل و اعتماد مؤمنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 3

3 - خداوند عزیز و رحیم و آگاه به نماز و راز و نیاز انسان ها ، سزاوار اعتماد و توکل کردن آنان بر او

و توکل علی العزیز الرحیم . الذی ... و تقلبک فی السجدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 20

20 - قرار گرفتن در زمره صالحان ، منوط به عمل نیک و رحمت ویژه الهی

و أن أعمل صلحًا ترضه وأدخلني برحمتك في عبادك الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 74 - 2

2 - تأخير كيفر مجرمان و اعطای مهلت به آنان ، ناشی از فضل و رحمت الهی است نه معلول نا آگاهی او به اسرار و اعمال زشت آنها .

ص: 225

و يقولون متى هذا الوعد. .. و إن ربك لذو فضل... و إن ربك ليعلم

از ارتباط این آیه با دو آیه پیشین، استفاده می شود که نازل نشدن عذاب بر کافران، نتیجه فضل خدا است؛ نه این که او از سخنان گستاخانه و تعجیل آنان در عذاب بی اطلاع بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 90 - 7

7- پاداش دهی خداوند براساس فضل و بخشش و مجازات او بر پایه عدل و داد

من جاء بالحسنة فله خير منها.. و من جاء بالسيئة... هل تجزون إلا ما كنتم تعملو

خداوند در مورد حسنه می فرماید: «فله خير منها» و این بیانگر تفضل است؛ ولی درباره سیئه می فرماید «هل تجزون إلا ما كنتم تعملون» و این بیانگر عدل و تطابق و تناسب کیفر با عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 5

5- بخشودن گناه گنه کاران ، مقتضای آمرزش گری و مهرورزی خدا نسبت به بندگان

فغفر له إته هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 5

5- مشیت خداوند در یاری انسان ها ، برخاسته از عزت و رحمت او است .

ينصر من يشاء و هو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 6 - 7

7- اداره و تدبیر امور جهان ، برخاسته از علم و عزت و رحمت الهی است .

يدبر الأمر... ذلك علم الغيب و الشهده العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 17

17 - گناه و جرم به حساب نیاوردن گناه خطایی ، برخاسته از آمرزندگی و مهربانی خداوند است .

و لیس علیکم جناح فیما أخطأتم به . . . و كان الله غفوراً رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 24 - 11،12،13

11 - آمرزگاری خداوند ، برخاسته از رحمت و مهربانی او است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که «رحیمًا» صفت برای «غفورًا» باشد.

12 - توفیق دادن خداوند به منافقان ، برای توبه ، از آمرزگاری و رحمت او است .

ص: 226

المنفقين . . . أو يتوب عليهم إنَّ الله كان غفورًا رحيمًا

13 - اعطای پاداش از ناحیه خداوند به راستگویان ، از آمرزگاری و رحمت او است .

ليجزي الله الصديقين . . . إنَّ الله كان غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 12

12 - برخوردار کردن مؤمنان از رحمت ویژه ، برخاسته از عنایت و مهربانی خداوند به آنان است .

هو الذي يصلي عليكم . . . و كان بالمؤمنين رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 34

34 - تشریح احکامی اختصاصی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور رفع حرج از آن حضرت ، برخاسته از آمرزندگی و رحمت خداوند است .

لكيلا يكون عليك حرج و كان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 14

14 - گذشت از لغزش مؤمنان ، برخاسته از آمرزشگری و رحمت خداوند است .

و يتوب الله على المؤمنين . . . و كان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 2 - 8

8 - رحمت خداوند ، منشأ آمرزش گری او است .

و هو الرحيم الغفور

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «الغفور» صفت برای «الرحيم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 3

3 - هرگونه افاضه حق تعالی به خلق ، ناشی از رحمت او است .

ما یفتح الله للناس من رحمه

برداشت یاد شده، از تعبیر «رحمه» - که درباره هر نوع داده الهی به بندگان است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 44 - 2، 1

1 - جز رحمت خدا ، هیچ چیز موجب نجات کسانی نمی شود که به مشیت خدا در آستانه غرق شدن قرار دارند .

وإن نشأ نغرقهم... إلا رحمه متّاً

استثنا در «إلا رحمه...» استثنای مفرغ (به حذف مستثمانه) و به تقدیر «لا ینقذون لأیّ شیء من الأشياء إلا لرحمه...» می

ص: 227

باشد.

2- رحمت خدا و تقدیر زندگی محدود و موقت دنیا، فلسفه استمرار حیات بشر و نجات او از عوامل مرگ و نابودی است.

ولا هم ینقذون . إلاّ رحمه متّاً و متّعاً إلى حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 8

8- رهایی انسان از گرفتاری ها و مصیبت ها ، در گرو مشیت خداوند و بسته به لطف و رحمت او است .

و إذا مسّ الإنسن ضرّ دعا ربّه منیباً إليه ثمّ إذا حوّلته نعمه منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 15

15- گستردگی و انحصار غفران و رحمت خداوند ، مقتضی آموزش تمامی گناهان خرد و کلان بندگان است .

إنّ الله یغفر الذنوب جمیعاً إنّّه هو الغفور الرحیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إنّّه هو الغفور. ..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین «إنّ الله یغفر...» می باشد؛ یعنی، چون تنها خداوند غفور و رحیم است، تمامی گناهان را می آمرزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 14

14- رحمت و علم همه جانبه و گسترده خداوند ، مقتضی طلب آموزش از او و امید بستن به اجابت او است .

و یتغفرون للذین ءامنوا ربّنا وسعت کلّ شیء رحمه و علماً فاغفر للذین تابوا

برداشت یاد شده از تفریع «فاغفر للذین تابوا. ..» بر «ربّنا وسعت...» استفاده می شود؛ یعنی، ای پروردگار ما! چون رحمت و علم تو گسترده و جهان شمول است، پس بیامرز مؤمنان توبه کننده را... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 3,4

3- رحمت الهی ، مایه نجات انسان از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت

و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته

4- نجات مؤمنان و صالحان از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت ، برخاسته از رحمت و لطف الهی است ; نه از استحقاق آنان .

و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته

یادآوری و تصریح فرشتگان به این که حفظ مؤمنان از ناراحتی های قیامت نشانگر این است که آنان مورد رحمت و لطف الهی قرار گرفته اند; می تواند حکایت از حقیقت یاد شده داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 21

21- دوام جهان هستی ، برخاسته از غفران و رحمت بی کران حق ، با وجود شرک و ناسپاسی آدمیان

له ما فی السموت . . . تکاد السموت یتفطرن . . . ألا ین الله هو الغفور الرحیم

ص: 228

چنانچه این آیات در مقام توحید و نفی شرک باشد، ارتباط آخرین عبارت آیه (أَلَا إِنَّ اللَّهَ..) با بخش اول آیه، می تواند از جهت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 8

8 - لطف، رحمت، قدرت و عزت خداوند، مقتضی مصون داشتن حریم وحی از نفوذ و تصرف دروغ پردازان

اللّٰه لطیف بعباده .. و هو القویّ العزیز .. و یمح اللّٰه البطل

ارتباط مجموعه آیات و سیاق واحد آنها، می تواند بیانگر معنای یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 14

14 - « نعمت ها » برخاسته از لطف و رحمت الهی و « مصائب و سختی ها » نتیجه عملکرد خود آدمی است .

وإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً .. و إِن تَصْبِهِم سَبِيَّةً بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 4

4 - آفرینش فرشتگان، براساس رحمت الهی است .

هم عبد الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 6 - 6

6 - تقدیر و تثبیت امور در شب قدر، براساس رحمت پروردگار به خلق

فیهما یفرق کلّ أمر حکیم .. رحمه من ربّک

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «رحمه..» در مقام بیان دلیل «یفرق...» باشد؛ یعنی، تقدیر و تثبیت امور مهم، برای رحمت رسانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 3

3- تکیه بر هر چیز و هر کس - جز رحمت الهی - در قیامت ، بی ثمر به حال انسان

یوم لا یغنی مولی عن مولی شیءا... إلا من رحم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 15

15- مهلت خداوند به کافران ، ناشی از غفران و رحمت او است ؛ نه جهل و ناتوانی او .

فلا تملکون ... هو أعلم ... و هو الغفور الرحیم

تعبیر «و هو الغفور الرحیم» در پی تهدید کافران، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد. بدین معنا که خداوند، قادر است کافران را کیفر دهد؛ اما آن را به تأخیر انداخته، تا مگر بنده ای استغفار نموده و رو به سوی حق آورد.

ص: 229

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 5

5- انسان ها ، بدون لطف و رحمت خداوند ، در معرض ابتلا به عذاب دوزخ اند .

فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقِينَا عَذَابَ السَّمُومِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 7

7- نیکی های گسترده خداوند به خلق ، نشأت یافته از رحمت بی کران او است ؛ و نه معلول نیاز و چشمداشت .

هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ

توصیف «البرّ» به صفت «الرحیم»، می رساند که نیکی های خداوند از سر رحمت است؛ نه مانند نیکی خلق که برای جلب منافع مادی یا معنوی است و یا دستکم رهانیدن خود از شکنجه وجدان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 65 - 4

4- رونق کشاورزی ، نشانه لطف و رحمت الهی به انسان ها است .

لَوْ نَشَاءُ لَجْعَلْنَاهُ حُطَمًا . فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 12 - 12

12- اجازه گفتگوی محرمانه با پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) ، بدون دادن « صدقه نجوا » برای افراد ناتوان ، برخاسته از غفران و رحمت خداوند

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 17

17 - رأفت و رحمت گسترده خداوند ، پشتوانه اجابت دعا ها و استغفار های انسان

يقولون ربنا اغفر لنا .. ربنا انك رؤوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 10

10 - رحمت و غفران گسترده الهی ، پشتوانه بخشایش گناه اهل مکه و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

عسى الله أن يجعل بينكم .. والله غفور رحيم

از ارتباط میان «والله غفور رحيم» با صدر آیه - که نوید به اصلاح روابط مؤمنان مدینه و مکیان ستیزه جو را دربردارد - استفاده می شود که آن عداوت ها، پایان خواهد یافت و معاندان به سوی توبه روی خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهی آنان را دربر خواهد گرفت و در پرتو این رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

ص: 230

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 25

25 - غفران و رحمت الهی ، پشتوانه اجابت دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آمرزش خواهی آن حضرت برای امت

و استغفر لهنّ اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 44

44 - غفران و رحمت خداوند ، مقتضی استغفار و آمرزش خواهی بندگان از درگاه او است .

و استغفروا اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

جمله «إِنَّ اللّٰه..» تعلیل برای فرمان «استغفروا...» است؛ یعنی، چون غفران و رحمت خداوند بسیار است، پس مقتضی است که از او آمرزش بطلبید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 13

13 - ناتوانی همگان ، از اعمال نظر و دخالت در تصمیم گیری های جهان آخرت ، برخاسته از فراگیر بودن ربوبیت خداوند و گستردگی رحمت او است .

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما الرحمن لایملکون منه خطاباً

236- ابعاد رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 1

1 - لزوم نگرش دقیق به آفاق رحمت خداوند در گستره هستی

فانظر إلی ءاثر رحمت اللّٰه

«نظر» به معنای «گرداندن چشم به این و آن سو، به منظور دیدن و درک چیزی» است و گاهی هم مراد از آن، تأمل و کنکاش است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 13

13 - ابلاغ رحمت خداوند به تکذیب کنندگان وحی و بیم دادن آنان از عذاب خداوند، روشهای کلی مقابله با آنان است.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

ص: 231

238- استمرار رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 19 - 1

1 - لطف و رحمت پیوسته خداوند نسبت به بندگان خویش

اللّٰه لطیف بعباده

239- اطمینان به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 6

6- یعقوب (ع) مطمئن به یاری و رحمت خداوند در یافتن یوسف و بنیامین

فتحسسوا من یوسف و أخیه و لا تأیسوا من روح الله

جلوه و نمود رحمت خداوند در آیه شریفه ، یاری و کمک او در یافتن یوسف و دستیابی به بنیامین است.

240- اعراض از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 7

7- روی گردانی از پیام های الهی ، اعراض از رحمت او و روی برتافتن از منافع خویش است .

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن . . . معرضین

با توجه به این که پیام های الهی تبلور رحمت او است، روی گردانی از آن در حقیقت اعراض از رحمت خدا و محروم ساختن خود از لطف او می باشد.

241- اعلام رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران، آمرزش، رحمت و مهربانی خداوند

تبیء عبادی أنى أنا الغفور الرحيم

242- اقرار به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 13

ص: 232

13 - اعتراف آرزوکنندگان ثروت قارونی به لطف و رحمت خداوند در حق ایشان ، به خاطر گرفتار نساختن آنان به سرنوشت قارون (فرو بردن آنان در زمین)

لولا أن منّ الله علينا لخسف بنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 9

9 - اعتراف فرشتگان حامل عرش الهی ، به ربوبیت خداوند و رحمت و علم گسترده او درباره همه پدیده های عالم

ربنا وسعت كل شيء رحمة و علمًا

243- اقسام رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 4

4 - رحمت ویژه الهی دارای اقسام و انواع گوناگون

لا تفتح لهم أبواب السماء

چنانچه گشوده بودن درهای آسمان کنایه از رحمت ویژه الهی باشد، جمع آوردن کلمه «ابواب» حکایت از تنوع رحمت‌های ویژه دارد.

244- امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 9

9 - شایسته دانستن خدا برای عبادت و امید به رحمت های او ، از انگیزه های پرستش خداست .

الحمد لله رب العلمين . الرحمن الرحيم ... إياك نعبد

مطرح ساختن عبادت خدا پس از توصیف او به ربوبیت، رحمانیت، رحیمیت و مالکیت روز جزا، بیانگر انگیزه های پرستش است؛ یعنی، چون خدا رب است، شایسته پرستش است و چون مردم به رحمت او نیازمندند، باید عبادتش کنند و بدان جهت که از عذاب آخرت می هراسند، باید او را پرستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

گزینش جمله توصیفی «الذین یؤمنون» به جای «المؤمنون» و یا «ءامنوا»، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

21 - لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آمرزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل . . . من عمل منکم سوءاً

ص: 233

25 - گنهكار نبايد از آمرزش و رحمت خداوند مأبوس باشد.

من عمل منكم سوءاً .. فأنه غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 165 - 13

13 - آدمي در هر حال بايد از عقوبتهای الهی ترسان و به رحمت او اميدوار باشد.

إن ربك سريع العقاب وإنه لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 23 - 5، 10

5 - آدم و حوا اميدوار به مغفرت و رحمت الهی

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا

10 - مغفرت و رحمت الهی تنها اميد و وسیله رهایی گنهكاران از خسران گناه است.

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 9 - 8

8 - ضرورت اميد داشتن به رحمت خدا، در پی بروز مشکلات و از دست رفتن امکانات

ثم نزعنها منه إنه ليؤس كفور

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 37 - 4

4 - هيچ كس، حتى مطرودين درگاه الهی و لعن شدگان، نبايد از رحمت خداوند مأبوس شوند؛ بلکه بايد خواسته های خویش را از او طلب کنند.

وإن عليك اللعنه إلى يوم الدين . قال رب فأنظرنى إلى يوم يبعثون . قال فإنك من ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 4 - 1

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل ، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل ، بنی اسرائیل است.

4- شکست امت های فسادگر به معنای قطع همیشگی رحمت الهی از آنان نیست .

عسی ربکم أن یرحمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 10

10- لطف و رحمت خاص الهی ، تنها نقطه امید زکریا در برخوردارشدن از فرزند بود .

ص: 234

فهب لی من لدنک ولیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 6

6 - لزوم امیدوار ساختن منحرفان و خطاکاران، به رحمت و مغفرت الهی

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَ إِنَّ رَبَّكُمْ الرَّحْمَنُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خدا ترس، تلاوتگر قرآن، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 45 - 5

5 - تنها در سایه پرهیز از گناه و توبه از خطا های گذشته، می توان به رحمت و لطف خدا امیدوار بود.

وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

به کار رفتن کلمه «لعلّ» که برای ترجیحی و امیدواری است، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 10

10 - به هنگام گرفتاری و مشکلات - هر چند شدید و طاقت فرسا باشد - نباید از رحمت الهی مأیوس شد.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ .. وَ وَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ ... رَحْمَةً مِنَّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 2,9

2- عبادت شبانه با سجده و قیام، دغدغه خاطر داشتن از روز قیامت و امید به رحمت الهی، از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

أَمِنْ هُوَ قِنْتَ ءِانَاءِ الْبَلِّ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ

آیه شریفه به قرینه مقابله با آیه قبل - که درباره انسان های کافر بود - درصدد بیان اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین است.

9- ربوبیت خداوند، مقتضی امیدواری انسان به رحمت او است.

و یرجوا رحمة ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

ص: 235

قل يعبادى الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2- رحمت خداوند ، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

يوم لا يغنى مولى عن مولى شىءا... إلا من رحم الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حدید - 57 - 14 - 1

1 - منافقان ، بدان پندار که در دنیا با مؤمنان بوده اند و در انجام اعمال و تکالیف دینی (نماز ، روزه و . . .) با آنان همراهی داشته اند ، خود را همچون مؤمنان سزاوار رحمت الهی می دانند .

فضرب بينهم بسور له باب باطنه فيه الرحمه . . . ینادونهم ألم نکن معکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 56 - 5

5 - هراس از مقام ربوبی خدا و تقمت او و امید داشتن به رحمت وی ، از آداب دعا و نیایش به درگاه خداوند است .

و ادعوه خوفاً و طمعاً

هر یک از «خوفاً» و «طمعاً» مصدری است به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوه» می باشد. یعنی «ادعوه خائفین و طامعین». متعلق «طمعاً» به قرینه فراز بعد رحمت خداست و در مقابل، متعلق «خوفاً» تقمت خدا و دوری از رحمت او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 149 - 8,9

8 - قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

9 - ضرورت امیدوار بودن به رحمت و مغفرت خدا ، حتی با داشتن پیشینه گناهی چون شرک و ارتداد

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 167 - 17

17 - ترس از عقوبت های خدا، در عین امید به مغفرت و رحمت او، مایه تربیت انسان و رشد و تعالی اوست.

إن ربك لسريع العقاب و إنه لغفور رحيم

توصیف خداوند به «عقوبت کننده ای سریع» و «بخشایشگری مهربان»، پس از به کارگیری عنوان «رب»، می تواند بیانگر این باشد که توجه به این دو صفت در انسان ترس و امیدی ایجاد می کند که مایه تربیت و کمال او خواهد شد.

ص: 236

245- انتظار رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 108 - 6

6 - عظمت رخداد قیامت و چشم دوختن به رحمت خداوند در آن روز، صداها را در سینه‌ها حبس و طنین آن را خواهد گرفت.

یومئذ... و خشعت الأصوات للرحمن

پایین آوردن صدا در قیامت، برخاسته از خشوع قلب است که نتیجه مشاهدات انسان از صحنه‌های آن روز می‌باشد.

246- انتفاع از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 2

2 - همه موجودات برخوردار از رحمت گسترده خداوند هستند.

الرحمن

247- اهمیت اعلام رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 49 - 5، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران، آمرزش، رحمت و مهربانی خداوند

تبیء عبادی أنى أنا الغفور الرحيم

5- آگاه ساختن بندگان از آمرزندگی و رحمت خداوند و آگاهی از آن، امری دارای اهمیت

تبیء عبادی أنى أنا الغفور الرحيم

طبق آنچه در کتابهای لغت آمده است «نبأ» اسم مصدر فعل «نبا» و به معنای خبر است و در خبرهایی استعمال می‌شود که دارای اهمیت و فایده عظیمی باشد.

248- اهمیت امیدواری به رحمت خدا

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفران» و «آمزش» اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از «عبادی» آن دسته از بندگان باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 2

2- توصیه فرشتگان به ابراهیم (ع) بر مایوس نشدن از لطف و رحمت خداوند در زندگی

قالوا... فلا تکن من القنطین

«قنوط» به معنای ناامید شدن از خیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 3

3- راه امیدواری به رحمت الهی برای انسان های گنهکار ، حتی در بدترین شرایط ، بسته نیست .

لیتبروا ما علواً تنبیراً. عسی ربکم أن یرحمکم

249- اهمیت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 5

5 - بهره مندی از فضل و رحمت الهی ، از تمام اندوخته های مادی بهتر است .

قل بفضل الله و برحمته... هو خیر مما یجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 5

5- اعراض از اعانه به مستمندان همراه با پوزش از آنها ، به خاطر اشتغال به امر مهمی چون جلب رحمت خداوند ، امری مجاز است .

إما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربک ترجوها فقل لهم قولاً میسوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2- رحمت خداوند ، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

یوم لا یغنی مولی عن مولی شیءاً... إلا من رحم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 14 - 9

9 - بخشایش و رحمت، اساس و محور مشیت الهی است.

یغفر لمن یشاء و یعدّب من یشاء و کان الله غفوراً رحیمًا

خداوند، گر چه متعلق مشیت را هم غفران و هم مجازات دانسته؛ ولی در نهایت بر مغفرت و رحمت ازلی خود تأکید ورزیده است. البته این برداشت، منوط به این است که فاعل «یشاء» همان فاعل «یغفر» و «یعدّب» باشد و ضمیر فاعل به خداوند باز گردد.

ص: 238

250- ایمان به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 5 - 3

3 - باور به ربوبیت خدا، رحمت آفرینی و مالکیتش بر روز جزا، وادار کننده آدمی به پرستش او

رب العلمین. الرحمن الرحیم. ملک یوم الدین. ایاک نعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 34 - 12

12 - ضرورت توجه و باور به آمرزندگی و رحمت بیکران خداوند

فاعلموا إنّ الله غفور رحیم

251- بشارت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 13

13- یوسف (ع) برادرانش را به آمرزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

برداشت فوق بر این اساس است که «یغفر الله . . .» جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 7

7 - تشویق شدن گنه کاران به آمرزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إنّهُ هو الغفور الرحیم

252- بی نظیری رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- رحمت گسترده الهی ، رحمتی بی بدیل و بی مانند است .

وَأنت أرحم الرحمین

توصیف شدن خداوند به «أرحم الراحمین» (مهربان ترین مهربانان) دلیل بی مانند بودن او در مهربانی است؛ زیرا «برترین» در هر وصفی تنها یکی خواهد بود.

ص: 239

253- تداوم رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 8

8- رحمت الهی، امری اصیل و مستمر، و محرومیت از آن نتیجه عملکرد خود انسان است.

عسی ربکم آن یرحمکم و إن عدتم عدنا

در این آیه خداوند همه انسانها حتی گنهکاران را به رحمت خود امیدوار ساخته است: «اگر شما به گناه و فساد باز گردید، کیفر و عذاب ما هم مجدداً به سراغ شما خواهد آمد». از این سخن، نتیجه گرفته می شود که گرفتار شدن به عذاب خداوند و محرومیت از رحمت او، حاصل عملکرد خود انسان است و رحمت خداوند همواره، اصیل و مستمر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 42 - 4

4- روی گردانی کافران از پروردگار خویش، علی رغم برخورداری از رحمت مداوم او

قل من یکلؤکم .. من الرحمن بل هم عن ذکر ربهم معرضون

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است؛ یعنی، خداوند پس از بیان نیاز بشر به خدای رحمان و ذکر عذاب او، به علت اصلی کفر کافران (اعراض از یاد پروردگار و بی توجهی به ربوبیت الهی) پرداخته است.

254- تذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجه دادن تکذیب کنندگان و حی به رحمت و اسعه خداوند و بیم دادن آنان از عذاب حتمی اوست.

فإن کذبوک فقل ربکم ذورحمه وسعه ولا یرد بأسه عن القوم المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 5

5 - هارون، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد.

إِنَّمَا فَتَتَمُّ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

255- تقدم رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 240

8 - رحمت خدا بر غضب وی پیشی دارد.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 12

12 - سبقت رحمت خدا بر غضب او

عذابی أصيب به من أشاء ورحمتی وسعت کل شیء

خداوند در بیان رحمت، فعل ماضی (وسعت) آورده و همگان را مشمول آن قرار داده است، ولی در بیان غضب، فعل مضارع (أصیب) به کار برده و با مترتب ساختن آن بر مشیت خویش، «من أشاء»، آن را امری مقدر و قطعی قلمداد نکرده است. از مقایسه این دو بیان به دست می آید که رحمت خدا اصل و غضب او عارضی و محدود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 10

10 - سبقت رحمت و نعمت خدا بر نقتت او

لم یک مغیرا نعمه أنعمها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 27

27 - سبقت رحمت الهی بر کیفر و غضبش

فإن يتوبوا یک خیراً لهم وإن يتولوا یعذبهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 50 - 4

4 - تقدم و سبقت لطف و رحمت خداوند بر غضب و عذاب او

تبیء عبادی أنى أنا الغفور الرحيم . وأن عذابى هو العذاب الأليم

از اینکه خداوند در توصیه به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ابتدا غفران و رحمت خود و سپس عذاب خویش را ذکر کرده است می تواند بیانگر این باشد که: غفران و رحمت خداوند همواره بر غضب و عذاب او مقدم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 12

12- تقدم و سبقت رحمت خدا بر عذاب و کیفرش *

یرجون رحمته و یخافون عذابه

تقدم «یرجون رحمته» بر «یخافون عذابه» می تواند مشعر به مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 58 - 5

ص: 241

5- لطف و رحمت الهی بر آدمیان ، همواره ، مقدّم بر غضب او است .

و رِبِّكَ الْغَفُورِ ذُو الرِّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبْتُمْ لَعَجَّلَ لَكُمْ الْعَذَابَ

جمله «و رِبِّكَ الْغَفُورِ ..» به منزله تعلیلی برای امتناع در «لَوْ يُؤَاخِذُكُمْ» است؛ یعنی، اگر تعجیلی در مؤاخذه و عذاب برخی از کافران صورت نمی گیرد، به دلیل غفران و رحمت گسترده پروردگار است. بر این اساس، شمول غفران و رحمت خداوند، سابق بر شمول غضب و عقوبت او است؛ یعنی، اصل اولی، شمول رحمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 3 - 7

7 - سبقت رحمت و فضل خداوند ، بر غضب و عقوبت او

غافر الذنب وقابل التوب شديد العقاب ذي الطول

از تقدم دو صفت «غافر الذنب» و «قابل التوب»، بر «شديد العقاب» و «ذي الطول»، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

256- توبه و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 15

15 - توبه انسان به درگاه الهی ، محفوظ به دو رحمت از سوی خداوند

ثم تاب عليهم ليتوبوا إن الله هو التواب

توبه خداوند بر خطاکاران، (لطف و رحمت خدا به آنان) زمینه آن شد که آنان به سوی خدا توبه کنند و سپس خداوند هم رحمت خویش را بر آنان نازل کرده و خطایشان را ببخشد.

257- توکل به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 4

4- اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها .. إن ربي لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

258- جاودانگی رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 3

ص: 242

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی فراگیر) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

تنزیل من الرحمن الرحيم

«رحمان» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی و فراگیری رحمت خداوند است. «رحیم» که بر وزن فعیل است (این وزن غالباً حاکی از عدم انفکاک صفت از ذات می باشد) بیانگر پایان ناپذیری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 10

10- اقتدار و عزت خداوند ، آمیخته با رحمت گسترده و جاودان او است .

هو العزيز الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 28 - 10

10- رضا و رحمت حق ، اصلی ازلی و جاری در نظام آفرینش ، و خشم الهی زاینده اعمال آدمیان *

اتَّبِعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهُ وَ كَرِهُوا رِضْوَنَهُ

«أسخط» (از باب افعال) بیانگر ایجاد است؛ ولی «رضوان» (به صورت اسم) می نمایند که رضا و رحمت حق، همواره گسترده بوده و خواهد بود و تنها کافی است که انسان بدان تمایل داشته و از آن بهره گیرد، برخلاف خشم و کیفر الهی که با نفس عمل انسان، پدید آمده و ایجاد می شود.

259- جلب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 5

5- اعراض از اعانه به مستمندان همراه با پوزش از آنها ، به خاطر اشتغال به امر مهمی چون جلب رحمت خداوند ، امری مجاز است .

إِذَا تَعَرَّضْتُمْ لَهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهُمَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 2

2- هیچ موجودی، توانایی جلب رحمت منع شده خداوند از مردم را ندارد.

و ما یمسک فلا مرسل له من بعده

260- حتمیت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 5

5- برخورداری از رحمت الهی، قطعی و مبتلا شدن به ناگواری، غیر قطعی است.

ص: 243

وإذا أذقنا الناس رحمته فرحوا... وإن تصبهم سيئته

هرگاه ادات جمله شرطیه «إذا» باشد، دلالت بر حتمی الوقوع بودن شرط می کند.

261- حرمت یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 10

10 - مایوس شدن بندگان از رحمت خداوند - هرچند گناهانشان بسیار باشد - حرام است .

لا تفتنوا من رحمه الله إن الله يغفر الذنوب جميعاً

262- درخواست رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 7

7- اصحاب كهف ، با التجا به ربوبیت الهی ، خواهان جلب رحمت و حمایت او شدند .

فقالوا ربنا انا من لدنك رحمه و هيئ لنا

263- دوستی با مایوسان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 6

6 - مایوسان از رحمت حق و ثواب اخروی ، غیرقابل اعتماد و ناشایست برای دوستی و موذت

يأئها الذين ءامنوا لاتتولوا قوماً .. قد يسوا من الآخره

جمله «قد يسوا» به منزله تعلیل برای «لاتتولوا» می باشد.

264- ذکر رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 13

13 - توجه به عقاب، رحمت و مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

واعلموا إنّ الله شديد العقاب وإنّ الله غفور رحيم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

ص: 244

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 10

10 - لزوم توجه انسان به توبه پذیری و رحمت گسترده خداوند

ألم يعلموا أن الله هو يقبل التوبة... و أن الله هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 14

14- یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

يغفر الله لكم و هو أرحم الرحمين

جمله «و هو...» حالیه است و به منزله تعلیل برای «یغفر الله» می باشد؛ یعنی، چون «ارحم الراحمین» است، گناه شما را می بخشاید.

قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما

درگذشتم پس او که از همه - از من و غیر من - مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 3

3- لطف و رحمت خداوند به بندگان، سزاوار ذکر و یادآوری است .

ذکر رحمت ربك عبده زكريّا

265- رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 10، 4

4 - خداوند توبه آدم (ع) را پذیرفت، گناهِش را آمرزید و او را مشمول رحمت خویش قرار داد .

فتاب عليه إنه هو التواب الرحيم

10 - باور به توبه پذیری و رحیمیت خدا، ترغیب کننده شخص گنهکار به توبه و طلب آمرزش از اوست .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحيم

هدف از تأکید بر توبه پذیری خداوند - که از حرف تأکید «ان» و ضمیر فصل «هو» و به کارگیری صیغه مبالغه «تواب» به دست می آید - ترغیب گنهکاران به توبه و طلب آمرزش از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 8

8 - ناخشنودی کفرپیشگان از نایل شدن مؤمنان به خیر و برکت ، بازدارنده رحمت الهی بر اهل ایمان نخواهد شد .

ما یوّد الذین کفروا . . . أن ینزل علیکم من خیر و اللّٰه یختص برحمته من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 11

ص: 245

11 - « و روی ان رسول الله (صلی الله علیه و آله) خرج علی اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذکرونی اذکرکم ; یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند که فرموده «فاذکرونی اذکرکم» روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 8,10,11

8 - کتمان کنندگان حقایق دینی ، به لعنت خدا و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد .

إن الذین یکتُمون . . . أولئک یلعنهم الله

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا . . . أولئک یلعنهم الله و یلعنهم اللعنون

11 - نقش نفرین و لعنتِ نفرین کنندگان ، در دور شدن رحمت الهی از لعنت شوندهگان

و یلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 12

12 - خداوند ، با بازگرداندن رحمت خویش بر متخلفان از حکم الهی (حرمت آمیزش در شب های ماه رمضان) گناه آنان را مورد عفو قرار داد .

فتاب علیکم و عفا عنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 10,13

10 - وعده الهی به آمرزش و رحمت استغفار کنندگان

و استغفروا الله ان الله غفور رحیم

گر چه آیه مزبور درباره کوچ از مشعر و عرفات است؛ ولی تعلیل «ان الله غفور رحیم»، عام است. بنابراین وعده رحمت و آمرزش، به مطلق استغفارکنندگان است.

13 - طالبان آمرزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند.

ثم افيضوا... و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 216 - 10

10 - تجلی رحمت و رأفت الهی، در چگونگی بیان احکام

کتب علیکم القتال و هو کره لکم و عسی ان تکرهوا

بیان مصلحت واقعی حکم جهاد، علی رغم ظاهر ناخوشایند آن، و توجیه مؤمنان به آنچه خیر واقعی آنان در آن است، حاکی از رحمت و رأفت الهی به مکلفین، حتی در چگونگی بیان احکام است.

ص: 246

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 218 - 8.9

8 - همراهی رحمت الهی با غفران او

و الله غفور رحيم

بنابراینکه «رحیم»، صفت «غفور» باشد؛ یعنی خداوند، بخشایشگری رحیم است.

9 - مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خدا نیز، نیازمند غفران و رحمت حق هستند.

ان الذين امنوا و الذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله .. و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 226 - 9

9 - کسانی که با شکستن سوگند بر ترک آمیزش جنسی به زندگی زناشویی بازگردند، مشمول رحمت و غفران الهی هستند.

للذين يؤلون .. فان فاءو فان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 284 - 11

11 - تقدم غفران و رحمت الهی، بر قهر و عذاب وی *

فيغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

از تقدیم ذکری غفران بر عذاب استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 17, 18

17 - مؤمنان، خواستار عفو (رفع آثار گناه)، غفران و رحمت پروردگار خویش

و اعف عنا و اغفر لنا و ارحمنا

18 - عفو و غفران، زمينه و مقدمه رحمت خاص الهی *

و اعف عَنَّا و اغفر لنا و ارحمنا

چون عفو و غفران جلوه ای از رحمت الهی است، بنابراین مراد از «و ارحمنا» طلب رحمتی خاص خواهد بود. گفتنی است که تقدّم ذکر عفو و غفران، نشانه مقدّمه بودن آن دو برای رحمت خاص الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 8 - 11، 15، 18، 9، 8، 2

2- عالمان ژرفنگر، خواهان رحمتی ویژه از پروردگار هستند.

و الرّاسخون فی العلم یقولون... ربّنا... وهب لنا من لدنک رحمه

8- عالمان ژرفنگر، به ربوبیت الهی و افاضه هدایت و رحمت از ناحیه او، اذعان دارند.

و الرّاسخون فی العلم یقولون... ربّنا لا تزغ قلوبنا... من لدنک رحمه

9- عالمان ژرفنگر بیمناک از ابتلای به انحراف، و امیدوار به رحمت و حفظ هدایت از جانب پروردگار

و الرّاسخون فی العلم یقولون... ربّنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من ل

11- ربوبیت الهی، مقتضی هدایت و رحمت و حفظ بندگان از انحراف

ص: 247

1 - نبوت و هدایت ، رحمت خاص خداوند

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم قل ان الهدى هدى الله . . . قل ان الفضل بيد الله ..

جمله «یختص برحمته»، رد پندار یهود است که می پنداشتند پیامبر فقط از میان ایشان مبعوث می شود، بنابراین مقصود از «رحمه» در آیه، پیامبری است.

2 - برخورداری از رحمت خداوند ، در گرو مشیت اوست .

یختص برحمته من یشاء

3 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مشمول رحمت خاص الهی

قل ان الفضل بيد الله . . . یختص برحمته من یشاء

بنابراینکه مراد از فضل الهی، نبوت و برگزیدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

4 - رحمت خاص خداوند ، برخاسته از فضل عظیم اوست .

یختص برحمته من یشاء و الله ذو الفضل العظیم

جمله «و الله ذو الفضل» علت برای جمله «یختص برحمته» است.

ص: 248

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 23

23 - نظر خداوند به مردم در قیامت ، رحمت او به آنان است .

و لا ينظر اليهم

امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه «و لا ينظر اليهم يوم القيامة»، فرمود: فنظره اليهم رحمه منه لهم.

توحید صدوق، ص 265، ح 5؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 293، ح 13.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 89 - 8

8 - غفران و رحمت الهی ، دلیل پذیرش توبه مرتد و آمرزش گناه او

الا الذين تابوا .. فان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 107 - 1,2,4,5

1 - روسفیدان در قیامت ، غرق در رحمت جاودانه الهی

و اما الذين ابیضت وجوههم ففي رحمة الله هم فيها خالدون

2 - اعتصام به جبل الله ، دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر ، موجب استغراق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله .. و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرون بالمعروف ...

به مقتضای ارتباط این آیه و آیات پیشین، روسفیدی می تواند نتیجه اعمال نیک یاد شده در آیات قبل باشد.

4 - تمسک کنندگان به ریسمان الهی و دعوت گران به خیر ، امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر ، روسفیدان در قیامت و

مستغرق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل الله .. يدعون الى الخير و يأمرون بالمعروف ... اما الذين ابیضت

مستفاد از ارتباط میان این آیه و آیات قبل.

5- تداوم بر ایمان ، موجب روسفیدی و جاودانگی در رحمت الهی

اکفرتم بعد ایمانکم .. اما الذین ابیضت وجوههم

علت سیه رویی به مقتضای «اکفرتم بعد ایمانکم»، ارتداد است. و به قرینه مقابله، علت روسفیدی، تداوم بر ایمان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 108 - 5

5- عذاب سیه رویان (اهل کفر) و استغراق سفیدرویان در رحمت الهی ، از آیات بحق خداوند

فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون .. ففی رحمه الله ... تلک ایات الله

بنابراینکه مشارالیه «تلک»، مطالب مذکور در دو آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 5,6,7,9

ص: 249

5 - خداوند ، آمرزنده پیکارگران شهید کارزار احد و بخشاینده رحمت های خویش به آنان

و لئن قتلتم فی سبیل اللّٰه او متمّ لمغفره من اللّٰه و رحمه

چون آیه مورد بحث در ضمن آیاتی آمده که مسائل نبرد احد را مطرح می کرد، می تواند اشاره مستقیم به شهیدان جنگ احد داشته باشد.

6 - آمرزش گناهان آدمی از سوی خداوند ، زمینه بهره مندی او از رحمت خاصّ الهی

لمغفره من اللّٰه و رحمه

چون در آیه شریفه «مغفره» مقدّم بر «رحمه» شده، می توان نتیجه گرفت که آمرزش گناهان مقدّمه ای برای دریافت رحمت خاصّ الهی است.

7 - آمرزش و رحمت الهی ، دارای ارزش برتر از تمامی ثروت های به دست آمده و امکانات دنیوی

لمغفره من اللّٰه و رحمه خیر ممّا یجمعون

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی ، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی ، در پندار غلط کفرپیشگان

لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من اللّٰه و رحمه خیر ممّا یجمعون

جمله «لو کانوا ..» شیفتگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خیر ممّا یجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 2،5

2 - رحمت الهی ، تنها سرچشمه نرمی و مدارای پیامبر (صلی الله علیه و آله) با مردم

فبما رحمه من اللّٰه لنت لهم

تقدیم «بما رحمه» بر متعلقش (لنت)، دلالت بر حصر دارد.

5 - خُلق و خوی خوش و مدارای با مردم ، برخاسته از رحمت الهی

فبما رحمه من اللّٰه لنت لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خردمندان ، رنج دوری از رحمت خداوند و خواری از سوی او را سخت تر از آتش دوزخ می دانند .

لاولی الالباب . . . ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته

جمله شرطیه «من تدخل النار فقد اخزیته»، علت برای جمله «فقدنا عذاب النار» است، و بیانگر این معناست که آنچه به نظر «اولی الالباب» دردآور است و قابل تحمل نیست، خواری و خذلان دوزخیان به دست خداوند است؛ نه سوختن در آتش جهنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 16 - 12، 13

12 - سقوط کیفر و پذیرش توبه گناهکاران و مرتکبین فحشا از سوی خداوند ، جلوه توبه پذیری و رحمت او

والذان یأتینها منکم . . . انّ الله کان تواباً رحیماً

ص: 250

13 - توبه پذیری خداوند ، پرتوی از رحمت او

إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

وصف «رحیماً» می تواند تعلیل برای «توّاباً» باشد ؛ یعنی چون رحیم است، توبه پذیر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 23 - 18

18 - حکم خداوند به صحت ازدواج با دو خواهر و نیز با محارم تا پیش از بیان حرمت آن ، جلوه ای از رحمت او نسبت به بندگان

و ان تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف انّ الله كان غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 35,37

35 - تجویز ازدواج با کنیزان ، مظهري از غفران و رحمت الهی

و من لم يستطع منكم ... فمن منا ملكت ایمانکم ... و الله غفور رحیم

37 - رحمت الهی ، منشأ غفران وی *

و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 26 - 7

7 - خداوند ، خواهان بازگشت به بندگان خود ، با رحمت خویش

و یرید الله لیبئن لکم . . . و یتوب علیکم

ظاهراً مراد از بازگشت خداوند به بندگان، افاضه رحمت و مغفرت بر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 27 - 1

1 - خداوند خواهان بازگشت بندگان خود با رحمت خویش

و الله يريد ان يتوب عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 16، 15

15 - احكام و مقررات اقتصادی و اجتماعی اسلام ، پرتویی از رحمت خداوند

لا تاكلوا... لا تقتلوا... ان الله كان بكم رحيماً

16 - نبود مفساد اقتصادی و اجتماعی در یک جامعه ، نشانه برخورداری آن جامعه از رحمت خداوند *

لا تاكلوا اموالكم... لا تقتلوا... ان الله كان بكم رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 9

ص: 251

9 - عذاب ستمگران و تجاوزکاران ، در راستای رحمت الهی *

انّ الله كان بكم رحيماً. و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً فسوف نُصلّيه ناراً

عذاب ستمگران پس از بیان رحمت مطلق الهی، اشاره به این است که عذابهای الهی، جلوه ای از رحمت او بر انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 20

20 - توبه و استغفار ، زمینه درک و احساس توبایت و رحیمیت خداوند

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جمله «لوجدوا الله» به این معناست که آدمی پس از توبه خود، متوجه می شود که خداوند گناهایش را آمرزیده و گویا در خود احساس سبک شدن از گناه را می یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 15، 19

15 - فضل و رحمت الهی ، مانع از تأثیر اخبار و شایعات گمراه کننده در میان مسلمانان

لولا فضل الله عليكم و رحمته لاتبعتم الشيطان الا قليلا

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اولوالامر ، جلوه فضل و رحمت الهی

و لوردوه الى الرسول و الى اولی الامر منهم . . . و لولا فضل الله عليكم و رحمت

برخی برآنند که مصداق مورد نظر برای فضل و رحمت خدا در آیه مورد بحث، رسول خدا و ولی امر می باشد. غزوه بدر صغرا، که زمینه نزول این آیات است، مؤید این معنا می باشد؛ زیرا رسول خدا با تصمیم قاطع خویش برای حضور در آن پیکار، مانع تخلف بسیاری از مسلمانان از آن نبرد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 96 - 3

3 - آمرزش و رحمت خاص خداوند نسبت به مجاهدان ، اجر بزرگ آنان

فضّل الله المجاهدين على القاعدین اجراً عظيماً. درجات منه و مغفره و رحمه

«مغفره» و «رحمه»، عطف بیان برای «اجراً عظیماً» است. و نکره آوردن کلمه «مغفره» و «رحمه» دلالت بر مغفرت و رحمتی خاص دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 18

18 - مهاجران به سوی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) ، مشمول غفران و رحمت خاصّ الهی هستند .

و من يهاجر... فقد وقع اجره على الله و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 6,8

6 - توجه به غفران و رحمت الهی ، زمینه و انگیزه ای برای توبه و بازگشت گناهکاران به سوی خدا

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

ص: 252

8 - گناهکار، با توبه و استغفار، آمرزش و رحمت الهی را درک و احساس می کند.

و من يعمل سوءاً .. ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

کلمه «يجد»، از مصدر وجدان به معنای دریافتن و احساس کردن است؛ یعنی در وجود خود رحمت و مغفرت الهی را درک می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 10، 6، 2

2 - فضل و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موجب مصونیت وی از خطا و لغزش

و لولا فضل الله عليك و رحمته لهتم طائفه منهم ان يضلوك

6 - فضل و رحمت الهی، مانع تأثیر دسیسه و زمینه سازی های خائن در قضاوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتحكم بين الناس .. و لولا فضل الله عليك و رحمته لهتم طائفه منهم

10 - قرآن و حکمت فرو فرستاده شده بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و الهامات مستقیم به او، رحمت و فضل عظیم الهی بر آن حضرت

و لولا فضل الله عليك و رحمته .. و كان فضل الله عليك عظيماً

ظاهراً کتاب و حکمت و علوم پیامبر (صلی الله علیه و آله) که در جمله «و انزل الله عليك ..» آمده، مصداقی از فضل و رحمت خاص خداوند است که در جمله «لولا فضل الله ...» بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 118 - 1، 4

1 - شیطان، مورد لعنت خداوند و به دور از رحمت او

لعنه الله

4 - دوری شیطان از رحمت الهی، خاستگاه تصمیم او بر اغوای بندگان خدا

لعنه الله و قال لاتخذن من عبادك نصيباً مفروضاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - رحمت خداوند ، سرچشمه غفران اوست .

فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - خداوند ، دارای فضل و رحمت بی کران

يَغْنِ اللَّهُ كَلَا مِنْ سَعْتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَسِعاً حَكِيماً

در برداشت فوق، متعلق «واسعا»، رحمت و فضل گرفته شده است. یعنی «واسعا رحمته و فضله».

9 - اعتقاد به فضل و رحمت الهی ، زمینه ساز اقدام به طلاق ، برای رهایی از بن بست زندگی اصلاح ناپذیر

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يَغْنِ اللَّهُ كَلَا مِنْ سَعْتِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 152 - 8,9

8 - پاداش دهی خداوند به بندگان خویش ، پرتویی از غفران و رحمت اوست .

اولئك سوف يؤتوهم أجورهم و كان الله غفوراً رحيماً

9 - غفران و آمرزش خداوند نسبت به مؤمنان ، تجلی رحمت اوست . *

و الذين ءامنوا بالله و رسله . . . و كان الله غفوراً رحيماً

وصف «رحيماً»، می تواند اشاره به منشأ غفران الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 2,4,13

2 - ایمان به خداوند و تمسک به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) موجب برخورداري از رحمت و فضل الهی

فاما الذين ءامنوا بالله و اعتصموا به فسيدخلهم في رحمه منه و فضل

بدان احتمال که ضمير در «به» به «برهن» (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و «نور» (قرآن) در آیه قبل برگردد.

4 - بهشت ، مظهر رحمت الهی

فسيدخلهم في رحمه منه

بنابر اینکه پاداشهای ذکر شده، پاداشهای اخروی باشد؛ بر این مبنا «رحمت»، به قرینه واژه «دخول» و «فی» بهشت خواهد بود.

13 - کافران به خدا، قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از رحمت و فضل و هدایت خاص خداوند

فاما الذين ءامنوا بالله و اعتصموا به . . . صراطاً مستقيماً

معادل «اما»ی تفصیلیه حذف شده و جمله موجود «فاما الذين ءامنوا . . .» بیانگر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 49,50

49 - تسهیل تکالیف بر بندگان از سوی خداوند ، برخاسته از مغفرت و رحمت واسعه اوست .

فمن اضطر في مخمصة غير متجانف لاثم فإن الله غفور رحيم

50 - حلیت محرمات در حال اضطرار، پرتویی از رحمت خداوند بر بندگان

فمن اضطر .. فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 34 - 11

11 - مغفرت و آمرزندگی خداوند همواره قرین رحمت و مهر اوست .

إن الله غفور رحيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «رحیم» صفت برای «غفور» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 39 - 10

10 - پذیرش توبه ستمکاران، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

ص: 254

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فإنّ الله يتوب عليه إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 40 - 10

10 - عذاب گنهکاران ، مظهر عزت و حکمت خداوند و آمرزش توبه کاران ، جلوه غفران و رحمت او

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

چنانچه «يعذب . . . و يغفر» اشاره به آیات پیشین داشته باشد. بیان عزت و حکمت خداوند پس از «فاقطعوا» و ذکر غفران و رحمت او پس از «فان الله يتوب عليه» در آن آیات، حاکی از برداشت مذکور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 23

23 - دشمنی و کینه توزی یهود با یکدیگر از پیامد های گرفتاری آنان به لعنت خدا و دوری از رحمت او

و لعنوا بما قالوا . . . و القينا بينهم العداوة و البغضاء إلى يوم القيمة

جمله «و القينا . . .» می تواند بیان پیامدی دیگر برای «لعنوا بما قالوا» باشد ؛ یعنی گرفتاری به لعنت الهی علاوه بر افزایش کفر و طغیان یهودیان، مایه گرفتاری آنان به دشمنی و کینه توزی با یکدیگر نیز گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 15

15 - تفکر و بینش صحیح پرتویی از رحمت الهی

فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم

در برداشت فوق توبه خداوند بر بنی اسرائیل به معنای گسترش رحمت الهی بر آنان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 6,8

6 - گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا یتوبون . . . و اللّٰه غفور رحيم

8 - لزوم توجه دادن خطاکاران به رحمت و آمرزش گسترده الهی برای ترغیب آنان به توبه و استغفار

افلا یتوبون . . . و اللّٰه غفور رحيم

هدف از یادآوری صفت آمرزندگی خداوند و رحمت گسترده او پس از فراخوانی خطاکاران به بازگشت و توبه، ترغیب آنان به استغفار می باشد و این درسی است برای همه کسانی که خواهان توبه و بازگشت انسانها بسوی خداوند هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 98 - 11، 12، 8، 6

6 - نجات از عقاب شدید الهی تنها در پرتو مغفرت و رحمت الهی میسر است .

اعلموا إنّ اللّٰه شدید العقاب و إنّ اللّٰه غفور رحيم

8 - پاسداری از حرمت کعبه و ماه های حرام عامل بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل اللّٰه الکعبه البیت الحرام قیماً للناس . . . و إنّ اللّٰه غفور رحيم

ص: 255

آیه قبل نشان دهنده مصادیقی است که از مغفرت و رحمت الهی بهره مند می شوند و از جمله آنان کسانی هستند که حرمت کعبه و ماههای حرام را پاس می دارند. در برداشتهای بعدی دیگر مصادیق آن منعکس خواهد شد.

11 - انسان باید همواره بیمناک از گناهان خویش و امیدوار به رحمت و مغفرت الهی باشد .

اعلموا إنّ الله شديد العقاب وإنّ الله غفور رحيم

12 - شکنندگان حرمت کعبه و ماه های حرام و اعراض کنندگان از حکم قربانی نباید از رحمت و مغفرت الهی مأیوس باشند .

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. إنّ الله شديد العقاب وإنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 7, 8, 9, 14

7 - خداوند افاضه رحمت بر تمامی موجودات را بر خویش فرض و لازم کرده است.

کتب علی نفسه الرحمه

از معانی «کتب»، ثبوت و وجوب و قضای حتمی است. در آیه مورد بحث نیز ظاهراً همین معنی مورد نظر است.

8 - آفرینش هستی و دیگر افعال خداوند بر پایه رحمت جهانشمول اوست.

لمن ما فی السموت .. کتب علی نفسه الرحمه

چون خداوند رحمت را بر خود واجب کرده، هر کاری از او صادر گردد جز رحمت نخواهد بود.

9 - آفرینش موجودات در جهت برخورداري آنها از رحمت خداوند

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله کتب علی نفسه الرحمه

14 - برخورداري مردم از رحمت خداوند، از فلسفه های برپایی قیامت

کتب علی نفسه الرحمه لیجمعنکم إلى یوم القیمه لا ریب فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 6, 9, 12, 14

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به دلجویی از مؤمنان فقیر و ضعیف با ابلاغ سلام و رحمت الهی به آنان در برابر طعنه های کافران

أهؤلاء من الله عليهم من بيننا . . . وإذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا

در آیه قبل از طعنه های کافران به مؤمنان تهیدست اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن به میان آمده، و در این آیه از آن مؤمنان با توصیف «الذین یؤمنون . . .» یاد شده است. محور ارتباط بین این دو آیه می تواند موضوع جبران تأثر مؤمنان باشد که در برداشت فوق به آن اشاره شده است.

9 - مؤمنان با درک محضر و زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام آن حضرت و پیام و رحمت خداوند را دریافت خواهند نمود. *

وإذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

آمدن نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، که مضمون جمله «إذا جاءك» است، ظاهراً اختصاصی به زمان حیات ظاهری آن حضرت ندارد و شامل پس از آن نیز می گردد. کلمه «زیارت» در برداشت فوق برای اشاره بدین نکته آورده شده است.

12 - ابلاغ سلام و رحمت خداوند به مؤمنان به آیات او، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وإذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جمله «فقل سلام عليكم» دارای دو احتمال است: یکی اینکه «به آنان سلام کن» و دوم اینکه «سلام خداوند را به آنان برسان». برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

14 - شمول رحمت خداوند بر مؤمنان به آیات، پرتویی از ربوبیت اوست.

يؤمنون بأيتنا .. كتب ربكم على نفسه الرحمة

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 133 - 1,2,4

1 - تنها پروردگار، بی نیاز مطلق و دارای رحمت گسترده است.

و ربك الغني ذو الرحمة

معرفه بودن مبتدا و خبر و دارای «ال» بودن «الغني» مفید حصر است.

2 - رحمت فراگیر خداوند به بندگان در اوج بی نیازی او از ایشان است.

و ربك الغني ذو الرحمة

4 - فرستادن پیامبران و استقرار نظام عمل و جزاء، در عین بی نیازی خداوند، جلوه ای از رحمت گسترده اوست.

لكل درجت ما عملوا .. و ربك الغني ذو الرحمة

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 145 - 19

19 - جعل احكام ثانوی (رفع حرمت در حال اضطراب) جلوه ای از مغفرت و رحمت الهی است.

فمن اضطر غير باغ و لاعاد فان ربك غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 23 - 9

9 - آدم و حوا آمرزش خدا و رحمت وی را تنها عامل نجات خویش از زیانکاری دانستند.

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 52 - 9,10

9 - قرآن، گنجینه ای از رحمت های ویژه الهی برای مؤمنان به آن

هدی و رحمه لقوم یؤمنون

10 - قرآن ، جلوه ای از علم و هدایت و رحمت بیکران خداوند

فصلنه علی علم هدی و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 6،7

6 - رحمت خدا همواره به نیکوکاران نزدیک است .

إن رحمت اللّٰه قریب من المحسنین

7 - نیکوکاران مستعد دریافت رحمت الهی هستند .

إن رحمت اللّٰه قریب من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 257

6 - اعراف - 7 - 57 - 3

3 - باران ، رحمتی از جانب خداوند است .

بشراً بین یدی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 6

6 - موجودات ، دارای قابلیت های متفاوت در بهره گیری از رحمت الهی

بین یدی رحمته . . . و البلد الطیب یخرج نباته یاذن ربه و الذی خبت لایخرج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 5

5 - شمول رحمت خدا بر بندگان و آمرزش گناه آنان جلوه ای از ربوبیت خداوند بر بندگان است .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 22

22 - آمرزش گناه خطاکاران و گسترانیدن رحمت بر ایشان ، از شوون ولایت و سرپرستی خداوند بر بندگان خویش است .

أنت ولینا فاغفر لنا و ارحمنا

تفریع جمله «اغفر لنا و . . .» بر «أنت ولینا» به وسیله حرف فاء، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 16

16 - خداوند با گسترش رحمت خویش بر گنهکاران تائب ، آنان را می بخشاید و به عذاب برزخی گرفتار نمی سازد .

وإنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ رحمت و مغفرت الهی نسبت به کافران تنبّه یافته

قل للذین کفروا إن ینتھوا ینغفر لهم

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق «إن ینتھوا» کفر باشد یعنی اگر از کفر دست کشیدند . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 69 - 12

12 - مغفرت الهی پرتوی از رحمت اوست .

إن اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 258

12 - آمرزش گناه ستیزه جویان علیه دین ، پس از گرایش آنان به اسلام ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

و یغفر لکم و اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 19

19 - آمرزش الهی ، آمیخته با رحمت و مهربانی است .

إن اللّٰه غفور رحیم

برداشت فوق بر این اساس است که «رحیم» صفت «غفور» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 9

9 - برخورداری از رحمت و رضوان الهی و بهشت سرشار از نعمتِ زوال ناپذیر ، نمودی از رستگاری انسان است .

و أولئک هم الفائزون. یشرهم ربهم برحمه منه و رضون و جنت لهم فیها نعیم مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 16

16 - توبه پذیری آمیخته به رحمت گسترده ، تنها از آن خداست .

إن اللّٰه هو التواب الرحیم

خبر محلی به الف و لام جنس (التواب الرحیم) مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 6

6 - بنی اسرائیل ، خواهان هجرت از سرزمین مصر به سرزمین دیگر بودند .

و نجنا برحمتک من القوم الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 5

5- هیچ چیز و هیچ کس ، جز خداوند رحمان ، توانا بر نجات افراد از حادثه طوفان نوح نبود .

قال لاعاصم اليوم من أمر الله إلا من رحم

ظاهر جمله «لاعاصم . . .» این است که «من رحم» استثنا از «لاعاصم» باشد. در این صورت باید گفت: مراد از «من رحم» رحم کننده ، یعنی خداوند است نه کسی که مورد رحمت قرار می گیرد؛ یعنی: لاعاصم ... الا الراحم و هو الله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 11

11- مغفرت و رحمت خداوند ، جلوه ای از ربوبیت اوست .

ص: 259

قال رب . . . وإلا تغفر لي و ترحمني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 58 - 7

7- اهل ايمان ، شايسته برخوردار شدن از رحمت الهی اند .

نجينا هودًا والذين ءامنوا معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 73 - 5,6

5- اسحاق و يعقوب ، رحمت و برکتی از ناحیه خداوند برای ابراهيم (ع) و خانواده او

فبشرنها ياسحق . . . رحمت الله و برکتہ عليكم اهل البيت

6- فرزند صالح ، رحمت و برکت خداوند است .

فبشرنها ياسحق . . . رحمت الله و برکتہ عليكم اهل البيت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 53 - 12

12- مغفرت و رحمت خداوند بر بندگان ، پرتوی از ربوبیت او بر ایشان است .

إلا ما رحم ربي إن ربي غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 49 - 4

4- غفران خداوند ، آميخته با رحمت و مهربانی اوست .

أنا الغفور الرحيم

برداشت فوق بنابر این نکته است که «الرحيم» صفت برای «الغفور» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 56 - 5

5- فرزنداندار شدن ، رحمتی است الهی .

بشرك بغلم . . . و من يقنط من رحمه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 7 - 6

6- رأفت و رحمت خداوند ، جلوه ای از مقام ربوبیت اوست .

إن ربکم لرءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 18

ص: 260

18- خداوند ، دارای غفران و رحمت گسترده است .

فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 119 - 10

10- خداوند ، دارای بخشش و رحمت گسترده است .

إن ربك .. لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 5

5- رحمت خداوند ، جلوه ربوبیت اوست .

عسی ربکم أن یرحمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 12

12- مؤمنان ، باید امکانات و نعمت های دنیوی را رحمتی از جانب خدا بدانند .

وإما تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها

توصیه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (و یا مؤمنان) برای برخورد شایسته با مستمندان در صورت عدم امکان کمک به آنها با تعبیر «ابتغاء رحمة من ربك ترجوها» می تواند اِشعار به این نکته داشته باشد که مؤمنان باید به خدادادی بودن امکانات توجه داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 11، 9

9- خداوند ، به انسان ها مهرورز و رحیم است .

إنه كان بكم رحيمًا

11- ربوبیت خداوند به انسان ها ، آمیخته با رحمتی گسترده و فراگیر است .

رَبِّكُمْ .. إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 87 - 7

7- ربوبیت الهی نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ربوبیتی آمیخته با رحمت است .

إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 7,8

7- رحمت پروردگار، دارای خزاینی عظیم و گسترده

خزائن رحمة ربّی

ص: 261

8- ربوبیت الهی، آمیخته به رحمت است .

رحمه ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 58 - 1,2

1- خداوند، بسیار آمرزنده و دارای رحمت گسترده است .

و ربّك الغفور ذوالرحمه

«غفور» صیغه مبالغه است و حرف «ال» در «الرحمه» بر کمال (استغراق صفات) دلالت دارد، بنابراین، «ذوالرحمه» یعنی «مالکِ رحمتِ کامل» و این، حاکی از گستردگی رحمت الهی است.

2- غفران و رحمت خداوند، جلوه هایی از مقام ربوبیت او است .

و ربّك الغفور ذوالرحمه

«الغفور» می تواند خبر و یا صفت برای «ربّك» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 15

15- رحمت خداوند، جلوه ای از ربوبیت او است .

رحمه من ربّك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 5

5- ربوبیت الهی، آمیخته به رحمت او است .

رحمه من ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 6

6- شیطان ، موجودی بسیار نافرمان در برابر خداوند و ناسپاس و قدرناشناس در برابر نعمت ها و رحمت واسعه او است .

إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

«عصی» برای مبالغه به کار می رود (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 5 - 4

4 - حاکمیت و اصالت رحمت الهی در نظام آفرینش

الرحمن علی العرش استوی

گزینش عنوان رحمن، هنگام توصیف خداوند به فرمان روای جهان، گویای این نکته است که تدبیر امور جهان براساس رحمت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

12- التجای انسان به صفت رحمت الهی ، به هنگام درخواست نیاز و نیایش از آداب دعا است .

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى . . . وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحْمِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- اسماعیل ، ادريس و ذالكفل (ع) ، از رحمت خاص الهی برخوردار بودند .

وإسمعیل . . . وأدخلنهم فی رحمتنا

از اختصاص به ذکر یافتن اسماعیل ، ادريس و ذالكفل (ع) به بهره مند شدن از رحمت الهی ، برداشت یادشده به دست می آید؛ زیرا رحمت خداوند شامل همه موجودات است و همه به نحوی از رحمت خداوند بهره مندند.

3- صبر ، زمینه بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی است .

من الصبرین . . . وأدخلنهم فی رحمتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مجموعه تعالیم اسلام ، براساس رحمت و مهربانی ویژه خداوند به انسان است .

وما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- لجاجت و تعصب کورکورانه اشراف کافر مکه و تحیر و سرگردانی آنها در طغیان و سرکشی ، علی رغم مشاهده لطف و رحمت الهی در حق ایشان

و لو رحمناهم . . . للجبّوا فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 9

9- التجا به ربوبیت الهی و بر شمردن صفات رحمت آفرین او، از آداب دعا و نیایش است .

يقولون ربّنا .. و أنت خير الرحمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 8

8 - خدا، بهترین رحمت کنندگان و مهربانان است .

و أنت خير الرحمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 18

18 - غفران و رحمت الهی، محبوب و مطلوب همه اهل ایمان

ص: 263

ألا تحبّون أن يغفر الله لكم

برداشت یاد شده، بر این اساس است که استفهام در «ألا تحبّون» تقریری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6،7

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند.

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت. .. و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

7 - برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، مایه جلب رحمت خدا است.

و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه و أطيعوا الرسول لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 5

5 - عزت و شکست ناپذیری خدا، آمیخته با رحمت و مهر او به بندگان

وإن ربك لهو العزيز الرحيم

در کلمه «الرحيم» دو ترکیب احتمال می رود 1- خبر دّم 2- صفت برای «العزیز» برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 6

6 - پیامبران، واسطه وصول فیض و رحمت خدا به خلق

إنّ معی ربّی سیهدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 3

3 - پیامبران الهی، واسطه وصول فیض و رحمت خاص خداوند به پیروانشان

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

تصریح به نام موسی(ع) و ذکر آن پیش از پیروان وی، می تواند اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 3

3 - عزّت و شکست ناپذیری خدا، آمیخته با رحمت و مهر او به بندگان

و إنّ ربّک لهو العزیز الرحیم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت «العزیز» باشد، نه خبر دوم آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 3

3 - عزّت و شکست ناپذیری خدا، آمیخته با رحمت و مهر او به بندگان

ص: 264

وإنَّ رَبِّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «رحیم» صفت «عزیز» باشد؛ نه خبر دوم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 3,4

3 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان ، در پرتو وجود پیامبران

نَجْنِي وَمَنْ مَعِيَ . . . فَأُنْجِيهِ وَمَنْ مَعَهُ

از این که نوح(ع)، مستقل از پیروانش و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

4 - ایمان به خدا و همراهی با پیامبران ، مایه نجات و بهره مندی از لطف و رحمت الهی

وَنَجْنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ . فَأُنْجِيهِ وَمَنْ مَعَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 3,5

3 - عزت خدا (قدرت شکست ناپذیر او) ، آمیخته با رحمت و مهربانی

وإنَّ رَبِّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «رحیم» صفت «عزیز» باشد و نه خبر دوم.

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام ، معلول رحمت و لطف وی بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی او .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإنَّ رَبِّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

یادکرد سرگذشت قوم نوح، از یکسو تسلی خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار بود به مشرکان که اگر بر آنان عذاب نازل نشده؛ نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریز ناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 3

3 - عزت خدا (قدرت قاهر و شکست ناپذیر او) ، آمیخته به رحمت و مهربانی او با مردمان است .

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت «العزیز» باشد و نه خبر دوم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 3

3 - عزت خداوند ، آمیخته با رحمت و مهر او به مردمان

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت برای «العزیز» باشد و نه خبر بعد از خبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 170 - 4

4 - شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان ، در پرتو وجود پیامبران

ص: 265

رَبِّ نَجْنِي وَأَهْلِي... فَجَنِّهْ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ

از این که لوط(ع)، مستقل از کسان خود و مقدم بر آنان یاد شده است، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 3

3- عزت خداوند (قدرت قاهر و شکست ناپذیر الهی) ، آمیخته با رحمت و مهر او به مردمان

و إِنَّ رَبِّي لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت «العزیز» باشد و نه خبر بعد از خبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 3

3- عزت (قدرت قاهر و شکست ناپذیر) خدا ، آمیخته با رحمت و مهربانی است .

و إِنَّ رَبِّي لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الرحیم» صفت برای «العزیز» باشد; نه خبر بعد از خبر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 7,8

7- توبه و نیکی پس از گناه و ظلم ، موجب بهره مندی از رحمت و غفران الهی

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سَوْءٍ فَأَتَىٰ غَفُورًا رَحِيمًا

8 - ظالمان و گناه کاران غافل از جبران بدی های خویش ، از بخشش و رحمت خداوند محروم اند .

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سَوْءٍ فَأَتَىٰ غَفُورًا رَحِيمًا

از این که خداوند، تنها به توبه کنندگان و جبران کنندگان بدی های خویش، نوید غفران و رحمت داده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - نقش مؤثر توبه و استغفار در جلب رحمت الهی

لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 73 - 10، 3، 6

3 - چشاندن بخشی از کیفر دنیایی به کافران ، نمودی از رحمت الهی و وسیله ای برای هدایت آنان

ردف لکم بعض الذی تستعجلون . و إن ربک لذو فضل علی الناس

همان طور که در آیه پیش گفته شد، مراد از «الذی تستعجلون» می تواند تنها عذاب دنیوی باشد. بنابراین عبارت «بعض الذی تستعجلون» به معنای گوشه ای از مجازات دنیایی است. با توجه به مطلب یاد شده می توان گفت که یادآوری بذل و رحمت الهی بر مردم، پس از بیان «ردف لکم بعض الذی تستعجلون» از آن جهت است که مشاهده گوشه ای از مجازات الهی، بیدارگر و هشدار دهنده است؛ برخلاف نزول تمامی عذاب که در آن مجالی برای توبه و انابه باقی نمی ماند.

ص: 266

6 - بیشتر مردم گرفتار ناسپاسی نسبت به خدا، علی رغم فضل و رحمت او بر آنان

وإن ربك لذو فضل على الناس ولكن أكثرهم لا يشكرون

10 - بنای خداوند بر فضل و رحمت نسبت به خلق و ناسپاسی های مردم زمینه ساز عذاب

وإن ربك لذو فضل... ولكن أكثرهم لا يشكرون

مقدم شدن «فضل و رحمت» بر «شکر و ناسپاسی» می رساند که فضل الهی، دارای اصالت و خواست خدا است؛ ولی این ناسپاسی ها است که مردم را از آن محروم می سازد و سبب نزول عذاب می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 2

2 - هدایت خلق به وسیله کتاب آسمانی، بارزترین نمود لطف و رحمت الهی بر آنان

وإنه لهدى ورحمه

از این که خداوند پس از مطرح ساختن بُعد هدایتی قرآن، تنها به یک صفت دیگر (رحمت بودن آن) بسنده کرده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 10

10 - دعای خالصانه، زمینه ساز برخوردارى انسان از رحمت الهی است .

دعوا ربهم منيبين إليه ثم إذا أذاقهم منه رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 2، 13

2 - خداوند، سرمنشأ نعمت هایی است که انسان ها دارند .

وإذا أذقنا الناس رحمه

13 - ناامید شدن از رحمت خدا، به هنگام ابتلا به سختی ها، به رغم مشاهده رحمت او، امری غیر منتظره است .

وإذا أذقنا الناس رحمته... وإن تصبهم سيئته... إذا هم يقنطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 5

5 - باران، رحمت الهی برای بندگان است.

أن يرسل الرياح مبشّرات و ليذيقكم من رحمته

مراد از «رحمت» به قرینه «یرسل» و «مبشّرات» و «یذیق» باران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 12

12 - بازآفرینی انسان ها در قیامت، ناشی از رحمت خداوند است.

إلى ءاثر رحمت الله كيف يحيى الأرض بعد موتها إن ذلك لمحي الموتى

ص: 267

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 6 - 8

8 - عزت و شکست ناپذیری خدا، آمیخته با رحمت او است .

العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 18

18 - غفران و آمرزندگی خداوند، آمیخته با مهربانی و شفقت او است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

«رحیماً» در صورتی که صفت برای «غفوراً» باشد، بیان کننده نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 4

4 - در صورت تصمیم خداوند به اعطای رحمت به کسی، هیچ قدرتی توان جلوگیری از آن را ندارد .

من ذا الذی يعصمکم من الله . . . أو أراد بکم رحمہ

برای این که «أراد بکم رحمہ» با «من ذا الذی يعصمکم من الله» قابل جمع گردد، باید کلامی در تقدیر باشد و آن می تواند چنین باشد: «من ذا الذی يصيبکم سوءاً إن أراد الله بکم رحمہ»؛ یعنی: «چه کسی می تواند به شما بدی برساند، اگر خداوند برای شما رحمت بخواهد؟».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 33

33 - آمرزندگی خداوند، همراه مهر و شفقت است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همواره، مشمول رحمت خداوند است.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ

با توجه به معنای «صلاه» که دعا است، دعای خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) طبق نظر مفسران بسیاری، رحمت فرستادن بر او است.

12 - «عن ابن أبي حمزة عن أبيه قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا» فقال: الصلاة من الله عز وجل رحمه و من الملائكة تزكیه و من الناس دعاء . . .»

علی بن ابوحمزه، از پدرش، روایت کرده که: از امام صادق (ع) از این سخن خداوند عزوجل «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ...» پرسیدم، فرمود: صلوات خداوند، همان رحمت و صلوات ملائکه به پاکی یاد کردن و صلوات مردم دعا است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آزار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پی دارنده محرومیت از رحمت خداوند است.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

«لعن» در لغت، به معنای «طرد و دور کردن از روی غضب و ناراحتی» است. لعن خدا در دنیا، به معنای بریده شدن از قبول رحمت الهی است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 17

17 - آمرزگاری خداوند ، با رحمت و شفقت همراه است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 13

13 - آمرزشگری خداوند با مهربانی و رحمت همراه است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 1

1 - گنجینه های رحمت پروردگار نزد احدی نیست .

أم عندهم خزائن رحمه ربّك

«خزانه» (مفرد «خزائن») به معنای گنجینه است. «أم» نیز منقطعه بوده و به معنای «بل» و متضمن معنای همزه استفهام (از نوع استفهام انکاری) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 7

7 - قدرت گسترده و اراده مطلق خداوند ، در رساندن سود و زیان و رحمت و نعمت به انسان ها

قل أفرءيتم . . . إن أرادني الله بضرّ هل هنّ كشفّت ضرّه أو أرادني برحمه هل هنّ م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 8

8 - رهایی انسان از گرفتاری ها و مصیبت ها ، در گرو مشیت خدا و بسته به لطف و رحمت او است .

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضِرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 11

11 - ربوبیت الهی ، مقتضی رحمت و علم گسترده به همه چیز است .

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 269

5- رهایی از ناراحتی های روز قیامت و بهره مندی از رحمت خداوند ، نشانه رستگاری و کامیابی است .

و من تق السیئات یومئذ فقد رحمته و ذلک هو الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 4

4- کتاب آسمانی موسی (تورات) ، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمہ

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «إماماً و رحمہ» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 8,9

8- قدرت خداوند ، همراه با غفران و رحمت است .

و اللّٰه قدير و اللّٰه غفور رحيم

9- بخشایش و رحمت الهی نسبت به خلق ، در اوج قدرت و توانمندی او بر مجازات گنه کاران و عنادورزان

و اللّٰه قدير و اللّٰه غفور رحيم

تقدم «قدیر» بر صفت «غفور رحیم»، می تواند اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 20

20- عزت و اقتدار خداوند ، توأم با رحمت و لطف او است .

و هو العزيز الغفور

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که «غفور» صفت برای عزیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 2

2- دین و تعالیم قرآن، رحمت الهی برای انسان ها

یدخل من یشاء فی رحمته

مفسران برای «رحمت» در این آیه، دو مصداق ذکر کرده اند: 1. دین و پیمودن راه خدا (به قرینه «من اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا»); 2. بهشت (به قرینه بخش آخر این آیه که عذاب دوزخ در آن مطرح شده است). گفتنی است، برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

266- رحمت خدا بر انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 270

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي و المهجرين و الانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

267- رحمت خدا بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي و المهجرين و الانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت ویژه قرار داده است.

268- رحمت خدا بر مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شمول رأفت و رحمت خاص الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجران و انصاری که آن حضرت را در لحظه های دشوار، همراهی کردند .

لقد تاب الله على النبي و المهجرين و الانصار

«توبه» به معنای رجوع و روی کردن است. روی کرد خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مهاجر و انصار - به قرینه ذیل آیه شریفه - کنایه از این است که خداوند آنان را به خاطر یاری رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظه های سخت و دشوار، مورد رأفت و رحمت

ویژه قرار داده است.

269- رحمت خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 111 - 4

4- جلوه و ظهور غفران و رحمت گسترده الهی در قیامت

ص: 271

إن ربك .. لغفور رحيم . يوم تأتي كل نفس تجدل عن نفسها

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «یوم» ظرف برای «لغفور رحیم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 2

2- رحمت خداوند ، تنها تکیه گاه و نقطه امید برای انسان در قیامت

یوم لا یغنی مولی عن مولی شیءا .. إلا من رحم الله

270- زمینه جلب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 14

14 - عفو ، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطاهای دیگران ، زمینه ساز جلب غفران و رحمت الهی است .

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإن الله غفور رحيم

271- زمینه رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 7

7 - استغفار ، زمینه ای برای جلب غفران و رحمت الهی

و استغفر الله إن الله كان غفورا رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 11

11 - آمرزش گناهان آدمی ، زمینه ساز شمول و جریان رحمت الهی بر وی

يجدالله غفورا رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تسلیم شدن در برابر خداوند و دوری از شرک، زمینه برخورداری از رحمت الهی است.

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم . . . من يصرف عنه يومئذ فقد رحمه

5 - گزینش خداوند یگانه به ولایت و سرپرستی، زمینه شمول رحمت الهی بر آدمی است.

قل أغیر الله أتخذ ولیا . . . من يصرف عنه يومئذ فقد رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 16

ص: 272

16 - دعا به درگاه خدا نقش مؤثر برای جلب رحمت او دارد .

و اکتب لنا .. فسأکتبها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 10،12،17

10 - اتفاق ، از عوامل تقرب به خدا و جلب دعای رسول (صلی الله علیه و آله) و رحمت و غفران الهی

و يتخذ ما يفتق قربت .. ألا إنها قربه لهم سيدخلهم ... غفور رحيم

12 - دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) مایه تقرب انسان به خدا و زمینه ساز جلب رحمت و غفران الهی

و صلوات الرسول ألا إنها قربه .. غفور رحيم

با توجه به اینکه ضمیر «إنها» می تواند به «صلوات» بازگردد، برداشت فوق به دست می آید.

17 - اتفاق های خالصانه مؤمنان ، زمینه آمرزش لغزش های گذشته شان و شمول رحمت گسترده الهی بر ایشان

سيدخلهم الله في رحمته إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 2

2 - اعتراف به گناه و انتقاد از خویش ، وسیله جلبِ غفران و رحمت الهی و از ارکان توبه است .

و اءخرون اعترفوا .. عسى الله يتوب عليهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 13

13 - پایداری در طریق ایمان ، زمینه جلب رأفت و رحمت الهی

اتبعوه في ساعه العسره .. إنه بهم رءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 98 - 8

8- وساطت و شفاعت پیامبران در نزد خداوند ، مؤثر در آمرزش بندگان و جلب رحمت او بر ایشان

سوف أستغفر لکم ربی

برداشت فوق بر اساس دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 19

19- علم ، مقدمه هدایت و هدایت ، زمینه ساز جلب رحمت الهی و رحمت ، موجب بشارت و سرور مسلمانان حقیقی است .

و نزلنا علیک الکتب تبیناً لكلّ شیء و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ترتیب در آیه، ترتیب رتبی باشد؛ یعنی، هر یک از آنها مقدمه دیگری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 9

ص: 273

9- تلاش گران در راه ایمان و توحید و حفظ ارزش ها ، مشمول رحمت خاص خداوند ، خواهند شد .

و إذ اعتزلتموهم .. فأووا... ينشر لكم ربكم من رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 7

7- عبودیت و بندگی ویژه به درگاه خداوند ، زمینه برخورداری از رحمت خاص وی است .

عبداً من عبادنا آتینه رحمه من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 4

4- عبادت و بندگی به درگاه خدا وسیله جلب رحمت او است .

رحمت ربك عبده

«عبده» مفعول است برای «رحمت». تقدیم آن بر نام زکریا و توصیف آن حضرت به عبودیت، اشاره به نقش آن در جلب رحمت های خداوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 2

2- دعا و راز و نیاز پنهانی زکریا به درگاه خدا ، زمینه ساز برخورداری وی از رحمت خاص الهی بود .

رحمت ربك .. زکریا . إذ نادى ربه نداءً خفياً

«إذ نادى» ظرف برای «رحمت ربك» است. مفاد این ترکیب آن است که شمول رحمت خداوند بر زکریا، زمانی بوده که به مناجات پنهانی با خداوند پرداخته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 12

12- برشمردن لطف و عنایت های مکرر خداوند درگذشته عمر ، زمینه جلب رحمت و لطف الهی و از آداب دعا است .

قال رب . . . لم أكن بدعائك رب شقيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 50 - 2

2- هجرت از محیط شرک و استقامت در توحید ، زمینه ساز بهره مندی انسان از رحمت و عنایت های ویژه خداوند

فلَمَّا أَعْتَرَلَهُمْ . . . وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 75 - 3

3- صالح و شایسته بودن حضرت لوط (ع) ، موجب بهره مندی او از رحمت ویژه خداوند

وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده به خاطر این است که جمله «إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ» تعلیل برای جمله «وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا» است.

ص: 274

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 6

6- ربوبیت خداوند ، مقتضی رحمت بی کران و یاری بخشی بندگان است .

وَرَبَّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 10

10 - ایمان مؤمنان ، زمینه ساز برخورداری آنان از رحمت خداوندی است .

وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا

قرار دادن اسم ظاهر «المؤمنین» به جای ضمیر، می تواند به نکته بالا اشعار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 4

4 - ایمان به خداوند ، مایه جلب لطف و رحمت او

وَنَجِّينَهُ وَأَهْلَهُ . . . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 111 - 4

4 - ایمان به خدا ، مایه جلب لطف و رحمت او

فَبَشِّرْهُ بِغُلْمٍ هَلِيمٍ . . . كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 132 - 4

4 - ایمان به خدا ، موجب لطف و رحمت او

و تَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ . . . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 7

7 - نیایش خالصانه به درگاه خدا، عامل جلب رحمت او و بر طرف کننده گرفتاری ها است .

و إذا مسَّ الإنسانُ ضرراً دعا ربّه منيباً إليه ثمّ إذا خوّله نعمه منه

«تخویل» (مصدر «خول») به معنای اعطا و بخشش است و مقصود از جمله «إذا خوّله نعمه منه»، رفع گرفتاری و اعطای نعمت آسودگی است که پس از دعا و نیایش بندگان به درگاه الهی تحقق می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 11

11 - شمول لطف و رحمت الهی، نسبت به گنه کاران، در صورت اقدام عملی آنان به جبران گناهان

ص: 275

قل للمخلفين من الأعراب . . . فإن تطيعوا يؤتكم الله أجرًا حسنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 25

25- برخورداری جامعه از رحمت الهی ، در پرتو وجود مؤمنان راستین

لو تزیلوا لعذبنا الذین کفروا منهم عذابًا ألیماً

خداوند، به سبب وجود مؤمنانی ناشناخته میان مکیان، رحمت صلح را نصیب آنان گردانید و عذاب جنگ را از آنان دور داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 14، 12، 11

11 - رعایت تقوای الهی ، هموار کننده راه بهره مندی از رحمت خداوند

و اتقوا الله لعلکم ترحمون

12 - برخورداری از رحمت خدا ، در پرتو خدمت و رحمت انسان به بندگان مؤمن او *

فأصلحوا . . . و اتقوا الله لعلکم ترحمون

از ارتباط «فأصلحوا..» با «لعلکم ترحمون» می توان این تأثیر متقابل را استفاده کرد؛ یعنی، رحمت بر مؤمنان و تلاش برای رفع اختلافات آنان، موجب جلب رحمت الهی نسبت به انسان است.

14 - حاکمیت رحمت الهی بر جامعه ، منوط به خیر خواهی آحاد مردم نسبت به یکدیگر *

إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بین أخویکم و اتقوا الله لعلکم ترحمون

خطاب «لعلکم ترحمون» عام است و به حاکمیت رحمت الهی بر عموم جامعه نظر دارد و صدر آیه، حرکت اصلاح آفرین افراد جامعه را شرط این رحمت فراگیر قلمداد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 3، 2

2 - توجه تقوایبندگان به خدا و مسؤولیت های خود ، زمینه ساز جلب رحمت الهی

إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ . فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا

3 - بهره مندی از لطف و رحمت خداوند ، منوط به شایستگی اعمال خود انسان

إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ . فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا

از ارتباط «فمنّ الله..» با «کنّا قبل...»، استفاده می شود که عمل خود انسان زمینه ساز بهره‌وری او از رحمت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 9 - 4

4 - اهمیت عدالت اقتصادی ، در قوام جامعه و برخورداری از رحمت الهی *

الرحمن . . . و أقيموا الوزن بالقسط ولا تخسروا الميزان

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه قانون مندی نظام جهان و نیز رحمانیت خداوند بود - بیانگر مطلب بالا باشد؛ یعنی، اگر قانون مندی شرط قوام هستی است و در پرتو این قوانین، رحمت الهی شامل بشر شده، رعایت قوانین اقتصادی نیز شرط استواری جامعه است و آنان در پرتو همین اصل از رحمت عام الهی (شکوفایی اقتصادی و رابطه صحیح اجتماعی) برخوردار خواهند شد.

ص: 276

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 8 - 9

9- برخوردار شدن از فضل و رحمت الهی ، انگیزه مهاجران مسلمان

للفقراء المهجرین .. یتغون فضلاً من اللّٰه و رضوناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 26

26 - روی آوردن به ایمان ، زمینه ساز آمرزش و رحمت الهی ، حتی نسبت به گناهان بزرگ

علی أن لا یشرکن. .. و استغفر لهنّ اللّٰه إنّ اللّٰه غفور رحیم

از صدر آیه شریفه استفاده می شود که چه بسا، برخی از روی آوردن گناهان به ایمان، در گذشته کفرآلود خویش مرتکب گناهان بزرگی شده بودند. از ذیل آن (إنّ اللّٰه غفور رحیم) نیز استفاده می شود که، آنان هم مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 9

9 - نقش اراده و خواست انسان ، در بهره مندی از رحمت خداوند و یا گرفتار شدن به عذاب الهی

یدخل من یشاء فی رحمته و الظلمین أعدّ لهم عذاباً ألیماً

از جمله «فمن شاء اتّخذ إلی ربّه سیلاً» و عبارت «یدخل من یشاء. ..» استفاده می شود که بشر، دارای نوعی اراده و مشیت است. بر این اساس می توان گفت: همین امر در بهره مندی او از رحمت خداوند و یا گرفتار شدنش به عذاب الهی، تأثیر خواهد گذاشت.

272- زمینه سازی رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 10

10- ضرورت هوشیاری در برابر تمایلات نفسانی و لزوم فراهم آوردن زمینه های جلب رحمت الهی برای مصون ماندن از خطرات آن

إن النفس لأماره بالسوء إلا ما رحم ربی

273- سوزنش یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 3

3- یأس از لطف و رحمت خداوند ، نکوهیده و ناپسند است .

فلاتکن من القنطین

ص: 277

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 6

6- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، از گناهان بزرگ و امری بس نکوهیده

و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

اینکه خداوند یأس از رحمت خویش را عمل گمراهان قرار داد و مأیوسان را برابر گمراهان شمرده است، بیانگر بزرگی این عمل است.

274- سوء استفاده از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 6

6 - سوء استفاده کافران ، از لطف و رحمت الهی در برطرف کردن گرفتاری های ایشان

و لو رحمناهم ... للّجّوا فی طغینهم یعمهون

275- شرایط رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 15

15- آمرزیده شدن گناهان و خطا های آدمی ، شرط شمول رحمت خدا بر ایشان است .

إن ربی غفور رحیم

برداشت فوق، از تقدم «غفور» بر «رحیم» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 1

1 - بهره مندی از رحمت خداوند ، منوط به مشیت و خواست او است .

یدخل من یشاء فی رحمته

276- شرایط نزول رحمت خدا

10 - نزول رحمت خاص الهی بر بندگان ، مسبوق به وجود زمینه ها و شایستگیهای در آنان است .

والله يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم

هدف از توصیف خداوند به دارنده فضل و بخشش بی کران، پس از «والله يختص برحمته من يشاء»، بیان این حقیقت است

که: اگر خداوند رحمت ویژه خود را به همگان عطا نمی کند و به فرد و یا گروهی اختصاص می دهد، نه از جهت کمبود رحمت است؛ بلکه وجود زمینه در انسانها، دخیل در جلب رحمت ویژه الهی است.

277- شعیب (ع) و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 11

11- شعیب (ع) ، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه إن ربی رحیم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «إن ربی» گفته می شد «إن ربکم...». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانشند.

278- شگفتی یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 13، 9

9- دل خوش شدن به مظاهر مادی دنیا، به هنگام برخورداری از آنها، و مأیوس شدن از رحمت خدا، با از دست دادن امکانات، ناپسند و مذموم است.

وإذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها وإن تصبهم سيئة... إذا هم يقنطون

آیه، درصدد توبیخ و سرزنش چنین روحیه ای است و «إذا» که فجاییه است، می تواند مؤید این نکته باشد.

13 - ناامید شدن از رحمت خدا، به هنگام ابتلا به سختی ها، به رغم مشاهده رحمت او، امری غیر منتظره است.

وإذا أذقنا الناس رحمه... وإن تصبهم سيئة... إذا هم يقنطون

279- عظمت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 50 - 5

5- لطف و قهر الهی ، فوق همه لطف ها و قهرهاست .

تَبَّءْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ . وَأَنْ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ

از جمله های اسمی «أني أنا..» و «أن عذابي...» با آوردن حرف تأکید «أنّ» و ذکر ضمیر فصل و آوردن لام در خبر، بالاترین تأکید را دارد و حامل این نکته است که غفران و رحمت (لطف) خداوند و عذاب (قهر) او به گونه ای است که هیچ رادع و مانعی برای تحقق آنها وجود ندارد و نیز هر لطف و قهری که تصور شود، با لطف و قهر او قابل مقایسه نیست.

ص: 279

280- علم امیدواران به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 15

15 - شب زنده داران عابد و آخرت جوین امیدوار به رحمت الهی ، عالمان راستین و آگاهان به حقایق هستی اند .

أمن هوقنت ءاناء الیل . . . ویرجوا رحمه ربّه قل هل یتوی الذین یعلمون و الذین

برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است که «الذین یعلمون»، اشاره به کسانی داشته باشد که در صدر آیه شریفه از آنان سخن به میان آمده است.

281- عمومیت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 18

18 - امید پذیرش توبه و نزول رحمت الهی برای همگان ، حتی منافقان

رایت المنافقین یصدّون . . . فاستغفروا اللّٰه و استغفر لهم الرّسول لوجدوا اللّٰه توّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 16

16 - امکان شمول رحمت و مغفرت الهی حتی بر جوامع منحط و آلوده به خون انبیا

فریقاً یقتلون . . . فعموا و صموا ثم تاب اللّٰه علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 7

7 - تمامی انسان ها ، حتی مشرکان ناسپاس از رحمت خداوند ، برخوردارند .

إذا أذاقهم منه رحمه . . . لیکفروا بما ءاتینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هدف از نزول قرآن، دستیابی همگان به رحمت الهی است .

تنزیل من الرحمن الرحیم

از آن جا که نزول قرآن از رحمت الهی سرچشمه گرفته، به دست می آید که هدف از نزول، ایجاد زمینه برای دستیابی همگان به رحمت الهی می باشد.

282- عوامل امیدواری به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 7

ص: 280

7- هدایت و شناخت پروردگار، موجب امیدواری به رحمت او و زداینده هرگونه یأس و ناامیدی

و من یقنط من رحمه ربّه إلاّ الضالّون

حضرت ابراهیم(ع) یأس از رحمت پروردگار را معلول گمراهی و نشناختن پروردگار دانست. بنابراین هدایت و شناخت پروردگار، می تواند موجب امیدواری به رحمت خدا و عامل از بین رفتن یأس شود.

283- عوامل جلب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 3

3- بادها، دارای نقشی بس مهم در بهره مندی انسان ها از رحمت ها و مواهب الهی اند .

و من آیته أن یرسل الریاح . . . و لیدیقکم من رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 13

13 - عفو، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطا های همسران و فرزندان، عامل جلب غفران و رحمت خداوند است .

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإنّ الله غفور رحیم

284- عوامل رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 8

8- اطمینان اصحاب کهف به برخورداری از رحمت الهی در صورت هجرت کردن از حاکمیت شرک و جامعه مشرک

فأووا إلى الكهف ینشر لکم ربکم من رحمته

فعل «ینشر» در جواب امر قرار گرفته و جزا برای شرط مقدر است؛ یعنی «إن تأووا إلى الكهف ینشر..» و مفاد آن، حتمی بودن نشر رحمت الهی در صورت هجرت است.

285- عوامل محرومیت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کفر و عصیان ، در پی دارنده لعنت خدا و عامل دور شدن انسان از رحمت الهی

و أتبعنهم فی هذه الدنيا لعنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 9

ص: 281

9- ستم پیشگی، موجب پذیرفته نشدن عذر آدمی از گناه، محرومیت از رحمت خدا و جای گرفتن در سرای بد

یوم لا ینفع الظلمین معذرتهم و لهم اللعنه و لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 4

4- شرک، گناهی بس بزرگ و موجب محرومیت از رحمت الهی در قیامت

و لکن یدخل من یشاء فی رحمته والظلمون. .. أم اتّخذوا من دونه أولیاء

از آیه قبل استفاده می شود که ظالمان از رحمت الهی به دوراند (یدخل من یشاء فی رحمته و الظالمون ما لهم. ..) و از آن جا که شرک مصداق بارز ظلم به شمار می آید، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 8

8- جرم پیشگی و استمرار ارتکاب گناه، عامل محرومیت از رحمت الهی در قیامت

و کنتم قومًا مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 1,6

1- مرگ کافران مخالف راه خدا در حال کفر، مایه محرومیت ابدی از عفو و رحمت الهی

إِنَّ الذّین کفروا و .. فلن ینظر الله لهم

مرگ کافران مخالف راه خدا در حال کفر، مایه محرومیت ابدی از عفو و رحمت الهی

6- نقش اعمال خود انسان، در محرومیت او از رحمت و غفران بی کران الهی

إِنَّ الذّین کفروا و صدّوا .. فلن ینظر الله لهم

«فا» در «فلن ینظر الله» می رساند که عدم غفران، نتیجه فعل خود کافران است (کفروا و صدّوا)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - تفرقه و اختلاف در جامعه اسلامی به بی تفاوتی در قبال آن ، مایه محرومیت از رحمت الهی

فأصلحوا بين أخويكم واتقوا الله لعلكم ترحمون

فرمان «اتقوا الله» هم نظر به کسانی دارد که با یکدیگر اختلاف دارند و هم کسانی که موظف به رفع اختلاف اند. از این نکته، استفاده می شود که اگر مسلمانان به وظیفه خود عمل نکنند و به اختلاف ها پایان ندهند، نباید دل به رحمت الهی ببندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 7

7 - ظلم ، موجب محرومیت از رحمت خداوند و گرفتار آمدن به عذاب دردناک الهی است .

يدخل من يشاء في رحمته و الظلمين أعدّ لهم عذاباً أليماً

ص: 282

286- فرجام محرومان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 16 - 4

4- کسانی که در قیامت از رحمت خداوند و درک ربوبیت او محروم باشند ، سرنوشتی جز دوزخ نخواهند داشت .

عن ربهم یومئذ لمحجوبون . ثم إتهم لصالوا الجحیم

287- قانونمندی رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 10

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او ، براساس علم و حکمت او است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا . یدخل من یشاء فی رحمته و الظلمین أعدّ لهم عذاباً أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یدخل من یشاء..»، خبر برای «إِنَّ» در «إِنَّ اللَّهَ» و جمله «كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

288- قوم نوح و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 13

13 - دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت های ویژه خداوند ، از اهداف بعثت آن حضرت بود .

جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم .. لعلکم ترحمون

289- کفر یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 2

2 - مایوس بودن از رحمت خدا ، روحیه ای ناپسند و کافرانه است .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا .. يَسْأَلُونَكَ عَنِ الرَّحْمَةِ

290- گناهکاران و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 10

ص: 283

10 - گنهکاران نباید از شمول فضل و رحمت خداوند ، ناامید باشند .

ثم تولیتم .. فلولا فضل الله علیکم ورحمته

291- لذت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 4

4 - فلسفه و زش باد های نویدبخش باران ، قبل از نزول آن ، احساس لذت بیشتر از رحمت الهی است .

أن یرسل الریاح مبشّرات و لیذیقکم من رحمته

«بشر» ریشه «مبشّرات» است و به خبری گفته می شود که خوشحالی آور است و چهره شنونده، با آن، باز و شکفته می شود. در ضمن، «مبشّرات» در مقام تعلیل برای فعل «یرسل» و «لیذیقکم» عطف بر «مبشّرات» است.

292- مأیوسان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 3, 1

1 - کافران به آیات الهی و لقاءالله ، از رحمت خداوند ، مأیوس اند .

و الذین کفروا بآیت الله و لقاءه أولئک یشوا من رحمتی

3 - کافران به قرآن ، مأیوس از رحمت خداوندند .

و الذین کفروا بآیت الله .. أولئک یشوا من رحمتی

293- محرومان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 6

6 - ظالمان از رحمت خداوند دور هستند .

أن لعنه الله علی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 3

3 - کافران ، محروم از رحمت خداوند و رستگاری در قیامت

فیدخلهم ربهم فی رحمته .. وأما الذین کفروا أفلم تکن ءایتی تتلی علیکم

از تقابل وضع کافران با مؤمنان در این آیه و آیه پیشین، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 284

1 - منکران معاد ، محروم از رحمت حق و وانهاده به خویش در اوج گرفتاری های قیامت

وقیل الیوم ننسیکم

نسیان در آیه شریفه، کنایه از روی گردانی خداوند از کافران و وانهادن آنان به حال خودشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 3

3 - کافران دوزخی ، مورد نفرین خدا و محروم از رحمت و لطف او هستند .

فسحًا لأصحاب السعیر

«سحق» به معنای «بُعد» است و در این آیه، به جای لعن و نفرین به کار رفته است و مراد از آن، دوری از رحمت و لطف الهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 33

33 - برده داران و ادار کننده کنیزان خویش به فحشا و فساد جنسی ، محروم از آمرزش و رحمت خدا هستند .

و من یکرههّنّ فإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

در آیه یاد شده متعلق «غفور» و «رحیم» ذکر نشده است. با توجه به این که بعید است خداوند به برده داران، به خاطر گناه اکراهشان و نیز مورد هشدار قرار گرفتن آنان وعده غفران و رحمت بدهد، به نظر می رسد مقصود کنیزانی خواهد بود که مجبور به فحشا شده اند. بر این اساس اختصاص یافتن این وعده به کنیزان، حاکی از محرومیت برده داران از این موهبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 23 - 4

4 - کافران به آیات خدا و معاد ، حظّی از رحمت خداوند ، نخواهند داشت .

و الذین کفروا بآیت اللّٰه و لقائه أولئک ینسوا من رحمتی

«ینسوا من رحمتی» می تواند جمله خبری باشد و می تواند کنایه از قضای الهی مبنی بر مشمول رحمت قرار نگرفتن افراد یاد شده باشد. برداشت بالا بنابر احتمال دوم است.

7 - ستمگران ، گروهی مطرود و محروم از رحمت خداوند در قیامت

و لهم اللعنه

10 - پذیرفته نشدن عذر ستمگران ، دوری آنان از رحمت خداوند و جای گرفتن در سرایی بد ، مظهر نصرت الهی به پیامبران و مؤمنان در قیامت

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. يَوْمَ يَقُومُ ٱلْأَشْهَادُ . يَوْمَ لَا يَنْفَعُ ٱلظَّالِمِينَ مَعْذِر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر چگونگی نصرت الهی در قیامت از رسولان و مؤمنان است که در آیه پیش (یوم يقوم الأشهد) به آن اشاره شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 35 - 6

6 - کافران معاند و لجوج ، محروم از عفو و رحمت الهی

و یعف عن کثیر . و یعلم الذین یجدلون فی ءایتنا ما لهم من محیص

این که پس از مسأله عفو گناهان، این نکته مطرح شده که کافران معاند راه فراری از عذاب ندارند؛ می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که آنان مورد عفو و مغفرت الهی قرار نمی گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 6

6 - ظالمان ، از رحمت الهی محروم اند .

و الظلمین أعدّ لهم عذاباً ألیماً

برداشت یاد شده، به قرینه مقابله «الظالمین. .» با «یدخل من یشاء فی رحمته» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 4 - 6

6 - کم فروشان ، از رحمت خداوند دور و محروم اند .

أولئک

اسم اشاره «أولئک»، برای مشارالیه بعید به کار می رود که در آیه شریفه، گویای دوری کم فروشان از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 15 - 5

5 - تکذیب کنندگان قیامت و منکران قرآن ، از ملاقات خداوند و دیدار رحمت او در قیامت محروم اند .

إنّهم عن ربّهم یومئذ لمحبوبون

محبوب بودن از خداوند، نمی تواند به معنای ندیدن با چشم باشد؛ زیرا این امر به کافران اختصاص ندارد. بنابراین مراد، رانده شدن از

درگاه الهی و محرومیت از دیدار جلوه های خداوند (از قبیل رحمت و ثواب الهی و یا نظایر آن) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 22

22 - ستمگران و متجاوزان، محروم از رحمت و مغفرت الهی

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فان ربک غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 12

12 - جامعه مجرم خود را از شمول رحمت خداوند محروم و سزاوار عذاب او می گرداند.

و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

«بأس» در لغت به معنای شدت است و در این آیه کنایه از عذاب است.

ص: 286

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 3

3 - گمراهان، در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود.

فاتبعوه و اتقوا لعلکم ترحمون. أن تقولوا إنما أنزل الکتب علی طائفین

294- محرومان رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 6,7

6 - منکران قیامت از زمره ستمکارانند و در قیامت از رحمت خدا محروم خواهند بود .

أن لعنه الله علی الظالمین. الذین ... و هم بالأخره کفرون

7 - اعراض کنندگان از راه خدا ، بازدارندگان مردم از پیوستن به آیین الهی و آنان که راه خدا را منحرف جلوه می دهند ، از رحمت الهی در قیامت بدور خواهند بود .

أن لعنه الله علی الظالمین. الذین یصدون عن سبیل الله و ییغونها عوجاً

295- محرومیت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 19

19 - کافران به معاد و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زیانکار، تباه کننده خویش و محروم از رحمت الهی

و لقد استهزیء برسلاً .. کتب علی نفسه الرحمه ... الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

با توجه به اینکه رحمت الهی فراگیر است، ممکن است زیان کافران به جهت محروم ساختن خود از دریافت رحمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 1,11

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر و خودبرتربینی معارف الهی را نپذیرند، از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا محرومند.

ان الذين كذبوا بآيتنا و استكبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء

چنانچه جمله «لا تفتح . . .» بیان محرومیتی باشد که در دنیا دامنگیر تکذیب کنندگان می شود، گشوده نشدن درهای آسمان برای آنان، کنایه از شامل نشدن رحمت‌های خاص الهی بر آنان است.

11 - محرومیت ابدی از رحمت، سنت خداوند در کیفر مجرمان

و كذلك نجزي المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 27 - 9، 7

ص: 287

7 - پیروی از آراء و اندیشه های هواپرستان ، مایه دوری از رحمت الهی

و الله يريد ان يتوب عليكم و يريد الذين يتبعون الشهوات ان تميلوا ميلاً عظيماً

از تقابل اراده الهی به رحمت با اراده هواپرستان به انحراف، استفاده می شود که پیروی از هواپرستان عامل دوری از رحمت خداوند است.

9 - هواپرستی و شهوترانی ، مایه دوری از رحمت الهی

و الله يريد ان يتوب عليكم و يريد الذين يتبعون الشهوات ان تميلوا ميلاً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 24

24 - قتل خطائی ، موجب دوری قاتل از رحمت خدا خواهد شد .

و ما كان لمؤمن ان يقتل مؤمناً الا خطأ . . . توبه من الله

توبه به معنای بازگشت است و توبه خدا بر بنده به معنای بازگشت رحمت و لطف خداوند به بنده خویش است. بنابراین معلوم می شود در قتل خطائی نیز خداوند آدمی را از رحمت و لطف خویش دور می سازد تا اینکه کفاره آن را بپردازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 17

17 - دوری شیطان از رحمت الهی ، زمینه اغواگری و ترویج خرافه پرستی و فساد از ناحیه او

لعنه الله و قال . . . لاضلنهم و لامنينهم و لامرنهم فليبتكن اذان الانعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 3,5

3 - خداوند ، پیمان شکنان بنی اسرائیل را از رحمت خویش دور ساخت و دل های آنان را از پذیرش حق بازداشت .

فيما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسية

5 - لعن الهی (دوری از رحمت خداوند) و قساوت دل ، کیفر شکستن پیمان الهی

فيما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 7

7 - گناه ، موجب دوری از رحمت خداوند

فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ

توبه خداوند بر بندگان به معنای بازگشت رحمت او به آنان است. بنابراین گناهکار قبل از توبه از رحمت خداوند به دور بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 7,8,9

7 - یهود ، مردمی به دور از رحمت خداوند و مورد لعنت او

ولعنوا

ص: 288

«لعنت» به معنای دوری از رحمت است.

8 - سخن ناروای یهود درباره خداوند (نافذ نبودن قدرت او) موجب دوری آنان از رحمت الهی

و لعنوا بما قالوا

9 - ناتوان پنداشتن خداوند بر تدبیر جهان ، موجب گرفتار شدن به لعنت و دور ماندن از رحمت وی

و قالت الیهود یدالله مغلوله .. و لعنوا بما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 1,5

1 - کافران بنی اسرائیل با نفرین داود (ع) و عیسی (ع) به لعنت و دوری از رحمت خداوند گرفتار شدند .

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی

فاعل محذوف از «لعن» داود(ع) و عیسی(ع) می باشد. بنابراین جمله «لعن ... علی لسان داود و عیسی» به این معناست که کافران بنی اسرائیل مورد لعنت داود(ع) و عیسی(ع) قرار گرفتند گفتنی است، آنگاه که لعنت بر زبان انسان جاری شود به معنای درخواست انقطاع از رحمت الهی از لعنت شونده است.

5 - کافران مستحق لعن و نفرین و دوری از رحمت خداوند

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 45 - 7

7 - اعراض کنندگان از راه خدا ، بازدارندگان مردم از پیوستن به آیین الهی و آنان که راه خدا را منحرف جلوه می دهند ، از رحمت الهی در قیامت بدور خواهند بود .

أَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى الظالمين. الذين يصدون عن سبيل الله و يبغونها عوجاً

296- مراتب رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 9

9 - اسلام و ایمان، نعمت و رحمتی بزرگ از جانب خداوند.

أَهْوَاءَ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا

«مَنْ» در لغت به معنای «أنعم» آمده است. «مَنْ عَلَيْهِ مَنْأً ... أَنْعَمَ». (قاموس اللغه). اگر چه این جمله نقل گفتار مشرکان است، ولی مطلبی است که قرآن آن را نقل کرده و آن را رد نکرده است. بنابراین اسلام و ایمان نعمتی ویژه و برجسته است که خداوند به مؤمنان عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 10

10 - خداوند دارای رحمتی عام و فراگیر همه موجودات و دارای رحمتی خاص و فراگیر گروهی از انسانها

و رحمتی وسعت کل شیء فسأکتبها للذین یتقون

ص: 289

خداوند از یک سو رحمت خویش را با جمله «وسعت کل شیء» فراگیر همه موجودات معرفی کرده و از سویی دیگر با جمله «سأکتبها» آن را مخصوص گروهی از انسانها دانسته است. از مقایسه بین این دو معنا می توان استفاده کرد که مراد از رحمت در «سأکتبها»، رحمتی خاص است. گفتنی است بر این مبنا ضمیر در «سأکتبها» به طریقه استخدام، به «رحمتی» برگردانده می شود.

297- مضمون رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 4،7

4 - خداوند توبه آدم (ع) را پذیرفت، گناهی را آمرزید و او را مشمول رحمت خویش قرار داد.

فتاب علیه إنه هو التواب الرحیم

7 - تلقین کلمات به آدم (ع) (تعلیم چگونه توبه کردن و به درگاه خدا نیاز بردن) جلوه ای از رحمت خداوند بر او بود.

فتلقى آدم من ربه کلمت .. إنه هو التواب الرحیم

در برداشت فوق، «الرحیم» در ارتباط با جمله «فتلقى ..» معنا شده است و مقتضای آن این است که: رحیمیت خداوند موجب شد که کلمات رابه آدم (ع) آموزش دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 1

1 - خداوند، مؤمنان متمسک به وی را از رحمت ویژه و فضل و هدایت خاص خویش، بهره مند خواهد کرد.

فاما الذین ءامنوا بالله و اعتصموا به .. و یهدیهم إلیه صراطاً مستقیماً

هدایت، فضل و رحمت خداوند، شامل همه بندگان می شود. بنابراین ذکر آنها به عنوان پاداش بیانگر رحمت، فضل و هدایت خاص است؛ گفتنی است در برداشت فوق ضمیر «به» به «الله» برگردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 7

7 - توبه و استغفار، شرط برخورداری از مغفرت خداوند و رحمت خاص او

افلا یتوبون .. و الله غفور رحیم

9 - مؤمنان با درک محضر و زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام آن حضرت و پیام و رحمت خداوند را دریافت خواهند نمود. *

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

آمدن نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، که مضمون جمله «إذا جاءك» است، ظاهراً اختصاصی به زمان حیات ظاهری آن حضرت ندارد و شامل پس از آن نیز می گردد. کلمه «زیارت» در برداشت فوق برای اشاره بدین نکته آورده شده است.

11 - پروردگار عالم بر خود واجب کرده که مؤمنان به آیاتش را مشمول رحمت خویش گرداند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

12 - ابلاغ سلام و رحمت خداوند به مؤمنان به آیات او، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جمله «فقل سلام عليكم» دارای دو احتمال است: یکی اینکه «به آنان سلام کن» و دوم اینکه «سلام خداوند را به آنان برسان». برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

14 - شمول رحمت خداوند بر مؤمنان به آیات، پرتویی از ربوبیت اوست.

يؤمنون بآيتنا .. كتب ربكم على نفسه الرحمة

26 - مؤمنی که از سر جهل گناه کند، در صورت توبه و اصلاح حتماً مشمول مغفرت و رحمت خداوند قرار خواهد گرفت.

كتب ربكم على نفسه الرحمة أنه من عمل منكم سوءاً بجهله ثم تاب من بعده وأصلح فأنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 6 - 4

4- بهره‌وری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از رحمت و ربوبیت الهی، بیش از همه خلق *

إنا أنزلناه .. رحمة من ربك

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اضافه «رب» به «ک» - که خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - از آن جهت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عالی‌ترین بهره‌را از قرآن و ربوبیت الهی برده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 5، 4، 1

1- جز برخورداران از رحمت الهی، همه انسان‌ها، در قیامت بی‌پناه و بی‌یاوراند.

ولا هم ينصرون . إلا من رحم الله

4- تنها برخورداران از رحمت الهی، بهره‌مند از شفاعت در قیامت

ولا هم ينصرون .. إلا من رحم الله

«إلا من رحم الله» می‌تواند استثنای از «ولا هم ينصرون» باشد.

5- مقام شفاعت و شفاعت گری ، تنها از آن برخورداران از رحمت الهی *

إِلَّا مِنْ رَحْمِ اللَّهِ

چنانچه «إِلَّا مِنْ رَحْمِ اللَّهِ» استثنای از «مولی» «لَا يَغْنِي مَوْلَى» باشد، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 5

5- تقوایبشگان ، برخوردار از رحمت الهی و شفاعت شفیعیان در قیامت

و لا هم ينصرون . . . إِلَّا مِنْ رَحْمِ اللَّهِ ... إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ

در آیات پیشین، محرومان و نیز برخورداران از شفاعت، نخست به اجمال یاد شده اند. سپس «إِنَّ شَجَرَتِ الزُّقُومِ...» به تفصیل در باره محرومان از شفاعت سخن گفته و «إِنَّ الْمُتَّقِينَ...» توضیحی در باره برخورداران از رحمت و شفاعت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 16

16- غفران و رحمت الهی ، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

ص: 291

أَمْ يَقُولُونَ افترية قل إن افتريته فلا تملكون لي من الله شيئاً .. و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر «هو الغفور الرحيم» در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 20

20- مصونیت مؤمنان مکه و بهره مندی آنان از رحمت الهی، از اهداف برقراری صلح حدیبیه

لیدخل الله فی رحمته من یشاء

از ارتباط جمله «لیدخل ...» با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود؛ زیرا «لیدخل ...» غایت برای جواب محذوف است؛ یعنی، ما بدین سبب اجازه جنگ ندادیم تا مؤمنان مکه آسیب نبینند و از رحمت الهی بهره مند گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 20, 19

19 - پاداش کامل اعمال مؤمنان، جلوه رحمت خاص الهی به اهل ایمان

لا یلتکم من أعملکم شیئاً إنَّ الله ... رحیم

20 - غفران و چشم پوشی از لغزش های اهل ایمان، جلوه رحمت خاص الهی به مؤمنان

إنَّ الله غفور رحیم

با توجه به این که واژه «رحیم» به معنای رحمت خاصه الهی در حق مؤمنان است؛ از ارتباط «غفور» و «رحیم» می توان به مطلب بالا ره برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 1 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره مند از غفران و رحمت خداوند

یا أيها النبی ... و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ره پویان راه خدا، بهره مند از رحمت او

فمن شاء اتخذ إلى ربه سبيلاً.. يدخل من يشاء في رحمته

10 - رحمت و لطف خداوند به مؤمنان و کیفر و عذاب ظالمان از سوی او، براساس علم و حکمت او است.

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا . يدخل من يشاء في رحمته و الظلمين أعدّ لهم عذاباً أ

برداشت یاد شده، بر این فرض مبتنی است که جمله «یدخل من یشاء..»، خبر برای «إِنَّ» در «إِنَّ اللَّهَ» و جمله «كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا»، معترضه و یا حال باشد. بر این اساس توصیف خداوند به علم و حکمت، اشاره به این دارد که کار خدا (رحمت یا عذاب)، مبتنی بر علم و حکمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 292

5 - خداوند ، دارای رحمتی گسترده بر انسان ها و تمام موجودات آسمان ها و زمین است .

رَبِّكَ . . . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ

«رحمان» صیغه مبالغه است و به قرینه «رَبِّكَ» و «رَبِّ السَّمَوَاتِ»، مراد گسترش رحمت الهی بر تمام مضمولان ربوبیت او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 165 - 12

12 - کسانی که در آزمونهای الهی موفق باشند، از مغفرت الهی برخوردار و از رحمت او بهره مند خواهند شد.

لِيَلْوَكُم فِي مَا آتَيْكُمْ . . . إِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 30 - 1,3,8,9

1 - مؤمنان نیک کردار ، مشمول رحمت پروردگار در قیامت

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبَّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

3 - شمول رحمت و حمایت خداوند ، نسبت به اهل ایمان و عمل صالح ، پس از حسابرسی آنان

كُلِّ أُمَّةٍ تَدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا . . . فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبَّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

8 - شمول رحمت حق در قیامت نسبت به مؤمنان صلاح پیشه ، نمودی از ربوبیت او

فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبَّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

به کار رفتن واژه «رَبِّ» و اضافه آن به «هم»، بیانگر مطلب یاد شده است.

9 - احاطه و فراگیری رحمت الهی ، نسبت به مؤمنان در قیامت

فَيُدْخِلُهُمْ رَبَّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ

تعبیر «یدخلهم» ..» می رساند که شمول رحمت حق نسبت به مؤمنان نیک کردار، محدودیتی ندارد و آنان داخل در رحمت او و مستغرق در آن می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 9

9- قرآن جلوه ای از رحمانیت و رحیمیت خداست .

بسم الله الرحمن الرحيم

از آنجا که غالباً گوینده در آغاز سخن به اهداف کلی برنامه خویش اشاره می کند، می توان گفت که از اهداف انتخاب دو صفت رحمانیت و رحیمیت خدا در آغاز قرآن، رساندن این حقیقت است که قرآن جلوه ای از رحمت الهی برای بشر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 4 - 3

ص: 293

3 - برپایی قیامت و قرار دادن روز جزا برای جهانیان ، جلوه ای از رحمت خداوند است .

الرحمن الرحيم. ملك يوم الدين

مطرح کردن مسأله قیامت پس از بیان رحمت الهی، اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 6،7

6 - پذیرش توبه گنهکاران از سوی خداوند ، پرتوی از رحمت اوست .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحيم

بیان رحیمیت خداوند را می توان در ارتباط با تواب بودن خداوند ملاحظه کرد؛ یعنی، توبه پذیری خداوند ریشه در رحیمیت او دارد و می توان آن را با تلقین کلمات به آدم(ع) لحاظ کرد. برداشت فوق بر اساس لحاظ اول است.

7 - تلقین کلمات به آدم(ع) (تعلیم چگونه توبه کردن و به درگاه خدا نیاز بردن) جلوه ای از رحمت خداوند بر او بود .

فتلقى آدم من ربه كلمت .. إنه هو التواب الرحيم

در برداشت فوق، «الرحيم» در ارتباط با جمله «فتلقى ..» معنا شده است و مقتضای آن این است که: رحیمیت خداوند موجب شد که کلمات رابه آدم(ع) آموزش دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 13

13 - توفیق برای تسلیم شدن در برابر خدا ، تبیین چگونه عبادت کردن او و پذیرش توبه ، پرتوهایی از رحمت الهی به بندگان است .

ربنا واجعلنا مسلمين .. و أرنا مناسكنا و تب علينا إنك أنت التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 10

10 - توبه پذیری خداوند ، جلوه ای از رحمت اوست .

فأولئك أتوب عليهم و أنا التواب الرحيم

6 - حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. الفلک تجری فی البحر بما ینفع الناس ... لأیت

کلمه «ما» در «بما ینفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجری...»؛ یعنی، آن کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای مردم سودبخش است ... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

7 - همه فعل و انفعالات هستی حتی اختراعات بشری ، از خداست و علامت توحید و رحمت گستری اوست .

إن فی .. الفلک التي تجری فی البحر بما ینفع الناس

قرآن کشتیها را - که ساخته دست بشر است - به عنوان آیتی بر توحید و رحمت خداوند مطرح کرده است تا به این حقیقت

اشاره کند که: همه چیز حتی مصنوعات بشری از خداوند سرچشمه گرفته اند. در صورتی که کلمه «الفلک» عطف بر «السموات» باشد، کلمه «خلق» به «الفلک» نیز اضافه می شود و معنای یاد شده وضوح بیشتری خواهد داشت.

10 - فرو فرستادن آب از آسمان و زنده کردن زمین به وسیله آن ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی . . ما أنزل اللّٰه من السماء من ماء فأحیا به الأرض ... لأیت

14 - وجود جنبندگان متنوع و مختلف در هر کجای زمین ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

و بث فیها من کل دابه . . لأیت

15 - وزش باد ها و چرخش آنها از سویی به سوی دیگر ، از نشانه های توحید و رحمت آفرینی خداوند است .

إن فی . . و تصریف الريح ... لأیت

«تصرف» به معنای برگرداندن از جهتی به جهت دیگر است.

16 - ابرهای باران زا ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی . . السحاب المسخر بین السماء و الأرض لأیت

«سحاب» جمع سحابه و به معنای ابرهای باران زا است. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 15، 11

11 - تجویز ارتکاب محرمات در حال اضطرار ، برخاسته از رحمت خداوند است .

فمن اضطر . . فلا إثم علیه إن اللّٰه غفور رحیم

15 - انعطاف پذیری احکام و تکالیف دین پرتوی از رحمت الهی است .

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا إثم علیه إن اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 20، 22

20 - تجویز عفو از قصاص و تبدیل آن به دیه ، حکمی است رحمت آفرین برای جامعه اسلامی

ذلك تخفيف من ربكم ورحمه

22 - انعطاف پذیری احکام الهی و تخفیف در تکالیف ، پرتوی از رحمت الهی است .

فمن عفی له من أخیه شیء .. ذلک تخفیف من ربکم ورحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 192 - 6,7

6 - فرمان خداوند ، مبنی بر ترک جنگ با کافرانی که دست از جنگ و فتنه برداشته اند ، پرتوی از مغفرت و رحمت اوست .

فإن انتهوا فإن الله غفور رحيم

7 - آمرزش گناهان کافران محارب ، پس از ایمان آوردن آنان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی است .

فإن انتهوا فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 15

15 - برپایی قیامت جلوه ای از رحمت الهی است.

ص: 295

کتب علی نفسه الرحمه لیجمعنکم الی یوم القیمه لا ریب فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 16

16 - آرامش و امنیت یافتن مؤمنان به آیات خداوند، پرتویی از رحمت اوست.

فقل سلم علیکم کتب ربکم علی نفسه الرحمه

جمله «کتب ربکم» به منزله تعلیل برای «سلام علیکم» می باشد. یعنی رحمت الهی عامل سلامت یافتن مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 4، 15

4 - مهلت الهی به تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و هلاک نساختن آنان جلوه رحمت گسترده پروردگار است.

فإن کذبوک فقل ربکم ذو رحمه وسعه

15 - عذاب اقوام مجرم نیز جلوه ای از رحمت خداوند است. *

فقل ربکم ذو رحمه وسعه و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

آمدن جمله «و لا یرد بأسه» پس از «ذو رحمه وسعه» چنین می نمایاند که عذاب اقوام مجرم نیز جلوه ای از رحمت وسعه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 4

4 - عفو و مغفرت خداوند جلوه ای از رحمت اوست .

لئن لم یرحمنا ربنا ویغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 69 - 11

11 - حکم الهی بر حلیت غنایم و فدیة ها ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خداوند است .

فکلوا .. إن الله غفور رحیم

299- ممانعت از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 2 - 1

1 - هیچ نیرویی ، توانایی جلوگیری از رحمت آفرینی خداوند به بندگانش را ندارد .

ما یفتح الله للناس من رحمه فلا ممسک لها

ص: 296

300- ممنوعیت یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 37 - 4

4- هیچ کس ، حتی مطرودین درگاه الهی و لعن شدگان ، نباید از رحمت خداوند مأیوس شوند ؛ بلکه باید خواسته های خویش را از او طلب کنند .

وإن عليك اللعنه إلى يوم الدين . قال ربّ فأنظرنی إلى يوم یبعثون . قال فإنک من ال

301- منشأ رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 17

17 - ذات خداوند فیضان رحمت را بر خود ایجاب کرده است.

کتب ربکم علی نفسه الرحمه

معنی واجب ساختن رحمت بر خود این است که چیزی ورای ذات، او را بدین کار نگماشته، بلکه اقتضای ذات چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 6

6- رأفت و رحمت خداوند بر بندگان ، برخاسته از ربوبیت اوست .

فإن ربکم لرءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 8

8 - برخورداری انسان از رحمت الهی ، منوط به مشیت خداوند است .

و لکن یدخل من یشاء فی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 6

6- قدرت مطلقه و رحمت گسترده، در انحصار خداوند است .

إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 5 - 11

11 - غفران و رحمت الهی، برخاسته از مقام الوهیت او

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ص: 297

302- منشأ وسعت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 8

8 - پرتوافکنی رحمت الهی بر خلق، متکی به آگاهی او از غیب و شهود *

علم الغیب و الشاهده هو الرحمن الرحیم

وصف «عالم الغیب . . .» قبل از «الرحمان الرحیم»، می تواند نظر به پشتوانه رحمت الهی داشته باشد؛ زیرا در صورت جهل، چه بسا به جای رحمت، نقیمت صورت گیرد.

303- موارد رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 15

15 - توبه انسان به درگاه الهی، محفوف به دو رحمت از سوی خداوند

ثم تاب علیهم لیتوبوا إن الله هو التواب

توبه خداوند بر خطاکاران، (لطف و رحمت خدا به آنان) زمینه آن شد که آنان به سوی خدا توبه کنند و سپس خداوند هم رحمت خویش را بر آنان نازل کرده و خطایشان را ببخشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 28 - 10

10- امکانات مادی، رحمت الهی است .

و إما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك

304- موانع رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 7

7 - تأثیر و نقش دعا و نفرین فرشتگان و انسان ها در دوری گنهکاران از رحمت الهی

أولئك عليهم لعنة الله والملائكة والناس أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 29

29 - تجاوز از احکام و قوانین الهی ، مانع بهره مندی از رحمت خداوند است .

ذلک تخفیف من ربکم و رحمہ فمن اعتدی بعد ذلک فله عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 25

ص: 298

25- گناه ، حجابی بین انسان و بهره گیری او از جلوه رحمت الهی

و لو انهم اذ ظلموا .. لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 3

3- کفر و شرک مانع راهیابی به عالم برتر برای کسب رحمت‌های ویژه الهی است.

ان الذين كذبوا بآياتنا و استكبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 17

17 - ظلم و ستم پیشگی ، انسان را از رحمت الهی و ورود به بهشت ، محروم می سازد .

فريق في الجنة و فريق في السعير .. و لكن يدخل من يشاء في رحمة و الظلمون ما

از مقابله دو گروه (فريق في الجنة و فريق في السعير) استفاده می شود که ستم پیشگان محروم از بهشت و رحمت الهی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 18

18- گناه ، مانع برخورداری انسان از رحمت گسترده خداوند *

و هو الغفور الرحيم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تقدم «الغفور» بر «الرحيم»، اشاره به این جهت داشته باشد که تا غفران الهی شامل انسان نشود؛

زمینه برای بهره‌وری وی از رحمت گسترده خداوند مهیا نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 5 - 10

10 - گناه ، مانع برخورداری انسان از رحمت گسترده حق *

و الله غفور رحيم

تقدم «غفور» بر «رحیم»، ممکن است از این جهت باشد که گناه، مانع برخورداری از رحمت حق است. از این رو بخشش آن گناهان، زمینه شمول رحمت گسترده حق نسبت به انسان می شود.

305- موجبات رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 8

8 - انجام کارها با نام خدا، مایه جلب رحمت اوست .

بسم الله الرحمن الرحيم

توصیه به انجام دادن کارها با نام خدا و تذکر به رحمانیت و رحیمیت او به عنوان حکمت این توصیه، گویای این است که نام خدا در کارها، موجب جلب رحمت الهی و در نتیجه به کمال رسیدن آن کارهاست.

ص: 299

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 16,21

16 - استغفار (طلب آمرزش گناه) ، موجب جلب رحمت الهی و پذیرش توبه و بخشش گناه

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

21 - نقش وساطت و شفاعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جلب رحمت الهی بر بندگان

و لو انهم اذ ظلموا . . . و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 96 - 4,5

4 - جهاد در راه خداوند ، موجب دستیابی به منزلتهایی والا و آمرزش گناهان و جلب رحمت خاص او

فصل الله المجاهدين على القاعدين . . . درجات منه و مغفره و رحمه

5 - بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی ، در گرو آمرزش گناهان اوست .

مغفره و رحمه

تقديم «مغفره» بر «رحمه»، دلالت بر این معنا دارد که تا مغفرت حاصل نشود، آن رحمت خاص شامل آدمی نمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 17

17 - آمرزش گناهان ، زمینه ساز برخوردار شدن از رحمت خاص خداوند *

و كان الله غفوراً رحيماً

تقديم «غفورا» بر «رحيما»، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 10

10 - توبه و استغفار ، افزون بر آمرزش گناهان ، موجب جلب رحمت الهی خواهد شد .

ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - نساء - 4 - 129 - 17، 15، 9

9 - صلح و سازش و رعایت تقوا در محیط خانواده بویژه با داشتن چند همسر ، موجب غفران و رحمت الهی

فلا تمیلوا کل المیل . . . و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ الله کان غفوراً رحیماً

15 - تلاش برای اصلاح بین مسلمانان و رعایت تقوا ، زمینه برخورداری از غفران و رحمت الهی

و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ الله کان غفوراً رحیماً

17 - جبران خطاهای گذشته و پرهیز از ارتکاب گناه ، موجب آمرزش و جلب رحمت الهی *

و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ الله کان غفوراً رحیماً

جمله «ان تصلحوا» می تواند اشاره به جبران و اصلاح گذشته ها و جمله «تتقوا» بیانگر رعایت تقوا و پرهیز از آن گناهان در آینده باشد.

ص: 300

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 152 - 7

7 - اعتقاد به خدا و تمامی پیامبران ، موجب جلب غفران و رحمت الهی است .

و الذين آمنوا بالله ورسوله .. و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 9،10

9 - قربانی کردن و عمل به احکام آن موجب بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

و الهدى و القلئد .. و إنّ الله غفور رحيم

10 - به جای آوری حج با ویژگی های سزاوار آن ، موجب بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس .. و إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 13

13 - ایمان به آیات خداوند موجب جلب رحمت او می شود.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا .. كتب ربكم على نفسه الرحمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 2

2 - دستیابی به رحمت‌های ویژه الهی در گرو راهیابی به عالمی برتر از عالم دنیاست.

لا تفتح لهم أبواب السماء

بنابراین که مراد از «لا تفتح ..» محرومیت کافران از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا باشد، کلمه «سما» اشاره به آن دارد که گنجینه آن رحمتها در جایگاهی فراتر از عالم ماده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هدف از نزول قرآن هدایت مردم و دستیابی به رحمت بیکران خداوند است .

و لقد جنّهم بكتب فصلنه علی علم هدی و رحمه

با توجه به اینکه همگان دعوت به ایمان شده اند و نیز اینکه آیه در مقام احتجاج علیه کافران است، معلوم می شود متعلّق «هدی» و «رحمه» کلمه ای همانند «للناس» می باشد. یعنی: جنّهم بكتب هدی للناس و رحمه لهم. قابل ذکر است که «هدی» و «رحمه» معفولّ له برای «جنّهم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - دعا و نیایش محسنان به درگاه خدا مایه به فعلیت رسیدن استعداد آنان برای دستیابی به رحمت خاص الهی است .

و ادعوه .. إن رحمت الله قریب من المحسنین

11 - پرهیز از فسادگری در زمین سیره و روش محسنان و زمینه ساز دستیابی به رحمت الهی است .

ولا تقسدا فی الأرض . . . إن رحمت الله قریب من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 135 - 4

4 - دعا به درگاه خداوند ، مؤثر در جلب رحمت او و رفع دشواری ها و بلاها

فلما كشفنا عنهم الرجز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

والذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 14

14 - برخوردار شدن از رحمت خاص الهی در گرو ایمان به تمامی آیات خداست .

فسأکتبها للذین یتقون . . . و الذین هم بایتنا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 204 - 2,5

2 - گوش فرادادن به قرآن و سکوت کردن به هنگام شنیدن آن ، زمینه ساز دستیابی به رحمت خداوند است .

فاستمعوا له و أنصتوا لعلکم ترحمون

5 - گوش سپاری کافران به آوای قرآن ، زمینه ساز دستیابی آنان به هدایت و رحمت الهی خواهد شد .

وإذا قرى القرآن فاستمعوا له وأنصتوا لعلکم ترحمون

چنانچه خطاب در آیه شامل کافران باشد، مصداق مورد نظر از رحمت در «ترحمون» هدایت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 45 - 6، 4، 3

3 - کافران صدر اسلام ، به بهره مند شدن از رحمت و لطف خدا در سایه پرهیز از گناهان فراخوانده شدند .

وإذا قیل لهم اتّقوا ما بین یدیکم و ما خلفکم لعلکم ترحمون

4 - پرهیز از گناه و توبه از خطاهای گذشته ، موجب جلب رحمت و لطف خداوند است .

وإذا قیل لهم اتّقوا ما بین یدیکم و ما خلفکم لعلکم ترحمون

6 - لزوم پرهیز از گناهان و توبه از خطاهای گذشته ، به منظور جلب رحمت و لطف خداوند

وإذا قیل لهم اتّقوا ما بین یدیکم و ما خلفکم لعلکم ترحمون

ص: 302

لزوم پرهیز از گناهان و توبه . . . از فعل امر «اتَّقُوا» به دست می آید.

306- ناپسندی یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 23 - 2

2 - مایوس بودن از رحمت خدا، روحیه ای ناپسند و کافرانه است .

و الذین کفروا . . . یسوا من رحمتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 9

9 - یأس و ناامیدی از رحمت خداوند، در عین وعده او به آمرزش تمامی گناهان بندگان، امری بی جا و نامعقول است .

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

جمله «إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا» به منزله تعلیل برای جمله «لا تَقْنَطُوا . . .» می باشد؛ یعنی، از رحمت خدا مایوس نشوید؛ چون او همه گناهان را می آمرزد. با این حساب یأس از رحمت خدا، امری بی جا و نامعقول است.

307- نشانه های رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 1

1 - رهایی آدمی از عذاب قیامت، نشانه برخورداری او از رحمت الهی است.

من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 17

17 - پذیرش توبه مشرکان، برخاسته از غفران و رحمت گسترده الهی است .

فإن تابوا . . . فخلوا سبیلهم إن الله غفور رحیم

7 - کثرت بهره‌وری‌های کافران، به مقتضای خُلق و خو و تلاش مادی آنان و طبق جریان طبیعی است و نه نشانه رحمت و لطف الهی به آنان *

فاستمعوا بخلقهم فاستمتعتم بخلقکم

با توجه به اینکه «خلاق»، می‌تواند به معنای دستاوردهای انسان به مقتضای خلق و خوی خویش باشد، این برداشت به دست می‌آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 16، 17

16 - پذیرش عذر مؤمنان برای معافیت از جهاد ، تبلور غفران و رحمت الهی

ليس على الضعفاء .. و الله غفور رحيم

17 - رفع تکلیف حرجی (مشقت بار) و نیز جعل قاعده احسان ، جلوه غفران و رحمت الهی برای بندگان

ما على المحسنين من سبيل و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 9

9 - پذیرفته شدن توبه گنهکاران معترف و نادم ، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

عسى الله أن يتوب عليهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 12

12 - توبه پذیری خداوند ، جلوه ای از رحمت گسترده اوست .

يقبل التوبه .. و أن الله هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 118 - 17

17 - فراهم آوردن زمینه توبه برای خطاکاران و پذیرش توبه آنان ، تبلور رحمت گسترده خداوند

ثم تاب عليهم ليتوبوا إن الله هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 1، 7

1 - رفاه و آسایش ، جلوه ای از رحمت خدا نسبت به مردم

و إذا أذقنا الناس رحمه من بعد ضراء مستهم

کلمه «رحمت» به قرینه «ضراء» (سختی) کنایه از رفاه و آسایش است.

7- ادیان آسمانی و پیامبران الهی، جلوه های رحمت خدا بر مردم

و إذا أذقنا الناس رحمه

«رحمه» در «و إذا أذقنا الناس رحمه» - به قرینه فراهی پیشین - می تواند کنایه از ادیان آسمانی باشد که توسط پیامبران برای نجات بشر از مشکلات و مصایب آورده شده اند. گفتنی است که جمله «إذا لهم مکر فی آیاتنا» نیز مؤید این برداشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 58 - 1

1 - قرآن، مظهر فضل خداوند و جلوه رحمت اوست .

يأيها الناس قد جاءكم موعظه من ربكم .. قل بفضل الله وبرحمته

ص: 304

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 107 - 9

9- تفضل خداوند بر بندگان موحد خود ، جلوه غفاریت و رحیمیت اوست .

فلا راد لفضله یصیب به من یشاء من عباده و هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 4

4- نعمت های خداوند ، جلوه هایی از رحمت او به مردم است .

و لئن أذقنا الإنسن منا رحمه

تعبیر کردن از نعمت به «رحمه» گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 6

6- نجات پیروان نوح از حادثه طوفان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی بود .

قال اركبوا فیها . . . إن ربی لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 6

6- نجات هود (ع) و پیروانش از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

نَجِّینَا هُودًا وَالَّذینَ ءَامَنُوا معه برحمه منا

«برحمه» متعلق به «نَجِّینَا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 7

7- نجات صالح (ع) و پیروانش از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

نَجِينًا صَالِحًا و الَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةِ مِنَّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 9

9- آمرزش گناه استغفارکنندگان و باریافتن سالکان به درگاه الهی ، پرتوی از رحمت ، مهربانی و محبت خداوند به بندگان است .

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 5

5- نجات شعیب (ع) و پیروان او از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

ص: 305

نجینا شعیباً والذین ءامنوا معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 10

10- اقتدار کامل و بدون منازع یوسف (ع) در مصر، پرتوی از رحمت خاص خداوند بر او بود.

كذلك مکّنّا لیوسف .. نصیب برحمتنا من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 57 - 4

4- پاداش های اخروی، نمودی از رحمت الهی است.

نصیب برحمتنا من نشاء .. و لأجر الآخره خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 12

12- مغفرت و آمرزش بندگان خطاکار، پرتوی از رحمت و مهربانی خداوند است.

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 13، 14

13- آمرزگاری خداوند، برخاسته و نمودی از رحمت اوست.

إنه هو الغفور الرحیم

14- پذیرش توبه بندگان جلوه ای از «غفور» و «رحیم» بودن خداوند است.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 8

8- قرآن و وحی نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرتوی از رحمت گسترده خداوند است .

و هم یکفرون بالرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 7 - 7

7- آفرینش دام ها ، در جهت منافع و بهره‌وری انسان ، نشانه ای از رأفت و رحمت خداست .

و الأنعـم خلقها لكم . . . و لكم فیها جمال . . . و تحمل أثقالكم . . . إن ربكم لرهوف ر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 47 - 7,8

7- تهدید توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جلوه رأفت و رحمت خداوند به مؤمنان است .

ص: 306

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم .. أو يأتيهم العذاب ... فإن ربكم

برداشت فوق، بر این اساس است که عبارت «فإن ربكم لرءوف رحيم» خطاب به مؤمنان باشد و ذکر آن پس از تهدیدهای گوناگون علیه توطئه گران، می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

8- به هلاکت رساندن تدریجی بدکاران و توطئه گران، جلوه ای از رحمت و رأفت خداوند است .

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم على تخوف فإن ربكم لرءوف رحيم

«فا» در «فإن ..» برای تعلیل است و ممکن است درصدد ذکر علت تدریجی بودن هلاکت بدکاران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 14

14- رفع حرمت از مضطر، جلوه بخشش و رحمت گسترده الهی است .

إنما حرم .. فمن اضطرّ .. فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 87 - 3

3- تثبیت وحی و بقای مفاهیم قرآنی، جلوه رحمت الهی بر بندگان

لئن شئنا لنذهبنّ .. إلا رحمة من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 17 - 7

7- ره یابی اصحاب كهف به پناهگاهی امن و وسیع، نمودی از رحمت و هدایت الهی برای آنان بود .

ينشر لكم ربكم من رحمته .. و هم في فجوه منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 9

9- علم لدنی حضرت خضر (ع)، نمودی از رحمت خاص الهی به او است .

ءاتينه رحمه من عندنا و علمنه من لدنا علمًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 82 - 13

13- حمايت خداوند از فرزندانِ يتيم پدری صالح و حفظ مال آنها ، جلوه ای از رحمت و ربوبيت او بوده است .

فأراد ربك .. . رحمه من ربك

«رحمه» مفعولٌ له برای فعل «أراد» است ؛ یعنی، اراده پروردگار به باقی ماندن گنج يتيمان، به خاطر رحمت او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 98 - 1,2

1- در بينش ذوالقرنين ، توانایی بر ساختن سدّ پولادين و نفوذناپذير ، جلوه ای از رحمت پروردگار بود .

قال هذا رحمه من ربّي

ص: 307

مشارالیه «هذا»، «سد ساخته شده به دست ذوالقرنین» است.

2- برخورداری انسان از قدرت و دانش و به کارگیری آن در جهت مصالح انسانی، نمودی از رحمت پروردگار است.

.. قال هذا رحمه من ربِّي

ذوالقرنین، سد - و به عبارت دیگر، تمام امکانات و دانشی که برای ساخته شدن آن به کار رفته بود - را رحمت پروردگار دانست این منطق، منطقی عام است و اختصاصی به سد و یا شخص ذوالقرنین ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 13، 12

12- حضرت عیسی (ع)، تبلور رحمتی بزرگ از جانب خداوند برای مردم

و لنجعله .. و رحمه منّا

به قرینه عطف «رحمه» بر «آیه للناس» مراد رحمت بر مردم است.

13- تولد عیسی (ع) بدون پدر و نشانه بودن او برای قدرت خداوند و رحمت الهی بودن او، از مقدرات خداوند و غیر قابل تغییر بود.

كذلك .. و لنجعله آیه للناس و رحمه منّا و كان أمراً مقضياً

جمله «كان أمراً مقضياً» ممکن است تنها در باره تولد عیسی (ع) باشد و ممکن است به هر سه موضوعی که در آیه ذکر شده است، مربوط باشد. «مقضياً» اسم مفعول از «قضاء» است؛ یعنی آنچه قطعی شده و فیصله یافته باشد. «أمر» در معانی «فرمان» و «حادثه» استعمال می شود. کلمه «مقضياً» قرینه بر اراده معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 50 - 6

6- نام نیک و بلندآوازی، مزیتی شایسته و پرتویی از رحمت الهی است.

و وهبنا لهم من رحمتنا و جعلنا لهم لسان صدق علیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 21

21- آیات الهی در قرآن و دیگر کتب آسمانی، جلوه رحمت واسعه او است.

إذا تتلى عليهم آيات الرحمن

استناد «آیات» به «رحمن» گویای برداشت یاد شده است. مضارع بودن «تتلی» دلالت دارد که وصف «النبین» و «من هدینا واجتبینا» در هر زمان، چنین اقتضایی دارد؛ بنابراین «آیات الرحمن» شامل قرآن نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 6

6- بهشت های عدن ، جلوه ای از رحمت بی کران الهی است .

جَنَّتْ عدن التي وعد الرحمن

کلمه «الرحمن» بیانگر نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 308

10 - مریم - 19 - 75 - 4

4- مهلت خداوند به کافران و گمراهان ، جلوه ای از رحمت گسترده او است .

فليمدد له الرحمن مدًّا

«رحمان»؛ یعنی، دارای رحمت گسترده و فراگیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 6

6- وفای خداوند به عهد های خویش ، جلوه ای از رحمانیت او است .

أم اتّخذ عند الرحمن عهدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 96 - 7

7- محبوبیت یافتن مؤمنان نیک کردار در دل ها ، جلوه ای از رحمت گسترده خداوند است .

إنّ الذين ءامنوا .. سيجعل لهم الرحمن وُدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 12،13

12- اجابت دعا و رفع گرفتاری ها ، جلوه ای از رحمت بی کران الهی است .

و أنت أرحم الرحمين . فاستجبنا له ... رحمه من عندنا

13- عطای الهی به انسان ، افزون تر از آن چه او آرزو کرده ، نمودی از رحمت خاص خداوند به وی است .

و أنت أرحم الرحمين . .. وءاتینه أهله و مثلهم معهم رحمه من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 1

1- رسالت پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) ، جلوه ای از رحمت و مهربانی خالص و محض الهی برای جهانیان است .

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ للعالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 7

7- انذار پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جلوه ای از رحمت گسترده الهی بر جهانیان

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ .. . فإن تولّوا فقلّ ءاذتکم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 75 - 2

2- رفاه و آسایش ، جلوه رحمت خداوند

ولو رحمناهم و کشفنا ما بهم من ضرّ

ص: 309

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 1

1- تحریم آکید بی عفتی و زنا ، ممانعت سخت از قذف های بی دلیل نسبت به زنان پاکدامن ، وضع کیفر های سنگین برای متخلفان (صد ضربه شلاق در زنا و هشتاد ضربه برای قذف) و تشریح « لعان » ، جلوه هایی از فضل و رحمت خدا نسبت به جامعه ایمانی است .

الزانیه و الزانی فاجلدوا.. والذین یرمون المحصنت... فاجلدوهم... و لولا فضل ال

یادآوری فضل و رحمت خدا در آیه شریفه - که در مقام امتنان است - پس از ذکر احکام مربوط به زناکاری و لعان، می تواند برای بیان جلوه های فضل و رحمت الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 2,5

2 - وضع کیفر سخت (عذاب دردناک) ، به منظور جلوگیری از آلوده شدن جامعه ایمانی به مفسد اخلاقی و فحشا ، جلوه ای از فضل و رحمت خداوند به امت اسلامی

إنّ الذین یحبّون أن تشیع الفحشه... لهم عذاب ألیم... و لولا فضل الله علیکم و

5 - وضع کیفر سخت برای اشاعه دهندگان فحشا و افشای چهره توطئه گران « افک » ، از جلوه های فضل و رحمت خدا بر مسلمانان صدر اسلام

و لولا فضل الله علیکم و رحمته

برداشت یاد شده، به خاطر این است که آیه شریفه، دهمین و آخرین آیه ای است که درباره ماجرای «افک» نازل گردید و قهراً ارتباط نزدیکی با این ماجرا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 14

14 - طهارت ، پاکی ، رشد و بالندگی اهل ایمان ، جلوه ای از فضل و رحمت الهی بر آنان

و لولا فضل الله علیکم و رحمته ما زکی منکم من أحد أبداً

«زکاء» در لغت به دو معنا آمده است: 1- نمو و رشد، 2- صلاح و پاکی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - باران ، جلوه رحمت الهی برای آدمیان

أرسل الريح بشرًا بين يدي رحمته وأنزلنا من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - آفرینش جهان هستی (آسمان ها ، زمین و . . .) جلوه ای از رحمانیت خداوند

الذی خلق السموت والأرض . . . الرحمن

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «الذی خلق» مبتدا و «الرحمان» خبر آن باشد؛ یعنی، آن کسی که جهان را آفرید، رحمان است و قهراً جهان، جلوه ای از رحمانیتش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 5

5 - ریزش باران بر گستره زمین ، از نمود های بارز رحمت الهی بر خلق

و من یرسل الریح بشرًا بین یدی رحمته

در این آیه واژه «رحمه» بدون قرینه لفظی در مورد باران به کار رفته است و این نشان می دهد که باران مادر رحمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 3,7

3 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن بر آن حضرت ، جلوه رحمت و مقتضای ربوبیت خداوند بر خلق

و لکن رحمه من ربّک

7 - انذار خلق از سوی پیامبران ، جلوه رحمت خدا بر آنان

و لکن رحمه من ربّک لتنذر قومًا ما أتیهم من نذیر من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 73 - 1

1 - نظام توالی شب و روز ، جلوه ای از رحمت خدا بر خلق است .

و من رحمته جعل لکم الیل و النهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 5

5 - نزول کتاب از سوی خدا برای مردم ، نمود رحمت الهی بر آنان است .

و ما کنت ترجوا أن یلقى إلیک الکتب إلاّ رحمه من ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 51 - 9

9- نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مظهر رحمت و ویژه خداوند است .

أنا أنزلنا عليك الكتب . . . إن في ذلك لرحمه

«ذالك» اشاره به نزول قرآن دارد و نكره بودن واژه «رحمت» (لرحمه) بر عظمت و خصوصیت آن دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 37 - 3

3- گشایش روزی، از مظاهر رحمت الهی بر آدمی است .

وإذا أذقنا الناس رحمه . . . أولم يروا أنّ الله ييسر الرزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 311

4- باد و باران، جلوه ای از رحمت خداوند برای انسان ها است .

یرسل الرياح . . . فتری الودق یخرج من خلله ... فانظر إلی ءاثر رحمت اللّٰه

5- رویش گیاهان و آباد شدن زمین، پرتویی از رحمت خداوند بر آدمیان است .

فانظر إلی ءاثر رحمت اللّٰه کیف یحی الأرض بعد موتها

مراد از «آثار»، می تواند هر چیزی باشد که بر اثر باران، به دست می آید که غالب آنها گیاهان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- اعطای پاداش مضاعف به همسران پیامبر در قبال عمل صالح شان، نمودی از رحمت خداوند است .

و من یقنت منکّنّ . . . نُؤتھا . . . و اُعتدنا لها رزقًا کریمًا

این که خداوند، به هنگام هشدار به همسران پیامبر در آیه پیش، برای عذاب، عذاب کننده ای را نیاورده و تنها فرمود: «بر خداوند، چنین امری آسان است» و در این آیه، با فعل های «نؤتھا» و «اُعتدنا» دخالت مستقیم خود را بیان کرده، می توان نکته بالا را به دست آورد لازم به ذکر است که التفات از غیبت (یضاعف لها العذاب و کان ذلک علی اللّٰه یسیراً) به خطاب («نؤتھا» و «اُعتدنا») می تواند مؤید نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قرآن، جلوه عزت و رحمت خداوند

و القرءان . . . تنزیل العزیز الرحیم

یادکرد دو صفت «عزت» و «رحمت» خداوند به هنگام نسبت دادن نزول قرآن به او، می تواند حاکی از برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مقام نبوت، موهبت خداوند و جلوه ای از رحمت او است .

أم عندهم خزائن رحمه ربك

مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، درصدد پاسخ گفتن به کافران معترض به انتخاب پیامبر اسلام برای رسالت است. از این رو مقصود از «رحمت» می تواند مقام نبوت و رسالت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 43 - 6,7

6 - بازگشت و ازدیاد خانواده ایوب (ع) ، تبلور رحمت خدا به ایشان

و وهبنا له أهله .. رحمه متّاً

7 - بازگشت خانواده (زن و فرزند) ، تبلور رحمت الهی برای مردان

و وهبنا له أهله .. رحمه متّاً

ص: 312

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 13

13 - تجلی رحمت خداوند در آموزش بندگان گنه کار

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 7

7 - نزول تدریجی قرآن ، جلوه ای از رحمت خداوندی

تنزیل من الرحمن الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 32 - 4

4 - نعمت های بی کران و توصیف ناپذیر بهشتی ، جلوه ای از غفران و رحمت گسترده الهی است .

نزلاً من غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 2

2 - نعمت ، وسعت و آسایش ، از مظاهر رحمت الهی است .

و لئن أذقته رحمه منّا من بعد ضراء مستته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 12

12 - وحی ، تجلی رحمت و غفران بی پایان الهی است .

كذلك يوحى . . . ألا إنّ الله هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- بهشت ، تجلی و نمود والای رحمت الهی است .

فريق في الجنة .. لكن يدخل من يشاء في رحمته

18 - ولایت و نصرت الهی ، جلوه ای از رحمت او است .

يدخل من يشاء في رحمته و الظلمون ما لهم من وليّ و لا نصير

از مقابله دو بخش از آیه شریفه (یدخل من یشاء فی رحمته) و «الظالمون..» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - اعطای روزی به خلق ، نمودی از لطف و رحمت و آگاهی خداوند به بندگان خویش

اللّٰه لطيف بعباده يرزق من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 20

20 - برخورداری ها و نعمت های بی پایان بهشت ، نشانگر فضل و رحمت خدا است و نه رفاه و خوشی محدود کافران در دنیا .

یرزق من یشاء . . . و من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها . . . لهم ما یشاءون . . . ذلک ه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 4

4 - باران های مفید و نافع ، جلوه ای از رحمت عام و گسترده الهی در عرصه هستی

ینزل الغیث . . . و ینشر رحمته

«غیث» به معنای باران مفید و سودمند آمده است (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 11

11 - تمامی امکانات دنیایی ، نمودی از رحمت الهی است .

و إنا إذا أذقنا الإنسان منا رحمه فرح بها

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که از ثروت و امکانات دنیوی، تعبیر به «رحمت» شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 32 - 15

15 - نبوت و رسالت ، تبلور رحمت الهی بر انسان ها

لولا نزل . . . أهم یقسمون رحمت ربک . . . و رحمت ربک خیر ممّا یجمعون

از آن جا که آیات پیشین در مورد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است، معلوم می شود که مراد از «رحمت ربک» نبوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 6 - 5، 3، 1

1- نزول قرآن ، جلوه ای از رحمت الهی و در جهت رشد ، تعالی و تکامل خلق

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ .. رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

«رحمه» مفعول لأجله و علت برای «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» است. وصف «رَبِّ» می رساند که آن نزول و این رحمت، در جهت ربوبیت خلق است.

3- فرستادن رسولان ، رحمتی از جانب خداوند بر خلق

إِنَّا كُنَّا مَرْسَلِينَ . رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

5- هشدار ها و انذار های خداوند بر خلق ، جلوه رحمت و ربوبیت او نسبت به آنان

إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ .. رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

با توجه به این که در آیات پیشین، پس از بیان نزول قرآن به وصف انذارگری حق تصریح شده است؛ عبارت «رحمه من ربك»، می تواند فلسفه و خاستگاه این انذارگری را تبیین کند.

ص: 314

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 9

9- وجود اصل شفاعت در قیامت ، نمود رحمت گسترده خداوند است .

یوم لا یغنی . . . إلا من رحم الله إنه هو العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 7

7 - بهشت ، تجلی رحمت الهی در قیامت

فیدخلهم ربهم فی رحمته

بنابراین که مراد از «رحمت» بهشت باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 7

7- وانهادن خلق به حال خویش و تبیین قوانین هدایت و راه یابی برای ایشان ، جلوه ای از رحمت عظیم الهی

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

از ارتباط «إماماً» با «رحمه» می توان مطلب یادشده را استفاده کرد؛ زیرا تنوین «رحمه»، بیانگر عظمت و اهمیت است و اطلاق «امام» بر کتابی که مجموعه قوانین است، از آن جهت است که با قوانین خویش راه سعادت را به خلق می نمایاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 25

25 - پذیرش توبه مؤمنان ، جلوه رحمت خاص الهی ، نسبت به ایشان *

إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

از ارتباط «تَوَّابٌ» با «رحیم»، مطلب بالا به دست می آید با توجه به این که گفته شده است: «رحیم» رحمت الهی در خصوص مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 20، 19

19 - پاداش کامل اعمال مؤمنان ، جلوه رحمت خاص الهی به اهل ایمان

لا یلتکم من أعملکم شیئاً إنَّ اللّٰهَ ... رحیم

20 - غفران و چشم پوشی از لغزش های اهل ایمان ، جلوه رحمت خاص الهی به مؤمنان

إنَّ اللّٰهَ غفور رحیم

با توجه به این که واژه «رحیم» به معنای رحمت خاصه الهی در حق مؤمنان است؛ از ارتباط «غفور» و «رحیم» می توان به مطلب بالا ره برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 8

ص: 315

8 - راهیابی متقین به بهشت ، جلوه ای از نیکی و رحمت گسترده خداوند

فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقِينَا عَذَابَ السَّمُومِ .. إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 2 - 2

2 - نزول قرآن و تعلیم آن به انسان ، تبلور رحمت گسترده خداوند به خلق

الرحمن . علّم القرآن

اسناد تعلیم به اسم «رحمان»، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 3 - 4

4 - ساختار وجودی انسان ، متناسب با نیاز های وی و نمودار رحمت آفریدگار

الرحمن ... خلق الإنسن

ارتباط خلقت انسان با رحمانیت خداوند، می تواند در این جهت باشد که کیفیت آفرینش انسان، خود به گونه ای است که رحمت الهی را نسبت به این موجود می نمایاند؛ چه این که هر بعدی از ابعاد وجودی او، کامل و متناسب با نیازهای وی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 5 - 2

2 - حرکت قانون مند خورشید و ماه ، نمودی از رحمت و نعمت الهی

الرحمن ... الشمس والقمر بحسبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 6 - 2

2 - نظام گیاهان با تنوع و قانون مداری خاص خویش ، نشانی از خداوند و رحمت او

والنجم و الشجر يسجدان

برداشت یاد شده با توجه به نکات زیر به دست می آید: الف) تعبیر «یسجدان» اشاره به انقیاد تکوینی و قانون مداری دارد؛ ب) آیات شریفه در مقام ارائه نمودهای آفرینش و رحمانیت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 7 - 2

2 - برافراشتگی آسمان ، جلوه دیگری از رحمت عام و گسترده خداوند

الرحمن . . . و السماء رفعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 11 - 5

5 - پوشش زیبای خوشه های خرما توسط غلاف ، جلوه ای از رحمت گسترده خداوند

الرحمن . . . فيها فكهه و النخل ذات الأکمام

ص: 316

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 16

16 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن ، جلوه ای از رأفت و رحمت خداوند بر خلق

هو الذی ینزل . . . و إنَّ اللهَ بکم لرءوف رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 4,5

4 - زندگی پیروزمندانه مسلمانان ، جلوه رحمت خداوند بر آنان

إن أهلكنی الله و من معی أو رحمنا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که عبارت «أو رحمنا» در برابر «أهلكنی الله..» (هلاکت و شکست) قرار دارد.

5 - حیات مؤمنان ، جلوه رحمت خداوند

أو رحمنا

مطلب یاد شده، از تعبیر حیات مؤمنان به رحمت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 3

3 - بهشت ، مظهر رحمت الهی به انسان ها است .

یدخل من یشاء فی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 9

9 - رخصت یافتن از جانب خداوند برای سخن گفتن در قیامت ، نشانگر برخورداری از رحمت گسترده او است .

من أذن له الرحمن

نشانه های وسعت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 8

8 - نعمت های بهشت و پاداش تقوایندگان در آن ، جلوه رحمت گسترده خداوند است .

جزاء من ربك . . . الرحمن

308- نیاز به رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 4،2

ص: 317

2- آدمی، در هر مرتبه و با هر گونه عمل، برای رهایی از عذاب قیامت نیازمند رحمت خداوند است.

من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

«من» اسم موصول و از ادات عموم است، یعنی (هر کس) بنابراین مفاد صله آن «یصرف ..» عمومیت داشته و شامل همه مردم می شود.

4- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هم نیازمند رحمت الهی برای نجات از عذاب قیامت است.

قل إني أخاف .. من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

309- وسعت رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 21 - 2

2- رحمت خدا، در دنیا فراگیر همه انسانهاست .

وإذا أذقنا الناس رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 5 - 3

3- خداوند، دارای رحمت گسترده و فراگیر است .

الرحمن

«رحمان» بر مبالغه در رحمت دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 10 - 2

2- فضل و رحمت خداوند، شامل همه افراد امت اسلام

و لولا فضل الله عليكم و رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - رحمت خداوند نسبت به عذاب وی ، بسی وسیع و گسترده است .

عذاب الیم . . . جنّات النعیم

مفرد آورده شدن «عذاب» در آیه پیش و جمع آوردن «جنّات» در این آیه - که مظهر رحمت خداوند است - می توان اشعار به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 10

10 - رحمت و علم خداوند ، گسترده و فراگیر همه پدیده های عالم است .

ربّنا وسعت کلّ شیء رحمه و علماً

ص: 318

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 3

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی فراگیر) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

تنزیل من الرحمن الرحیم

«رحمان» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی و فراگیری رحمت خداوند است. «رحیم» که بر وزن فعیل است (این وزن غالباً حاکی از عدم انفکاک صفت از ذات می باشد) بیانگر پایان ناپذیری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 28 - 4

4 - باران های مفید و نافع ، جلوه ای از رحمت عام و گسترده الهی در عرصه هستی

ینزل الغیث . . . وینشر رحمته

«غیث» به معنای باران مفید و سودمند آمده است (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 12

12 - رحمت الهی ، عام و فراگیر نسبت به تمامی انسان ها است .

وإنا إذا أذقنا الإنسان منا رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 5

5 - اعتقاد به فرزند داشتن خداوند ، ناسازگار با رحمت مطلقه الهی است . *

بما ضرب للرحمن مثلاً

ذکر «رحمان» در آیه شریفه، می تواند بیانگر این نکته باشد که خداوندی که رحمتش عام و گسترده است، چگونه می تواند برای خویش فرزندان برگزیند و طبعاً عمده رحمت خویش را متوجه آنان سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 3,5

3 - توجه فرشتگان به رحمت گسترده الهی ، عامل عبادت همیشگی آنان به درگاه حق *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

ذکر «عباد الرحمان» به جای «عباد الله» و امثال آن، می تواند نشانگر این نکته باشد که ملائکه با توجه به رحمت گسترده خداوند، به عبادت او روی آورده اند.

5 - توجه به رحمت گسترده الهی ، زمینه ساز گرایش به عبودیت و بندگی او *

الملئکه الذین هم عبد الرحمن

با الغای خصوصیت از فرشتگان، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 319

9- وجود اصل شفاعت در قیامت ، نمود رحمت گسترده خداوند است .

یوم لا یغنی . . . إلا من رحم الله إنه هو العزیز الرحیم

10- اقتدار و عزت خداوند ، آمیخته با رحمت گسترده و جاودان او است .

هو العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 16

16- غفران و رحمت الهی ، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

أم یقولون افتریه قل إن افتریته فلا تملکون لی من الله شیئاً . . . و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر «هو الغفور الرحیم» در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 14 - 11، 12، 8

8 - سنت اصیل و ازلی خداوند ، غفران و رحمتی گسترده و فراگیر

و كان الله غفوراً رحیمًا

11 - حاکمیت یگانه خداوند بر هستی ، آمیخته با رحمت گسترده و ازلی او

و لله ملک السموت و الأرض . . . و كان الله غفوراً رحیمًا

از ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، مطلب بالا قابل برداشت است.

12 - غفران الهی ، از رحمت گسترده او نشأت یافته است ؛ نه نیاز و چشمداشت

و لله ملک . . . و كان الله غفوراً رحیمًا

برداشت یاد شده بنابر این نکته است که «رحیمًا» صفت «غفورًا» باشد؛ یعنی، خدا بخشاینده ای است که از سر رحمت می بخشاید؛ و نه

مانند آدمیان که اگر می بخشند، در مقابل چشمداشتی از خلق یا خالق دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 7

7- هر موجودی جز خدای یگانه، فاقد علم و رحمت گسترده و شایستگی برای پرستش

هو الله الذی لا إله إلا هو علم الغیب و الشهده هو الرحمن الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 5

5- خداوند، دارای رحمتی گسترده بر انسان ها و تمام موجودات آسمان ها و زمین است.

رَبِّكَ . . . رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ

«رحمان» صیغه مبالغه است و به قرینه «رَبِّكَ» و «رَبِّ السَّمَوَاتِ»، مراد گسترش رحمت الهی بر تمام مشمولان ربوبیت او است.

ص: 320

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 7

7 - خداوند ، دارای رحمت گسترده است .

الرحمن

310- ویژگیهای رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 21 - 2

2 - رحمت خدا ، در دنیا فراگیر همه انسانهاست .

و إذا أذقنا الناس رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 12

12 - رحمت الهی ، عام و فراگیر نسبت به تمامی انسان ها است .

و إنا إذا أذقنا الإنسان منا رحمه

311- یأس از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 8

8 - انسان ها نباید علی رغم ارتکاب گناهان بسیار و یا گرفتار شدن به ارتداد ، از پذیرش توبه خویش و مغفرت و رحمت الهی مأیوس باشند .

و الذین عملوا السيئات .. إن ربك من بعدها لغفور رحيم

کلمه «السيئات» جمع «سيئه» است و «ال» در آن مفید استغراق و شمول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - گنهکاران نباید از شمول فضل و رحمت خداوند، ناامید باشند .

ثم تولیتم ... فلولا فضل الله علیکم ورحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 2

2- آدمی، به هنگام از دست دادن امکانات و موهبت های دنیوی، از رحمت الهی مأیوس شده و تدبیر خداوند در هستی را منکر می شود

ص: 321

و لئن أذقنا الإنسن . . . إته لیئوس کفور

«کفور» می تواند از کفر - که به معنای انکار است - گرفته شده باشد. بر این اساس جمله «إنه ... کفور» اشاره به این دارد که: انسان در پی برخوردار شدن از نعمت و سلب آن نعمت از وی چنین می پندارد که تبدیلهای و تغییرها در هستی به دست خداوند نیست و از اختیار او بیرون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 6

6- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، از گناهان بزرگ و امری بس نکوهیده

و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

اینکه خداوند یأس از رحمت خویش را عمل گمراهان قرار داد و مأیوسان را برابر گمراهان شمرده است، بیانگر بزرگی این عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 36 - 9

9- دل خوش شدن به مظاهر مادی دنیا ، به هنگام برخورداری از آنها ، و مأیوس شدن از رحمت خدا ، با از دست دادن امکانات ، ناپسند و مذموم است .

و إذا أذقنا الناس رحمه فرحوا بها و إن تصبهم سیئه . . . إذا هم یقنطون

آیه، درصدد توییح و سرزنش چنین روحیه ای است و «إذا» که فجاییه است، می تواند مؤید این نکته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 5

5 - یأس از رحمت الهی و ثواب اخروی ، نشانه انسان های مورد غضب خداوند (یهودیان)

قوماً غضب الله علیهم قد یسوا من الآخره

شاید منظور از «یأس از آخرت» ایمان نداشتن به قیامت نباشد؛ بلکه مقصود یأس از رحمت الهی در آخرت است. چه این که یهود به عنوان مصداق «مغضوب علیهم» اصل قیامت را قبول داشتند؛ ولی در ویژگی های آن مردد بودند.

رحمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 7

7 - خداوند رحمان (دارای رحمت گسترده) ، پروردگار همه مردم است .

وإنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 4,10

4 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی گسترده) و رحیم (مهربان) است .

بسم الله الرحمن الرحيم

10 - عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق (ع) از معنای « بسم الله الرحمن الرحيم » سؤال کردم ، آن حضرت فرمود : « الباء بهاء الله و السین سناء الله و المیم مجد الله - و روی بعضهم ملک الله - والله إله کل شیء » [و] الرحمن لجميع العالم و الرحيم بالمؤمنين خاصه ;

«بای» بسم الله، نشانگر خوبی و حسن خداوند و «سین» اشاره به رفعت او و «میم» اشاره به مجد و عظمت اوست. و بعضی روایت کرده اند که: [میم] اشاره به ملک و سلطنت خداوند است و «الله» معبود همه چیز است [و] «رحمان» نظر به رحمت او در باره همه عالم و «رحیم» نظر به رحمت او فقط درباره مؤمنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 1

1 - خداوند رحمان (دارای رحمت گسترده) و رحیم (مهربان) است .

الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 3

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی گسترده) و رحیم (مهربان) است .

هو الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 10,6

6- امتی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سوی آنان مبعوث شد ، به خداوند رحمان کفر ورزیدند .

و هم يكفرون بالرحمن

10- تنها خداوند رحمان ، مدبر و مربي پیامبر (صلى الله عليه و آله)

قل هوربي لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 110 - 7

7- « الله » و « الرحمن » از اسمای حسناى خداوند و از بهترين نام ها و برترين اوصاف او

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن أيّما تدعوا فله الأسماء الحسنی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 18 - 6

6- رحمان ، از اسما و اوصاف خداوند است .

ص: 323

أعوذ بالرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 15

15 - «رحمان» از اسما و صفات خداوند است .

للرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 13

13 - «رحمان» از اوصاف خداوند است .

كان للرحمن عصياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 15

15 - «رحمان» از اوصاف خداوند است .

عذاب من الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 61 - 7

7- رحمان ، از اوصاف خداوند است .

وعد الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 69 - 3

3- رحمان (گسترده مهر) از اسما و صفات خداوند

أيهم أشدّ على الرحمن عتياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 5

5- «رحمان»، از اوصاف خداوند است .

فليمدد له الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 78 - 5

5- رحمان (گسترده مهر)، از اسما و صفات خداوند است .

عند الرحمن

ص: 324

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 85 - 8

8- « عن أبي عبد الله (ع) قال : سألت عليّ (ع) رسول الله (صلى الله عليه وآله) عن تفسير قوله « يوم نحشر المتقين إلى الرحمن وفداً » فقال : يا عليّ إن الوفد لا يكون إلا ركبانا . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: حضرت علی(ع) از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درباره تفسیر سخن خداوند «یوم نحشر المتّقین إلى الرحمن وفداً» سؤال کرد، آن حضرت فرمود: ای علی! همانا «وفد»، نیست مگر مرکب سواران».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 87 - 7

7- رحمان ، از نام های خداوند و اوصاف او است .

من اتّخذ عند الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 88 - 3

3- رحمان ، از اسما و صفات خداوند است .

وقالوا اتّخذ الرحمن ولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 91 - 3

3- «رحمان» از اسامی و اوصاف خداوند ، و شناخته شده برای مردم عصر بعثت

أن دعوا للرحمن ولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 92 - 5

5- رحمان ، از نام ها و اوصاف خداوند است .

و ما ینبغی للرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 6

6 - «رحمان» ، از نام ها و اوصاف خداوند است .

إلآءاتی الرحمن عبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 5 - 3

3 - خداوند ، دارای رحمت گسترده و فراگیر است .

الرحمن

«رحمان» بر مبالغه در رحمت دلالت دارد.

ص: 325

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 10

10 - رحمان ، از اوصاف و اسمای مهم و برجسته خداوند

و هم بذکر الرحمن هم کفرون

از این که خداوند در معرفی کافران مستحق عذاب، اینان را منکران رحمانیت خویش دانسته است، برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 26 - 4

4 - رحمان ، از اوصاف خداوند

الملک یومئذ الحقّ للرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 5

5 - رحمان ، از اوصاف و نام های خداوند

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 7

7 - رحمان ، از اوصاف خداوند

و عباد الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 2

2 - خداوند ، رحمان (گسترده مهر) است .

من الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 7

7 - خداوند ، رحمان (گسترده مهر) و رحیم (مهربان) است .

بسم الله الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 11 - 9

9 - « رحمان » از اوصاف خداوند است .

و خشی الرحمن

ص: 326

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 15 - 8

8 - رحمان ، از اوصاف خداوند است .

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 10

10 - رحمان ، از اوصاف خداوند

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 52 - 7

7 - رحمان ، از اوصاف و نام های خداوند

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 3

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی فراگیر) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

تنزیل من الرحمن الرحیم

«رحمان» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی و فراگیری رحمت خداوند است. «رحیم» که بر وزن فعیل است (این وزن غالباً حاکی از عدم انفکاک صفت از ذات می باشد) بیانگر پایان ناپذیری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 1 - 1

1 - خداوند ، رحمان (دارای رحمت گسترده و فراگیر) است .

صفت های «رحمان» و «رحیم» هر دو بیانگر رحمت الهی است. مفسران در پاسخ این سؤال که چرا در قرآن هر دو صفت در کنار هم آمده، نظریاتی ابراز داشته اند. از جمله آنها این است که خداوند دارای دو گونه رحمت است: رحمت عام و گسترده و رحمت خاص. «رحمان» بیانگر رحمت عام و «رحیم» بیانگر رحمت خاص است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 78 - 7

7 - «الرحمان» ، اسم برکت آفرین پروردگار

تبرک اسم ربّک

در صورتی که عبارت «اسم ربّک» - در پایان سوره - نظر به «الرحمان» - در ابتدای سوره - داشته باشد، برداشت بالا به دست می آید.

ص: 327

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 5

5- خداوند ، « رحمان » (دارای رحمت گسترده) و « رحیم » (مهربان) است .

هو الله .. هو الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 3 - 12

12 - رحمان ، از اوصاف خداوند

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 4

4 - رحمان ، از اوصاف خداوند

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 4

4 - رحمان ، از اوصاف خداوند

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 3

3 - « رحمان » ، از اوصاف خداوند

هو الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 37 - 7

7- «رحمان»، از اسامی و اوصاف خداوند است.

الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 8

8- «رحمان»، از اسامی و اوصاف خداوند

الرحمن

ص: 328

314- معرفیت رحمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 3

3- رحمان ، نامی شناخته برای خداوند در میان یکتاپرستان ، مشرکان ، مؤمنان و کافران

قالوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا

رحیم

315- رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 1 - 10,4

4 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی گسترده) و رحیم (مهربان) است .

بسم الله الرحمن الرحيم

10 - عبدالله بن سنان می گوید از امام صادق (ع) از معنای « بسم الله الرحمن الرحيم » سؤال کردم ، آن حضرت فرمود : « الباء بهاء الله و السین سناء الله و المیم مجد الله - و روی بعضهم ملک الله - والله إله كل شیء » [و الرحمن لجميع العالم و الرحیم بالمؤمنین خاصه]

«بای» بسم الله، نشانگر خوبی و حسن خداوند و «سین» اشاره به رفعت او و «میم» اشاره به مجد و عظمت اوست. و بعضی روایت کرده اند که: [میم] اشاره به ملک و سلطنت خداوند است و «الله» معبود همه چیز است [و] «رحمان» نظر به رحمت او در باره همه عالم و «رحیم» نظر به رحمت او فقط درباره مؤمنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 3 - 1

1 - خداوند رحمان (دارای رحمت گسترده) و رحیم (مهربان) است .

الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 5

5 - خداوند ، توأب (بسیار توبه پذیر) و رحيم (مهربان) است .

إنه هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 54 - 22

22 - تنها خداوند ، توأب (بسیار توبه پذیر) و رحيم (مهربان) است .

إنه هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 329

1 - بقره - 2 - 128 - 12

12 - خداوند ، توأب (بسیار توبه پذیر) و رحيم (بسیار مهربان) است .

إنك أنت التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 143 - 27

27 - خداوند با مردمان رؤف و مهربان است .

إن الله بالناس لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 160 - 9

9 - خداوند ، توأب (بسیار توبه پذیر) و رحيم (مهربان) است .

و أنا التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 163 - 3

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی گسترده) و رحيم (مهربان) است .

هو الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 173 - 9

9 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 182 - 7

7 - خداوند ، غفور (آمرزنده گناهان) و رحیم (مهربان) است .

إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 192 - 3

3 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 9

9 - خداوند ، غفور و رحیم است .

ص: 330

ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 218 - 7

7 - خداوند ، غفور و رحيم است .

و الله غفور رحيم

بنابراينکه «رحيم»، خبر پس از خير باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 226 - 11، 12

11 - خداوند ، غفور و رحيم است .

فان الله غفور رحيم

12 - خداوند ، غفوری رحيم است .

فان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 15

15 - خداوند ، غفور (بسيار بخشاینده) و رحيم (بسيار مهربان) است .

و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 89 - 7

7 - خداوند ، « غفور » (بسيار بخشنده) و « رحيم » (مهربان) است .

فان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 16 - 10

10 - خداوند ، تَوَّاب (بسیار توبه پذیر) و رحیم (بسیار مهربان) است .

انّ الله كان تَوَّاباً رَحِيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 23 - 17

17 - خداوند همواره غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (بسیار مهربان) است .

انّ الله كان غفوراً رَحِيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 25 - 34

ص: 331

34 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

والله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 17

17 - خداوند ، تَوَاب (توبه پذیر) و رحیم (مهربان) است .

لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 96 - 6

6 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 15

15 - خداوند « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 5

5 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (بسیار مهربان) است .

إنّ الله كان غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 13

13 - خداوند ، غفور و رحیم است .

يجد الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 129 - 13

13 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحيم (بسیار مهربان) است .

فإن الله كان غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 152 - 6

6 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحيم (بسیار مهربان) است .

و كان الله غفوراً رحيماً

ص: 332

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 47

47 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 8

8 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (بسیار مهربان) است .

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 5

5 - خدا ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (بسیار مهربان) است .

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 5

5 - خداوند غفور (بسیار آمرزند) و رحیم (همواره مهربان) است .

وَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 27

27 - خداوند غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 20

20 - خداوند، غفور و رحيم است.

فان ربك غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 165 - 11

11 - خداوند غفور (آمرزنده گناهان) و رحيم (مهربان به بندگان) است.

لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 333

7 - توبه - 9 - 5 - 18

18 - خدا، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 27 - 7

7 - خدا، غفور (بسیار خطاپوش) و رحیم (بی نهایت مهربان) است .

والله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 19

19 - خدا، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

والله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 19

19 - خداوند، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (دارای رحمت گسترده) است .

إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 10

10 - خداوند، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 11

11 - تنها خداوند ، توأب (بسیار توبه پذیر) و رحيم (مهربان) است .

و أن الله هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 117 - 12،13

12 - رأفت و رحمت گسترده الهی ، عامل پذیرش توبه مؤمنان

ثم تاب عليهم إنه بهم رءوف رحيم

13 - پایداری در طریق ایمان ، زمینه جلب رأفت و رحمت الهی

اتبعوه في ساعه العسره .. إنه بهم رءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 334

7 - توبه - 9 - 118 - 20

20 - خداوند ، توأب (بسیار توبه پذیر) و رحيم (مهربان) است .

إن الله هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 107 - 12

12 - خدا ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

و هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 41 - 3

3 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

إن ربي لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 90 - 7

7 - خداوند ، رحيم (مهربان) و ودود (دوستدار بندگان) است .

إن ربي رحيم ودود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 53 - 11

11 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

إن ربي غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 98 - 12

12- تنها خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

إنه هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- ابراهيم - 14 - 36 - 17

17- خداوند ، غفور (بسيار آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

فإنك غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- حجر - 15 - 49 - 3

3- خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

ص: 335

أنا الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 7 - 5

5- خداوند ، رؤوف و رحيم (مهربان) است .

إن ربكم لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 18 - 4

4- خداوند ، غفور (بسيار آمرزنده) رحيم (مهربان) است .

إن الله لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 47 - 5

5- خداوند ، رؤوف (دارای مهر) و رحيم (مهربان) است .

فإن ربكم لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 66 - 9

9- خداوند ، به انسان ها مهرورز و رحيم است .

إنه كان بكم رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 65 - 15

15 - خدا ، « رؤوف » و « رحيم » است .

إنّ الله بالناس لرءوف رحيم

مفسران «رأفت» را در جمله یاد شده کنایه از دفع ضرر و «رحمت» را کنایه از رساندن سود و منفعت گرفته اند. صدر آیه - که شامل هر دو خصوصیت است - می تواند مؤید این معنا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 5 - 5

5 - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (بسیار مهربان) است .

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 20 - 3

3 - خداوند ، رئوف و رحیم (مهربان) است .

ص: 336

وَأَنَّ اللَّهَ رءُوفٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 19

19 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 35

35 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

فَإِنَّ اللَّهَ.. غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 20

20 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 8

8 - خداوند ، به یقین غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 70 - 9

9 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 7

7 - خدا، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 6

6 - خداوند، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

ص: 337

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 104 - 6

6 - خداوند ، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

کلمه «الرحیم» می تواند خبر بعد از خبر باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 6

6 - خداوند ، عزیز و رحیم است .

إنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده بر این احتمال استوار است که کلمه «الرحیم» خبر دوم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 6

6 - خداوند ، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

واژه «الرحیم» می تواند خبر دوم باشد. برداشت یاد شده بر این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 6

6 - خداوند ، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

کلمه «الرحیم» می تواند خبر بعد از خبر باشد و نه صفت برای «العزیز». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 6

6 - خداوند ، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

«الرحيم» می تواند خبر دوم باشد، نه صفت برای «العزیز». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 6

6 - خداوند ، عزیز و رحیم است .

وإنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است که «الرحيم» خبر دوم باشد؛ نه صفت «العزیز».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 338

6 - خداوند، عزیز (پیروزمند شکست ناپذیر) و رحیم (مهربان) است.

علی العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 11 - 9

9 - خداوند، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است.

فائی غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 7

7 - خداوند، رحمان (گسترده مهر) و رحیم (مهربان) است.

بسم الله الرحمن الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 16 - 6

6 - خداوند، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است.

إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 4

4 - تنها، خداوند، عزیز (پیروز شکست ناپذیر) و رحیم (مهرورز) است.

وهو العزیز الرحیم

آوردن حرف «ال» تعریف در خبر، دلالت بر حصر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، عزیز (شکست ناپذیر) و رحیم (دارای رحمت گسترده) است .

ذلک .. العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 16

16 - خداوند ، همواره « غفور » (آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

وكان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 24 - 10

ص: 339

10 - خداوند ، همواره بسیار آمرزنده (غفور) و مهربان (رحیم) است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 8

8 - خداوند ، « رحیم » (مهربان) است .

و كان بالمؤمنين رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 50 - 32

32 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (بسیار با مهر) است .

و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 18

18 - خداوند ، همواره « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (بسیار مهربان) است .

و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 73 - 12

12 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزشگر) و « رحیم » (بسیار مهربان) است .

و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 2 - 7

7 - خداوند ، « رحیم » (مهربان) و « غفور » (آمرزنده) است .

و هو الرحيم الغفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 5 - 2

2- خداوند ، عزیز (پیروزِ شکست ناپذیر) و رحیم (مهربان) است .

العزیز الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 58 - 4

4- رحیم (مهربان) ، از اوصاف پروردگار است .

ربّ رحیم

ص: 340

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 14

14 - تنها خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

آمدن ضمیر فصل «هو» بیانگر حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 2 - 3

3 - خداوند ، رحمان (دارای رحمتی فراگیر) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

تنزیل من الرحمن الرحيم

«رحمان» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی و فراگیری رحمت خداوند است. «رحیم» که بر وزن فعیل است (این وزن غالباً حاکی از عدم انفکاک صفت از ذات می باشد) بیانگر پایان ناپذیری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 32 - 3

3 - خداوند ، غفور (آمرزنده) و رحیم (مهربان) است .

نزلاً من غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 11

11 - خداوند ، غفور (آمرزنده گناهان) و رحیم (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

ألا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«غفور» صیغه مبالغه و بیانگر گستردگی غفران است و «رحیم» (بر وزن فعیل) حاکی از عدم انفکاک رحمت و پایان ناپذیری آن می باشد. گفتنی است که صفت های بر وزن فعیل، غالباً دلالت بر عدم انفکاک وصف از ذات می نماید (مانند علیم، قدیر، سخی و...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 42 - 7

7- خداوند، « عزیز » (قدرت مند شکست ناپذیر) و « رحیم » ، (دارای مهری پایان ناپذیر) است .

إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 14

14- خداوند، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

(بسیار آمرزنده) و «رحیم» (مهربان) است.

ص: 341

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 14 - 6

6 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

و كان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 5 - 7

7 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (بسیار مهربان) است .

والله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 12 - 22

22 - خداوند ، « تَوَّاب » (بسیار توبه پذیر) و « رحیم » (مهربان) است .

إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 17

17 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 4

4 - خداوند ، یگانه مبدأ نیکی (بَرّ) و رحمت گسترده (رحیم) ، در نظام وجود

إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ

ضمیر فصل «هو» بیانگر حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 15

15 - خداوند نسبت به مردم، « رؤوف » و « رحیم » (مهربان) است .

وإنَّ اللهَ بكم لرءوف رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 13

13 - خداوند، « غفور » (خطاپوش) و « رحیم » (مهربان) است .

والله غفور رحيم

ص: 342

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 12 - 14

14 - خداوند ، « غفور » (آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 20

20 - خداوند « رؤوف » و « رحیم » است .

إِنكَ رءُوفٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 5

5 - خداوند ، « رحمان » (دارای رحمت گسترده) و « رحیم » (مهربان) است .

هُوَ اللَّهُ .. هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 7

7 - خداوند ، « قدیر » (توانای مطلق) و « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 23

23 - خداوند ، « غفور » (بسیار آمرزنده) و « رحیم » (مهربان) است .

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 12

12 - خداوند ، غفور (آمرزگار) ورحیم است .

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 1 - 9

9 - خداوند ، غفور (آمرزگار) ورحیم است .

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 42

ص: 343

42 - خداوند، «غفور» (آمرزنده) و «رحيم» (مهربان) است .

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ص: 344

4- رزق

1- تفاوت در رزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 27 - 10

10 - وجود تفاوت در روزی و معیشت انسان ها ، مشیت خداوند است .

و ترزق من تشاء بغیر حساب

زیرا فرموده هر کس را بخواهد روزی فراوان می دهد، و نفرموده است که به همه روزی فراوان داده می شود.

2- رزق خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 27 - 7،8،10

7 - خداوند به هر کس ، به هر میزان که بخواهد ، روزی می دهد .

و ترزق من تشاء بغیر حساب

بنابراینکه مراد از «بغیر حساب»، نامحدود بودن اعطای روزی باشد.

8 - خداوند به هر کس که بخواهد ، خارج از اسباب و عوامل طبیعی روزی می دهد .

و ترزق من تشاء بغیر حساب

«بغیر حساب»، یعنی به وسیله ای که تحت محاسبه بشر نمی آید؛ و آن عبارت است از خارج بودن از اسباب طبیعی و عادی.

10 - وجود تفاوت در روزی و معیشت انسان ها ، مشیت خداوند است .

و ترزق من تشاء بغیر حساب

زیرا فرموده هر کس را بخواهد روزی فراوان می دهد، و نفرموده است که به همه روزی فراوان داده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 37 - 23،25،26

23 - برخوردارى حضرت مریم (س)، از رزق ویژه الهی

وجد عندها رزقاً .. قالت هو من عند الله

25 - خداوند هر کس را بخواهد، بی حساب و خارج از اسباب و عوامل طبیعی، روزی می دهد.

انّ الله یرزق من یشاء بغير حساب

ص: 345

26 - وجود میوه تابستانی در زمستان و بالعکس نزد مریم در عبادتگاه

وجد عندها رزقاً

امام باقر یا امام صادق (ع): .. فکان (زکریا) یدخل علیها فیری عندها ثمره الشّاء فی الصیف و ثمره الصیف فی الشّاء.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 170، ح 38؛ نورالثقلین، ج 1، ص 332، ح 112، 114.

3- رزق مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 26، 23، 18، 17، 16

16 - هرگاه زکریا به عبادتگاه مریم وارد می شد، رزقی را نزد او مشاهده می کرد.

کلما دخل علیها زکریا المحراب و جد عندها رزقاً

17 - شگفتی زکریا از مشاهده رزقی خاص، نزد مریم (س)

و جد عندها رزقاً قال یا مریم ائی لک هذا

18 - پرسش و استفسار زکریا از مریم (س)، درباره رزقی که نزد او بود.

و جد عندها رزقاً قال یا مریم ائی لک هذا

23 - برخورداری حضرت مریم (س)، از رزق ویژه الهی

وجد عندها رزقاً .. قالت هو من عندالله

26 - وجود میوه تابستانی در زمستان و بالعکس نزد مریم در عبادتگاه

وجد عندها رزقاً

امام باقر یا امام صادق (ع): .. فکان (زکریا) یدخل علیها فیری عندها ثمره الشّاء فی الصیف و ثمره الصیف فی الشّاء.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 170، ح 38؛ نورالثقلین، ج 1، ص 332، ح 112، 114.

1- آثار انکار رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 11

11 - انکار رسالت انبیا با توجیه پیدایش سختی های بیدارکننده به عواملی بی هدف ، موجب گرفتار شدن به عذاب الهی است .

قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء فأخذنهم بغته

2- آثار رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 79 - 6

6 - سودمندی رسالت پیامبران برای همه مردم

و ارسلناک للناس رسولا

«لام» در «لنناس» نظر به سودمندی رسالت حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) برای تمامی افراد دارد، و گر نه آن را با «الی» متعدی می کرد و می فرمود: «الی الناس رسولا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 6

6- رسالت فرستادگان الهی ، مستلزم آگاهی ایشان نسبت به همه امور غیبی نیست .

قل ما کنت . . . و ما أدری ما یفعل بی و لا بکم

خداوند، در این آیه از یک سو رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) را تأیید کرده و از سوی دیگر بیان داشته است که پیامبر ممکن است، حتی از سرنوشت شخص خویش بی اطلاع باشد؛ زیرا او تنها پیامدار انذارهای خداوند است و این منصب مستلزم اطلاع وی بر همه حقایق نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 4

4- فرستاده خدا بودن ، دلیل بیّنه بودن پیامبران است .

ص: 347

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ . رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ

3- آثار رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 5

5 - آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همراه با هدایت (قرآن) و دین حق (اسلام) در راستای تکمیل نور الهی و تحقق اراده خداست

و يَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَتِمَّ نُورُهُ . . . هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 4

4 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند، مستلزم اطاعت بی چون و چرا از آن حضرت

فرح المخلفون بمقعدهم خلف رسول الله

از به کارگیری عنوان «رسول الله» استفاده می شود که این حیثیت (رسالت خدا) مستلزم اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است به نحوی که تخلف از آن، آتش دوزخ را در پی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 5

5- تحقق حکومت جهانی صالحان، در پرتو دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است .

و لقد كتبنا في الزبور . . . و ما أرسلناك إلا رحمة للعالمين

با توجه به ارتباط دو آیه - که در آیه اولی حکومت جهانی و در این آیه رسالت جهانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مطرح می کند - برداشت یاد شده قابل استفاده است.

4- آثار رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 6

6- درخواست رهایی بنی اسرائیل از سوی موسی (ع) ، نشأت یافته از رسالت آن حضرت و نه انگیزه های قومی و طبقاتی

آن ادوا . . . ای لکم رسول امین

از تأکید موسی (ع) بر «ای لکم رسول امین» استفاده می شود که آنچه آن حضرت به فرعونیان پیشنهاد کرده، نه از آن جهت است که با بنی اسرائیل پیوند نژادی و طبقاتی دارد؛ بلکه صرفاً در این سخن، پیامداری امین از جانب خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 3

3- رسالت موسی (ع) ، خطری جدی برای فرعون و تحریک کننده او به مقابله ای پی گیر در برابر آن

ثم ادبر یسعی

ص: 348

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 3

3 - فرعون ، تأثیر رسالت موسی (ع) را بر دیگران پیش بینی کرده و از آن وحشت داشت .

فحشر فنادی

5- آثار رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 4

4 - احساس خطر اشراف و زمامداران قوم نوح از گسترش دعوت وی

قالوا لئن لم تنته ينوح لتكونن من المرجومين

تهدید سران قوم نوح به سخت ترین مجازات همچون رجم، نشانگر نگرانی شدید آنان است.

6- آینده رسالت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 7

7- نگرانی زکریا (ع) نسبت به آینده رسالت خویش با نبود فرزند و وارثی در زندگی اش

ربّ لاتذرني فردًا و أنت خیرالورثین

ممکن است درخواست زکریا(ع) از خداوند برای فرزنددار شدنش به خاطر مسائل اجتماعی باشد؛ یعنی، آن حضرت خواسته است رسالتش و دستاوردهای آن نگه داری شده و تداوم یابد.

7- ابلاغ رسالت به هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 14

14 - خداوند ، موسی (ع) را مأمور ابلاغ حکم رسالت به هارون کرد و از او خواست وی را به سستی نوزیدن در ذکر خدا توصیه کند .

اذهب أنت و أخوك ب--آیتی و لاتنیا فی ذکری

خطاب به موسی (ع) در وظایف مشترک بین او و هارون (ع) اقتضا می کند که موسی (ع) دستورات ارائه شده را به هارون (ع) برساند.

ص: 349

8- ابلاغ رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 6

6- خداوند از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه خویش (ابلاغ رسالت) را به تحقق تهدید های اعلام شده وابسته بداند ، بر حذر داشت .

وإن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ.. فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ

9- ابلاغ رسالت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 3

3- نوح (ع) پس از انتخابش به رسالت ، پیامبری خویش را به مردم اعلام کرد .

إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

10- اجرت رسالت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 3,2

2 - حضرت نوح (ع) ، برای انجام رسالت خویش ، از مردم کمترین مزدی مطالبه نمی کرد .

فإن توليتهم فما سألتكم من أجر

3 - حضرت نوح (ع) خود را فرستاده خداوند دانسته و اجر و مزد خود را نیز تنها بر عهده او اعلام کرد .

إن كان كبر عليكم مقامی و تذکیری بأیت الله... فإن توليتهم فما سألتكم من أجر إن

11- اعلام رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 1

1 - خداوند ، موسی و هارون (ع) را به حضور بی باکانه و بی درنگ نزد فرعون و آگاه ساختن او از رسالت خویش فرمان داد .

لاتخافا .. فأتياه فقولا إنا رسولا ربك

«فأتياه» عطف بر «لاتخافا» و تفریع بر آن است. یعنی حال که امنیت و حفاظت شما تأمین گردید بدون ترس و نگرانی نزد فرعون بروید.
«فاء» عاطفه برای تعقیب است و دلالت دارد که نباید بین دو کار فاصله غیر متعارفی وجود داشته باشد.

ص: 350

12- اعلام رسالت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 1

1 - خداوند ، موسی و هارون (ع) را به حضور بی باکانه و بی درنگ نزد فرعون و آگاه ساختن او از رسالت خویش فرمان داد .

لاتخافا .. فأتياه فقولا إنا رسولا ربك

«فأتياه» عطف بر «لاتخافا» و تفریع بر آن است. یعنی حال که امنیت و حفاظت شما تأمین گردید بدون ترس و نگرانی نزد فرعون بروید. «فاء» عاطفه برای تعقیب است و دلالت دارد که نباید بین دو کار فاصله غیر متعارفی وجود داشته باشد.

13- انبیا و مزد رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 2

2- پیامبران ، منزله از مطالبه اجر و مزد از مردم ، به خاطر ابلاغ رسالت و تبلیغ معارف دین

يقوم لأستلکم علیه أجرًا

14- انجام رسالت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 26 - 8,9

8 - حضرت ابراهیم (ع) ، وقتی محیط را برای انجام رسالت اش مساعد ندید ، تصمیم به هجرت از آنجا گرفت .

قالوا .. حرّوه فأنجیه الله من النار ... وقال إتی مهاجر إلی ربّی

9 - در صورت مساعد نبودن محیط برای انجام رسالت دینی ، شایسته است که از آن محیط ، هجرت شود .

قالوا .. أو حرّوه فأنجیه الله من النار ... وقال إتی مهاجر إلی ربّی

15- انجام رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی و هارون (ع) با ابلاغ پیام های وحی الهی به فرعون ، مأموریت خویش را به انجام رساندند .

فقولا له . . . قال فمّن ربّکما

آیات گذشته، جملگی سخن خداوند با موسی و هارون(ع) بود؛ ولی از مواجهه آنان با فرعون و آنچه روی داده، در این آیات سخنی نیست. از پاسخ فرعون برمی آید که آنان پیام خویش را به وی رساندند و پاسخ او را دریافت کردند.

ص: 351

16- انجام رسالت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 1

1 - موسی و هارون (ع) با ابلاغ پیام های وحی الهی به فرعون ، مأموریت خویش را به انجام رساندند .

فقولا له .. قال فمن ربكما

آیات گذشته، جملگی سخن خداوند با موسی و هارون(ع) بود؛ ولی از مواجهه آنان با فرعون و آنچه روی داده، در این آیات سخنی نیست. از پاسخ فرعون برمی آید که آنان پیام خویش را به وی رساندند و پاسخ او را دریافت کردند.

17- انکار رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 37,38

37 - گروهی از بنی اسرائیل عصر عیسی (ع) ، رسالت وی را منکر و در زمره کافران بودند .

فقال الذین كفروا منهم ان هذا الا سحر مبين

38 - انکار رسالت عیسی (ع) کفر است .

فقال الذین كفروا منهم ان هذا الا سحر مبين

18- انکار رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 13

13 - پندار غلط جاودانگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موجب ارتداد و واپسگرایی برخی از مبارزان احد ، و انکار رسالت آن حضرت پس از شایعه قتل ایشان

افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

مفسران در شأن نزول آیه گفته اند: آنگاه که خبر قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین مردم شایع شد، برخی از مسلمانان اظهار داشتند که اگر محمد (صلی الله علیه و آله) پیامبر بود، کشته نمی شد. (مجمع البیان، ذیل آیه.)

19- انکار رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 4

4- اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت وی را انکار کردند .

إننا لنريك في ضلل مبین . . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم علی رجل منكم

ص: 352

20- اولین رسالت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 4

4- نخستین پیام شعيب (ع) به مردم مدین ، دعوت به خداپرستی و امیدواری به روزواپسین بود .

إلى مدین أخاهم شعيباً فقال یقوم اعبدوا اللّٰه و ارجوا الیوم الآخر

21- اولین رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 3 - 2

2- به بزرگی یاد کردن خداوند و اظهار توحید ربوبی او ، از نخستین برنامه های رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وربک فکبر

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «فکبر» به بزرگی یاد کردن خداوند در میان مردم باشد؛ مثلاً بگوید: الله أكبر و.

...

22- اولین رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 6 - 5

5- موسی (ع) از قومش درخواست کرد که همواره به خاطر داشته باشند که خداوند عامل رهایی آنان از شکنجه و کشتار فرعونیان بود .

إذ قال موسی لقومه اذكروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من ءال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 2,4

2- حرکت به سوی فرعون و اشراف پیرامون وی ، نخستین رسالت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون . . . إلى فرعون و ملایه

4 - حاکمیت سرکوبگر فرعون ، مانع از آزادی مردم و روی آوردن موسی به هدایت آنان ، در مرحله نخست

ثم أرسلنا موسى . . . إلى فرعون و ملائجه

با توجه به این که در آیات پیشین، وقتی سخن از «انبیا» به میان می آمد، رسالت آنان به سوی توده های مردم مد نظر بود؛ ولی در مورد موسی(ع) سخن از رسالت او به سوی فرعون به میان آمده است، می توان گفت که حرکت حضرت موسی به سوی فرعون، بدان جهت بود که نظام فرعونى، مانع از آزادی مردم و گرایش آنان به موسی - و به عبارت دیگر - سدی میان او و مردم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 3

ص: 353

3- نخستین مأموریت موسی (ع)، حرکت به سوی فرعون بود.

و فی موسی إذ أرسلنه إلى فرعون

23- اولین رسالت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 2

2- حرکت به سوی فرعون و اشراف پیرامون وی، نخستین رسالت موسی و هارون (ع)

ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون... إلى فرعون و ملائجه

24- اهداف رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 10

10- گرایش مردم به تقوای پیشگی در پرتو رسالت انبیا، از اهداف نزول دین و و معارف الهی است.

أن جاءكم ذكر من ربكم علی رجل منكم لینذركم و لتتقوا

«لتتقوا» عطف بر «لینذركم» است و در نتیجه نیل مردم به تقوا از اهداف آمدن ذکر و معارف دین می باشد. و چون بیان این هدف در پی «لینذركم» ذکر شده است، می توان گفت نیل انسانها به تقوای پیشگی در پرتو امداد و اندرز پیامبران امکان پذیر است.

25- اهداف رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 70 - 2

2- انداز و اخطار به انسان ها، از اهداف رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و ما علمنه الشعر و ما ینبغی له... لینذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 2

2- رفع اختلافات دینی و زدودن شک و تردید درباره حقایق آن ، از اهداف رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و ما تفرّقوا .. لفی شک منه مریب . فلذلک فادع

«ذلک» می تواند اشاره به شک و تردیدهایی باشد که از تفرقه افکنی های پیشینیان اهل کتاب، دامنگیر آنان شده بود (وإنّ الذین أورثوا الكتاب لفی شک منه مریب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

5 - سخت گیری بر کافران ، مقتضای ربوبیت خداوند و در جهت پیشبرد اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

رَبِّک

26- اهداف رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 5,6

5 - موسی (ع) پیامبری از جانب خداوند برای ارشاد و هدایت فرعون زمان خویش و بزرگان دربار وی

إلی فرعون و ملایه

کلمه «فرعون» عنوان و لقب پادشاهان و حاکمان بزرگ مصر در عصرهای گذشته بوده است.

6 - ارشاد اهرم های اصلی نظام فرعونی (فرعون و کارگزاران ارشد وی) نخستین و مهمترین رسالت موسی (ع)

إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 9

9 - مبارزه با فسق و تجاوز ، هدف اساسی موسی (ع) در رویارویی با فرعون و دارودسته وی

إلی فرعون و ملایه إثم كانوا قومًا فسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 2

2 - دعوت فرعون به خشیت از خداوند ، از اهداف رسالت موسی (ع)

فتخشی

- دعوت فرعون به خشیت از خداوند، از اهداف رسالت موسی (ع)

27- اهداف رسالت هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 8

8 - بیم دادن از عذاب الهی ، از اهداف مهم رسالت هود

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم لينذركم

28- اهمیت رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 355

8 - هود - 11 - 28 - 4

4- هدف از اعطای معجزه و دلیل های روشن به پیامبران ، تدبیر امر نبوت و پیشبرد هدف های رسالت آنان است . *

إن كنت علی بیته من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 4

4- هدف از اعطای معجزه و دلیل های روشن به پیامبران ، تدبیر امر نبوت و پیشبرد هدف های رسالت آنان است . *

إن كنت علی بیته من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 4

4- هدف از اعطای معجزه و دلایل روشن به پیامبران ، تدبیر امر نبوت و پیشبرد هدف های رسالت آنان است . *

إن كنت علی بیته من ربی

برداشت فوق، احتمالی است که می توان از اضافه «رب» به یای متکلم استفاده کرد.

29- اهمیت رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 67 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ عظمت رسالت خویش و موضوع قیامت و توحید الهی به مردم

قل هو نبؤا عظیم

30- اهمیت رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 9

9 - هدایت بنی اسرائیل ، هدف رسالت موسی (ع) بوده است .

و لقد آتينا موسى الكتب . . . و جعلنه هدىً لبني اسرائيل

31- ايمان به رسالت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 64 - 2

2- گروهی از قوم نوح (ع) رسالت وی را تصدیق کرده و پیامهایش را پذیرفتند .

فكذبوه فانجينه و الذين معه

ص: 356

جمله «أغرقتنا الذين كذبوا...» دلالت می کند بر اینکه مراد از «الذین معه» مؤمنان و تصدیق کنندگان آیات الهی است.

32- برگزیدگان خدا و رسالت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 9

9- مقام والای برگزیدگان خداوند ، مانع تعجب و کنجکاوی آنان درباره رسالت های الهی فرشتگان و کسب اطلاعات درباره افعال خداوند نیست .

قالت أئی یکون لی غلم ولم یمسسنی بشر

33- بنی اسرائیل و رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 35

35 - بنی اسرائیل در قلمرو و مخاطب رسالت حضرت مسیح (ع)

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

34- بی تأثیری ممانعت از رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 3 - 5

5 - حق ستیزی کافران ، بی تأثیر در برنامه های الهی و در سد کردن راه رسالت

و کذبوا.. و کلّ أمر مستقرّ

35- پاداش رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 6

6- خداوند ، اعطا کننده پاداش رسالت به پیامبران خویش

إن أجرى إلا على الذى فطرني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - احزاب - 33 - 39 - 9

9 - خداوند ، به پیامبران ، در مقابل تبلیغ رسالت های الهی ، پاداش می دهد .

ص: 357

الذین یبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ... و کفی باللَّهِ حَسِيبًا

36- پاداش رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 7

7 - جایگاه رفیع پیامبر (صلی الله علیه و آله) در سرای آخرت ، پاداش رسالت او از جانب خداوند

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادِّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «معاد» جایگاه اخروی پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد. بنابراین مفاد آیه چنین می شود: آن کسی که این بار سنگین رسالت را بر دوش تو نهاد، قطعاً پاداشی به تو در قبال آن خواهد داد که در وصف نگنجد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هیچ اجر و پاداشی از کافران در قبال رسالت خویش درخواست نکرد .

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا

37- پرسش از رسالت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 1

1- در پی جو یا شدن ابراهیم (ع) از مأموریت اصلی مأموران الهی (فرشتگان) آنان هلاکت قوم تبهکار (قوم لوط) را مأموریت اصلی خویش معرفی کردند .

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ . قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ

38- تأییدات رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 9

9- رسالت موسی (ع) ، رسالتی دشوار و نیازمند آیات ، دلایل و تأیید های متعدد

39- تبلیغ رسالت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

2- لوط (ع)، پیامبری بود که تعالیم ابراهیم (ع) را ترویج می کرد.

قال رب انصرني . . . ولما جاءت رسلنا ابراهيم بالبشرى

این که فرستادگان خداوند برای درهم کوبیدن شهر قوم لوط (سدوم)، نزد ابراهیم (ع) رفتند و با او مأموریت خود را در میان گذاشتند، نشان می دهد که ابراهیم (ع) پیامبر صاحب شریعت بوده و لوط (ع) تعالیم او را تبلیغ می کرده است.

40- تبلیغ رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 11

11 - تبلیغ حقانیت رسالت عیسی (ع)، پس از نزول مائده آسمانی، تعهد و میثاق حواریون با وی

قالوا . . . و نکون علیها من الشهدین

41- تبیین قلمرو رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور بیان قلمرو رسالت و وظیفه اصلی خویش برای مردم

قل إنا أنذركم بالوحي

42- تداوم رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 3

3 - پیامبران، مأمور به ادامه رسالت خود در میان مردم تا پایان عمر، بدون ایجاد هیچ وقفه ای در این امر خطیر

و أرسلنه إلی مائه ألف أو یزیدون

فرستاده شدن یونس (ع) به سوی قوم خود، برای دعوت آنان به ایمان - پس از گریختن او از میان آنان و ترک دعوت ایشان - می تواند گویای برداشت بالا باشد.

2- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، در تداوم خط رسالت فرستادگان الهی

قل ما كنت بدعاً من الرسل

تعبیر «ما كنت بدعاً من الرسل» بدین معنا است که رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، بدعت و امری بی سابقه نیست که پذیرش و درک آن، برای مردم دشوار باشد.

ص: 359

43- تداوم رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 15

15 - محمد (صلی الله علیه و آله) خاتم پیامبران و رسالتش جهانشمول و فراگیر تا نهایت تاریخ است.

و أوحى إليّ هذا القرآن لأنذركم به و من بلغ

جهانشمولی رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاتمیت آن از عموم «من بلغ» که شامل تمامی افراد در همه عصرها می شود، استفاده شده است.

44- تداوم رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 18 - 2

2 - رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، ادامه رسالت موسی و سایر پیامبران بود؛ نه امری ناآشنا و دور از انتظار.

و لقد آتینا بنی اسرائیل... و النبؤه... ثم جعلنک علی شریعه من الأمر

الف و لام «الأمر» در این آیه، می تواند برای عهد ذکری باشد و نظر به امر رسالت و اعطای کتاب و حکومت داشته باشد که در آیات پیشین بیان شده است.

45- تداوم رسالت یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 1

1 - یونس (ع)، پس از نجات از شکم ماهی، مجدداً از سوی خداوند مأمور ادامه رسالت خود در میان قومش گردید.

فنبذنه بالعرء... و أرسلنه إلی مائه ألف

46- ترس از رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 3

3- فرعون ، تأثیر رسالت موسی (ع) را بر دیگران پیش بینی کرده و از آن وحشت داشت .

فحشر فنادی

ص: 360

47- تشابه رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در رسالت و تلقی وحی همانند پیامبران امت های پیشین و برخورد امتش با وی همسان برخورد امت های پیشین با پیامبران خویش

كذلك أرسلنك في أمه قد خلت من قبلها أمم لتتلوا عليهم الذی أوحینا إليك

تشبیه در جمله «كذلك أرسلنك . . .» مقتضی مشبه، مشبه به و وجه شبه می باشد. گفته شده مشبه «ارسال پیامبر در امت خویش»، مشبه به «ارسال پیامبران در امتهای گذشته» و وجه شبه «حقایقی است که از آیات قبل و نیز آیه مورد بحث می توان استفاده کرد». از آن حقایق است نفس رسالت، تلقی وحی، وظیفه پیامبری، هدف ارسال (لتتلوا علیهم . . .)، برخورد امتهای، سرنوشت ایشان، سنت خداوند در امر هدایت و اضلال مردم پس از ارسال پیامبران (قل إن الله یضل من یشاء و یهدی إلیه من أناب) و . . .

48- تشبیه رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در رسالت و تلقی وحی همانند پیامبران امت های پیشین و برخورد امتش با وی همسان برخورد امت های پیشین با پیامبران خویش

كذلك أرسلنك في أمه قد خلت من قبلها أمم لتتلوا عليهم الذی أوحینا إليك

تشبیه در جمله «كذلك أرسلنك . . .» مقتضی مشبه، مشبه به و وجه شبه می باشد. گفته شده مشبه «ارسال پیامبر در امت خویش»، مشبه به «ارسال پیامبران در امتهای گذشته» و وجه شبه «حقایقی است که از آیات قبل و نیز آیه مورد بحث می توان استفاده کرد». از آن حقایق است نفس رسالت، تلقی وحی، وظیفه پیامبری، هدف ارسال (لتتلوا علیهم . . .)، برخورد امتهای، سرنوشت ایشان، سنت خداوند در امر هدایت و اضلال مردم پس از ارسال پیامبران (قل إن الله یضل من یشاء و یهدی إلیه من أناب) و . . .

49- تعدد رسالت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 1

1 - نوح (ع)، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

50- تفاوت نبوت با رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 361

10- « عن يزيد الكناسي قال : سألت أبا جعفر (ع) أكان عيسى بن مریم حين تكلم في المهد حجه الله على أهل زمانه ؟ فقال : كان يومئذ نبياً حجه الله غير مرسل ، أما تسمع لقوله حين قال : « إني عبد الله أتاني الكتاب و جعلني نبياً » . . . فلما بلغ عيسى سبع سنين تكلم بالنبوه والرساله حين أوحى الله تعالى إليه ؛

از يزيد کناسی نقل شده که گفت: از امام باقر(ع) سؤال کردم آیا عیسی بن مریم(ع) آن گاه که در گهواره بود حجت خدا بر اهل زمانش بود؟ فرمود: (عیسی(ع)) در آن زمان پیامبر و حجت خدا بود، اما مأموریت رسالت نداشت، آیا سخن او را نمی شنوی آن گاه که گفت: «. . . و جعلنی نبیاً» ... پس آن گاه که به هفت سالگی رسید، ابراز نبوت و رسالت کرد، همان هنگام که خدا به او وحی کرد.».

51- تکذیب رسالت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 2

2 - گروهی از اشراف و بزرگان مدین رسالت شعيب را انکار کردند و گروهی از آنان به وی ایمان آوردند .

وقال الملاء الذين كفروا من قومه

در برداشت فوق «الذين . . .» قید احترازی گرفته شده است؛ یعنی «ملاء» دو گروه بودند: گروهی کافر و گروهی مؤمن.

52- تکذیب رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 1

1 - فرعون ، به تکذیب گفته های موسی (ع) اکتفا نکرده سرسختانه به مخالفت با او پرداخت .

ثم أدبر يسعی

حرف «ثم» در این آیه، برای تراخی رتبی است؛ یعنی، ادبار فرعون، نارواتر از تکذیب او بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 6

6 - خداوند ، فرعون را به دلیل تکذیب رسالت و معجزه موسی (ع) و عصیانگری و ادعای ربوبیت ، هلاک ساخت .

فكذب وعصى . . . فقال أنا ربكم الأعلى . فأخذه الله نكال الآخرة والأولى

می توان گفت: فاء در «فأخذه الله»، کیفر را بر تمام کارهای فرعون که در آیات قبل آمده بود، تفریع کرده است.

53- تکمیل رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 44 - 2

ص: 362

2- اقدام خداوند به تکمیل و به انجام رساندن امر رسالت موسی (ع) با نازل کردن تورات

و ما كنت بجانب الغربي إذ قضينا إلى موسى الأمر

«قضاء» به معنای به انجام رساندن است. به کارگیری واژه یاد شده نشان می دهد که اعطای تورات به موسی (ع) مکمل و پایان بخش امر رسالت او می باشد.

54- جهان شمولی رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 36 - 1، 12

1- تمامی امت ها و جوامع ، تحت پوشش رسالت پیامبران مبعوث شده از سوی خداوند

و لقد بعثنا في كل أمة رسولا

12- گستره همه مناطق زمین - که جوامع انسانی در آن جا ها وجود داشته - شاهد اعزام پیامبران خدا به سوی خود .

و لقد بعثنا في كل أمة رسولا .. فسيروا في الأرض فانظروا

«فا» در «فسیروا» تفریع است. دعوت از مردم برای جهانگردی، پس از بیان بعثت انبیا در میان هر امتی، به این معناست که: گستره زمین شاهد وضعیت و عاقبت کسانی است که انبیای الهی را تکذیب کردند. در نتیجه می توان آثار آنان را پیدا کرد و مورد مطالعه قرار داد.

55- جهان شمولی رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 170 - 3

3- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسالتی جهانی و برای همه مردمان

يأيها الناس قد جاءكم الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 48 - 11

11- گستره دین اسلام و حکومت و ولایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فراگیر پیروان دیگر ادیان آسمانی

فاحكم بينهم بما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 4

4 - گستره حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دیانت اسلام فراگیر همه مردمان و پیروان دیگر ادیان آسمانی

وإن احکم بینهم بما أنزل الله

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «بینهم» به قرینه آیات گذشته به اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) برگردانده شود.

ص: 363

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 20

20 - اهل کتاب در حیطة دعوت و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل الکتاب .. فلا تأس علی القوم الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 15، 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار انذار مردم در تمامی تاریخ

و أوحی إلیّ هذا القراءان لأنذركم به و من بلغ

جمله «من بلغ» عطف بر ضمیر خطاب «انذركم» است. لذا معنی آیه چنین می شود: «لانذر من بلغ». و چون فاعل «انذر» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، بنابراین وظیفه آن حضرت مستمر و جاری در تاریخ است.

15 - محمّد (صلی الله علیه و آله) خاتم پیامبران و رسالتش جهانشمول و فراگیر تا نهایت تاریخ است.

و أوحی إلیّ هذا القراءان لأنذركم به و من بلغ

جهانشمولی رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خاتمیت آن از عموم «من بلغ» که شامل تمامی افراد در همه عصرها می شود، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 17، 14

14 - هدف پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ابلاغ پیامهای الهی تذکر دادن به جهانیان است.

إن هو إلا ذکرى للعلمین

مرجع ضمیر «هو»، به قرینه جمله «قل لأسئلكم علیه أجرا»، ابلاغ رسالت است.

17 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای همه جهانیان است.

إن هو إلا ذکرى للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 12، 7، 3، 1

1 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، فرستاده ای جانب خداوند برای همه انسانها

قل یاایها الناس انی رسول الله إلیکم جمیعا

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار ابلاغ پیام خویش به همه جهانیان و تبیین فراگیری رسالتش بر همگان

قل یاایها الناس انی رسول الله إلیکم جمیعا

7 - توجه به حاکمیت مطلق خدا بر هستی، از میان برنده هر گونه تردید نسبت به رسالت جهان شمول پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انی رسول الله إلیکم جمیعا الذی له ملک السموت و الأرض

بیان حاکمیت خدا بر هستی، پس از طرح مسأله رسالت پیامبر و جهان شمول بودن آن، در حقیقت استدلالی بر امکان آن رسالت است.

12 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شمول آن نسبت به همگان، پرتویی از فرمانروایی خدا بر هستی و نبود خدایی جز او

انی رسول الله .. الذی له ملک السموت و الأرض لا إله إلا هو

تصریح به اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده خداست (رسول الله) و سپس توصیف خداوند به فرمانروایی بر هستی، بیانگر این است

ص: 364

که رسالت پیامبر مقتضای اوصافی است که در آیه مورد بحث برای خداوند ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 9

9 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسالتی عام و جهانی است .

أن أُنذِر الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 7

7- قرآن ، کتابی است جهانی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای همه انسان ها مبعوث شده است .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

کلمه «الناس» دلالت بر عموم مردم می کند و هیچ قیدی در کلام نیست تا «الناس» را مقید به گروه خاصی نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 2

2- فراگیری و جهان شمولی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وأنذِر الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 4

4- اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهانی و برای همه انسان ها و نه اختصاص یافته به گروهی خاص است .

و ما أرسلنک إلاّ رحمة للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 51 - 5، 4

4 - رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، رسالتی جهانی و مکتب اسلام ، مکتبی جاودانه

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیراً

5- پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از توانایی‌ها و شایستگی‌های لازم برای ابلاغ رسالت جهانی خویش

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیراً

اكتفا به رسالت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) به جای پیامبران متعدد برای هر منطقه‌ای، می‌تواند حاکی از توان مندی و قابلیت بسیار آن حضرت برای ایفای نقش جهانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 28 - 4، 1

1 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای همه مردم بوده و جهانی است .

و ما أرسلنک إلا کافّة للناس

«کافّة» حال برای ضمیر مفعولی «أرسلنا» و یا حال برای ناس است (طبق قول کسانی که تقدم حال بر ذوالحال را جایز می

ص: 365

دانند).

4- بستر مردم، از رسالت جهانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بی خبراند.

و ما أرسلنک إلا کافه للناس . . . و لکن اکثر الناس لا یعلمون

متعلق «لا یعلمون» تعیین نشده است؛ ولی به قرینه این که سخن از رسالت جهانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد، متعلق «لا یعلمون» می تواند همان رسالت جهانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 6

6- رسالت پیامبر اسلام، جهانی بوده و اختصاص به مردم مکه ندارد.

أوحینا إلیک . . . لتنذر أمّ القری و من حولها

مراد از «من حولها»، می تواند تمامی انسان های روی زمین باشد و این تعبیر نشانگر آن است که خداوند، مکه را به عنوان مرکز به حساب آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 9

9- اسلام، دین جهانی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، رسالتی همگانی است.

أرسل رسولہ . . . لیظہرہ علی الدین کلہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 6

6- محمد (صلی الله علیه و آله)، دارای رسالت جهانی و پیروز بر همه مکاتب و ادیان

لیظہرہ علی الدین کلہ . . . محمد رسول اللہ

از این که خداوند، پس از وعده به غلبه اسلام بر تمامی ادیان نام شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مطرح ساخته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، منحصر به مردم زمان او نبوده است و او مبعوث برای همه نسل ها و عصر ها است.

هو الذی بعث فی الأمّین . . . و آخرین منهم لَمَّا یلحقوا بهم

در صورتی که «آخرین» عطف بر «أمّین» باشد، مطلب بالا قابل استفاده است.

6- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، معلم تمامی انسان ها در همه عصر ها و همه نسل ها

و یعلّمهم الکتب و الحکمه و . . . و آخرین منهم

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «آخرین» عطف بر «هم» در «یعلّمهم الکتب» باشد.

7- هدف بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم کتاب و حکمت به همه انسان های عصر خود و نسل های بعد است.

و یعلّمهم الکتب . . . و آخرین منهم

8- « [فی المجمع] فی قوله تعالی « و آخرین منهم . . . » قال : هم الأعاجم و من لایتکلم بلغه العرب فإنّ النبیّ (صلی الله علیه و آله) مبعوث إلى من شاهده و إلى من بعدهم من العرب و العجم . . . روی ذلك عن أبی جعفر (ع) ;

در مجمع البیان در توضیح آیه «و آخرین منهم لَمَّا یلحقوا بهم» آمده است: آنان عجم ها و کسانی اند که با لغت عرب سخن نمی گویند؛ زیرا پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) مبعوث شده برای کسانی که او را دیده اند و تمامی کسانی که بعد از آنان - از عرب و غیر عرب - می آیند و این مطلب از امام باقر (ع) روایت شده است».

56- جهان شمولی رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 3

3 - آیین موسی و هارون (ع) ، جهانی بوده و ویژه طایفه خاصی نبوده است .

اذهب أنت و أخوک

در آیات قبل و بعد، رفتن به سوی فرعون مطرح است؛ ولی از آن جایی که این آیه مورد خاصی را برای ابلاغ رسالت مشخص نساخته است، حاکیت از این دارد که اصل مأموریت موسی (ع) برای همگان است و فرعون، نقطه شروع ابلاغ پیام بوده است.

57- جهان شمولی رسالت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 3

3 - آیین موسی و هارون (ع) ، جهانی بوده و ویژه طایفه خاصی نبوده است .

اذهب أنت و أخوک

در آیات قبل و بعد، رفتن به سوی فرعون مطرح است؛ ولی از آن جایی که این آیه مورد خاصی را برای ابلاغ رسالت مشخص نساخته است، حاکیت از این دارد که اصل مأموریت موسی (ع) برای همگان است و فرعون، نقطه شروع ابلاغ پیام بوده است.

58- حقانیت رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 43 - 14

14 - بهشتیان حقانیت رسالت و وعده های پیامبران را درمی یابند و با سوگند آن را بازگو می کنند .

لقد جاءت رسلنا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 5

5 - منکران حقانیت قرآن، در روز قیامت و بروز حقایق قرآن، به حقانیت رسالت پیامبران اعتراف خواهند کرد.

یوم یأتی تأویله یقول الذین نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر مفعولی در «نسوه» به «کتب» در آیه قبل برگردانده شود.

ص: 367

59- حقانیت رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 2

2 - معجزات موسی (ع) ، هر یک به تنهایی آیتی بزرگ و کافی برای اثبات حقانیت رسالت آن حضرت *

و ما نریهم من آیه إلا هی اکبر من أختها

جمله «هی اکبر من أختها» ممکن است کنایه از اهمیت و بزرگی هر یک از معجزات باشد (بدون در نظر گرفتن ترتیب در بزرگی); چنان که در فارسی نیز برای بیان کامل بودن افراد گفته می شود: «یکی از دیگری برتر».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 3،5

3 - بنی اسرائیل ، به حقانیت موسی (ع) معرفت و آگاهی داشتند .

وقد تعلمون أنى رسول الله

5 - بنی اسرائیل ، به رغم آگاهی از رسالت الهی موسی (ع) ، آن حضرت را مورد آزار قرار می دادند .

لم تؤذوننى وقد تعلمون أنى رسول الله إلیکم

60- خبر از رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 67 - 4

4 - نقش حیاتی و سازنده اخبار و اطلاعات مربوط به توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام برای بشر

قل هو نبؤا عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 1،3

1 - اخبار مهم و سودمند مربوط به توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام ، از سوی مشرکان و کافران مورد بی اعتنایی و اعراض قرار می گرفت .

قل هو نبؤا عظیم . اَنتم عنه معرضون

3- اخبار مربوط به توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام ، درخور تأمل و تفکر

هو نبؤا عظیم . اَنتم عنه معرضون

محکوم کردن روی گردانی از اخبار بزرگ و سودمند مربوط به قیامت و .. و بی اعتنائی به آنها، می رساند که انسان باید به تأمل و اندیشه در آنها پردازد و از آنها روی گردانی نکند.

ص: 368

61- دلایل رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 4

4 - قطعی بودن نزول کتاب آسمانی بر موسی (ع) جایی برای تردید در نزول وحی بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باقی نمی گذارد .

و لقد آتینا موسی الکتب فلا تکن فی مریه من لقائه

برداشت بالا، با توجه به دو نکته زیر است: 1- انتخاب موسی (ع) از میان پیامبران پیشین، برای استدلال به آن، جهت حقانیت پیامبر بعدی، احتمال دارد به خاطر مقبول بودن ایشان نزد همه پیروان ادیان آسمانی باشد. 2- مرجع ضمیر در «لقائه» احتمال دارد به قرآن برگردد که از محتوای کلام و آیه سه استفاده می شود و «فاء» در «فلا تکن» تفریعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 46 - 3

3 - زنده ماندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از ادعای نبوت ، دلیل صدق رسالت و درستی ادعای آن حضرت است .

و لو تقوّل علینا .. لقطعنا منه بالوتین

خداوند، مجازات مرگ را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صورت دروغ بستن بر خدا مقرر فرمود. این مطلب می تواند گویای این حقیقت باشد که زندگانی آن حضرت پس از ادعای نبوت، گواه صدق ادعای ایشان است.

62- دلایل رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 9

9- رسالت موسی (ع) ، رسالتی دشوار و نیازمند آیات ، دلایل و تأیید های متعدد

بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 7

7- رسالت موسی (ع) به سوی فرعون ، همراه با دلایل قاطع و روشن

أرسلنه إلى فرعون بسلطن مبین

«سلطان» به معنای حجت و برهان است.

63- رسالت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 16 - 1

1 - ابراهیم (ع) فرستاده خداوند برای دعوت قوم اش به عبادت خدا و رعایت تقوا بود .

لقد أرسلنا .. و ابرهیم إذ قال لقومه

ص: 369

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 37 - 1

1 - تلاش کامل و پیگیر حضرت ابراهیم (ع)، در ادای رسالت

و ابرهیم الذی وقی

64- رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 22، 13، 11، 8

8 - بعثت پیامبران، نقطه عطفی در تاریخ زندگی انسان های نخستین

كان الناس امه واحده فبعث الله النبيين مبشرين

11 - جامعه بشری، نیازمند بعثت پیامبران برای حل اختلافات (هدایت جامعه)

فبعث الله النبيين... ليحكم بين الناس فيما اختلفوا فيه

13 - حکومت، داوری و حل اختلافات مردم، از اهداف بعثت پیامبران و نزول کتاب های آسمانی

و أنزل معهم الكتاب بالحق ليحكم بين الناس

22 - پیامبران، مبلغان و مجریان قوانین الهی

فبعث الله النبيين مبشرين... ليحكم بين الناس

با توجه به اینکه فاعل «لیحکم»، خداوند باشد که در حقیقت حکومت از آن او، و پیامبران تنها مجری قوانین هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 4 - 3

3 - نقش تعیین کننده کتب آسمانی، در تحقق رسالت و اهداف انبیا

نزل عليك الكتاب... و انزل التوریه و الانجیل. من قبل هدی للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عیسی (ع) با مشاهده کفر بنی اسرائیل، در صدد اتمام حجت و متمایز کردن جبهه حق از جبهه کفر شد.

فلَمَّا احْسَنَ عِيسَىٰ مِنْهُمْ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اِنْصَارِيَ اِلَى اللّٰهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 -

3،9،12،15،16،17،19

3 - پایان پذیرای پیام رسولان الهی، یا با مرگ و یا با شهادت ایشان، پندار باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام

و ما محمد الا رسول .. افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

9 - تداوم رسالت انبیا، در گرو حضور آنان نیست.

و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

خداوند با نكوهش از واپسگرایی پس از رحلت و یا شهادت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در واقع وابسته بودن اهداف جوامع ایمانی را به

شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) نفی کرده است.

12 - کفر و ارتداد و پشت کردن به خط رسالت انبیا، حرکتی ارتجاعی و واپسگرایانه است.

و ما محمد الا رسول .. افین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

15 - پشت کردن به خط رسالت انبیا و بازگشت از اسلام به کفر، زیان رساندن به خویشان است.

و ما محمد الا رسول .. و من ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیئا

کفر و ارتداد، قطعاً در بردارنده زیان است و به حکم «فلن یضر الله»، این زیان، متوجه خداوند سبحان نخواهد شد؛ بنابراین الزاماً دامنگیر فرد و جامعه مرتد و کافر خواهد شد.

16 - پایداری در دین و حرکت در مسیر انبیای الهی، شکر نعمت هدایت و رسالت انبیاست.

افین مات او قتل انقلبتم .. و سیجزی الله الشاکرین

مراد از «الشاکرین» در این آیه، یا خصوص کسانی است که هرگز مرتد نمی شوند و همچنان پایبند دین الهی هستند، و یا مؤمنان پایداری، مصداق مورد نظر برای «الشاکرین» هستند.

17 - واپسگرایی و ارتداد، کفران نعمت رسالت انبیا و هدایت الهی است.

و من ینقلب علی عقبیه .. و سیجزی الله الشاکرین

مفهوم جمله «و سیجزی الله الشاکرین» این است که مرتدان، ناسپاس هستند، و به مناسبت حکم و موضوع، این ناسپاسی در ارتباط با رسالت انبیا و هدایت الهی است.

19 - استقامت پیشگان و پایمردان پیکار احد، شاکران نعمت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انقلبتم علی اعقابکم .. و سیجزی الله الشاکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 5

5 - پایداری پیامبران در ابلاغ رسالت خویش، تا شهادت و کشته شدن در راه خدا

و قتلهم الانبیاء بغیر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - بشارت (مژده به مطيعان) و انذار (ترساندن گناهكاران) ، روح رسالت پيامبران الهی (ع) و شیوه تبلیغ آنان

فقد جاءكم بشير و نذير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - فراخوانی امت ها به پیروی از فرمان های خداوند سرلوحه رسالت انبیا و یکی از وظایف آنان

يوم يجمع الله الرسل فيقول ماذا اجبتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - دعوت مردمان به بندگی خداوند ، اصلی بنیادین در رسالت پيامبران الهی

ما امرتنی به ان اعبدوا الله

ص: 371

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 6

6 - رسالت پیامبران جلوه ای از ربوبیت خداوند بر انسانهاست .

قد جاءت رسل ربنا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 10

10 - رسالت پیامبران در راستای ربوبیت خداوند بر تمام هستی است .

ولكنى رسول من رب العلمين

انتخاب «رب العالمين» از میان دیگر اسما و صفات خداوند، به عنوان ارسال کننده پیامبران، اشاره به این نکته دارد که رسالت پیامبران در ارتباط با ربوبیت خدا بر تمام جهان هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 67 - 9

9 - رسالت پیامبران در راستای ربوبیت خداوند بر تمامی هستی است .

ولكنى رسول من رب العلمين

انتخاب «رب العلمين» از میان دیگر صفات خداوند به عنوان ارسال کننده پیامبران اشاره به این نکته دارد که رسالت پیامبران در ارتباط با ربوبیت او بر تمام هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 104 - 2

2 - رسالت انبیا در راستای تدبیر جهان و ربوبیت خداوند بر هستی است .

إنى رسول من رب العلمين

موسى با توصیف خداوند به پروردگار هستی به عنوان منشأ رسالت خویش، به این نکته اشاره دارد که رسالتش در راستای ربوبیت خداوند بر جهان هستی است. یعنی رسالت انبیا با تدبیر کل جهان پیوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 6

6 - طرح مسأله قیامت و روز بازپسین ، رسالت مشترک تمامی پیامبران الهی

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه . . . کذلک کذب الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 13

13 - انذار مردم ، رسالتی بر عهده پیامبران الهی است .

و ما تغنی الآیت و النذر عن قوم لایؤمنون

مراد از «نذر» (جمع نذیر) پیامبران الهی است.

ص: 372

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 6

6- توجه دادن مردم به فرجام های ناخوشایند و ترساندن آنان از عاقبت های نامیمون ، از وظایف پیامبران الهی

ینی لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک ، مهمترین رسالت پیامبران

أَن لَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 7

7- اصلاح عقاید و رفتار انسان ها و نیز تعیین حد و مرز اختیار و آزادی آنان ، رسالتی الهی برعهده پیامبران

أصلوتک تأمرک أن تترك .. قال يقوم أرءیتم إن كنت علی بیته من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 3

3- رسالت انبیا ، جریانی مستمر در طول تاریخ بشر قبل از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

من قد أرسلنا قبلک من رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 5

5 - پند و اندرز به مردم و هشدار دادن به آنان در باره فرجام کردار ناروا ، از رسالت های پیامبران

لعلّه یتذکرّ أو یخشی

«تذکر» مطاوعه «تذکیر» است و در «قاموس» آمده که «تذکیر»، به معنای موعظه کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 34 - 9

9 - پیامبران الهی ، مجاز به اظهار نظر در پیشگاه خدا درباره رسالت خویش

قال ربّ . . . و أخى هرون ... إني أخاف أن يكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 6

6 - انذار مردم ، وظیفه اساسی پیامبران

ما أتيتهم من نذير من قبلك

ص: 373

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 9

9 - پیامبران الهی ، وظیفه دار تبیین آیات و نشانه های خداوند

لولا أرسلت إلینا رسولاً فننَّبِعْ ءآیتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 1

1 - انبیا ، پیام آوران خدا برای قوم خود بودند .

و لقد أرسلنا .. رسلاً إلی قومهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 3

3 - رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، امر بی سابقه ای نبوده و در ادامه رسالت پیامبران گذشته است .

بل هو الحق من ربک لتنذر قومًا .. و لقد ءاتینا موسی الکتب

احتمال دارد ذکر «و لقد آتینا موسی ..» در این سوره به منظور اثبات نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد که در آیه سه از آن، سخن گفته شده است. لازم به ذکر است که ذکر حضرت موسی (ع) از میان انبیای پیشین، می تواند به خاطر مورد اتفاق نظر بودن آن حضرت در میان پیروان ادیان آسمانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 8 - 3

3 - مفاد پیمان گرفته شده از پیامبران ، ابلاغ پیام الهی به مردم است .

و إذا أخذنا من النبیین میثقهم .. لیسئل الصدقین عن صدقهم و أعدّ للكفرین عذاب

از تعلیل، به دست می آید که مفاد پیمان، چیزی بوده است که با آن، جمعی به مؤمنان می پیوندند و پاداش می گیرند و جمعی نیز به آن پشت می کنند و عذاب می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 39 - 2

2 - پیامبران ، حامل رسالت های متعددی از جانب خداوند بودند .

الذین یبلیغون رسل - ت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 34 - 1

1 - نقش پیامبران ، انذار و هشدار دادن به مردمان است .

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 9

ص: 374

9- انذار و اخطار ، از مسؤولیت ها و شیوه های تبلیغی پیامبران

لئن جاءهم نذیر . . . فلما جاءهم نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 19 - 8

8- تذکر و بیدارباش دادن و مبارزه با اسراف گری و گزافکاری در زندگی ، از برنامه های پیامبران الهی

أئن ذکرتم بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 72 - 2

2- انذار و اخطار به مردمان ، از مسؤولیت های پیامبران الهی

و لقد أرسلنا فیهم منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 4

4- توحید ، اساس همه ادیان آسمانی و مبارزه با شرک ، سرلوحه مبارزات پیامبران الهی

و لقد أوحى إلیک و إلی الذین من قبلک لئن أشرت لیحبطن عملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 17، 18، 14

14- تلاوت وحی و آیات الهی برای مردم ، از وظایف فرستادگان الهی

رسل منکم یتلون علیکم آیت ربکم

17- اخطار و انذار مردم درباره رستاخیز انسان ها ، از وظایف رسولان الهی

و ینذرونکم لقاء یومکم هذا

18- دعوت مردم به یکتاپرستی و اعتقاد به روز رستاخیز ، در رأس برنامه های فرستادگان الهی

یتلون علیکم ءایت ربکم وینذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 4

4 - رسالت فرستادگان الهی ، متکی بر دلایل و براهین روشن و بی ابهام برای همگان بود .

قالوا أو لم تک تأتیکم رسلکم بالبیئت قالوا بلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 83 - 2

2 - رسولان الهی ، ارائه دهنده دلایل روشن و بی ابهام برای اثبات رسالت خویش

فلما جاءتهم رسلهم بالبیئت

ص: 375

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 3

3 - راهنمایی مردمان ، رسالت پیامبران الهی

إذ جاءتهم الرسل . . . و أمّا ثمود فهديهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 19

19 - رسالت پیامبران ، در راستای رفع تبعیض ها و ایجاد عدالت در جامعه بشری

شرع لكم . . . فلذلك فادع . . . و أمرت لأعدل بينكم

با توجه به وحدت شرایعت های آسمانی که از آیه «شرع لكم . . .» استفاده می شود - مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 11، 10، 9

9 - پیامبران الهی ، در راه ایفای رسالت خود ، مواجه با مشکلاتی همگون و مشابه

و كذلك ما أرسلنا من قبلك . . . إلا قال مترفوها

10 - « انذار » مهم ترین عنصر تبلیغی در متن رسالت پیامبران الهی

و ما أرسلنا من قبلك فی قریه من نذیر

11 - پیام فرستادگان الهی ، ناسازگار با منافع طبقات مرفه

و كذلك ما أرسلنا من قبلك . . . إلا قال مترفوها

از این که همواره مرفهان در برابر پیام انبیا موضع می گرفتند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 2 - 3

3 - انذار و بیم دادن ، از بارزترین وظایف پیامبران ، در میان خلق

آن جاءهم منذر منهم

از این که در میان اوصاف، وصف «منذر» اختصاص به ذکر یافته؛ اهمیت و تشخیص آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 5 - 6

6 - اندازگری، از شوون بارز و مهم پیامبران الهی

فما تغن النذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 6

6 - پیامبران برای ارشاد مردم، آغازگر حرکت بوده و در انتظار مراجعه آنان نمی مانند .

اذهب إلى فرعون

ص: 376

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 20 - 2

2 - معجزات پیامبران ، نشانه صداقت آنان در به عهده داشتن مسئولیت هدایت و انذار است .

و أهدیک . . . فتخشی . فأریه الآیه الکبری

«فاء» در «فأراه» برای تعقیب است و می رساند که آوردن معجزه در پی ادعای هدایت گری و نیز انذار فرعون صورت پذیرفته است. کلمه «آیه» به معنای علامت و نشانه است و مصداق مورد نظر از آن، معجزه عصا و یا مجموع عصا و یدییضا است که نشانه رسالت حضرت موسی(ع) بود.

65- رسالت انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 14 - 7

7 - تأکید سه رسول الهی ، بر رسالت و درستی ادعا های خویش برای مردم انطاکیه

فكذبوهما فعزّزنا بثالث فقالوا إنا إلیکم مرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 1

1 - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه پیامبران فرستاده شده به سوی مردم انطاکیه بود .

و ما علینا إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 19 - 4

4 - تذکر و بیدارباش دادن ، از وظیفه های پیامبران مردم انطاکیه بود .

أئن ذکرتم

66- رسالت پنهانی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- مخفی بودن رسالت گروهی از انبیا (بین آدم و نوح)، دلیل ذکر نشدن نام آنان در قرآن

و رسلا لم نقصصهم علیک

امام باقر(ع): کان ما بین آدم و بین نوح من الانبیاء مستخفین و مستعلنین و لذلك خفی ذکرهم فی القرآن فلم یسموا کما سمی من استعلن من الانبیاء و هو قول الله «رسلا لم نقصصهم علیک»، یعنی لم اسم المستخفین کما سمیت السمعلنین من الانبیاء.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 285، ح 306; تفسیر برهان، ج 1، ص 427، ح 4.

ص: 377

67- رسالت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 5

5- داوود (ع) ، از سوی خدا مأمور حکومت و داوری میان مردم برپایه حق

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

68- رسالت رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 15 - 2

2- نوشتن قرآن در صفحه های پاکیزه و با عظمت ، رسالت الهی بر عهده سفیران متعدد

بأیدی سفره

«سفره» یا به معنای نویسندگان است و یا رسولان. در کتب لغت درباره این کلمه چنین آمده است: «سفر» [در تمام مشتقاتش] بر مکشوف و آشکار شدن دلالت دارد و «سَفَرٌ»؛ یعنی، کتابت و «سفره»؛ یعنی، نویسندگان؛ آنها را از آن جهت به این نام نامیدند که کتابت، آشکار سازنده چیزی است که مورد نیاز از نوشته است (مقایس اللغه). کلمه «سفیر» بر رسول نیز اطلاق می شود؛ زیرا او مأموریت خود را آشکار می سازد (تاج العروس). جمع «سفیر»، گرچه «سفراء» است؛ ولی از آنجا که در لسان العرب، کلمه «سفره» بر فرشتگانی که بین خدا و پیامبران او سفارت (رسالت) دارند، اطلاق شده است، می توان گفت: «سفره»، به معنای «سفراء» نیز استعمال شده است.

69- رسالت شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 22

22- دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش ، از مهمترین رسالت های شعيب برای قوم خویش پس از دعوت به توحيد

يقوم اعبدوا الله .. فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 5

5- شعیب (ع)، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

لقد أبلغتكم رسالت ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 378

8 - هود - 11 - 84 - 14

14- مبارزه با شرک ، از وظیفه های اصلی حضرت شعیب (ع)

قال يقوم . . . ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 1

1 - تأکید شعیب (ع) بر رسالت الهی خویش برای مردم ایکه

إني لكم رسول

70- رسالت صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 13

13- تلاش مستمر و بیوقفه صالح (ع) در انجام رسالت خویش

مما تدعوننا إليه

فعل مضارع «تدعون» دلالت بر استمرار دعوت دارد که از آن به تلاش مستمر تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 8

8- صالح (ع) ، موظف به ابلاغ توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی بود .

إن كنت على بينة من ربى . . . فمن ينصرنى من الله إن عصيته

جمله «إن عصيته» (اگر خداوند را نافرمانی کنم) می رساند که جمله ای همانند «و أمرنى بإبلاغ رسالاته» قبل از «فمن ينصرنى» در تقدیر است. بر این اساس، حاصل معنای «إن كنت ...» چنین می شود: [شما خود قضاوت کنید] اگر من پیامبر باشم و خداوند مرا به ابلاغ رسالتهایی فرمان داده باشد، اگر نافرمانی کنم و به ابلاغ رسالتهای الهی همّت نگمارم، چه کسی مرا از عقوبت های الهی نجات خواهد داد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تأکید صالح (ع) بر رسالت الهی خویش برای قومش

إتی لکم رسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2 - فرستادگان الهی (هود و صالح) ، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلاّ الله

ص: 379

71- رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 10

10 - معجزات عیسی (ع) ، نشانه ای از سوی پروردگار ، برای اثبات رسالت او و صحّت تغییر برخی احکام الهی توسط وی

و لاجلّ لکم . . . و جتکم بایه من ربکم

جمله «و جتکم بایه»، پس از بیان تغییر برخی احکام، تذکر به این معناست که تغییر احکام باید تنها از جانب پیامبران - با ارائه معجزه برای اثبات نبوت - صورت گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 8

8 - مسیح (ع) پیامبری فرستاده شده به سوی بنی اسرائیل

وقال المسیح یبنی اسرائیل اعبدوا الله ربی وربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 75 - 1,5

1 - مسیح (ع) فرزند مریم و فرستاده خداوند

ما المسیح ابن مریم الا رسول

5 - مسیح (ع) رسولی همانند رسولان گذشته که نه خدا بودند و نه فرزند او

ما المسیح ابن مریم الا رسول قد خلت من قبله الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 110 - 33

33 - پیامبری و رسالت عیسی (ع) برانگیزنده دشمنی بنی اسرائیل با وی

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جتھم بالبینت

«اذ جثتهم بالبینت» رسای به این معناست که علت دشمنی بنی اسرائیل با عیسی (ع) بعثت او به پیامبری و دعوت آنان به ایمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 10، 4، 2

2- عیسی (ع)، وفادار به حریم رسالت خویش، در ابلاغ فرامین خداوند

ما قلت لهم الا ما امرتني به ان اعبدوا الله

4- دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

تفسیر «ما امرتني به» به «ان اعبدوا الله» - با اینکه حضرت عیسی (ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح (ع) بوده است.

ص: 380

10 - عیسی (ع) - به هنگام حضور در میان امت خویش - بازدارنده آنان از گرایش به شرک بود .

و کنت علیهم شهیداً مادمت فیهم

کلمه «شهیداً» به قرینه کلمه «رقیب» در فراز بعد می تواند علاوه بر گواهی عیسی(ع) بر امت خویش، حاکی از مراقبت وی برای راه نیافتن انحراف در عقاید آنان نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 10

10- « عن یزید الكناسی قال : سألت أبا جعفر (ع) أکان عیسی بن مریم حین تکلم فی المهد حجه الله علی اهل زمانه ؟ فقال : کان یومئذ نبیاً حجه الله غیر مرسل ، أما تسمع لقوله حین قال : « إتی عبدالله آتانی الکتاب و جعلنی نبیاً » . . . فلما بلغ عیسی سبع سنین تکلم بالنبوه والرساله حین أوحی الله تعالی إلیه ؛

از یزید کناسی نقل شده که گفت: از امام باقر(ع) سؤال کردم آیا عیسی بن مریم(ع) آن گاه که در گهواره بود حجت خدا بر اهل زمانش بود؟ فرمود: (عیسی(ع)) در آن زمان پیامبر و حجت خدا بود، اما مأموریت رسالت نداشت، آیا سخن او را نمی شنوی آن گاه که گفت: «. . و جعلنی نبیاً» ... پس آن گاه که به هفت سالگی رسید، ابراز نبوت و رسالت کرد، همان هنگام که خدا به او وحی کرد.».

72- رسالت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 5

5 - جداسازی حق از باطل ، سره از ناسره و ارائه بینش صحیح مکتبی از رسالت های قرآن

إنّ هذا القرآن یقض علی بنی اسرائیل اکثر الذی هم فیہ یختلفون

مراد از «یقض» صرف قصه گویی و گزارش نیست؛ بلکه گزارش همراه با نقد و تبیین و تفکیک سره از ناسره است.

73- رسالت لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 162 - 1

1 - تأکید لوط (ع) بر رسالت الهی خویش برای قومش

إتی لکم رسول

2- لوط (ع)، پیامبری بود که تعالیم ابراهیم (ع) را ترویج می کرد.

قال رب انصرنی . . . ولما جاءت رسلنا ابرهیم بالبشری

این که فرستادگان خداوند برای درهم کوبیدن شهر قوم لوط (سدوم)، نزد ابراهیم (ع) رفتند و با او مأموریت خود را در میان گذاشتند، نشان می دهد که ابراهیم (ع) پیامبر صاحب شریعت بوده و لوط (ع) تعالیم او را تبلیغ می کرده است.

74- رسالت مبلغان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 8

8 - ابلاغ گران پیام های مکتوب خداوند ، رسولانی با عظمت و دارای رسالتی بزرگ

رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

تعبیر «رسول من الله» - با آن که «رسول الله» نیز مفادی شبیه آن داشت - ممکن است برای ابقای کلمه «رسول» بر نکره بودن باشد تا عظمت رسول و رسالت را برجسته سازد.

75- رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 1

1 - محمد (صلی الله علیه و آله) ، رسولی مبعوث شده از جانب خداوند

و لما جاءهم رسول من عند الله

ظاهر این است که مراد از «رسول» پیامبر اسلام باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران بر آنند که مقصود حضرت عیسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 1

1 - محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده ای از جانب خداوند

إنا أرسلناک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 1

1 - محمد (صلی الله علیه و آله) ، فرستاده ای از جانب خداوند

كما أرسلنا فيکم رسولا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

2 - بقرہ - 2 - 252 - 7

7 - حضرت محمد (صلی اللہ علیہ وآلہ) ، از رسولانِ الہی

وانک لمن المرسلین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 3

ص: 382

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام کردن شکست نهایی کفار به آنها و حشرشان به سوی جهنم

قل للذین کفروا ستغلبون و تحشرون الی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 18، 13، 12، 11، 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخواندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

و قل للذین اوتوا الكتاب و الامتین ءاسلمتم

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگران عدم ایفای رسالت خویش ، به صرف ابلاغ دین به مردم

و ان تولّوا فأتّما علیک البلاغ

بنابراینکه «فأتمّما علیک البلاغ»، در برابر نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام وظیفه باشد.

12 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها ابلاغ پیام خدا به مردم است ; نه مجبور ساختن ایشان به ایمان .

فأتمّما علیک البلاغ

13 - تبیین محدوده وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، عامل اطمینان خاطر او

فأتمّما علیک البلاغ

به نظر می رسد جمله «فأتمّما . . . » به منظور اطمینان خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایراد شده باشد.

18 - ابلاغ دین از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اتمام حجّت خداوند بر مردم

فأتمّما علیک البلاغ و اللّهُ بصیر بالعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظّف به ستایش پروردگار

قل اللّهم مالک الملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 79 - 5

5 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، پیامبر خدا و دارای رسالت جهانی

و ارسلناک للناس رسولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 15 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فرستاده خدا همراه با کتابی روشن و روشنگر

قد جاءکم من اللّٰه نور و کتب مبین

بنابر اینکه مراد از «نور»، پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، عطف کتاب بر آن مؤید این معناست. چون قانون اولی در عطف، تغایر متعاطفین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 67 - 20، 11، 3، 2

ص: 383

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده خدا و واسطه ابلاغ وحی به مردم

یا ایها الرسول بلغ ما أنزل إلیک

3 - رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ابلاغ وحی ، جلوه ای از ربوبیت خداوند

یا ایها الرسول بلغ ما أنزل إلیک من ربک

گزینش اسم «رب» نشانه ارتباط رسالت و وحی با ربوبیت الهی است.

11 - احساس خطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه برخی مردم جهت انجام رسالت ویژه خویش (ابلاغ ولایت علی (ع))

بلغ ما أنزل . . . و الله یعصمک من الناس

20 - اعلان نکردن ولایت علی (ع) از سوی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) موجب حبط عمل آن حضرت

و إن لم تفعل فما بلغت رسالته

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که بعد از خواندن آیه فوق خطاب به علی (ع) فرمود: و لو لم ابلغ ما امرت به من ولایتک لحبط عملی . . .

امالی صدوق، ص 400، ح 13، مجلس 74؛ نورالثقلین، ج 1، ص 654، ح 296.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 13

13 - بیان احکام الهی از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وابسته به پذیرش و عدم پذیرش مردم نیست .

فان تولیتهم فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبین

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «فان تولیتهم . . .» درباره کسانی باشد که بخواهند با بی اعتنایی به احکام الهی، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را دلسرد کرده و از ابلاغ آن، به مردم باز دارند. در این صورت جواب مقدر جمله ای نظیر «فلا یهملکم» (شما را رها نخواهد کرد) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 9

9 - تصریح تورات و انجیل به برخوردار بودن پیامبر موعود از مقام رسالت علاوه بر مقام نبوت

الرسول النبی الامی الذی یجدونه مکتوبا عندهم فی التوریه و الإنجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 5 - 3

3 - تقدیر خداوند بر وقوع جنگ بدر ، در جهت تدبیر امور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای پیشبرد رسالت وی

أخرجک ربک من بیتک بالحق

«رب» به معنای مدبر و مربی است و اضافه آن به «ک» در جمله «کما أخرجک ربک» می رساند که از اهداف تقدیر الهی بر خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تدبیر امور وی بوده که طبعاً برای تکمیل رسالت او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 4

4 - مؤمنان پیرو پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای نقشی مؤثر و بسزا برای پیشبرد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 384

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

برداشت فوق بر این اساس است که «من اتبعک» عطف بر «الله» باشد؛ یعنی خدا و مؤمنان فرمانبر برای تو کافی هستند. بر این مبنا نقش مؤثر مؤمنان برای پیشبرد اسلام به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 1

1 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده خداست .

هو الذی أرسل رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 14

14 - محمد (صلی الله علیه و آله) ، رسول و فرستاده خدا

و الذین يؤذون رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 19

19 - ولایت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بر مؤمنان ، نشأت یافته از مقام رسالت آن حضرت

و يطیعون الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 6

6 - بیم دادن به عامه مردمان (انذار) و مژده دادن به اهل ایمان (بشارت) رسالتی الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أن أُنذر الناس و بئس الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 12

12- قرآن پیام خدا ، و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغِ بی کم و کاست آن ، به مردم

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاءِ نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 16 - 2

2- حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده خدا بوده و آیات قرآن را به دستور او بر مردم می خواند .

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 7 - 11

11- توجه دادن انسان ها به حیات پس از مرگ و برپایی قیامت ، از رسالت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 385

و لئن قلت إنكم مبعوثون من بعد الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ فرمان اقامه نماز و انفاق به مؤمنان

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 44 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور انذار و ترساندن مردم از عذاب استیصال

و أنذر الناس یوم یأتیهم العذاب . . . ربنا آخرنا

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «العذاب»، عذاب دنیوی (استیصال) باشد. درخواست مهلت برای اجابت دعوت رسولان (آخرنا... و تتبّع الرسل) مؤید آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 89 - 2

2- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (انذار و اخطار) ، صریح و بی ابهام و قابل فهم برای همگان

و قل إنی أنا النذیر المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 94 - 7

7- «عن محمد بن علی الحلّبی عن أبی عبد الله (ع) قال : إکتتم رسول الله (صلی الله علیه و آله) بمکه مختفياً خائفاً خمس سنین لیس یظهر أمره . . . ثم أمره الله عزّوجلّ أن یصدع بما أمر به فظهر رسول الله (صلی الله علیه و آله) و أظهر أمره ;

محمد بن علی الحلّبی از امام صادق (ع) روایت کرده است که فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مدت پنج سال در مکه رسالت خود را پنهان می داشت. آن حضرت پنهان و ترسان بود و مأموریت خود را آشکار نمی کرد ... سپس خداوند عزّوجلّ او را فرمان داد تا مأموریت خود را علنی سازد؛ پس آن حضرت آشکار شد و رسالت خود را علنی کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو كان معه الهه كما يقولون إذا لا بتغوا إلى ذی العرش سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ابلاغ این پیام به بندگان که آنان باید بهترین گفتار را برای گفتن برگزینند.

وقل لعبادی يقولوا التی هی أحسن

ص: 386

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام خیالی بودن خدایان برگزیده مشرکان و ناتوانی کامل آنها در رفع هرگونه بیچارگی و درماندگی از مشرکان

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه فلا یملکون کشف الضر عنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 13

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به دعا و نیایش به درگاه خدا ، برای کسب قدرت و توان در انجام پیروزمندانه رسالت خویش

و قل ربّ . . . و اجعل لی من لدنک سلطناً نصیراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «سلطان» - آن گونه که برخی از مفسران گفته اند - به معنای نیروی قوی و برتر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 1

1- فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اعلام غلبه حتمی حق و اضمحلال قطعی باطل ، به مشرکان مکه

و قل جاء الحقّ و زهق البطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 10

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به معجزه های درخواستی بیجای مشرکان مکه و تنزیه خداوند از برآوردن چنین خواسته هایی

و قالوا لن نؤمن لک حتی تفجر لنا . . . قل سبحان ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 105 - 6

6- حقایق قرآنی ، اساس رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بشارت ها و انداز های آن حضرت

و بالحق أنزلناه و بالحق نزل و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 106 - 3

3- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به قراءت بخش های قرآن بر مردم به آرامی و با تائی

و قرءاناً فرقنه لتقرأه علی الناس علی مکث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی در دفع شبهات مطرح شده از سوی مشرکان درباره اسما و صفات حضرت باری

ص: 387

قل ادعوا الله أو ادعوا الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 2 - 6

6- « انذار » و « تبشير » از جمله وظایف و شؤون پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

أنزل علی عبده .. لینذر ... و یبشّر المؤمنین

برداشت بالا، بر این اساس است که ضمیر در «ینذر» و «یبشّر» به «عبده» بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 3

3- بیم دادن کسانی که خدا را دارای فرزند می پندارند، از رسالت های قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

و ینذر الذین قالوا اتخذ الله ولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 1,4

1- تلاوت آیات قرآن، رسالتی الهی برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

واتل ما أحیٰ إلیک من کتاب ربّک

4- قرآن، جلوه ربوبیت خداوند و برای پیشبرد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

کتاب ربّک

کلمه «ربّ» در «ربّک»، گویای این است که قرآن، مایه تربیت و رشد آن حضرت در مسیر ابلاغ پیام الهی است و چون خداوند، مربی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، آن را به وی عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 103 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور توجّه دادن مردم به ضرورت شناخت سود و زیان واقعی شان بود .

قل هل ننبئكم بالأخسرين أعمالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 2, 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور یادآوری و تأکید بر جنبه بشری خود در قبال تصوّرات بی جا و نامعقول از وی است.

قل إنّما أنا بشر مثلكم

«إنّما» دال بر حصر است. قصر اضافی در «قل إنّما أنا بشر» قصر موصوف بر صفت است؛ یعنی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشر است، نه موجودی ماورای آن. این نوع قصر، در موقعیتی ابراز می گردد که مخاطب، تصوّرات دیگری درباره متکلم دارد و متکلم، درصدد منقلب کردن آن ها است.

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور پیش گیری از خرافه پردازی کوتاه فکران درباره شخصیت اش است.

قل إنّما أنا بشر مثلكم

فرمان «قل إنّما...» - به قرینه ذیل آیه - از آن جهت صورت گرفته است که جلوی توّهّمات شرک آلود جاهلان گرفته شود و

ص: 388

برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) رتبه ای خارج از پیامبری در نظر گرفته نشود، مانند آنچه مسیحیان درباره «مسیح» پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 2

2- بیم دادن کافران از خطر هلاکت با عذابی از جانب خداوند ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لو آتانا أهلکنهم بعذاب... قل کلّ متربّص فتربّصوا فستعلمون

«تربص» به معنای «انتظار» است (مصباح). فرمان «قل» به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بیانگر وظیفه داشتن آن حضرت در ابلاغ این نکته به کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت مردم به توحید و اعلان مواضع خویش به آنان

قل إنّما یوحی الّیّ أنّما إلهکم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 3

3 - آگاه ساختن مردم از عواقب شرک و ترساندن آنان از پیامد های اخروی آن ، اساس رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تشکیل می داد .

قل یاّیها الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 7

7 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داد که از مشرکان بخواهد به جای ستیزه جویی با وی و مخالفت با حدود و مقررات الهی ، به سوی خدای یگانه بازگردند و به پرستش او برخیزند .

فلاینزعنک فی الأمر و ادع الی ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- هشدار به فرجام شوم کفرپیشگی و مبارزه با توحید و یکتاپرستی ، رسالت الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وإن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 6 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ وحی و پاسخ گویی به دروغ پردازی ها و اتهام های واهی کافران ، علیه رسالت خویش و قرآن

وقال الذين كفروا إن هذا .. قل أنزله الذي يعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 389

1 - تلاوت ماجرای ابراهیم برای مردم ، فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اتل علیهم نبأ ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انذار و اخطار بستگان نزدیک خویش از عواقب شرکورزی و مخالفت با خدا

فلاتدع مع الله .. و انذر عشیرتک الاقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - انذارگری و رحمت گستری ، دو بعد شخصیت الهی و پیامبری حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)

و انذر عشیرتک .. و اخفض جناحک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اظهار بیزاری از رفتار شرک آمیز خویشاوندان خود در صورت امتناع از ایمان آوردن

و انذر عشیرتک .. فإن عصوک فقل إتی بریء مما تعملون

ضمیر فاعل در «عصوک» به «عشیره» بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - رسالت پیامبر اسلام ، تداوم خط رسولان پیشین

و إنک لتلقى القراءن من لدن حکیم علیم .. و لقد أرسلنا إلی ثمود أخاهم صلحاً

با توجه به ارتباط بخش های این سوره با یکدیگر، استفاده می شود که یادکرد رسالت پیامبران گذشته، در مقام افاده این معنا است که

رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) امری شگفت و بی سابقه نیست؛ بلکه حرکتی در تداوم خط رسولان قبلی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 72 - 1

1 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ابلاغ تهدید خداوند به کافران ، مبنی بر نزدیک بودن عذاب دنیایی آنان

قل عسی أن یكون ردف لكم بعض الذی تستعجلون

تعبیر «ردف لكم» (در پی شما است) کنایه از قریب الوقوع بودن مجازات کافران می باشد. گفتنی است که «الذی تستعجلون» هم شامل عذاب دنیوی می شود و هم عذاب اخروی. بنابراین عبارت «بعض الذی» نشانگر عذاب دنیایی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 1

ص: 390

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام قاطعانه موضع استوار خویش مبنی بر توحید و نفی شرک

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 1

1 - تلاوت قرآن ، رسالت و وظیفه تغییرناپذیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای هدایت خلق

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ ... وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ اهْتَدَى

در این آیه تلاوت آیات قرآن به مردم، به عنوان یگانه مسؤلیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد تأکید قرار گرفته است. از جمله «فمن اهتدی...» نیز استفاده می شود که هدف از تلاوت آیات آن، هدایت خلق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 3

3 - تلاوت آیات قرآن برای مردم و ابلاغ پیام آن به ایشان ، وظیفه ای الهی برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 6، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ابلاغ بی درنگ آیات الهی بر مردم به محض دریافت آن

و لَا يَصِدَّتْكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أَنْزَلْتُ إِلَيْكَ

قید «بعد إذ أنزلت إليك» به معنای «بعد وقت الإنزال» است؛ یعنی، همین که نزول آیات بر تو پایان یافت، بی هیچ تأخیر باید آن را به مردم ابلاغ کنی و مبادا کافران تو را از این کار بازدارند و باعث تأخیر در تلاوت آن شوند.

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار فراخواندن مردم به سوی پروردگار یگانه

و ادع إلى ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - قرآن، مبنای پیامبری و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است .

تنزیل الكتب . . . هو الحقّ . . . لتنذر قومًا ... لعلّهم يهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، امر بی سابقه ای نبوده و در ادامه رسالت پیامبران گذشته است .

بل هو الحقّ من ربّك لتنذر قومًا . . . ولقد آتينا موسى الكتب

احتمال دارد ذکر «و لقد آتينا موسى . . .» در این سوره به منظور اثبات نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد که در آیه سه از آن، سخن گفته شده است. لازم به ذکر است که ذکر حضرت موسی (ع) از میان انبیای پیشین، می تواند به خاطر مورد اتفاق نظر بودن آن حضرت در میان پیروان ادیان آسمانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 40 - 9

9 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دارای مقام رسالت (پیامرسان خدا به مردم) و نبوت (آورنده اخبار غیبی درباره شریعت) بود.

و لکن رسول الله و خاتم النبیین

در تفاوت میان مقام رسالت و نبوت، آمده است: «رسول»، صاحب کتاب است و «نبی»، از خداوند خبر می دهد. و «رسالت» به خداوند اضافه می شود در حالی که «نبوت» چنین نیست. «رسول»، پیام آور و «نبی»، انجام دهنده امر رسالت است (معجم الفروق اللغویه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 45 - 1

1 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، فرستاده ای از سوی خداوند برای مردم است.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 5,6

5 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در انجام دادن رسالت خویش، با رو در رویی کافران و منافقان مواجه بود.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ .. و دع أذیهم

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت الهی خویش، نباید به سخنان و موضع گیری های کافران و منافقان اعتنا کند.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِدًا و مَبَشِّرًا .. و لا تطع الكفرین و المنفقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 5,9

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسخ گویی به کافران درباره وقوع حتمی قیامت

و قال الذین كفروا لا تأتینا الساعه قل بلی

9 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اعلام این که او تحت ربوبیت خدا قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فراخوان مشرکان به آزمودن ناتوانی خدایانشان از طریق دعای خود

قل ادعوا الذین زعمتم من دون الله لایملکون مثقال ذره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 10، 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور استدلال برای مشرکان جهت اصلاح عقیده شان درباره خداوند

قل من یرزقکم من السموت و الأرض

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مشرکان درباره منشأ روزیشان جهت هدایت آنان به توحید ربوبی

قل من يرزقكم من السموت و الأرض

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور تخریب جزم اندیشی مشرکان

وإنا أو إياكم لعلی هدی أو فی ضلل مبین

طرح این نکته که «یا ما و یا شما در هدایت و یا گمراهی هستیم» - با این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانست حقیقت امر چیست - می تواند به منظور ایجاد رخنه در فکر طرف مقابل و به اندیشه واداشتن او و در نتیجه تخریب اندیشه اش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ پیام خداوند به مشرکان ، درباره بازخواست نشدن هرکسی از عمل دیگری

قل لا تسئلون عَمَّا أجرمنا و لا نسئل عَمَّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ کلام خداوند به مشرکان درباره داوری نهایی خداوند بین آنان و آن حضرت

قل یجمع بیننا ربنا ثم یفتح بیننا بالحق

«فتح» به معنای نصرت، پیروزی، حکم و داوری است (مفردات راغب). در این آیه - به قرینه مقام - مراد از آن معنای سوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی به مشرکان درباره باطل بودن خدایان ادعایی شان

قل أرونی الذین ألحقتم به شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 28 - 2

2 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند ، بشارت و انذار است .

و ما أرسلنک إلاّ.. بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 5

5 - مشرکان ، پیروان مؤمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را سهیم و هم رأی او در رسالت می دانستند .

متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

جمع آورده شدن «صادقین»، به این خاطر است که مؤمنان نیز مخاطب مشرکان بوده اند. مخاطب قرار دادن مؤمنان و پرسش از زمان وقوع قیامت از آنان، بیانگر نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 30 - 1

ص: 393

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به پرسش مشرکان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد . . . قل لكم معاد يوم لا تستأخرون عنه ساعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 36 - 7، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم درباره منشأ قبض و بسط روزی

قل إن ربّي يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر

«يقدر» (از مصدر «قدر») به معنای اندازه گیری و نیز سخت گیری آمده است (مفردات راغب). به قرینه «يبسط» (توسعه می دهد) به دست می آید که معنای دوّم «يقدر» مورد نظر است.

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اصلاح بینش برخورداران از مال و مکنت درباره منشأ روزی

وقالوا نحن أكثر أموالاً . . . قل إن ربّي يبسط الرزق لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 39 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند درباره منشأ قبض و بسط روزی انسان ها

قل إن ربّي يبسط الرزق . . . ويقدر له

«يقدر» (از مصدر «قدر») به معنای اندازه و نیز سخت گیری آمده است (مفردات راغب). به قرینه «يبسط» در این آیه، معنای دوّم «يقدر» مورد نظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 48 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی به مردم است .

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 49 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام الهی به مردم مبنی بر آمدن حق برای آنان

قل جاء الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 50 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار ابلاغ روشن فرجام گمراهی و بیان منشأ هدایت

قل إن ضللت فإنّما أضلّ علی نفسی و إن اهتدیت فبما یوحى إلیّ ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 24 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) فرستاده خداوند برای مردمان

ص: 394

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور محاجه و گفتوگو با مشرکان ، درباره عقاید و معبودهایشان

قل أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 1

1 - پیامبر اسلام ، وظیفه دار انذار و اخطار به مردم بر پایه تعالیم قرآن

تنزیل العزیز الرحیم . لتنذر قومًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 11 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خداترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پرب های الهی

من أتبع الذکر و خشی الرحمن بالغیب فبشیره بمغفره و أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 13 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور تشبیه کردن وضعیت فرهنگی و دینی مردم مکه ، به وضعیت مردمی همانند آنان در طول تاریخ

و اضرب لهم مثلاً أصحاب القریه

«مَثَلٌ» گاهی در معنای شبیه و مانند به کار می رود که در این صورت معنای آیه چنین خواهد بود: ای پیامبر! برای وضعیت مردم مکه، شبیه و مانندی از تاریخ (اصحاب قریه) بیاور. و گاهی به معنای خبر است؛ یعنی، ای پیامبر! برای مردم مکه خبر و داستان اصحاب قریه را نقل کن تا مردم از این داستان عبرت گیرند. گفتنی است برداشت یاد شده براساس معنای نخست است.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مثل زدن و نمونه آوردن از مردم گذشته ، برای پندگیری و درس آموزی مردم

و اضرب لهم مثلاً أصحاب القرية

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - يس - 36 - 79 - 2

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به شبهات کافران و منکران معاد با استدلال و برهان

قال من يحيى العظم و هي رميم . قل يحييها الذي أنشأها أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 149 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

فاستفتهم الربك البنات

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 150 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

أم خلقنا الملكة إنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 156 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

أم لکم سلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 174 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور روی گردانی از مشرکان و بی اعتنایی به آنان تا زمانی کم و نه چندان طولانی

فتولّ عنهم حتی حین

«حین» برای عموم «وقت» و «مدت» وضع شده است؛ ولی در آیه شریفه به دلیل تکرار آن - که برای افاده تحقیر معنوی است - بر تقلیل دلالت می کند؛ یعنی، زمان و مدت کم و اندک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 175 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به نظاره و دقت در سرانجام شوم و احوال مشرکان و کافران معاند

و أبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 178 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) مأمور روی گردانی از مشرکان و بی اعتنایی به آنان تا زمانی کم و نه چندان طولانی

و تولّ عنهم حتّى حين

«حين» برای عموم وقت و مدت وضع شده است؛ ولی در آیه شریفه به خاطر نکره بودن - که برای افاده تحقیر معنوی است - بر تقلیل دلالت می کند؛ یعنی، زمان و مدت کم و اندک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 4

4 - انذار و اخطار ، در قلمرو رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

منذر منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 4

ص: 396

4 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام یکتایی خداوند و قهار بودن او به مردم

قل . . . و ما من إله إلا الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 67 - 1

1 - رسالت پیامبراسلام و توحید الهی ، خبری پرفایده و بزرگ برای بشر

قل هو نبؤا عظیم

«نبأ» به خبری گفته می شود که دارای فایده بسیار باشد (مفردات راغب). در این که مقصود از این خبر چیست و ضمیر «هو» به چه چیز برمی گردد، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: 1- برخی آن را رسالت انذارگری پیامبر(صلی الله علیه و آله) و توحید الهی می دانند که در ضمن آیه قبل از آن یاد شده است. 2- برخی دیگر آن را مربوط به بحث معاد می شمرند که در ضمن آیات 49 تا 64 از آن یاد گردیده است. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 70 - 3,6,2,1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به ابلاغ چگونگی آگاه شدنش از ملا اعلی (عالم فرشتگان) و منشأ اطلاعات و اخبارش درباره آدم (ع) ، فرشتگان و . . .

ما کان لی من علم بالملاّ الأعلی . . . إن یوحی الّی

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به ابلاغ رسالت و تکلیف خود به مردم و رفع اتهام از خویش

إن یوحی الّی إلاّ أنّما أنا نذیر مبین

حصر در «إنّما أنا نذیر . . .» از نوع حصر اضافی است و نسبت به افتراهای مشرکان علیه پیامبراسلام(صلی الله علیه و آله) سنجیده شده است. آنان، ایشان را به شاعر، ساحر، دروغگو و مجنون بودن متهم می کردند. خداوند نیز در پاسخ آنان فرمود: او تنها یک منذر و اخطارگر الهی است.

3 - انذار و اخطار به مردمان ، رسالت و تکلیف پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

إنّما أنا نذیر

6 - وحی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها در محدوده انذار به مردمان و به منظور اخطار به آنان بوده است .

إن يوحى إليّ إلا أنّما أنا نذير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیدار کردن مردمان و توجه دادن آنان به ارزش علم و معرفت و برتری عالمان بر جاهلان

قل هل یستوی الذین یعلمون و الذین لا یعلمون

مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اعلام این حقیقت روشن که عالمان با جاهلان برابر نیستند، صرفاً برای بیدار کردن مردم و توجه دادن آنان به ارزش والای علم و معرفت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فراخواندن مؤمنان به تقوایبشگی و پرواداشتن از پروردگار

ص: 397

قل يعباد الذين آمنوا اتقوا ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام موضع سازش ناپذیر عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل إني أمرت أن أعبد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع عقیدتی خود و پیش گامی اش در پذیرش اسلام

قل . . . وأمرت لأن أكون أول المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 13 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام هراس داشتن خود از پیامد های ناگوار اخروی عصیان و نافرمانی خدا به مردم

قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 14 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلان موضع عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل الله أعبد مخلصاً له ديني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ بشارت خداوند به بندگان خالص او است .

فبشّر عباد

کلمه «عباد» به ضمیر متکلم اضافه شده است؛ ولی در کلام حذف گردیده و تقدیر آن «عبادی» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ بشارت الهی به بندگان که به سخنان دیگران گوش فرا می دهند و آن گاه از بهترین آنها پیروی می کنند .

فبشّر عباد . الذین یستمعون القول فیّتبعون أحسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 4,9

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پایداری بر مواضع خود و استمرار رسالت خویش

ص: 398

قل يقوم اعمالوا على مكاتكم انى عمل فسوف تعلمون

9- توکل و اتکال پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر خداوند ، سبب اعتماد به نفس و پشت گرمی آن حضرت در مبارزه با دشمنان و نیل به اهداف رسالت

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون . قل يقوم اعمالوا على مکاتکم انى عمل فسو

یادآوری توکل و اتکال بر خداوند (در آیه قبل) پیش از اعلام موضع قاطع خود به دشمنان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 5

5- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای احتجاج با مشرکان و اثبات ناتوانی مطلق معبود ها و پوچی آیین شرک

قل أولو كانوا لا یملکون شیئا و لا یعقلون

برداشت یاد شده از تصریح به ابلاغ حقیقت یاد شده (قل) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 44 - 10

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور مبارزه علنی و صریح با عقاید مشرکان (چون عقیده به شفاعت کردن معبود ها و توانایی آنان بر این کار)

أم اتخذوا من دون الله شفعاء قل أولو كانوا لا یملکون شیئا و لا یعقلون . قل لل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 53 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

قل یعبادی الذین أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 4، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور انداز و اخطار به مردم درباره روز قیامت

و آن‌درهم یوم الآزفه

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور انداز و اخطار مردم از لحظه فرارسیدن مرگ و قریب الوقوع بودن آن برای همگان

و آن‌درهم یوم الآزفه

برخی از مفسران «یوم الآزفه» را روز فرارسیدن مرگ دانسته اند؛ زیرا آنچه نزدیک به انسان و قریب الوقوع است، لحظه مرگ او است. هم چنین تعبیر «إذ القلوب لدى الحناجر...» درباره لحظه مرگ انسان ها، مناسب تر از لحظه فرارسیدن قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در نیمه نخست رسالت خود با انواع مشکلات و موانع رویه رو بود .

فاصبر

ص: 399

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مکه نازل شده است و توصیه خداوند به صبر، بیانگر وجود مشکلات بسیار می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 7، 3، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام مخالفت خود با عبادت غیر خدا و منصرف کردن مشرکان از فکر تأثیرگذاری در عقاید آن حضرت

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ

پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به در دست داشتن دلایل و براهین روشن در مخالفت خود با عبادت غیر خدا تصریح فرمود. این مطلب می تواند به منظور مایوس ساختن مشرکان باشد؛ زیرا کسی که در عقیده خود دارای دلایل روشن باشد، تأثیرپذیری او از دیگر عقاید ناممکن خواهد بود.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام در دست داشتن دلایل و برهان های روشن بر بطلان عقیده شرک آلود و درستی آیین توحیدی

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام صریح مواضع عقیدتی خویش و تسلیم ناپذیر بودنش، در برابر دشمنان و عقاید باطل و شرک آلود

وَأَمَرْتُ أَنْ أُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسلیم محض بودن خود در برابر خداوند، می تواند پاسخی به فشارها و تهدیدهای دشمنان و مشرکان علیه ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 1

1 - تأکید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بر نقش پیام آوری خویش در مقابل مخالفت ها و بهانه جویی های مشرکان

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكْثَرِ... قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلَكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بیم دادن به کسانی که آیات روشن توحید و ربوبیت خداوند را نپذیرفته، از آن اعراض می کنند.

فإن أعرضوا فقل أنذرتكم

آیات پیشین - که بیانگر دلایل توحید و ربوبیت یگانه خداوند بود - قرینه بر این است که متعلق «أعرضوا» دلایل روشن توحید و ربوبیت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به دعوت مردمان به اقامه دین و پرهیز از اختلافات و تفرقه در آن

أن أقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه .. فلذلك فادع

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «ذلک» اشاره به جمله «أقيموا الدين و..» باشد. گفتنی است که بر این مبنا لام

ص: 400

«لذلك» به معنای «إلى» خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 6 - 2

2- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، در ادامه سنت الهی بر بعثت پیامبران

و کم أرسلنا من نبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 2

2- دلداری خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، در مسیر مبارزه با مشکلات رسالت

و كذلك ما أرسلنا من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، رساننده پیام خدا و بیان کننده استدلال های او ، برای انسان ها

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 18 - 6، 2

2- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، ادامه رسالت موسی و سایر پیامبران بود ; نه امری ناآشنا و دور از انتظار .

و لقد آتینا بنی اسرائیل . . . و النبوه . . . ثم جعلنک علی شریعه من الأمر

الف و لام «الأمر» در این آیه، می تواند برای عهد ذکری باشد و نظر به امر رسالت و اعطای کتاب و حکومت داشته باشد که در آیات پیشین بیان شده است.

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اجرای دقیق شریعت و دستورات دینی

ثم جعلنک علی شریعه من الأمر فاتبعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به تذکر ضعف و ناتوانی بت ها به مشرکان

قل أرءیتم ما تدعون . . . ماذا خلقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 2

2- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، در تداوم خط رسالت فرستادگان الهی

قل ما كنت بدعاً من الرسل

تعبیر «ما كنت بدعاً من الرسل» بدین معنا است که رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، بدعت و امری بی سابقه نیست که پذیرش و درک آن، برای مردم دشوار باشد.

ص: 401

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور یادکرد سرگذشت پیامبر قوم عاد و تلاش های وی در جهت انذار قومش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 8 - 2

2 - گواه بودن بر اعمال خلق و تبشیر و انذار آنان ، از وظایف مهم پیامبر اسلام

إنا أرسلناك شهيداً مبشراً و نذيراً

اهمیت وظایف یاد شده، از تخصیص یافتن به ذکر استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 9، 1

1- محمد (صلی الله علیه و آله) ، رسول خدا و پیامدار از جانب او

محمد رسول الله

9- شدت با دشمنان دین و عطوفت با خداجویان ، از برجسته ترین مبانی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

محمد رسول الله و الذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آیه با وصف رسالت معرفی گردیده و در واقع روی وصف رسالت، تکیه شده است و بر این وصف دو

خصلت مهم «أشداء على الكفار» و «رحماء بينهم» مترتب گشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور رد ادعای ایمان بادیه نشینان ، در عین پذیرش اسلام آنان

قل لم تؤمنوا و لكن قولوا أسلمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 50 - 7

7 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انذار خلق از عذاب الهی با بیانی روشن و بی ابهام

إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «منه»، این باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردم را از عذاب الهی (من عذابه) بیم دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انذارگر و بیم دهنده آدمیان از عواقب شوم شرک

و لا تجعلوا مع الله... إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ

ص: 402

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ادامه دادن هشدارها و تذکرهای خویش ، بدون نگرانی از اتهام های کافران

فذکر

از ذیل آیه شریفه استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نبیست به اتهام های مشرکان بیندیشد؛ بلکه وظیفه آن حضرت ادامه دادن به تبلیغ خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 8

8 - وانهادن کافران و تحمل عداوت آنان ، تکلیفی الهی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فذرهم . . . و اصبر لحکم ربک

بنابراین که «و اصبر» عطف بر «فذرهم» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 7

7 - هدایت ناپذیری مشرکان خداگریز ، موجب فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در روی گردانی از تبلیغ و هدایت آنان

فأعرض عن من تولی . . . إن ربک هو أعلم

با توجه به این که جمله «إن ربک . . .» تعلیل برای «فأعرض . . .» است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 49 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان حقایق مربوط به قیامت و پاسخ گویی به شبهات القا شده از سوی منکران آن

أءنّاء لمبعوثون . . . قل إن الأولین و آخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - « عن فضيل بن يسار ، قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : . . . ان الله عزوجل أدب نبيّه . . . ثم فوّض إليه أمر الدين و الأئمة ليسوس عباده فقال عزوجلّ : « ما آتاكم الرسول فخذوه و ما نهاكم عنه فانتهوا . . . » ؛

فضيل بن يسار گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود: خداوند عزوجلّ، رسول خود را به صفات نیک آراست. .. سپس امر دین و امت را به او واگذار کرد تا سیاست اداره امور امت را بر عهده گیرد. پس خدای عزوجلّ فرمود: ما آتاکم الرسول فخذوه و ما نهاکم عنه فانتهوا...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 12

12 - پایبندی به اصول اخلاقی ، شرط ایمان به خدای یگانه و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

علی أن لا یشرکن بالله شیئاً ولا یسرقن

یاد کرد «و لا یسرقن. . .» - که جنبه عملی ایمان را می نمایاند - در پی «علی أن لا یشرکن...»، بیانگر مطلب بالا است.

ص: 403

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 5

5 - دعوت کردن مردم به تسلیم شدن در برابر خداوند و دستور های او ، رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و هو یدعی الی الإسلام

«یدعی» به صورت مجهول آمده است؛ چون، دعوت کننده (پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)) معلوم می باشد. بنابراین، اصل جمله به شکل زیر است: «و الرسول یدعوه الی الإسلام». گفتمی است که کلمه «اسلام» در لغت به معنای تسلیم و انقیاد است و دین خداوند بدین جهت اسلام نامیده شده که مردم را به اطاعت و انقیاد در برابر فرمان ها و دستورات الهی فرا می خواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 1,2,8

1 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) ، فرستاده خداوند است .

هو الذی أرسل رسوله

2 - هدایت و راهنمایی انسان ها ، مسؤولیتی الهی بر دوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أرسل رسوله بالهدی

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آورنده دین حق از سوی خداوند

أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور ابلاغ بشارت خداوند (قریب الوقوع بودن فتح مکه) ، به مسلمانان مشتاق و منتظر

و أُخْرى تحبونها .. و بشر المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 1

1 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) ، رسول خدا و مبعوث شده از جانب او

هو الذی بعث فی الأمّین رسولاً منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 7

7 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، برای بیان جایگاه بلند نماز در پیشگاه الهی

قل ما عند الله خیر من اللھو و من التجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 4

4 - ابلاغ روشن و بدون ابهام پیام های الهی به مردم ، تکلیف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فإنّما علی رسولنا البلغ المبین

ص: 404

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تلاوت گر آیات الهی (قرآن) برای مردم

رسولاً یتلوا علیکم ءایت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور توجه دادن مردم به مبدأ پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او

قل هو الذی أنشاکم و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 26 - 4، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به پرسش ها و شبهه انگیزی های کافران و منکران معاد ، در باور های دینی مردم و

آگاهی دادن به آنان

و یقولون متی هذا الوعد .. . قل إنَّما العلم عند الله

4 - انذار و اخطار به مردمان ، در قلمرو رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و إنَّما أنا نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام مواضع عقیدتی خویش و معرفی آن به مردم ; همچون ایمان به خداوند رحمان و توکل

بر او در زندگی

قل هو الرحمن ءامنًا به و علیه توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های سوگند خورندگان بی مبالا

و لاتطع کلّ حلاف

«حلاف» صیغه مبالغه است. از این رو می رساند که حلاف کسی است که بسیار سوگند یاد می کند و بر این کار عادت کرده است؛ چه آن که راست و بجا باشد و چه دروغ و بی جا. بدین جهت در برداشت یاد شده، تعبیر بی مبالا می آمده است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های فرومایگان

و لاتطع کلّ .. مهین

«مهانت» (از ماده «مهین») به معنای حقارت و قلّت تدبیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های افراد عیب جو

و لاتطع کلّ . . . همّاز

«همّاز»، مرادف «عیّاب» و به معنای عیب جو است.

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های سخن چینان

و لاتطع کلّ . . . مّشاء بنمیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 12 - 5,8 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواست کسانی که مانع خیر در جامعه اند .

و لاتطع کلّ . . . متّاع للخیر

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های افراد بخیل و خسیس

و لاتطع کلّ . . . متّاع للخیر

برخی از مفسران، احتمال داده اند که «خیر» در این آیه، به معنای مال است و مقصود از «متّاع للخیر» کسانی اند که از دادن مال خود به دیگران خودداری می کنند؛ یعنی، بخیل و خسیس اند.

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های تجاوزگران

و لاتطع کلّ . . . معتد

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های گناه پیشگان

و لاتطع کلّ . . . اّثیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 13 - 4 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های افراد درشت خوی و بدخلق

و لاتطع کلّ . . . عتلّ

«عتل» مرادف با «فظ و غلیظ» (درشت خوی و خشن) است (لسان العرب).

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پرهیز از اجابت خواسته های افراد بی ریشه و تبار

و لاتطع کلّ... زنیم

«زنیم» به زنازاده و کسی که خود را به قومی می چسباند - ولی از آنان نیست - گفته می شود (لسان العرب). بنابه نوشته مفسران، آیات این بخش درباره ولیدین مغیره نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پرسش از مبانی دینی مشرکان و زیر سؤال بردن آنها

سلهم أیهم بذلک زعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به واگذاری کافران حق ناپذیر، باطل گرا و بازیگر به حال خود، پس از اتمام حجت به آنان

ص: 406

فذرهم يخوضوا و يلعبوا

«خوض» (مصدر «يخوضوا») در اصل به معنای حرکت در آب است؛ ولی در مواردی به کار می رود که انسان، غوطه‌ور در مسائل باطل و ناپسند می شود؛ مانند همین آیه که کافران، سخنان ناروایی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر زبان می آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 16 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام فایده و نقش ایمان و دین داری در زندگی انس و جن

و الْوَأَسْتَقِمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا

جمله «و الْوَأَسْتَقِمُوا...» عطف بر «أَنَّهُ اسْتَمَعَ...» است؛ یعنی، «قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ الْوَأَسْتَقِمُوا...». گفتمی است که مقصود از «طریقه»، راه ایمان و اسلام و پیروی از قرآن کریم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 18 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام فلسفه وجودی مساجد و معابد

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ

جمله «أَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ»، عطف بر «أَنَّهُ اسْتَمَعَ...» است؛ یعنی، «قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 2 - 1

1 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قیام برای انجام رسالت و دعوت مردم به اسلام

قم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به صبر و پایداری در انجام دادن رسالت خویش

و لربك فاصبر

2- جلب رضای خداوند، فلسفه و هدف صبر و پایداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در دوران رسالت

و لربك فاصبر

لام در «لربك» برای تعلیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 1

1- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر صبر و شکیبایی در برابر حکم پروردگار (تبلیغ قرآن و اجرای تعالیم آن)

فاصبر لحکم ربك

مقصود از حکم پروردگار - به قرینه آیه پیش - تبلیغ قرآن و اجرای تعالیم آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 407

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ بشارت ها و تهدید های خداوند به مردم

فبشّره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور فرصت دادن به کافران عصر بعثت و پرهیز از نفرین و درخواست عذاب سریع برای آنان

فمهّل الکفرین أمهلهم رویداً

«مهّل» و «أمهل» به یک معنا است؛ گرچه برخی گفته اند: «مهّل» فرمان به مهلت لحظه به لحظه و تدریجی است و «أمهل» فرمان به یک مهلت. تکرار فرمان با دو لفظ متفاوت - به گونه ای که دو فرمان مستقل به نظر آید - تأکید بیشتری به همراه دارد. کلمه «رویداً» ممکن است، تصغیر «رؤد» (مهلت دادن) باشد؛ یعنی، مهلت کوتاه و نیز می تواند اسم فعل و به معنای «أمهل» باشد که برای سومین بار فرمان مهلت را تکرار کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور موعظه و زنده نگه داشتن تعالیم الهی در اذهان مردم

فذکر

«تذکیر» (مصدر «ذکر») به معنای موعظه کردن است (قاموس)، ذکر و حفظ به یک معنا است؛ جز این که حفظ به فراگیری نظر دارد و ذکر به حضور در ذهن. (مفردات)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 2,4,1

1 - رسالت الهی و دعوت مردم به دین، وظیفه ای سنگین بر دوش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و وضعنا عنک وزرک

«وزر»؛ یعنی، سنگینی و «وزیر»، به معنای کسی است که وظایف سنگین فرمانروایش را برعهده می گیرد (مفردات). مصداق مورد نظر از «وزر» - به قرینه شرح صدر که در آیه قبل آمده بود - تکالیف دشوار و رسالت سنگینی بود که در صورت فقدان امدادهای ویژه خداوند،

تحمل آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخت بود.

2 - خداوند با امداد های ویژه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را به انجام دادن رسالت های الهی و اجرای برنامه های سنگین اسلام، موفق ساخت .

و وضعنا عنک وزرک

4 - ناشناخته ماندن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت ، مایه سیطره افکندن اندوهی سنگین بر آن حضرت

وزرک

مراد از «وزر» - با توجه به آیه «و رفعنا لک ذکرک» - می تواند نقطه مقابل «بلند آوازه بودن» باشد؛ یعنی، ناشناخته ماندن رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، سبب شده بود که رسالت ها و تعالیم او مهجور مانده و غمی سنگین برای آن حضرت به وجود آید. تناسب دو فعل «وضعنا» (فرو نهادیم) و «رفعنا» (بالا بردیم)، مؤید این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 408

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دریافت قرآن و قرائت آن

اقراً

«قرائت»، ممکن است به تلفظ یا مرور در ذهن انجام گیرد و در آیه شریفه - به این دلیل که پیش از آن چیزی نازل نشده بود تا پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به قرائت آن شود - مراد دریافت و قرائت آیاتی است که بعد از فرمان «اقراء» نازل می شود. این فرمان، شامل قرائت کلمه «اقراء» نیز می باشد؛ نظیر آن که گفته شود: «آنچه را می گویم، گوش کن» که شامل همین جمله نیز می گردد.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور آغاز قرائت قرآن ، با نام خداوند

اقراً باسم ربک

حرف «باء» در «باسم»، به حال محذوفی نظیر «مبتدأً» یا «مفتتحاً» تعلق دارد.

11 - الزام پیامبر (صلی الله علیه و آله) به قرائت قرآن در آغاز رسالت ، مایه رشد و تعالی آن حضرت و از جلوه های ربوبیت خداوند بود .

اقراً باسم ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، با تأکید بر فرمان خویش ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به دریافت و قرائت قرآن در آغاز رسالتش فرا خواند .

اقراً... اقراً

فرمان «اقراء»، تکرار و تأکید فرمانی است که در آغاز سوره آمده بود و مفعول محذوف آن نیز - به قرینه سیاق کلام - مطالبی است که بعد از آن فرمان، وحی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بی اعتنایی به خواسته های مخالفان نماز و سرپیچی از دستورات آنان ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتطعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مخاطب ساختن کافران و ابلاغ آشکار مواضع خویش

قل یا ایها الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 5،2

2 - قاطعیت در اعلان جدایی از مشرکان و نفی ارتباط با برنامه های عبادی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . . لا أعبد ما تعبدون

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ تباین معبود خود با معبود های مشرکان و تصریح به ناهماهنگی کامل ، بین شرک و توحید

قل . . . لا أعبد ما تعبدون

ص: 409

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سرسختی مشرکان در ترک پرستش خداوند ؛ حتی در فرض محال تن دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پرستش معبود های آنان

و لا أنتم عبدون ما أعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 2

2 - آگاه ساختن مشرکان به غیر قابل پذیرش بودن شرک برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه الهی آن حضرت

قل یا أيها الکفرون . . . و لا أنا عابد ما عبدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 3

3 - تصریح به آمادگی نداشتن مشرکان برای پذیرش توحید در هیچ زمان و تأکید بر واهی بودن پیشنهاد سازش از سوی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل . . . و لا أنتم عبدون ما أعبد

آیات آغاز سوره - که تسامح طرفین را در زمان آینده منتفی دانست - با مفهوم خود، تکلیف زمان حال را نیز روشن کرده است. در این حال، وضعیت زمان حال به صراحت در این آیه، بیان شد تا موضع گیری ها شفاف باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 2

2 - تسبیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم، به دین، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا . فسبح بحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، مأمور آموختن توحید به مردم

قل هو اللّٰه أحد

76- رسالت ملائکہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

2- بقرہ - 2 - 210 - 5

5 - ملائکہ ، کارگزاران نزول عذاب الہی

ان یأتیہم اللّٰه فی ظلل من الغمام والملائکہ

ص: 410

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 64 - 2

2- فرشتگان وارد شده بر حضرت لوط (ع)، حامل پیام حق و دستوری تحقق یافتنی بودند.

و أتینک بالحقّ و إنا لصدقون

مراد از «بالحق» به قرینه ذیل آیه که تأکید بر راستگویی است می تواند خبر و پیام حق باشد.

77- رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 11

11 - موسی (ع) علاوه بر رسالت رهبری بنی اسرائیل را نیز از جانب خداوند عهده دار بود.

إنی رسول من رب العلمین .. فأرسل معی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 2

2 - موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند.

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 1

1- خداوند، موسی (ع) را برای هدایت فرعون و بزرگان دربارش، به سوی آنان فرستاد.

و لقد أرسلنا موسی .. إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 8 - 1

1- موسی (ع) در راستای رسالت خویش به بنی اسرائیل اعلام کرد که کفر آنان و تمامی ساکنان زمین زیانی به خداوند نمی رساند .

وقال موسی إن تكفروا أنتم و من فی الأرض جميعاً فإن الله لغنی حمید

«إن» در «إن تكفروا» شرطیه است و جواب آن «لم يتضرر هو» می باشد که محذوف است و «فإن الله لغنی» تعلیل جزای شرط محذوف می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 2

ص: 411

2- خداوند ، موسی (ع) را به حرکت به سوی فرعون و بازداشتن او از طغیان گری ، فرمان داد .

اذهب إلی فرعون إنّه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 14، 2

2- موسی و هارون (ع) ، به همراه با آیات و معجزات الهی - مأمور حرکت برای انجام رسالت خویش شدند .

اذهب أنت و أخوک ب--آیتی

14 - خداوند ، موسی (ع) را مأمور ابلاغ حکم رسالت به هارون کرد و از او خواست وی را به سستی نوزیدن در ذکر خدا توصیه کند .

اذهب أنت و أخوک ب--آیتی و لاتنیا فی ذکری

خطاب به موسی(ع) در وظایف مشترک بین او و هارون(ع) اقتضا می کند که موسی(ع) دستورات ارائه شده را به هارون(ع) برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 43 - 2

2- حرکت موسی و هارون (ع) به سوی فرعون و بازداشتن او از طغیان گری ، فرمان مؤکد و مکرر خداوند به آن دو بود .

اذهب . . . اذهب أنت و أخوک ... اذها إلی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إننا نخاف أن یفرط علینا أو أن یطغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 9

9- موسی و هارون (ع) ، با خطابی مشترک از سوی خداوند ، وحی الهی را دریافت کردند .

قال لاتخافا إتنی معکما

11 - موسی و هارون (ع)، از جانب خداوند مأمور بازداشتن فرعون از شکنجه بنی اسرائیل بودند .

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ .. وَلَا تَعْذِبْهُمْ

13 - خداوند، به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا داشتن معجزه برای اثبات رسالت خویش را به فرعون ابلاغ کنند .

قد جئتك بـآیه

«آیه» اسم جنس و قابل اطلاق بر کم و زیاد است. بنابراین می توان بر معجزات متعدد نیز «آیه» اطلاق کرد.

14 - توجه دادن فرعون به وابستگی امور زندگانی او به ربوبیت خداوند، از جمله برنامه های دیدار موسی و هارون (ع) با فرعون بود .

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ . . . ب- آیه من ربّک

تکرار «رَبِّكَ» در این آیه و در خطاب به فرعون - با توجه به ادعای ربوبیت او - برای متذکر ساختن وی به انحصار ربوبیت برای خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 48 - 3,5

3 - انذار فرعون از عذاب ، با لحنی ملایم و پس از تبشیر وی ، از وظایف موسی و هارون بود .

والسلم علی من . . . العذاب علی من کذب

ظاهر کلام آن است که انذار فرعون پس از تبشیر او صورت گرفته باشد. به کار گرفتن صیغه های غایب در انذار، و نیز تصریح به وحی بودن آن همراه با تأکید، جملگی گواه نرمی گفتار موسی و هارون در سخن گفتن با فرعون است.

5 - موسی و هارون (ع) در برابر فرعون ، موظف به تأکید بر وحی بودن هشدار عذاب

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ

جمله «إِنَّا قَدْ...» حاوی تأکید با «إِن» و «قَدْ» است، که بر وحی بودن پیام ها - به خصوص پیام انذار از عذاب - تأکید دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 5

5 - با وجود مشارکت موسی و هارون (ع) در وحی و رسالت ، مسؤولیت آن با موسی (ع) بود .

قال فمّن ربّکما یموسی

موسی و هارون(ع)، در کلیه مکالمات خود موظف بودند که پیام مشترک خویش را به فرعون ابلاغ کنند و از این رو کلیه ضمائر در آیات گذشته به صورت تثنیه و مشترک آمده است (اذهباً، قولا، لاتخافا، معکما، فقولا، رسولا، جنناک، إِنَّا، إِلینا); ولی فرعون در مطرح کردن سؤال خود در عین مخاطب قرار دادن هر دو، پاسخ را از موسی(ع) طلب می کند (یا موسی). این قرینه ها نشان دهنده آن است که در عین اشتراک موسی و هارون(ع) در رسالت، رهبری با موسی(ع) بوده و فرعون به آن پی برده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 13

13 - موسی (ع) ، رسالت خویش را پرتویی از هدایت گسترده ربوبی دانست .

من ربكما .. ربنا الذی أعطی کلّ شیء خلقه ثمّ هدی

مناسبت بحث موسی(ع) با فرعون، چنین اقتضا کرده است که آن حضرت، موضوع هدایت عام الهی را مطرح کند تا پاسخ سؤال مقدر فرعون را داده باشد؛ زیرا ممکن بود فرعون بگوید: بر فرض که خدای خالق ربّ تو است، چه دلیلی بر لزوم پذیرش سخن رسولان او وجود دارد؟ موسی(ع) با مطرح کردن هدایت عام الهی، علاوه بر پاسخ به سؤال احتمالی او، زمینه کلی اثبات رسالت خویش را نیز مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 8، 1

1 - موسی (ع)، مأمور به حرکت در آوردن شبانه بنی اسرائیل، جهت خروج و هجرت از مصر

ص: 413

و لقد أوحينا إلى موسى أن أسر بعبادی

«إسراء» به معنای سیر شبانه و حرف «باء» برای تعدیه است، «أسر بعبادی»؛ یعنی، بندگان مرا شبانه حرکت بده [و از مصر خارج کن].

8 - ایجاد راهی خشک در عمق دریای سرخ برای عبور بنی اسرائیل، از مأموریت های موسی (ع)

فاضرب لهم طریقاً فی البحر یبسا

«اضرب لهم..»، یعنی برای آنان راهی را ایجاد کن. «یبس» به معنای خشک است. «ال» در «البحر» عهد ذهنی و اشاره به دریای مشخصی است که در مسیر هجرت قرار داشت. گروهی از مفسران آن را دریای سرخ و برخی رود نیل دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 2

2 - رسالت موسی و هارون، در تداوم خط رسولان پیشین بود.

ثم أرسلنا رسلنا تترًا .. ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 3

3 - ندا و فرمان الهی به موسی (ع) برای ارشاد فرعونیان

و إذ نادى ربك موسى أن ائت القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 11 - 4

4 - هشدار موسی (ع) به خاندان فرعون نسبت به فرجام شوم ستم کاری، مأموریتی از سوی خداوند

أن ائت .. قوم فرعون ألا یتقون

عبارت «ألا یتقون» مقول برای قول محذوف است؛ یعنی، «فقل لهم ألا یتقون». گفتنی است که مفعول «یتقون» در این آیه حذف شده و تقدیر آن به قرینه آیه قبل چنین است: «ألا یتقون عاقبه ظلمهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- موسی و هارون (ع)، مأمور حرکت به سوی فرعونیان با تکیه بر حمایت قاطع الهی

قال کلاً فاذهبنا بایتنا إنا معکم

5- تجهیز موسی و هارون (ع) به وسیله آیات و معجزات گوناگون الهی برای ایفای نقش رسالت

فاذهبنا بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 16 - 4,6,1

1- فرمان الهی به موسی و هارون (ع) مبنی بر مواجهه مستقیم با فرعون و اعلام رسالت خویش به وی

فأتیا فرعون فقولاً إنا رسول ربّ العلمین

«آئی و ایتیان» در این جا به معنای حاضر شدن و خود را رساندن است. بنابراین «فأتیا فرعون»؛ یعنی، خود را به فرعون

ص: 414

برسانید و... .

4- نخستین سخن موسی و هارون (ع)، اعلام رسالت خویش از سوی پروردگار جهانیان

فأتيا فرعون فقولا إنا رسول ربّ العلمين

6- موسی و هارون (ع)، پیام دار رسالتی واحد و مأموریتی یگانه

إنا رسول ربّ العلمين

با این که خبر مشتق باید از حیث افراد، تشبیه و جمع با مبتدا مطابقت کند، به کارگیری «رسول» به صورت مفرد، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 2

2- موسی و هارون (ع)، مأمور هجرت از سرزمین مصر به همراه بنی اسرائیل

أن أرسل معنا بنی إسرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 1

1- وحی خداوند به موسی (ع) در خارج ساختن شبانه بنی اسرائیل از سرزمین مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 12 - 1

1- فرمان خدا به موسی (ع) مبنی بر فروبردن دست در گریبان خویش و خارج ساختن آن با سپیدی جَدّاب و غیرزنده

و أدخل یدک فی جیبک تخرج بیضاء من غیر سوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 3

3 - رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، امر بی سابقه ای نبوده و در ادامه رسالت پیامبران گذشته است .

بل هو الحق من ربک لتندر قومًا . . . ولقد آتینا موسی الکتب

احتمال دارد ذکر «و لقد آتینا موسی . . .» در این سوره به منظور اثبات نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد که در آیه سه از آن، سخن گفته شده است. لازم به ذکر است که ذکر حضرت موسی (ع) از میان انبیای پیشین، می تواند به خاطر مورد اتفاق نظر بودن آن حضرت در میان پیروان ادیان آسمانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 10

10 - رسالت موسی ، دارای محتوایی ضد استکباری و مخالف منافع صاحبان زر و زور

ولقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و هم-ن و قرون فقالوا سحر کذاب

اعزام موسی (ع) از سوی خداوند به سوی مستکبران و صاحبان زر و زور (مانند فرعون، هامان و قارون) و مخالفت شدید آنان با آن حضرت حاکی از مطلب یادشده است.

ص: 415

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 1

1 - موسی (ع) با راه یافتن به دربار فرعونیان ، پیام حق الهی را به آنان ارائه کرد .

لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون و هم-ن و قرون ... فلما جاءهم بالحق من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 5

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسی

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 1

1 - خداوند ، موسی (ع) را به سوی فرعون و درباریانش فرستاد .

و لقد أرسلنا موسی بایتنا إلى فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 7

7- پیام موسی (ع) برای انسان ها ، عبودیت آنان به درگاه خدا و پایبندی به وظایف بندگی است .

أن أدوا إلى عباد الله

«عباد الله» ممکن است منادا به حذف حرف ندا باشد و نه مفعول به برای «أدوا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 2

2- موسی (ع)، مأمور خارج ساختن شبانه و مخفیانه بنی اسرائیل از مصر

فأسر بعبادی لیلاً

«إسراء» (مصدر «أسر») به معنای رفتن در شب است و «لیلاً» تأکید آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 1

1- دستور خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل، در عبور از نیل و وانهادن رود آرام و فروهشته به حال خویش

ص: 416

«رهو»، به معنای حالت آرام و یا گودی و شکافتگی شیء است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 15 - 3

3 - خداوند ، همانند رسول گرامی اسلام ، پیامبری به سوی فرعون گسیل داشت .

كما أرسلنا إلى فرعون رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 16 - 2

2 - وحی به موسی (ع) ، جلوه ربوبیت خداوند بر او و از عوامل رشد و تربیت آن حضرت برای انجام رسالت خویش بود .

إذ نادیه ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 2

2 - حرکت به سوی فرعون و باز داشتن او از طغیان گری ، فرمان خداوند به موسی (ع) در وادی طوی

اذهب إلى فرعون إنّه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 1

1 - موسی (ع) از جانب خداوند ، مأمور راهنمایی فرعون به راه تکامل و درست کاری و ترغیب او به پاکسازی خویش از آلودگی ها

فقل هل لك إلى أن تزکی

زکات به دو معنا است: 1. نمو. 2. طهارت (مقایس اللغه) و به کسی که صالح و درست کار شود، می گویند «تزکیه» شده است.

(قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند، مأمور اظهار آمادگی نزد فرعون برای هدایت او به خداوند

وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ

- موسی (ع) به فرمان خداوند، مأمور اظهار آمادگی نزد فرعون برای هدایت او به خداوند

6 - توجه دادن فرعون به سیطره ربوبیت خداوند بر او، از رسالت های موسی (ع)

وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشِيَ

تصریح به «رَبِّكَ» در برابر کسی که مدعی ربوبیت بر انسان ها است - چنانچه در آیات بعد خواهد آمد - گویای برداشت یاد شده است.

ص: 417

78- رسالت مهمانان لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 2

2- فرشتگان میهمان بر لوط (ع)، حامل پیامهایی از ناحیه خداوند برای او بودند.

قالوا یلوط إنا رسل ربک

برداشت فوق، از اینکه فرشتگان خود را به عنوان پیام آوران الهی (رسل ربک) معرفی کردند، استفاده می شود.

79- رسالت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 13

13 - هشدار به روز قیامت و عذاب هول انگیز آن، از رسالت های اساسی نوح (ع)

إنی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 5

5- نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم، با بیانی روشن و صریح

إنی لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 7

7- اعلام برپایی روز قیامت و وجود عذابهایی دردناک در آن روز، از رسالت های حضرت نوح (ع)

إنی أخاف علیکم عذاب یوم ألیم

مراد از «یوم» می تواند روز قیامت باشد و می تواند مقصود از آن زمان حادثه طوفان باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است. گفتنی است که توصیف «یوم» به «ألیم» به اعتبار عذاب آن روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 6,7

6- حضرت نوح (ع) و خاندانش، گرفتار غمی شدید و اندوهی بزرگ در مسیر انجام رسالت خویش .

و نوحًا إذ نادى .. فنَجَّينَه و أهله من الكرب العظيم

«کرب» به معنای غم و اندوه شدید است (مفردات راغب).

7- خداوند، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد .

فنَجَّينَه و أهله من الكرب العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 1

ص: 418

1 - تأکید نوح (ع) بر رسالت الهی خویش برای قوم خود

إذ قال لهم أخوهم نوح .. إني لكم رسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 1

1 - نوح (ع) ، فرستاده خداوند برای هدایت قوم خود بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 2

2 - نوح (ع) ، مأمور به انداز و اخطار به قوم خود

أن أنذر قومك

80- رسالت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 4، 2

2 - موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلى فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

4 - هارون (ع) ، شریک و همتای موسی (ع) در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او بوده است .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلى فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 2

2 - موسی و هارون (ع) ، به همراه با آیات و معجزات الهی - مأمور حرکت برای انجام رسالت خویش شدند .

اذھب أنت و أخوك ب--آیتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 43 - 2

2- حرکت موسی و هارون (ع) به سوی فرعون و بازداشتن او از طغیان گری ، فرمان مؤکد و مکرر خداوند به آن دو بود .

اذھب . . . اذھب أنت و أخوك ... اذھبا إلی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

ص: 419

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 46 - 9

9- موسی و هارون (ع)، با خطابی مشترک از سوی خداوند، وحی الهی را دریافت کردند.

قال لا تخافا إني معكما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 13، 14، 11

11 - موسی و هارون (ع)، از جانب خداوند مأمور بازداشتن فرعون از شکنجه بنی اسرائیل بودند.

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ .. وَلا تَعْدُبْهُمْ

13 - خداوند، به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا داشتن معجزه برای اثبات رسالت خویش را به فرعون ابلاغ کنند.

قد جئناك بـآیه

«آیه» اسم جنس و قابل اطلاق بر کم و زیاد است. بنابراین می توان بر معجزات متعدد نیز «آیه» اطلاق کرد.

14 - توجه دادن فرعون به وابستگی امور زندگانی او به ربوبیت خداوند، از جمله برنامه های دیدار موسی و هارون (ع) با فرعون بود.

إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ .. بـآیه من ربك

تکرار «ربك» در این آیه و در خطاب به فرعون - با توجه به ادعای ربوبیت او - برای متذکر ساختن وی به انحصار ربوبیت برای خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 48 - 3، 5

3 - انذار فرعون از عذاب، با لحنی ملایم و پس از تبشیر وی، از وظایف موسی و هارون بود.

والسلم علی من .. العذاب علی من کذب

ظاهر کلام آن است که انذار فرعون پس از تبشیر او صورت گرفته باشد. به کار گرفتن صیغه های غایب در انذار، و نیز تصریح به وحی بودن آن همراه با تأکید، جملگی گواه نرمی گفتار موسی و هارون در سخن گفتن با فرعون است.

5- موسی و هارون (ع) در برابر فرعون، موظف به تأکید بر وحی بودن هشدار عذاب

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ

جمله «إِنَّا قَدْ...» حاوی تأکید با «إِنَّ» و «قَدْ» است، که بر وحی بودن پیام ها - به خصوص پیام انذار از عذاب - تأکید دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 5

5- با وجود مشارکت موسی و هارون (ع) در وحی و رسالت، مسؤلیت آن با موسی (ع) بود.

قال فمّن ربّکما یموسی

موسی و هارون(ع)، در کلیه مکالمات خود موظف بودند که پیام مشترک خویش را به فرعون ابلاغ کنند و از این رو کلیه

ص: 420

ضمایر در آیات گذشته به صورت تثنیه و مشترک آمده است (اذهبا، قولا، لاتخافا، معکما، فقولوا، رسولا، جنناک، إنا، إلینا); ولی فرعون در مطرح کردن سؤال خود در عین مخاطب قرار دادن هر دو، پاسخ را از موسی(ع) طلب می کند (یا موسی). این قرینه ها نشان دهنده آن است که در عین اشتراک موسی و هارون(ع) در رسالت، رهبری با موسی(ع) بوده و فرعون به آن پی برده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 2

2- رسالت موسی و هارون، در تداوم خط رسولان پیشین بود.

ثم أرسلنا رسلنا تترا .. ثم أرسلنا موسی و أخاه هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 15 - 4,5

4- موسی و هارون (ع)، مأمور حرکت به سوی فرعونیان با تکیه بر حمایت قاطع الهی

قال کلاً فاذهبا بایتنا إنا معکم

5- تجهیز موسی و هارون (ع) به وسیله آیات و معجزات گوناگون الهی برای ایفای نقش رسالت

فاذهبا بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 16 - 1,4,6

1- فرمان الهی به موسی و هارون (ع) مبنی بر مواجهه مستقیم با فرعون و اعلام رسالت خویش به وی

فأتیا فرعون فقولوا إنا رسول ربّ العلمین

«آئی و ایتیان» در این جا به معنای حاضر شدن و خود را رساندن است. بنابراین «فأتیا فرعون»؛ یعنی، خود را به فرعون برسانید و... .

4- نخستین سخن موسی و هارون (ع)، اعلام رسالت خویش از سوی پروردگار جهانیان

فأتیا فرعون فقولوا إنا رسول ربّ العلمین

6- موسی و هارون (ع)، پیام دار رسالتی واحد و مأموریتی یگانه

با این که خبر مشتق باید از حیث افراد، تشبیه و جمع با مبتدا مطابقت کند، به کارگیری «رسول» به صورت مفرد، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 2

2- موسی و هارون (ع)، مأمور هجرت از سرزمین مصر به همراه بنی اسرائیل

أَن أَرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ

ص: 421

81- رسالت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 1

1 - هود با ابلاغ مأموریت خویش از جانب خداوند، مردمش را به توحید، عبادت خداوند و ترک پرستش معبودان دروغین فراخواند.

أجئتنا لنعبد الله وحده ونذر ما كان يعبد آباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 12

12- مبارزه با شرک، از وظایف اصلی حضرت هود (ع)

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 1,2

1- هود (ع)، موظف به ابلاغ پیامهایی از ناحیه خداوند به قوم عاد

فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

2- هود (ع)، پیام های الهی را به مردم رسانید و وظیفه رسالت را به خوبی انجام داد.

فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 125 - 1

1 - تأکید هود (ع) بر رسالت الهی خویش برای قومش

إني لكم رسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2- فرستادگان الهی (هود و صالح)، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلّا الله

82- رسالت یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 39 - 10

10 - یحیی، تصدیق کننده و مبلغ رسالت و نبوت عیسی بن مریم (س)

مصدقاً بکلمه من الله

«کلمه الله»، عیسی بن مریم است؛ به دلیل آیه چهل و پنجم از سوره آل عمران.

ص: 422

83- زمینه تحقق رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 9

9 - تهدید مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرکوب آنان از سوی خداوند، جلوه ربوبیت او بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای تدبیر امور رسالت آن حضرت است.

رَبِّک

فعل «رَبَّ» زمانی به کار می رود که شخص اداره کاری را به دست گیرد و به تدبیر آن برخیزد (مصباح). بر این اساس کلمه «رَبَّ» به معنای مدبّر است و اضافه آن به ضمیری که خطاب به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد، بیانگر تأثیر کار خداوند در شؤون پیامبری آن حضرت است.

84- زمینه رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 3

3 - بالا- بردن توان پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای به دوش گرفتن مسؤولیت سنگین و گران بار رسالت، فلسفه توصیه خداوند به آن حضرت مبنی بر شب زنده داری و تلاوت قرآن

قم الیل . . . ورتّل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقی علیک قولاً ثقیلاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إنا سنلقی . . .» در مقام تعلیل برای «قم الیل . . .» است؛ یعنی، به شب زنده داری پردازد؛ زیرا به زودی سخنی گران بار بر تو القا خواهیم کرد.

85- زمینه رفع مشکلات رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 3 - 5

5 - ایمان و توجه به کبریایی و عظمت خداوند، هموار کننده مشکلات ناشی از انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین

قم فأنذر . و ربّک فکبّر

برداشت یاد شده، از ارتباط میان موضوع قیام برای انذار مردمان و موضوع به عظمت یاد کردن خداوند، استفاده می شود.

86- سختی رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 6

ص: 423

6 - وعده پاداش کامل اخروی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر ابلاغ رسالت و تحمّل رنج های آن

فان کذبوک . . . و انما توفون اجورکم یوم القیمه

از مصادیق مورد نظر برای «و انما توفون اجورکم»، به قرینه آیه قبل، که در مقام تسلی و دلداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، پاداش کامل پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر ابلاغ رسالت است.

87- سختی رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 32 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نیازمند به تقویت روحی و امداد الهی در انجام مسؤولیت خطیر پیامبری

کذلک لنتبّت به فؤادک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 3 - 1,3

1 - تحمّل سنگینی رسالت ، بدون امداد های الهی ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخت و کمرشکن بود .

الذی أنقض ظهرک

«نقض» (به فتح «نون») نقطه مقابل ابرام (استحکام) و به معنای از هم گسستن بندهای ساختمان، یا ریسمان و یا گره ها است. از صدایی که هم زمان با از هم گسیختگی چیزی به وجود می آید، به «انتقاض» تعبیر می شود. [از این رو] به صدای مفصل ها «نقیض» می گویند (مفردات). «نقض» (به کسر «نون») به معنای شتری است که رنج سفر آن را لاغر کرده باشد (العین). جمله «الذی أنقض ظهرک»، یا به این معنا است که پشت تو را سنگین کرد تا آن را «لاغر» ساخت و یا این که آن را سنگین کرد، تا صدای شکستن و از هم گسستن آن به گوش رسید. (قاموس)

3 - تلاش طاقت فرسای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در انجام دادن رسالت های الهی ، آن حضرت را بی رمق ساخته ، توان او را به تحلیل برده بود .

الذی أنقض ظهرک

88- سختی رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- موسی (ع) به دشواری های رسالت خویش و مشکلات ارشاد و هدایت فرعون آگاه بود .

ویسّر لی امری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 5

5- دشواری رسالت موسی ، در مبارزه با فرعون

ثمّ أرسلنا موسی و أخاه هرون

ص: 424

رسالت هارون به همراه موسی(ع)، می تواند بدان جهت باشد که بار مسؤلیت موسی در مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او، بسیار سنگین بود و برای سبک تر شدن آن، خداوند هارون را نیز به همراه او مبعوث کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 6

6 - یادآوری رسالت دشوار موسی (ع) تسلی بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر آزار مشرکان بود .

و لقد آتینا موسی الکتب فلا تکن فی مریه من لقائه

احتمال دارد مرجع ضمیر در «لقائه» آزار و اذیتی باشد که از فحوی کلام، به دلیل طرح رسالت موسی(ع)، برمی آید. در این صورت، آیه در صدد دلداری و تسلی دادن به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 9

9 - رسالت موسی (ع) ، رسالتی دشوار و نیازمند آیات ، دلایل و تأیید های متعدد

بایتنا

89- سختهیای رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 1

1 - تمامی انبیای الهی ، همواره در انجام رسالتشان ، مواجه با دشمنانی بودند .

و كذلك جعلنا لكلّ نبیّ عدوّاً من المجرمین

90- سختهیای رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 5 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در انجام دادن رسالت خویش ، با مشکلات و سختی های سنگین رویه رو بود .

فاصبر صبراً جمیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 7 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مشکلات رسالت و آزار های دشمنان

فاصبر . . . إنهم یرونه بعیداً . و نریه قریباً

آیه شریفه، در مقام دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که اگر کافران قیامت و عذاب آن را بعید می شمردند؛ ولی ما آن را ممکن و قریب الوقوع می دانیم و به حساب آنان، خواهیم رسید.

ص: 425

91- سنگینی رسالت موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 2

2- موسی (ع) متوجه سنگینی بار مسؤولیت رسالت و دشواری های ارشاد و هدایت فرعون بود .

اذهب . . . قال ربّ اشرح لی صدري

درخواست شرح صدر موسی(ع) از خداوند، پس از نصب به رسالت و فرمان حرکت به سوی فرعون، نشان از توجه کامل آن حضرت به مشکلات و موانع و نیازهای روحی لازم برای طی این راه است.

92- شریک رسالت موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 3

3- هارون ، برادر موسی (ع) ، همراه و همگام وی در تبلیغ رسالت و ارشاد و هدایت فرعونیان

أرجه وأخاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 6

6- هارون همراه و همگام موسی (ع) در ابلاغ رسالت های الهی

رب موسی و هرون

هدف ساحران از یاد کردن «هارون» در کنار موسی می تواند بدان جهت باشد که وی نیز در ارشاد آنان نقشی بسزا داشته و یا بدان جهت بوده که مبادا فرعون چنین وانمود کند که منظور ساحران از رب موسی، فرعون است. زیرا همگان می دانستند که او برای مدتی سرپرستی موسی(ع) را به عهده گرفته بود. چنانچه گفته است: «الم نربک فینا ولیداً» (شعرا، 18). بنابراین ساحران با یادکردن از هارون در صدد دفع این توهم بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 4

4- هارون (ع)، شریک و ہمتای موسی (ع) در رسالت و مبارزه با فرعون و اشراف پیرامون او بوده است .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 87 - 3

3- برادر موسی (هارون) شریک او در دریافت وحی و یاور او در امر رسالت بود .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا القومکما بمصر بیوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 426

1 - موسی (ع) از خداوند خواست ، هارون (ع) را در ابلاغ پیام الهی به فرعون ، شریک او گرداند .

هرون أخی . . . و أشركه فی امری

مقصود از شراکت مورد درخواست موسی(ع)، مشارکت هارون با او در ابلاغ پیام خداوند به فرعونیان است، نه در دریافت وحی، زیرا موسی(ع) از تنهایی در آن هراسی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - هارون ، برادر موسی (ع) و شریک او در انجام رسالت الهی

هرون أخی . . . اذهب أنت و أخوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- حضرت موسی و هارون (ع) ، دو پیامبر دارای کتاب آسمانی و رسالت مشترک

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الفرقان» کتاب آسمانی تورات باشد. بر این اساس دادن کتاب آسمانی به هارون در کنار حضرت موسی(ع)، بیانگر این است که او نیز مانند موسی(ع) در نبوت و دریافت کتاب آسمانی شریک و برابر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - هارون ، شریک و همراه موسی (ع) در امر رسالت

فاذهبا بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- هارون در کنار موسی (ع) و همراه وی در تمام مراحل مناظره و رود در رویی با فرعون

قالوا أرجه و أخاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 48 - 4

4- هارون همراه و همگام موسی (ع)، در ابلاغ رسالت الهی

ربّ موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 2

2- هارون بازوی موسی و مایه توان و اقتدار وی در مصاف با فرعونیان

ص: 427

قال سنشد عضدك بأخيك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 3

3 - هارون (ع)، شریک موسی (ع) در امر رسالت

و ءاتینهما الکتب المستبین

93- شک در رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 8

8 - حواریون در آغاز رسالت مسیح، محروم از ایمان راستین و گرفتار شک و تردید در حقانیت رسالت عیسی (ع)

قالوا... و تطمئن قلوبنا و نعلم ان قد صدقتنا

94- عذاب منکران رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 12

12 - عذاب منکران رسالت، عذابی ناگهانی و غافلگیرانه است.

فأخذنهم بغتة و هم لا یشعرون

95- عصمت در ابلاغ رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 4

4 - موسی (ع) و دیگر رسولان الهی برخوردار از عصمت در ابلاغ رسالت های الهی

حقیق علی أن لا أقول علی الله إلا الحق

96- عظمت رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 13

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای رسالتی بزرگ از جانب خداوند و حامل پیامی مکتوب و خالی از انحراف و عهده دار بازخوانی آن بر مردم

ص: 428

رسول من الله يتلوا صحفًا مطهره

نکره آمدن «رسول»، بر عظمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رسالت آن حضرت دلالت دارد.

97- عقیده منکران رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 7

7- منکران رسالت انبیا با استناد به وجود سختی ها و آسایش ها در تاریخ نیاکان خویش ، دشواری های بیدارکننده زندگی خود را پدیده ای عادی و خالی از هر گونه هدف و پیام می پنداشتند .

ثم بدلنا .. قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء

98- عوامل پیشرفت رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 8

8 - امداد های الهی در فتح مکه ، جلوه ربوبیت خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مایه پیشرفت اهداف رسالت آن حضرت بود .

إذا جاء نصر الله و الفتح .. فسبح بحمد ربك

99- عوامل مؤثر در رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 13

13 - نقش اساسی عربی بودن زبان قرآن در انجام رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در میان مردم جزیره العرب

أوحینا إلیک قرءاناً عربیاً لتنذر أم القرى

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «لتنذر» تعلیل برای نزول قرآن با وصف عربی باشد؛ یعنی، ما به این خاطر قرآن را به زبان عربی نازل کردیم تا انذار امکان پذیر شود.

100- عوامل مؤثر در رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - آمرزش گناه گوساله پرستان بنی اسرائیل مؤثر در پیشبرد اهداف رسالت موسی (ع)

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

مخاطب در جمله «إن ربك . . .» حضرت موسی(ع) است. در اینکه چرا خداوند در بیان آمرزش گناهان بنی اسرائیل،

ص: 429

موسی(ع) را مورد خطاب قرار داده و کلمه «رب» را به آن اضافه کرده، دو وجه می توان ذکر کرد: بخشش گناه بنی اسرائیل در راستای ربوبیت خدا بر موسی و طبعاً در راستای پیشبرد رسالت اوست. توصیه ای است به موسی(ع) که تو نیز از خطاها و لغزشهای قومت، در صورت توبه، درگذر و آنها را نادیده انگار. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

101- فترت در رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 35 - 6

6 - برخی از امتها فاقد پیامبر و رسولی از جانب خداوند بودند.

إما یأتینکم رسل منکم

کلمه «اما» مرکب از «ان» شرطیه و «ما»ی زایده برای تأکید است. مقتضای تأکید جمله با «ما»ی زایده و نون ثقیله، قطعی بودن بعثت پیامبران است و مقتضای شروع آن با این شرطیه این است که برخی امتها ممکن است از داشتن پیامبر محروم باشند.

102- فضیلت مقام رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 52 - 2

2 - فضیلت و برتری مقام رسالت بر نبوت

و ما أرسلنا من قبلك من رسول و لانی

با توجه به تقدیم «رسول» بر «نبی»، مطلب فوق را به دست می آید.

103- فلسفه رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 42 - 9

9 - توجه دادن مردم به خدا و گرایش دادن آنان به تضرع و خضوع به درگاه او، از اهداف رسالت انبیاست.

و لقد أرسلنا إلی أمم .. لعلهم یتضرعون

104- فلسفه رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 16، 14

14 - فرمان به کارهای شایسته و برحذر داشتن از کارهای ناروا (امر به معروف و نهی از منکر) از وظایف اساسی پیامبر (

ص: 430

ص) و از اهداف رسالت او

يأمرهم بالمعروف و ينهيهم عن المنكر

16 - حکم به حلیت همه پاکیزه ها و تحریم همه ناپاکی ها ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از اهداف رسالت اوست .

و يحل لهم الطيب و يحرم عليهم الخبث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 107 - 1

1- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، جلوه ای از رحمت و مهربانی خالص و محض الهی برای جهانیان است .

و ما أرسلنک إلاّ رحمه للعلمین

105- قبول رسالت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 3

3- اشراف کفر پیشه مدین با یاد کردن سوگند ، پذیرش رسالت شعیب و پیروی از دستورات او را ، امری زیان آور معرفی می کردند .

لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخسرون

106- کافران و رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 58 - 12

12 - کافران مجرم ، تنها ، منکر رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نبودند ، بلکه هر دعوت کننده به خدا را ، یاوه سرا می دانستند .

ليقولنّ الذين كفروا إن أنتم إلاّ مبطلون

با این که خداوند ، آورنده معجزه را ، تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) معرفی فرموده است (لئن جتتهم) اما آنان در جواب ، جمعی را

مخاطب قرار می دهند (إن أنتم ..) این حقیقت را حکایت می کند که آنان ، هر دعوت کننده ای را دارای چنان وصفی می پندارند .

107- کفر به رسالت عیسی (ع)

4 - عذاب سهمگین و بی نظیر الهی سزای آنانکه پس از مشاهده مائده آسمانی به قدرت خداوند ، رسالت عیسی (ع) و معجزه بودن آن مائده کافر شوند .

فمن يكفر بعد منكم فاني اعذبه عذاباً لا اعذبه احداً من العلمين

متعلق «یکفر» می تواند، رسالت عیسی (ع)، قدرت خداوند و معجزه بودن مائده آسمانی باشد. ضمیر در «لااعذبه» مفعول

مطلق نوعی است و مرجع آن کلمه «عذاباً» می باشد یعنی لاعذب قبل هذا العذاب احداً

108- کيفر انكار رسالت محمد (صلى الله عليه وآله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 54 - 6

6 - هلاکت کافران در جنگ بدر کيفرى از سوى خداوند به سبب تکذيب آیات الهی و انکار رسالت پیامبر (صلى الله عليه وآله)

كذاب ءال فرعون . . . فأهلكنهم بذنوبهم

109- کيفر انكار رسالت هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 18

18 - هود در انتظار نزول عذاب الهی بر قوم عاد ، پس از ابلاغ رسالت های الهی و اصرار آنان بر انکار توحید و رسالت وی

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 1

1 - خداوند ، قوم عاد را پس از اصرارشان به شرک و انکار رسالت هود ، به عذابی فراگیر گرفتار ساخت .

فأنجينه و الذين معه برحمه منا و قطعنا دابر الذين كذبوا

110- گواهان رسالت محمد (صلى الله عليه وآله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 79 - 8

8 - خداوند ، گواهی کافی برای رسالت پیامبر (صلى الله عليه وآله)

و ارسلناك للناس رسولا و كفى بالله شهيداً

111- محدوده رسالت ابراهيم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 4

4 - اعتقاد مشرکان عرب ، به محدود بودن قلمرو رسالت پیامبران الهی چون ابراهیم ، موسی و عیسی (ع) به امت ها و اقوام غیر ایشان

ص: 432

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذير ليكوننَّ أهدى من إحدى الأمم

از این که مشرکان، آمدن پیامبری ویژه برای خود را؛ شرط ایمان خود برمی شمردند، می توان استفاده کرد که آنان اعتقاد نداشتند که قلمرو ادیان الهی در گذشته شامل آنان نیز می شود؛ وگرنه این تقاضا لغو و غیر منطقی بود.

112- محدوده رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 11 - 4

4 - گستردگی دعوت انبیا و مخالفت کافران با آنها، در پهنه زمین

قل سيروا في الأرض ثم انظروا

«الأرض»، به معنای تمامی زمین است که به عنوان عرصه سیر و مطالعه آثار گذشتگان معرفی شده است لذا چنین برمی آید که پیامبران در تمامی زمین حضور داشته و مکذبان نیز بهمین صورت در زمین پراکنده بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 9

9 - موسی (ع) از جانب خداوند فرمان یافت تا برای دستیابی به آب عصای خویش را به سنگ زند .

و أوحينا إلی موسى .. أن اضرب بعصاك الحجر

«ال» در «الحجر» هم می تواند تعریف جنس باشد، که در این صورت مراد از «الحجر»، سنگ در مقابل اشیای دیگر است، و هم می تواند «ال» برای عهد حضوری و یا ذهنی باشد، که در این صورت مراد از «الحجر» سنگی مخصوص بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 7

7 - حل همه اختلافات بشری ، خارج از محدوده رسالت پیامبران

و لا يُبَيِّنُ لَكُمْ بعض الذي تختلفون فيه

عیسی(ع) نقش خود را رفع برخی از اختلافات می داند. از این نکته استفاده می شود که رفع تمامی اختلافات بشری، در راستای اهداف انبیا نیست.

113- محدوده رسالت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 2

2 - رسالت شعیب در محدوده مردم مدین

وإلی مدین أخواهم شعیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 2

ص: 433

2- رسالت شعيب (ع) در محدوده مردم مدین بود .

وإلى مدین أخاصم شعیبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 3

3- رسالت شعيب (ع) ، در محدوده شهر مدین بود .

وإلى مدین أخاصم شعیبًا

114- محدوده رسالت صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 2

2- رسالت صالح (ع) در محدوده قوم ثمود

وإلى ثمود أخاصم صلحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 2

2- رسالت صالح (ع) ، محدود به قوم ثمود بود .

وإلى ثمود أخاصم صلحًا

115- محدوده رسالت عيسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 35

35- بنی اسرائیل در قلمرو و مخاطب رسالت حضرت مسیح (ع)

و اذ كففت بنی اسرائیل عنك اذ جثتهم بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- اعتقاد مشرکان عرب، به محدود بودن قلمرو رسالت پیامبران الهی چون ابراهیم، موسی و عیسی (ع) به امت ها و اقوام غیر ایشان

و أقسموا باللّه .. لئن جاءهم نذیر لیکوننّ أهدی من إحدی الأمم

از این که مشرکان، آمدن پیامبری ویژه برای خود را؛ شرط ایمان خود بر می شمردند، می توان استفاده کرد که آنان اعتقاد نداشتند که قلمرو ادیان الهی در گذشته شامل آنان نیز می شود؛ وگرنه این تقاضا لغو و غیر منطقی بود.

ص: 434

116- محدوده رسالت لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 28 - 2

2 - رسالت لوط (ع) ، محدود به قوم لوط بود .

و لقد أرسلنا نوحًا .. و لوطًا إذ قال لقومه

117- محدوده رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 2

2 - یهودیان ، در گستره دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار دارند و موظف به پذیرش اسلام و ایمان به قرآن هستند .

و إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 2

2 - یهودیان ، همچون سایر مردم در گستره رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند .

و لما جاءهم رسول من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 3

3 - اهل کتاب در قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موظف به پذیرش آن

یاهل الکتاب قد جاءکم .. فقد جاءکم بشیر و نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 40

40 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پاکدلان را تنها با توفیق و یاری خداوند هدایت می کند .

و من یرد الله فتنته فلن تملك له . . . أولئك الذین لم یرد الله ان یطهر قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 17

17 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای همه جهانیان است.

إن هو إلا ذکرى للعلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 3،7

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار ابلاغ پیام خویش به همه جهانیان و تبیین فراگیری رسالتش بر همگان

ص: 435

قل يايها الناس انى رسول الله إليكم جميعا

7- توجه به حاکمیت مطلق خدا بر هستی، از میان برنده هر گونه تردید نسبت به رسالت جهان شمول پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انى رسول الله إليكم جميعا الذى له ملك السموت و الأرض

بیان حاکمیت خدا بر هستی، پس از طرح مسأله رسالت پیامبر و جهان شمول بودن آن، در حقیقت استدلالی بر امکان آن رسالت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 3

3- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چارچوب فرمان های خداوند بود.

فاصدع بما تؤمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 8

8- درخواست های کافران از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، انتظارهایی فراتر از محدوده رسالت و مأموریت آن حضرت

قل ما كنت بدعاً من الرسل و ما أدرى ما يفعل بى و لا بكم

از لحن پاسخ موجود در آیه شریفه، می توان نوع درخواست ها و انتظارهای کافران را شناخت. آنها برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ویژگی هایی را یاد می کردند که رسولان پیشین واجد آن ویژگی نبودند. قرآن در پاسخ آنان می گوید: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فردی است چون سایر رسولان و انتظارهایی که کافران از او دارند، از دایره رسالت بیرون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 12

12- قرآن، کتاب آسمانی جن و انس و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مبعوث به سوی همه آنان

إذ صرفنا إليك نفراً من الجنّ يستمعون القرآن .. و لّوا إلى قومهم منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها موظف به ابلاغ پیام وحی و نه مجبور ساختن کافران به پذیرش آن

و ما أنت عليهم بجبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 54 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اتمام حجت بر کافران ، و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش دین

فتوّل عنهم

«فاء» می رساند که علت سلب مسؤولیت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) این است که بر کافران حجت تمام گشته و آنان از سر طغیان کفر میورزند و نه به خاطر نادانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 436

3 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، اتمام حجت بر کافران لجوج و حق ناپذیر است؛ و نه پافشاری بر هدایت آنان.

فَذَكِّرْ... فذرههم

در آیات پیشین، پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به تذکر و تبلیغ شد؛ ولی پس از بیان حقایق، فرمان «فذرههم» پایان وظیفه تبلیغ را به آن حضرت اعلام می‌دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مکلف نبودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت گمراهان حق ناپذیر، نمودی از ربوبیت خداوند در حق آن حضرت

فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى... إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

ذکر «رَبَّكَ» پس از تعیین محدوده تبلیغ برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می‌تواند ناظر به مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها عهده دار انذار مردمان، درباره برپایی قیامت بود، نه مشخص ساختن زمان دقیق آن.

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که حصر در «إِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ» حصر اضافی بوده و نسبت به علم به زمان برپایی قیامت سنجیده شده است؛ یعنی، من تنها انذارگر به وقوع قیامت هستم، نه بیش از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بیداری و آگاهی انسان‌ها، در قلمرو رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و ما هو إلا ذكر للعلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 21 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان قلمرو رسالت خویش به مردمان

قل إني لا أملك لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان وظیفه و قلمرو رسالت خویش برای مردم

قل . . . إلا بلغاً من الله و رسل - ته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 9 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در مورد کسانی که پند و اندرز به آنان بیهوده است ، تکلیفی ندارد .

ص: 437

فذكر إن نفعت الذكرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 22 - 1

1 - اجبار و وادار ساختن مردم به پذیرش پند ها و موعظه ها ، از تکالیف و رسالت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیست .

لست علیهم بمصیطر

«صَطْر» و «سَطْر»، به یک معنا می باشد (مفردات) و «مسیطر» به معنای عهده دار و مسلط است. (مقایس اللغه)

118- محدوده رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 1

1 - موسی (ع) پیامبری از نژاد اسرائیل و مبعوث شده برای بنی اسرائیل

قالوا نؤمن بما أنزل علينا . . . و لقد جاء کم موسی بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 11

11 - موسی (ع) علاوه بر رسالت رهبری بنی اسرائیل را نیز از جانب خداوند عهده دار بود .

إنی رسول من رب العلمین . . . فأرسل معی بنی إسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 132 - 4

4 - فرعونیان نیز همچون بنی اسرائیل در دایره رسالت موسی بودند .

مهما تأتتا به من ءایه لتسحرنا بها فما نحن لک بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 2

2- فرعون و قوم او، در محدوده رسالت موسی (ع) بودند .

و لقد أرسلنا موسی . . . إلی فرعون و ملایه

کلمه «ملایه» به معنای گروه و جمعیت و نیز به معنای اشراف و بزرگان می باشد. بر اساس معنای اول، جمله «أرسلنا موسی... إلی فرعون و ملایه» در اینکه قوم فرعون و جمعیت وابسته به او در محدوده رسالت موسی (ع) بودند، صراحت دارد و بر اساس دومین معنا، این جمله به حقیقت یاد شده اشاره دارد؛ زیرا اگر فرعون و بزرگان دربارش در محدوده رسالت موسی (ع) باشند، طبعاً قوم او نیز چنین خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 7

ص: 438

7- رسالت حضرت موسی (ع) جهانی نبود . *

أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

به قرینه مقابله و مقایسه بین رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) (لتخرج الناس) و رسالت حضرت موسی (ع) (أخرج قومك) ممکن است که قید «قومك» برای انحصار و محدود کردن رسالت حضرت موسی (ع) به قوم خود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 4

4 - اعتقاد مشرکان عرب ، به محدود بودن قلمرو رسالت پیامبران الهی چون ابراهیم ، موسی و عیسی (ع) به امت ها و اقوام غیر ایشان

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذیر لیکوننَّ أهدى من إحدى الأمم

از این که مشرکان، آمدن پیامبری ویژه برای خود را؛ شرط ایمان خود برمی شمردند، می توان استفاده کرد که آنان اعتقاد نداشتند که قلمرو ادیان الهی در گذشته شامل آنان نیز می شود؛ وگرنه این تقاضا لغو و غیر منطقی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 1

1 - فرعون ، هامان و قارون ، در قلمرو رسالت موسی (ع)

و لقد أرسلنا موسی .. إلى فرعون و هم-ن و قرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 22

22 - فرعونیان و قبطیان ، در قلمرو رسالت موسی (ع)

قد جاءکم بالیینت .. یصبکم بعض الذی یعدکم

برداشت یادشده به خاطر این نکته است که مخاطب «جائکم» و «یعدکم» فرعونیان و قبطیان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 2

2- هدایت، بیدار سازی، پند آموزی و احیای خردناب، قلمرو رسالت موسی (ع) و کتاب آسمانی او (تورات)

هدی و ذکری لأولی الألب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 5

5- رسالت موسی (ع)، متوجه قبطیان نیز بوده است.

و نادى فرعون فى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 21 - 3

3- دعوت رسالت موسی (ع)، شامل قوم فرعون و غیر محدود به بنی اسرائیل

ص: 439

وإن لم تؤمنوا لى

119- محدوده رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 2

2- رسالت نوح در محدوده قوم خویش بود .

لقد أرسلنا نوحاً إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 2

2- نوح (ع) ، مبلغ پیام های الهی ، نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغكم رسالت ربي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 2

2- رسالت نوح (ع) محدود به قوم خودش بود .

و لقد أرسلنا نوحاً إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 3

3- قلمرو رسالت نوح (ع) ، محدود به قوم خودش بود .

و لقد أرسلنا نوحاً إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 2

2- رسالت نوح (ع) ، محدود به قوم خود بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 4

4 - اخطار و روشنگری، قلمرو رسالت نوح (ع)

إني لكم نذير مبين

ص: 440

120- محدوده رسالت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 2

2- رسالت هود (ع) در محدوده قوم عاد بود .

وإلى عاد أخاهم هوداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 2

2- رسالت هود (ع) ، محدود به قوم عاد بود .

وإلى عاد أخاهم هوداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 4

4- هود (ع) ، تنها موظف به ابلاغ رسالت خویش و نه تعیین زمان عذاب و آوردن آن

فأتنا بما تعدنا .. قال إنما العلم عند الله وابلغكم ما أرسلت به

121- محور رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 51 - 6

6 - انذار و اخطار به مردمان ، محور رسالت و بعثت پیامبران

و لو شئنا لبعثنا فى كل قرية نذیراً

برداشت فوق، از توصیف پیامبران به انذارگر و اخطار کننده، به دست می آید.

122- مخالفان رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، در برابر سخنان ناروا و تهمت های غم انگیز مخالفان دعوتش، مورد تسلی خاطر و دلجویی خداوند قرار گرفت.

فلایحزنک قولهم

123- مراحل رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 441

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست و نیمه اول رسالت خود، هدفی جز بشارت و اخطار به مردمان نداشت.

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- از نظر تاریخی تردیدی نیست که بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای دو مرحله کاملاً متمایز و گوناگون بود که مرحله نخست در مکه و مرحله دوم در مدینه قرار داشت. 2- تمامی آیاتی که از بشارت و انذار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قالب نفی و استثنا سخن به میان آورده است (از جمله آیه مورد بحث)، همگی در مکه نازل گشته است که به مرحله نخست آن حضرت مربوط می شود.

124- مراحل رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 9

9- عدم اطلاع قلبی موسی (ع) از مراحل بعدی برنامه الهی برای او، پس از مهاجرت از مصر

إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

تعبیر «سبهدین» می رساند که موسی (ع) از آغاز تمامی برنامه را نمی دانسته و در لحظه نزدیکی سپاه فرعون و روبه رو شدن با دریا، منتظر دستور خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 4

4- تعیین مرحله به مرحله وظیفه موسی (ع)، از سوی خداوند در مقابله با فرعون

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی .. فأوحینا إلی موسی أن اضرب بعصاک البحر

125- مزد رسالت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 1

1- تصریح شعيب (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمين

126- مزد رسالت صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 145 - 1

1 - تصريح صالح (ع) ، به نداشتن كمترین چشمداشت مادی از مردم در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمين

ص: 442

127- مزد رسالت لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 1

1 - تصریح لوط (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از قومش، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر... إلا على ربّ العلمين

128- مزد رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 72 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر ادای رسالت خود، کمترین مزدی از مردم درخواست نمی کرد.

أم تسئلهم خرجًا

کسی که ادعای پیامبری دارد، لازم است چند شرط را دارا باشد. در صورت فقدان هر یک از این شرایط، نبوت وی زیر سؤال خواهد رفت: الف) پیام های او، سراسر حق و مبرا از هر گونه باطل باشد. ب) پیشنهادی وی (شخصیت ارزشی و اخلاقی اش)، برای مردمی که به سوی آنها مبعوث گشته، آشنا و شناخته شده باشد. ج) شخصیتی فرزانه (دارای کمال عقل و درایت) باشد. د) در کمال استغنا باشد (کمترین مزدی از مردم نخواهد). آیات پیشین در بیان وجود سه شرط اول در پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و این آیه، مربوط به شرط چهارم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 3، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به اعلام کردن نداشتن هیچ چشمداشت و درخواست مزدی از مردم، در قبال انجام رسالت خویش

قل ما أسئلكم عليه من أجر

3 - ایمان و راهیابی مردم به خدا، تنها اجر و مزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت خویش

ما أسئلكم عليه من أجر إلا من شاء أن يتخذ إلى ربّه سبيلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که استثنا در «إلا من شاء..» متصل باشد و مضافی نیز محذوف و در تقدیر باشد؛ یعنی، «إلا من شاء أن

يتخذ إلى ربّه سبيلاً بالإيمان و الطاعة و...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 8,9,5,4,2,1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ نداشتن هیچ چشمداشت مادی از مردم ، در قبال رسالتش

قل ما سألتکم من أجر فهو لکم

این تعبیر که پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: هر پاداشی از شما طلب کردم مال خودتان باشد، تعبیری است کنایی و اشاره دارد به این که از شما انتظار هیچ مزدی ندارم و نمی خواهم.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف بود تا خاطر مردم را آسوده کند که رسالتش را در قبال مال و جاه انجام نمی دهد .

ص: 443

قل ما سألتكم من أجر فهو لكم

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پاداش دهنده رسالت خویش را تنها خداوند می دانست .

إن أجرى إلا على الله

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای رسالتش پاداش و اجری قائل بود .

ما سألتكم من أجر . . . إن أجرى إلا على الله

8- « عن أبي جعفر (ع) : في قول الله عزوجلّ : . . . « قل ما سألتكم من أجر فهو لكم » يقول أجر المودّه الذي لم أسألكم غيره فهو لكم تهتدون به و تنجون من عذاب يوم القيامة . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که درباره سخن خدا «قل ما سألتكم من أجر فهو لكم» فرمود: معنای سخن خدا این است: مودتی که من از شما غیر از آن را به عنوان پاداش نخواستم، به نفع خود شما است؛ زیرا به وسیله آن هدایت می شوید و از عذاب روز قیامت نجات پیدا کنید. . .».

9- « عن أبي جعفر (ع) في قوله « قل ما سألتكم من أجر فهو لكم » و ذلك أنّ رسول الله سأل قومه أن يؤدّوا أقراره و لا يؤذوهم و أمّا قوله « فهو لكم » يقول ثوابه لكم ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «قل ما سألتكم من أجر فهو لكم» روایت شده که: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از قومش خواست [به جای پاداش او]، خویشاوندان وی را دوست داشته باشند و آنان را اذیت نکنند و اما معنای «فهل لكم» این است که ثواب آن برای خودتان می باشد.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 86 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال رسالتش، کمترین مزدی درخواست نمی کرد .

قل ما أسئلكم عليه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 8,9

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در راه انجام رسالت خویش، پاداشی جز مودت نزدیکانش (اهل بیت) نطلبیده است .

قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة في القربى

براساس روایات فراوان و آرای بسیاری از مفسران، منظور از قریبی «اهل بیت» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به انجام رسالت خویش، بی هیچ چشمداشت مادی از مردم

قل لا أسئلكم علیه أجرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 46 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ اجر و پاداشی از کافران در قبال رسالت خویش درخواست نکرد.

أم تسئلهم أجرًا

ص: 444

129- مزد رسالت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 4، 1

1- نوح (ع) به مردم اعلام کرد که: در برابر ابلاغ رسالت، کمترین مالی از آنان درخواست نخواهد کرد.

يقوم لأسئلكم عليه مالاً

مراد از ضمیر در «علیه» پیامبری و ابلاغ رسالت است. کلمه «مالاً» نکره است و چون پس از نفی (لأسئلكم) قرار گرفته است، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی، هیچ مالی و کمترین پاداشی.

4- نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است.

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 1

1 - تصریح نوح (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر

130- مزد رسالت هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 1

1 - تصریح هود (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر... إلا على رب العلمين

131- مشکلات رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 3

3- التجای پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پروردگار خویش ، در مشکلات ابلاغ رسالت

وقبله یربّ إنّ هؤلاء قوم لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 1 - 2

2- نزول وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به هنگام دل آزرده‌گی و تألمات روحی آن حضرت ، در راستای رسالت

یأیها المرّمل

برداشت یاد شده از مجموع آنچه مفسران درباره شأن نزول این آیات ذکر کرده اند، استفاده می شود؛ مثلاً پیامبر (صلی الله علیه و آله) به وقت دریافت اولین وحی، احساس ناراحتی کرده، به حضرت خدیجه فرمود: مرا جامه ای بپوشان و یا آن حضرت به وقت شنیدن تهمت کفانت، جنون و سحر درباره خود، احساس ناراحتی کرده به استراحت پرداخت.

ص: 445

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت خویش ، با مشکلات و مخالفت هایی روبه رو بود .

فاصبر لحکم ربّک

مطلب یاد شده، از فرمان به صبر، استفاده می شود.

132- مشکلات رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 26 - 2

2 - موسی (ع) به دشواری های رسالت خویش و مشکلات ارشاد و هدایت فرعون آگاه بود .

و یسر لی امری

133- معرضان از رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 68 - 1

1 - اخبار مهم و سودمند مربوط به توحید ، قیامت و رسالت پیامبر اسلام ، از سوی مشرکان و کافران مورد بی اعتنایی و اعراض قرار می گرفت .

قل هو نبؤا عظیم . أتمم عنه معرضون

134- مکذبان رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 4

4 - یهود به سبب انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکر نزول هرگونه وحی بر افراد بشر شدند.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء

135- ممانعت از رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 59 - 3

3 - کافران هرگز با نقض پیمان و خیانت به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نخواهند توانست بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیشی گیرند
ووی را از

ص: 446

ادامه رسالت ناتوان سازند .

و إما تخافن من قوم خيانه . . . و لا يحسبن الذين كفروا سبقوا إنهم لا يعجزون

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «سبقوا» و «لا يعجزون» پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 1

1 - کفرپیشگان صدر اسلام ، در صدد بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام رسالت خویش بودند .

و لا یصدّک عن آیت الله بعد إذ أنزلت إلیک

«صدّ» (مصدر «لا یصدّک») به معنای بازداشتن است و ضمیر فاعل در «لا یصدّک» به کافران بازمی گردد؛ یعنی، مبدا کافران تو را از ابلاغ آیات خدا به مردم بازدارند.

136- ممانعت از رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 2

2- فرعون ، مانع توجه و گرایش نیروهای تحت امر خویش ، به پیام و رسالت موسی (ع)

فتولّی برکنه

در صورتی که «باء» برای تعدیه و «رکن» کنایه از نیروهای حکومتی باشد، معنای آیه چنین می شود: «فجعل رکنه متولّین».

137- منشأ تعیین رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 3

3- خداوند ، تعیین کننده محدوده رسالت پیامبران است .

و ما نرسل المرسلین إلاّ مبشّرين و منذرین

138- منشأ رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 5

5 - تشریح دین و ارسال پیامبران در راستای فرمانروایی خدا بر جهان هستی است .

إني رسول الله إليكم جميعا الذي له ملك السموت والأرض

ص: 447

139- منشأ رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 216 - 4

4 - تعیین برنامه تبلیغی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ . وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ... فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 28 - 3

3 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، الهی بود .

و ما أرسلنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 40 - 3

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، رسولی گرامی و فرستاده ای بزرگوار از سوی خداوند

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 13

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای رسالتی بزرگ از جانب خداوند و حامل پیامی مکتوب و خالی از انحراف و عهده دار بازخوانی

آن بر مردم

رسول من الله یتلوا صحفاً مطهّره

نکره آمدن «رسول»، بر عظمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رسالت آن حضرت دلالت دارد.

140- منطقی بودن رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- برنامه موسی (ع)، پیشبرد رسالت خویش با منطق و نه جنگ و ستیز

وإن لم تؤمنوا لی فاعتزلون

تعبیر «فاعتزلون» می نمایاند که موسی(ع)، با وجود در دست داشتن معجزات و «سلطان مبین»، خواهان درگیری و ستیز نبوده است.

141- موانع رسالت موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 33 - 4,5

ص: 448

4- موسی (ع) ، از نافر جام ماندن رسالت الهی خویش در صورت کشته شدن به دست فرعونیان نگران بود .

إلی فرعون و ملائیه .. قال ربّ إتی قتل منهم نفساً

طرح موضوع قتل مرد قبطی، نه از آن باب است که موسی(ع) بر جان خویش می ترسید؛ بلکه بدان جهت بود که مبادا با دستگیری و کشته شدن او، رسالت الهی - که بر دوش او نهاده شده است - نافر جام بماند.

5- موسی (ع) در وادی طور ، نگرانی خویش نسبت به موانع راه رسالت را با خدا در میان گذاشت .

قال ربّ إتی قتل منهم نفساً

142- مهمترین رسالت ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 16 - 2

2- دعوت به یکتاپرستی و رعایت تقوا ، از اصول تعالیم ابراهیم (ع) بود .

و ابرهیم إذ قال لقومه اعبدوا الله و اتقوه

143- مهمترین رسالت الیاس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 124 - 4

4- دعوت به تقوا ، در رأس اهداف الیاس (ع) قرار داشت .

إذ قال لقومه ألا تتقون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که الیاس(ع) در نخستین خطاب خود به مردم، مسأله تقوا را یاد آور شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 8

8- دعوت به توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی ، از اهداف مهم و اصولی الیاس پیامبر

أتدعون بعلاً و تذرون أحسن الخلقین

144- مهمترین رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 5

5 - مبارزه با طغیان گران ، از شاخص ترین برنامه های رسالت پیامبران است .

اذهب إلى فرعون إنّه طغى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 449

11 - طه - 20 - 43 - 5

5 - مبارزه با طغیان گری از برجسته ترین برنامه های پیامبران

اذهبا... إته طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 3

3 - هدایت و اصلاح، هدف اصلی رسالت پیامبران

فقولا له... لعلّه یتذکر أو یخشی

فرعون با آن که طغیان گری زورگو بود، ولی موسی و هارون(ع) دستور جمع آوری سپاه و نبرد با او را نداشتند؛ بلکه مأمور بودند با ارائه آیات الهی و گفتار نرم، او را هدایت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 48 - 5

5 - رسالت اصلی پیامبران، آشنا کردن انسان ها با پروردگار یگانه جهان

قالوا ءامنا ربّ العلمین . ربّ موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 6

6 - رهایی مردم به پرستش خدای یگانه، محوری ترین هدف رسالت پیامبران

و لقد أرسلنا... أن اعبدوا الله

بدیهی است آنچه در رأس دعوت ها قرار گیرد، در واقع اساس و محور برنامه های بعدی به حساب آمده و راه را برای حرکت های جدید خواهد گشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 9

9- تلاوت آیات الهی بر مردمان ، مهم ترین وظیفه پیامبران

حتى یبعث فی أمّها رسولاً یتلوا علیهم ءایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 4

4- توحید و پرستش خدای یگانه ، پیام اصلی دعوت پیامبران و اساسی ترین رسالت ایشان

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلاّ الله

از این که از میان پیام ها و رهنمودهای رسولان، موضوع عبودیت خداوند تخصیص به ذکر یافته است، مهم و اساسی بودن آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 2

ص: 450

2 - محور نبوت پیامبران ، یادآوری ارزش ها به خلق و بیدارسازی فطرت خفته آنان است .

ألقى الذكر عليه من بيننا

از آیه شریفه استفاده می شود که قوم ثمود، واژه «ذکر» را بر محتوای پیام صالح(ع) اطلاق کرده اند و چه بسا این تعبیر را از خود آن حضرت گرفته باشند. به هر حال خداوند این وصف را رد نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 3

3 - مبارزه با طغیان گران ، از شاخص ترین برنامه های رسالت پیامبران

أذهب إلى فرعون إنّه طغى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 4

4 - دعوت به پاکی و درست کاری ، سرلوحه برنامه پیامبران

قل هل لك إلى أن تزكى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 8

8 - هدایت مردم به خداوند و بیان ربوبیت او و ایجاد حالت خداترسی در آنان ، از نخستین اهداف پیامبران است .

قل . . . وأهديك إلى ربك فتحشى

- هدایت مردم به خداوند و بیان ربوبیت او و ایجاد حالت خداترسی در آنان، از نخستین اهداف پیامبران است.

145- مهمترین رسالت شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 3

3 - دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری شعيب پیامبر

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

146- مهترین رسالت صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 5

5- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری صالح پیامبر

إذ قال لهم أخوهم صالح .. ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 451

5- دعوت به پرستش خدای یگانه ، مهم ترین و نخستین پیام صالح برای ثمودیان

و لقد أرسلنا إلى ثمود .. أن اعبدوا الله

اهمیت پیام و نخستین بودن آن از این جهت استفاده می شود که آیه شریفه دعوت به خداپرستی را در رأس همه پیام ها و قبل از هر پیام دیگر آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- انجام نیکی ها و پرهیز از بدی ها ، یکی دیگر از محور های تبلیغی صالح پیامبر (ع)

يقوم لم تستعجلون بالسيئه قبل الحسنه

147- مهمترین رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- پیام اصلی و بنیادین عیسی (ع) ، دعوت مردم به توحید در ربوبیت و پرستش خداوند یکتا است .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- دعوت به سوی خدا ، محور مسؤولیت حضرت عیسی (ع)

من أنصاري إلى الله

148- مهمترین رسالت لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت‌گری لوط (ع)

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 54 - 4

4- مبارزه با فحشا و زشت‌کرداری، مهم‌ترین مسؤلیت و رسالت لوط

و لوطاً إذ قال لقومه أتأتون الفحشه

مقدم آمدن «أتأتون الفحشه» و قرار گرفتن آن در رأس پیام‌های لوط، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 452

149- مهمترین رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 4

4- مبارزه با شرک و معبود های پنداری و باطل مشرکان ، در رأس برنامه های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أهذا الذى يذكر ءالہتکم

ذکر و یادکردن، ہم به خیر است و ہم به شر؛ ولی در این آیه - به قرینه مقام - ذکر به شرّ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 2

2- دعوت به توحید ، اساس رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما أرسلنک .. . قل إنّما یوحى إلیّ أنّما إلهکم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 7

7 - مبارزه با شرک و بت پرستی ، در رأس رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

إن کاد لیضلّنا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 194 - 4

4 - انذار و اخطار ، مهم ترین مسؤولیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

نزل .. . علی قلبک لتکون من المنذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 14، 1

1 - رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ، پیام بسیار مهمی برای مردم داشت و آن قیام مخلصانه برای خدا است .

قل إنما أعظكم بوجهه أن تقوموا لله

«واحدة» به صورت نکره آمده و دلالت بر اهمیت و عظمت موعظه می کند.

14 - هشدار دادن به مردم از عذاب شدید الهی ، محور اساسی رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هو إلا نذیر لکم بین یدی عذاب شدید

قصر در «إن هو إلا نذیر» از نوع قصر اضافی و در رابطه با مسأله اتهام جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ یعنی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن گونه نیست که شما معرفی می کنید؛ بلکه او تنها یک انذارگر است و هدفی جز این ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 3

3 - فراخوانی به توحید و نفی شرک ، محور اصلی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ص: 453

إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون

طرح تنهای مسأله توحید و استکبار در برابر آن، برای مجرم و دوزخی شناختن مشرکان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 3

3- توحید و یکتاپرستی و نفی شرک و چندگانه پرستی ، اساس دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أجعل الألهة إلهًا وحدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 7

7- توحید ، سرلوحه و اساس دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يوحى إلى أتّما إلهكم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 18

18 - برپایی عدالت ، از اهداف اصلی دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فادع . . . وأمرت لأعدل بينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 8 - 1

1 - ایمان به خداوند ، محور دعوت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اصلی ترین هدف رسالت آن حضرت

وما لكم لا تؤمنون بالله و الرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم

«لام» در «لتؤمنوا» برای غایت است. از این که ایمان به خدا، تنها هدف و غایت رسالت قرار داده شده، مطلب بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 6

6 - تلاوت آیات الهی ، تزکیه نفوس و تعلیم کتاب و حکمت ، اصول و محور های برنامه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هدایت خلق

یتلوا علیهم آیته و یرزقهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 2 - 2

2 - انذار و اخطار به مردم ، رسالت اصلی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نقطه آغازین دعوت آن حضرت

قم فأنذر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این سوره، از سوره هایی است که در مراحل اولیه رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نازل شده است.

ص: 454

150- مهمترین رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 4

4- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و آزار فرعونیان و بیرون آوردن آنان از محدوده حکومت فرعون ، از اهداف مهم رسالت موسی و هارون (ع) بود .

فقولا إنا رسولا ربك فأرسل معنا بني إسرائيل ولا تعذبهم

«فا» در «فأرسل» تفریع بر «إنا رسولا ربك» است و می رساند که کوچ دادن بنی اسرائیل، از رسالت های الهی موسی و هارون(ع) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 5

5- رسالت و مسؤولیت اصلی هدایت و رهبری جامعه بر دوش حضرت موسی (ع) بود و هارون تنها نقش معاونت و مشاورت او را بر عهده داشت .

و لقد آتينا موسى الكتب و جعلنا معه أخاه هرون وزيراً

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که دریافت کننده کتاب و شریعت، حضرت موسی(ع) بود و برادرش هارون، تنها به عنوان معاون و مشاور او معرفی گردیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 5

5- مبارزه باظلم و ظالمان و ایجاد عدالت اجتماعی ، در رأس وظایف موسی (ع) قرار داشت .

و إذ نادى . . . أن اتت القوم الظلمين

تعبیر «أن اتت القوم الظالمين» به جای «اتت فرعون و قومه» نشان می دهد که هدف الهی از رسالت موسی، مبارزه با ظلم و بی عدالتی است که جامعه فرعونی گرفتار آن شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 5

5- بیان توحید و یگانگی پروردگار ، مهم ترین پیام عقیدتی موسی (ع) برای فرعونیان

إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ .. قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ . قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 7

7- مبارزه با شرک و دعوت مردم به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، پیام اصلی حضرت موسی (ع)

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

برداشت یاد شده از اعتراف ساحران در حضور موسی(ع)، به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان به دست می آید.

ص: 455

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 12 - 6

6 - مبارزه با فسق و تجاوزگری فرعون و فرعونیان ، در رأس برنامه ها و وظایف موسی

فی تسع آیت إلى فرعون وقومه إنهم كانوا قومًا فسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 5

5 - مبارزه با عوامل و سردمداران کفر و فساد و اصلاح نظام اجتماعی حاکم ، سرلوحه رسالت موسی (ع) و مرحله نخستین نهضت او

لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون وهم ن وقرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 11

11 - اعتقاد به روز حساب ، از اصول دعوت موسی (ع)

لا يؤمن بیوم الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 12

12 - دعوت به توحید ربوبی ، برجسته ترین عنصر در رسالت حضرت موسی (ع)

فقال إنی رسول ربّ العلمین

از این که موسی(ع) در اولین گام رسالت خویش، از ربوبیت خداوند سخن به میان آورده است، مطلب بالا استفاده می شود.

151- مهمترین رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 5

5 - دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری نوح (ع)

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 110 - 4

4 - دعوت به تقوا و پیروی از حق ، محور تبلیغ و هدایت گری نوح (ع)

ألا تتقون . . . فاتقوا الله و أطيعون ... فاتقوا الله و أطيعون

ص: 456

152- مهمترین رسالت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 4

4- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و آزار فرعونیان و بیرون آوردن آنان از محدوده حکومت فرعون ، از اهداف مهم رسالت موسی و هارون (ع) بود .

فقولا إنا رسولا ربك فأرسل معنا بني إسرائيل ولا تعذبهم

«فا» در «فأرسل» تفریع بر «إنا رسولا ربك» است و می رساند که کوچ دادن بنی اسرائیل، از رسالت های الهی موسی و هارون(ع) بود.

153- مهمترین رسالت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 5

5- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری هود پیامبر

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

154- نشانه های رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 18، 12

12 - تطبیق نشانه های پیامبر نوید داده شده در تورات و انجیل بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) جای هیچ تردیدی برای یهود و نصارا نداشت .

الذی یجدونه مکتوبا عندهم

آنچه در تورات و انجیل آمده، نشانهای پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، ولی خداوند با جمله «یجدونه ..» بیان می کند که اهل کتاب خود پیامبر را در تورات و انجیل می یابند. نکته این تعبیر این است که تطبیق نشانه های موجود در تورات و انجیل بر پیامبر(صلی الله علیه و آله)، قطعی بوده و جای هیچ تردیدی برای آنان نداشته است.

18 - امر به معروف و نهی از منکر ، حلال دانستن پاکیزه ها و حرام شمردن ناپاکی ها ، از علامت های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر اسلام

الذی یجدونه .. یأمرهم بالمعروف ... و یحل لهم الطیبت و یحرم علیهم الخبیث

جمله های «یأمرهم و ..» حال برای ضمیر مفعولی در «یجدونه» است و لذا می رساند که مفاد این جمله ها به عنوان صفات پیامبر موعود در تورات و انجیل بیان شده است. بر این اساس می توان گفت که از اهداف بیان این ویژگیها در تورات و انجیل، راهنمایی اهل کتاب است به اموری که باید در شناسایی پیامبر موعود در نظر داشته باشند.

ص: 457

155- نعمت رسالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 9

9- خداوند از موسی (ع) خواست تا در برابر نعمت رسالت و شایستگی شنیدن سخن خدا، وی را سپاس گوید و از شاکران شود.

اصطفیتک علی الناس برسلتی و بکلمی . . . و کن من الشکرین

156- نعمت رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 3

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام، نعمتی بزرگ در ردیف نعمت رسالت

فولوا وجوهکم شطره . . . لعلکم تهتدون. کما أرسلنا فیکم رسولاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که کاف در «کما» برای تشبیه باشد. بر این مبنا تغییر قبله - که از آیه قبل به دست می آید - «مشبه» و ارسال پیامبر «مشبه به» می باشد و تشبیه مسأله قبله به نعمت رسالت، نشانگر عظمت آن مسأله و بزرگی آن نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 4

4 - رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام، از نعمتهایی که مسلمانان باید به پاس آنها، همواره به یاد خدا باشند.

فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولاً ... فاذکرونی

برداشت فوق از حرف «فاء» که «اذکرونی» را بر نعمتهای یاد شده (تغییر قبله و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)) تفریع کرده است، به دست می آید.

157- وسعت رسالت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 7

7- رسالت موسی (ع)، فراتر از هدایت و رهبری بنی اسرائیل بود.

اذهب إلى فرعون إنه طغی

158- وضوح رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 458

8- رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، روشن و بدون ابهام

جاءهم .. رسول مبین

159- ویژگیهای رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 107 - 4

4- اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، جهانی و برای همه انسان ها و نه اختصاص یافته به گروهی خاص است .

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ للعالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 6

6- رسالت پیامبر اسلام ، جهانی بوده و اختصاص به مردم مکه ندارد .

أوحینا إلیک .. لتندر أمّ القرى و من حولها

مراد از «من حولها»، می تواند تمامی انسان های روی زمین باشد و این تعبیر نشانگر آن است که خداوند، مکه را به عنوان مرکز به حساب آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 9

9- اسلام ، دین جهانی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، رسالتی همگانی است .

أرسل رسولہ .. لیظہرہ علی الدین کلّہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 6

6- محمد (صلی الله علیه و آله) ، دارای رسالت جهانی و پیروز بر همه مکاتب و ادیان

ليظهره على الدين كله . . . محمد رسول الله

از اين كه خداوند، پس از وعده به غلبه اسلام بر تمامی ادیان نام شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مطرح ساخته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 3 - 5

5- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، منحصر به مردم زمان او نبوده است و او مبعوث برای همه نسل ها و عصر ها است .

هو الذی بعث فی الأمّین . . . وءاخیرین منهم لَمَّا یلحقوا بهم

در صورتی که «آخرین» عطف بر «أمّین» باشد، مطلب بالا قابل استفاده است.

ص: 459

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 5, 3, 1

1- هود (ع) ، به مردم خویش اعلام کرد که در برابر ابلاغ رسالت کمترین مزدی از آنان نخواهد خواست .

يقوم لأستلکم عليه أجرًا

3- هود (ع) ، پاداش نخواستن از مردم را ، نشانه ای بر صداقت خویش در ادعای نبوت دانست .

لأستلکم عليه أجرًا إن أجرى إلا على الذی فطرني أفلا تعقلون

در برداشت فوق ، جمله «أفلا تعقلون» در ارتباط با «لأستلکم . . .» معنا شده است. بر این اساس ، هود(ع) به مردم می گوید: اگر در این معنا اندیشه کنید که من هیچ مزدی از شما درخواست نمی کنم ، خواهید فهمید که در ادعای نبوت راستگو هستم.

5- هود (ع) ، به قومش اعلام کرد که پاداش رسالتش ، تنها برعهده خداوند است .

قال يقوم . . . إن أجرى إلا على الذی فطرني

6- رستگاری

1- رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 104 - 10

10 - تنها دعوتگران به خیر و امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، اهل رستگاری هستند.

ولتکن منکم .. اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک»، دعوت کنندگان به خیر و امرکنندگان و نهی کنندگان باشند.

2- آثار امیدواری به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 9

9 - امید به سعادت و رستگاری، ناسازگار با غفلت از یاد خدا و بیگانگی با آن

و اذکروا الله کثیراً لعلکم تفلحون

3- آثار علاقه به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 30 - 11

11 - انسان، در اشتیاق رستگاری و نیازمند راهنمایی، برای تشخیص راه ها و مصادیق آن

ذلک هو الفوز المبین

تأکید با ضمیر فصل در زمینه نمایاندن رستگاری راستین، نشانگر آن است که اولاً انسان در نهاد خودش، عشق به رستگاری دارد و ثانیاً دستیابی به آن، نیازمند هدایت و راهنمایی است.

4- آرزوی رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - اطمینان به رستگاری و سعادت اخروی، آرزوی هر فرد مؤمن است 0

قد أفلح المؤمنون

واژه «قد»، مقابل واژه «لَمَّا» است؛ یعنی، «قد» برای تثبیت چیزی است که مورد توقع و انتظار می باشد و «لَمَّا» برای نفی آن چیز است. بنابراین ترکیب «قد أفلح المؤمنون»، بیانگر بشارت به اهل ایمان است که نگران فرجام اخروی خود نباشند و مطمئن باشند که زندگی اخروی آنان، سرشار از شادکامی و قرین سعادت و خوشبختی خواهد بود.

5- امکانات مادی و رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 2

2 - برخورداری مشرکان و کافران از رفاه و در اختیار داشتن امکانات دنیوی، نشان رستگاری آنان نیست .

لا یفلحون. متع فی الدنیا

جمله «متع فی الدنیا» پاسخ از پرسش مقدر است؛ یعنی، بعد از اینکه خداوند درباره مشرکان افترازننده فرمود: «آنان رستگار نخواهند بود»، این سؤال پیدا می شود که: پس آن همه رفاه و برخورداری از امکانات دنیوی در زندگی آنان چه معنایی دارد؟ خداوند پاسخ داد: «متع فی الدنیا . . .».

6- امیدواری به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 8

8 - مؤمنان همواره به یاد خدا، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند .

و اذکروا الله کثیراً لعلکم تفلحون

7- امیدواری به رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 5

5 - خداوند ، خواهان امیدوار بودن مؤمنان شایسته کردار ، به سعادت اخروی خویش

من . . . ءامن و عمل صلحاً فعسى أن يكون من المفلحين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «عسى» برای ترجی باشد. در این صورت - چون ترجی درباره خداوند معنا ندارد - مراد ترجی از جانب مؤمنان خواهد بود؛ یعنی، «فليتوقع الفلاح».

ص: 462

8- اهمیت رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 61 - 2، 1

1 - نجات از عذاب الهی و دستیابی به زندگی جاودانه بهشتی و رستگاری بزرگ ، سزاوار هرگونه عمل و تلاش است .

و ما نحن بمعذبين . إن هذا لهو الفوز العظيم . لمثل هذا فليعمل العملون

«لام» در «لمثل» برای تعلیل و «هذا» اشاره به مضامین آیات گذشته است که درباره رهایی از عذاب الهی و نیل به بهشت جاودان بود.

2 - رهایی از عذاب الهی و دستیابی به حیات جاودانه بهشتی (رستگاری بزرگ) ، تنها هدف شایسته برای هرگونه سعی و تلاش در زندگی آدمی

لمثل هذا فليعمل العملون

از تقدم جار و مجرور (لمثل) بر عامل خود (فليعمل) - که مفید حصر است - برداشت یاد شده به دست می آید.

9- اهمیت رستگاری انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 5

5 - نجات و رستگاری مردم ، هدف و محور تمامی تلاش های ارشادی ، سیاسی و اجتماعی مؤمن آل فرعون

وقال رجل مؤمن من آل فرعون يكتم إيمنه .. و يقوم مالی أدعوكم إلى النجوه

10- اهمیت رستگاری اهل تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 9 - 3

3 - خداوند ، در تأکید بر رستگاری اهل تزکیه ، به « خورشید و نور آن » ، « ماه » ، « روز و شب » ، « آسمان و زمین » ، « روح » و « ذات خویش » ، سوگند یاد کرده است .

و الشمس .. قد أفلح من زكّيتها

جمله «قد أفلح ..» جواب قسم هایی است که از آغاز سوره مطرح شده بود. برخی آن را جمله معترضه دانسته، جواب قسم را جمله

«كذبت ثمود...» ويا محذوف دانسته اند.

11- بشارت رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 1 - 4

4 - سعادت اخروی ، بشارت اکید خدا به مؤمنان

قد أفلح المؤمنون

ص: 463

12- تلاش برای رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 61 - 1

1 - نجات از عذاب الهی و دستیابی به زندگی جاودانه بهشتی و رستگاری بزرگ ، سزاوار هرگونه عمل و تلاش است .

و ما نحن بمعذبين . إنّ هذا لهو الفوز العظيم . لمثل هذا فليعمل العملون

«لام» در «لمثل» برای تعلیل و «هذا» اشاره به مضامین آیات گذشته است که درباره رهایی از عذاب الهی و نیل به بهشت جاودان بود.

13- تلاش برای رستگاری بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 61 - 2

2 - رهایی از عذاب الهی و دستیابی به حیات جاودانه بهشتی (رستگاری بزرگ) ، تنها هدف شایسته برای هرگونه سعی و تلاش در زندگی

آدمی

لمثل هذا فليعمل العملون

از تقدم جار و مجرور (لمثل) بر عامل خود (فليعمل) - که مفید حصر است - برداشت یاد شده به دست می آید.

14- حتمیت رستگاری حزب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 28

28 - رستگاری و ظفرمندی ، فرجام قطعی حزب خدا (مؤمنان راستین)

ألا إنّ حزب الله هم المفلحون

15- حتمیت رستگاری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 28

28 - رستگاری و ظفر مندی ، فرجام قطعی حزب خدا (مؤمنان راستین)

ألا إنَّ حزبَ الله هم المفلحون

ص: 464

16- دعوت به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2،6

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

6 - مؤمنان ، وظیفه دار فراخواندن مردم به نجات و رستگاری

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه

17- رستگاری آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 30 - 10

10 - برخورداری انسان از رحمت گسترده الهی در قیامت ، رستگاری واقعی و آشکار

فیدخلهم ربهم فی رحمته ذلک هو الفوز المبین

برداشت بالا با توجه به ضمیر فصل «هو» است که تأکید را افاده کرده و رستگاری واقعی را می نمایاند.

18- رستگاری اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 4

4 - فلاح و راستگاری اخروی برای مؤمنان شایسته کردار ، از سوی خداوند تضمین شده است .

من ... ءامن و عمل صلحاً فعسی أن یکون من المفلحین

برخی از مفسران برآنند که کریمان عادت دارند که وعده هایشان را در قالب «عسی أن یکون..» بیان کنند. بنابراین «عسی» در این آیه،

برای تحقیق است و نه ترجیحی. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

19- رستگاری اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 12

12 - مؤمنان ، دارای حیات جاودان و آکنده از سعادت و رستگاری در آخرت

خلدین فیها أبداً ذلک الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 465

4- فلاح و راستگاری اخروی برای مؤمنان شایسته کردار، از سوی خداوند تضمین شده است.

من .. ءامن و عمل صلحاً فعسى أن يكون من المفلحين

برخی از مفسران برآنند که کریمان عادت دارند که وعده هایشان را در قالب «عسى أن يكون..» بیان کنند. بنابراین «عسى» در این آیه، برای تحقیق است و نه ترجی. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

5- خداوند، خواهان امیدوار بودن مؤمنان شایسته کردار، به سعادت اخروی خویش

من .. ءامن و عمل صلحاً فعسى أن يكون من المفلحين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «عسى» برای ترجی باشد. در این صورت - چون ترجی درباره خداوند معنا ندارد - مراد ترجی از جانب مؤمنان خواهد بود؛ یعنی، «فلیتوقع الفلاح».

20- رستگاری انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 6

6 - علاقه شدید پیامبران الهی، نسبت به هدایت و رستگاری انسان ها

قل أو لو جئتكم بأهدى ممّا وجدتم عليه ءاباءكم

پیامبران، در برابر مخالفت های مؤکد قوم خویش (إنا وجدنا .. إنا على آثارهم) با لحنی نرم و ملایم آنان را به مسیر آیین توحید فرامی خواندند، از این مطلب، شیفتگی شدید آنان به هدایت انسان ها استفاده می شود.

21- رستگاری انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 38 - 15

15 - کسانی که به خاطر خداوند، انفاق می کنند، قطعاً رستگارند.

فأت ذا القربی حقه .. یریدون وجه الله و أولئک هم المفلحون

22- رستگاری اهل تزکیه

1 - پاک سازندگان و رشد دهندگان روح خویش ، اهل نجات اند و به هدف اصلی دست یافته و همواره در خوبی خواهند ماند .

قد أفلح من زكّیها

«زکاه» در لغت عرب، در اصل به معنای «طهارت»، «نمو»، «برکت» و «ستودن» است (نهایه ابن اثیر) معنای اول و دوم، با آیه شریفه تناسب بیشتری دارد. «فلاح»؛ یعنی، پیروزمندی و رسیدن به مقصود (مفردات) و به معنای نجات و باقی ماندن

ص: 466

در خوبی (قاموس) نیز آمده است.

23- رستگاری اهل یقین به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 7

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، رستگارند .

الذین یقیمون الصلوه .. وأولئک هم المفلحون

24- رستگاری برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 7

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، رستگارند .

الذین یقیمون الصلوه .. وأولئک هم المفلحون

25- رستگاری بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 89 - 7

7 - دستیابی به بهشت جاودان و نعمت های آن ، رستگاری بزرگ است .

ذلک الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 60 - 1,2

1 - رهایی از عذاب الهی و دستیابی به حیات جاودانه بهشتی ، فوز عظیم و رستگاری بزرگ برای انسان ها است .

فی جنّـت النعیم .. و ما نحن بمعذبین . إنّ هذا لهو الفوز العظیم

2 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از فوز عظیم و رستگاری بزرگ الهی

عباد الله المخلصين . . . و ما نحن بمعذبين . إنّ هذا لهو الفوز العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 61 - 1

1 - نجات از عذاب الهی و دستیابی به زندگی جاودانه بهشتی و رستگاری بزرگ ، سزاوار هرگونه عمل و تلاش است .

و ما نحن بمعذبين . إنّ هذا لهو الفوز العظيم . لمثل هذا فليعمل العملون

«لام» در «لمثل» برای تعلیل و «هذا» اشاره به مضامین آیات گذشته است که درباره رهایی از عذاب الهی و نیل به بهشت

ص: 467

جاودان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 57 - 3

3- راه یابی به بهشت جاودان و نعمت های بی پایان آن ، رستگاری بزرگ و راستین

ذلک هو الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 16

16 - ره یابی به بهشت جاودان و زودوده شدن گناهان ، رستگاری بزرگ و حقیقی در بینش الهی

و کان ذلک عند اللّٰه فوزًا عظیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 12 - 10

10 - دستیابی به غفران الهی و نعمت های جاودان بهشت ، رستگاری بزرگی است .

یغفر لکم ذنوبکم . . . ذلک الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 9 - 12

12 - آمرزش گناهان و دستیابی به بهشت ، کامیابی بزرگ است .

یکفّر عنه سیّئاته و یدخله جنّات . . . ذلک الفوز العظیم

26- رستگاری حزب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 29

29 - حزب خدا (مؤمنان راستین) ، تنها حزب ظفرمند و رستگار

ألا إنّ حزب الله هم المفلحون

قرآن قبلاً دربارہ حزب شیطان فرمود: «ألا- إنّ حزب الشيطان هم الخاسرون» و دربارہ حزب خدا می فرماید: «ألا إنّ حزب الله هم المفلحون» (حزب خدا فرجامی جز پیروزی و رستگاری ندارند).

27- رستگاری حقیقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 17

17 - ورود به بهشت جاودان ، کامیابی واقعی است و نه سرخوشی ها و پیروزی های مقطعی زندگی دنیوی .

ص: 468

و كان ذلك عند الله فوزًا عظيمًا

تصریح به «کان ذلک...»، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که اگر صلح حدیبیه، در نظر شما یک پیروزی و مایه خشنودی است؛ توجه داشته باشید که این امور زودگذر است و رستگاری واقعی در بهشت می باشد.

28- رستگاری خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 14 - 2

2- مردمان تذکرپذیر و اهل خشیت، انسان هایی پاک، و رستگارند.

سیدّکر من یخشی... قد أفلح من تزکی

مصدق مورد نظر از «من تزکی» - به قرینه آیات پیشین - همان مصادیق «من یخشی» است.

29- رستگاری در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 3

3- فلاح و رستگاری آدمی در قیامت در گرو داشتن اعمال و عقاید وزین و دارای ثقل است.

فمن ثقلت موزینه فأولئك هم المفلحون

کلمه «موزین» در برداشت فوق جمع موزون گرفته شده است. بنابراین مراد از «موزین» اعمال و عقایدی است که در قیامت مورد توزین و سنجش قرار می گیرد.

30- رستگاری راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 57 - 3

3- راه یابی به بهشت جاودان و نعمت های بی پایان آن، رستگاری بزرگ و راستین

ذلک هو الفوز العظیم

31- رستگاری سالکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 9 - 1

1 - پاک سازندگان و رشد دهندگان روح خویش ، اهل نجات اند و به هدف اصلی دست یافته و همواره در خوبی خواهند ماند .

ص: 469

«زکاه» در لغت عرب، در اصل به معنای «طهارت»، «نمو»، «برکت» و «ستودن» است (نهایه ابن اثیر) معنای اول و دوم، با آیه شریفه تناسب بیشتری دارد. «فلاح»؛ یعنی، پیروزمندی و رسیدن به مقصود (مفردات) و به معنای نجات و باقی ماندن در خوبی (قاموس) نیز آمده است.

32- رستگاری صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 3

3 - مؤمنان صابر ، تنها گروه رستگار در قیامت

أَنتَهِمُ هُمُ الْفَائِزُونَ

ذکر ضمیر فصل (هم)، بیانگر حصر است.

33- رستگاری صادقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 119 - 13

13 - رستگاری و پیروزی بزرگ در قیامت ، ویژه راستگویان و راستکرداران

هَذَا يَوْمٍ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ... ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

34- رستگاری صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 102 - 5

5 - رستگاری و سعادت جاودانی ، تنها از آن دارندگان اعمال صالح و گران وزن

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

35- رستگاری عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - فلاح ورستگاری صاحبان خرد، تنها در پرتو، تقوا میسر است .

فاتقوا الله يا اولى الالب لعلكم تفلحون

ص: 470

36- رستگاری عبرت پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 14 - 2

2 - مردمان تذکرپذیر و اهل خشیت ، انسان هایی پاک ، ورستگارند .

سیدگر من یخشی . . . قد أفلح من تزگی

مصدق مورد نظر از «من تزکی» - به قرینه آیات پیشین - همان مصدق «من یخشی» است.

37- رستگاری عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 119 - 14

14 - مسیح (ع) انسانی رستگار و نایل به فوزی بس عظیم

ذلک الفوز العظیم

38- رستگاری متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 2

2 - تنها تقوا پیشگان رستگارند .

هدی للمتقین . . . وأولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 61 - 2

2 - تقواییشان ، مردمی رستگار و کامیاب اند .

وینجی الله الذین اتقوا بمفازتهم

«مفازه» (مصدر میمی از «فوز») به معنای فلاح (رستگاری و کامیابی) است. «با» در «بمفازتهم» برای ملابست است؛ یعنی، خداوند

تقوایندگان را همراه با کامیابی شان، از عذاب نجات خواهد داد.

39- رستگاری مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 7

7- سعادت و رستگاری حقیقی، از آن مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خداست.

ص: 471

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أولئک هم الفائزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 12

12 - رستگاری و کامیابی واقعی ، تنها از آن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان راستین و مجاهد است .

و أولئک هم المفلحون

40- رستگاری محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 8

8 - محسنان ، تنها کسانی اند که به آرمان ها و آرزو های خود دست می یابند .

للمحسنین .. و أولئک هم المفلحون

«فلاح» در لغت به معنای «چیره شدن و دستیابی به آرزو (ادراک بغیه)» است.

41- رستگاری مخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 60 - 2

2 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از فوز عظیم و رستگاری بزرگ الهی

عباد الله المخلصین .. و ما نحن بمعذبین . إنَّ هذا لهو الفوز العظيم

42- رستگاری مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 7

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، رستگارند .

الذین یقیمون الصلوه .. و أولئک هم المفلحون

43- رستگاری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 5

5 - مؤمنان دارای عمل صالح که شراب نوشیدند و از درآمد های قمار بهره جستند و زمان تحریم آن را درک نکردند - بر

ص: 472

خلاف توهم گروهی از مسلمانان - اهل نجات و رستگاری هستند .

ليس على الذين ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فيما طعموا

در برخی از شأن نزولهای آمده که آیه «ليس على الذين . . .» رد پندار آن گروه از مسلمانان است که پس از تصریح به حرمت قمار و شراب و پلید شمردن آنها، نسبت به فرجام مؤمنان صالح حتی شهیدان راه خدا که شرابی نوشیدند و از عوائد قمار بهره جستند، تشکیک می کردند و آنان را از زمره رستگاران نمی شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 4

4 - سعادت و رستگاری مؤمنان در گرو جهاد و کثرت یاد خداست .

إذا لقيتم فئة فاثبتوا و اذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون

در برداشت فوق «فلاح» به معنای سعادت و رستگاری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 7

7 - سعادت و رستگاری حقیقی ، از آن مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خداست .

الذين ءامنوا و هاجروا و جهدوا . . أولئك هم الفائزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 12

12 - رستگاری و کامیابی واقعی ، تنها از آن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان راستین و مجاهد است .

و أولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 1 - 5,6,1

1 - مؤمنان ، گروه رستگار و سعادت مندند .

رسیدن به مراد ورستگار شدن را «فلاح» گویند.

5 - « یونس بن ظبیان عن أبی عبداللّٰه (ع) قال : کان یقول لی کثیراً یا یونس سلّم تسلّم ، فقلت له تفسیر هذه الآیه « قد أفلح المؤمنون » قال تفسیره قد أفلح المسلمون ، إنّ المسلمین هم النجباء یوم القیامه ؛

یونس بن ظبیان می گوید: امام صادق(ع) بارها به من فرمود: ای یونس تسلیم باش تا در امان باشی گفتم: تفسیر آیه «قد أفلح المؤمنون» [چیست؟] فرمود: یعنی، اهل تسلیم، ظفر یافتند. همانا اهل تسلیم روز قیامت شریف و بزرگواراند.

6 - « عن أبی جعفر (ع) قال : إنّ اللّٰه عزّوجلّ أعطی المؤمن . . . الفلح فی الآخره . . . ثمّ قرء . . . « قد أفلح المؤمنون » إلی قوله : « هم فیها خالدون » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: همانا خداوند - عزّوجلّ - به مؤمن رستگاری را در آخرت عطا کرده است . سپس امام(ع) آیه «قد أفلح المؤمنون» را خواند تا «هم فیها خالدون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 3

3 - مؤمنان صابر ، تنها گروه رستگار در قیامت

أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

ذکر ضمیر فصل (هم)، بیانگر حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 10

10 - تنها مؤمنان راستین و فرمانبر خدا و رسول او ، رستگار و پیروزاند .

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ . . . وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 29

29 - حزب خدا (مؤمنان راستین) ، تنها حزب ظفرمند و رستگار

أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

قرآن قبلاً درباره حزب شیطان فرمود: «أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ» و درباره حزب خدا می فرماید: «أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (حزب خدا فرجامی جز پیروزی و رستگاری ندارند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 8

8 - مؤمنان همواره به یاد خدا ، باید به سعادت و رستگاری خویش امیدوار باشند .

و اذكروا الله كثيرا لعلكم تفلحون

44- رستگاری مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 7

7- سعادت و رستگاری حقیقی ، از آن مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خداست .

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أولئک هم الفائزون

45- رستگاری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 7

7- نمازگزاران ، در صورتی رستگاراند که از تزکیه و یاد خدا برخوردار باشند .

قد أفلح من تزکّی . و ذکر اسم ربّه فصلّی

ص: 474

46- رستگاری نیکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 119 - 13

13 - رستگاری و پیروزی بزرگ در قیامت ، ویژه راستگویان و راستکرداران

هذا يوم ينفع الصدقین . . . ذلک الفوز العظیم

47- زمینه رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 90 - 11،12

11 - پرهیز از شراب خواری ، قماربازی و مظاهر شرک ، زمینه ساز نیل به فلاح و رستگاری *

انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم . . . فاجتنبوه لعلکم تفلحون

12 - دوری جستن از پلیدی ها و کردار های شیطانی زمینه ساز رسیدن به فلاح و رستگاری

رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 100 - 16،17

16 - تقوا زمینه فلاح و رستگاری است .

فاتقوا الله . . . لعلکم تفلحون

17 - پرهیز از پلید و ناپاک و گرایش به پاکی ها ، زمینه نیل به فلاح و رستگاری

لا یستوی الخبیث و الطیب . . . لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 16،21،22

16 - هود (ع) به منظور ایجاد زمینه رستگاری در قوم خویش آنان را به یادآوری دو نعمت بزرگ الهی (جانشینی قوم نوح ، برخورداری

از نیرویی چشمگیر (فراخواند).

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح . . . لعلکم تفلحون

21 - یادآوری نعمت های الهی ، دارای تأثیری بسزا در توجه آدمی به خدا و دستیابی به رستگاری است .

فاذکروا ءالاء الله لعلکم تفلحون

22 - پذیرش انذار ها و رهنمود های انبیا ، زمینه ساز نیل آدمی به فلاح و رستگاری است .

لینذرکم . . . فاذکروا ءالاء الله لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 22

22 - شناخت راه رستگاری و دستیابی به آن ، در گرو ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیروی از اوست .

ص: 475

فامنوا بالله ورسوله .. و اتبعوه لعلکم تهتدون

متعلق «تهتدون»، به قرینه «أولئک هم المفلحون» در آیه قبل، رستگاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 14

14 - رستگاری و کامیابی واقعی در پرتو ایمان و جهاد است نه در سایه عافیت طلبی و ترک جهاد

رضوا بأن یكونوا مع الخوف .. لكن الرسول ... جهدوا ... وأولئک هم المفلحون

«فلاح» به معنای دستیابی به کمال مطلوب است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 171 - 3

3 - نجات و رستگاری انسان ، در پرتو ایمان او است ؛ و نه در پیوند های خویشاوندی .

فنجینه و أهله أجمعین . إلا عبوزًا فی الغبرین

استثنا شدن همسر لوط، نشان می دهد که وی جزء مؤمنان نبوده است؛ گرچه عضو خانواده لوط (ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 10

10 - رستگاری ، تنها در پرتو اقامه نماز و پرداخت زکات و یقین به آخرت است .

الذین یقیمون الصلوه و .. وأولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 7

7 - ذکر و یاد همیشگی خداوند ، زمینه دستیابی انسان به سعادت و رستگاری است .

و اذکروا الله کثیرًا لعلکم تفلحون

48- زمینه رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 9

9 - ایمان و تقوایشگی ، زمینه ساز رسیدن به رستگاری و کامیابی در دنیا و آخرت است .

الذین ءامنوا و كانوا یتقون. لهم البشرى فی الحیوه الدنیا و فی الآخره ... ذلک هوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 1

1 - رسیدن به رستگاری اخروی ، در گرو پرداخت زکات است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم للزکوه فعلون

ص: 476

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 5 - 1

1 - دستیابی به رستگاری اخروی ، در گرو داشتن عفت و پاک دامنی است .

قد أفلح المؤمنون .. و الذین هم لفروجهم حفظون

«فروج» (جمع «فَرْج») کنایه از شرمگاه است. «حفظ» (مصدر «حافظون») به معنای صیانت و نگه داری است؛ یعنی: «و آنان که دامن های خود را [پاک] نگه می دارند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 8 - 1

1 - دستیابی به رستگاری اخروی ، در گرو داشتن خصلت امانت داری و پایبندی به عهد و پیمان

قدأفلح المؤمنون..والذین هم لأمن-تهموعهدهم رعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 2

2 - رستگاری و سعادت اخروی ، در گرو توبه ، ایمان و عمل صالح

فأما من تاب و ءامن و عمل صلحاً فعسى أن يكون من المفلحين

49- زمینه رستگاری بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 61 - 3

3 - سعادت و رستگاری بزرگ (بهشت جاودانه) ، در سایه عمل و کوشش میسر است .

إنّ هذا لهو الفوز العظيم . لمثل هذا فليعمل العملون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند برای نیل به فوز عظیم، تنها بر عمل انسان تکیه کرده و به آن توصیه فرموده است.

50- زمینه رستگاری دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 9

9- ایمان و تقوایبشگی ، زمینه ساز رسیدن به رستگاری و کامیابی در دنیا و آخرت است .

الذین ءامنوا و كانوا یتقون. لهم البشرى فی الحیوه الدنیا و فی الآخره ... ذلک هوا

ص: 477

51- زمینه رستگاری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 32

32 - توبه و بازگشت از گناه و خطا ، زمینه ساز فلاح و رستگاری مؤمنان

و توبوا إلى الله جميعاً أيه المؤمنون لعلكم تفلحون

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که «لعلّ» برای تعلیل و جمله «لعلکم تفلحون» استثنافیه تعلیلیه است؛ یعنی به این سبب توبه کنید که به سعادت و رستگاری برسید.

52- شرایط رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 3 - 1

1 - دستیابی به سعادت اخروی ، مشروط به روی گردانی از کار های بیهوده و سخنان بی فایده است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم عن اللغو معرضون

«الذین» در آیه فوق عطف بر «الذین» در آیه پیش و در معنای نعت دیگری برای «المؤمنون» می باشد. «لغو» به سخن و کار بیهوده و عبث گفته می شود. «ال» در «اللغو»، «ال» جنس و مفید استغراق است. بنابراین «اللغو» شامل هر سخن بیهوده و هر کار عبث و بی فایده می شود.

53- شرایط رستگاری یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 24

24 - رستگاری همگان ، حتی یهود و نصارا ، در گرو ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دفاع از او در مقابل دشمنان و تقویت وی در پیشبرد رسالت است .

فالذین ءامنوا و عزّروه و نصرّوه . . . أولئك هم المفلحون

«تعزیر» به معنای یاری کردن با شمشیر است. بنابراین «الذین ... عزّروه» کسانی هستند که از پیامبر در مقابل هجوم دشمنان دفاع می کنند. «نصر» به معنای مطلق یاری کردن است، ولی چون «نصروه» در مقابل «عزّروه» قرار گرفته، مراد از آن یاری دادن در غیر مسائل

دفاعی است.

54- عظمت رستگاری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 12 - 13

13 - دستابی به بهشت ، کامیابی بس بزرگ برای مؤمنان

ذلک هو الفوز العظیم

ص: 478

55- عوامل رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 5

5 - رستگاری انسان در گرو ایمان به اصول اعتقادی دین و پایبندی به ارکان عملی آن است .

الذین يؤمنون .. و اولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 189 - 21

21 - رستگاری انسان ها در گرو رعایت تقوا و پرهیز از گناهان است .

و اتقوا الله لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 101 - 6

6 - تمسک به خدا و پیروی کامل از او ، موجب نجات اهل ایمان از اغوا های دشمنان در به کفر کشانیدن آنان است .

ان تطيعوا فریقاً .. و من يعتصم بالله فقد هدی الی صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 104 - 10,11

10 - تنها دعوتگران به خیر و امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر ، اهل رستگاری هستند .

و لتکن منکم .. اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک»، دعوت کنندگان به خیر و امرکنندگان و نهی کنندگان باشند.

11 - نقش بنیادین دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر ، در رستگاری جامعه

و لتکن منکم امه .. و اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک» جامعه اسلامی باشد؛ یعنی تنها خود امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر رستگار نیستند، بلکه افراد

جامعه بخاطر وجود چنین افرادی بهره مند از رستگاری هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 130 - 12، 13

12 - لزوم رعایت تقوا برای نیل به فلاح و رستگاری

و اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

13 - پرهیز از رباخواری و رعایت تقوای الهی در امور اقتصادی، زمینه فلاح و رستگاری جامعه

لا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَ.. و اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 479

9- رستگاری و عذاب ، دوفرجام متفاوت برای تقوایپیشگان و کافران

و اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ. و اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- رعایت حدود الهی (احکام و قوانین ارث و . . .) و اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) ، رستگاری بزرگ

تلك حدود الله و من يطع الله و رسوله . . . و ذلك الفوز العظيم

«ذلک» می تواند اشاره باشد به اطاعت خدا و رسول که از موارد آن رعایت احکام و قوانین ارث و حدود الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - فلاح و رستگاری در گرو تقوایپیشگی ، پی جویی شیوه ها و ابزار های سیر و سلوک تا مقام قرب خداوند و پیکار در راه او

اتَّقُوا اللَّهَ و ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ و جَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

15 - رشد ، رستگاری و سعادت انسان ، هدف برنامه ها و تکالیف الهی

اتَّقُوا اللَّهَ و ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ و جَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ایمان به خدا و قیامت و پیشه نمودن عمل صالح ، پایه های سعادت و رستگاری امتهای

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا . . . و الْيَوْمَ الْآخِرِ و عَمَلٍ صَالِحاً فَلَاخُوفَ عَلَيْهِمْ و لَا هُمْ يَحْزَنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - فلاح و رستگاری ، از اهداف تشریح احکام دین

انما الخمر .. فاجتنبوه لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 7

7 - فلاح و رستگاری پیامد اطاعت خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

فاجتنبوه لعلکم تفلحون .. و اطیعوا الله و اطیعوا الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 22

22 - رشد و فلاح آدمی در پرتو ایمان ، عمل صالح ، تقوا و احسان

لیس علی الذین ءامنوا .. و احسنوا و الله یحب المحسنین

ص: 480

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 18،19

18 - فلاح و رستگاری صاحبان خرد، تنها در پرتو، تقوا میسر است.

فاتقوا الله يا اولي الالب لعلكم تفلحون

19 - نیل انسان ها به فلاح و رستگاری از جمله اهداف امر الهی به تقوای پیشگی است.

فاتقوا الله يا اولي الالب لعلكم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 6

6 - رهایی از عذاب قیامت و دریافت رحمت الهی، رستگاری و سعادت آشکار است.

من يصرف عنه يومئذ فقد رحمه و ذلك الفوز المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 14

14 - حرکت بر محور یگانگی خدا و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، راه رسیدن به فلاح و رستگاری

قل أي شیء أكبر شهده... الذین ءاتینهم الکتب... إنه لا یفلح الظلمون

چون شرک و افترا ظلم و مانع رستگاری است، در نتیجه توحید و پرهیز از افترا به خدا راهی برای رسیدن به فلاح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 3

3 - فلاح و رستگاری آدمی در قیامت در گرو داشتن اعمال و عقاید وزین و دارای ثقل است.

فمن ثقلت موازینه فأولئك هم المفلحون

کلمه «موازنین» در برداشت فوق جمع موازن گرفته شده است. بنابراین مراد از «موازنین» اعمال و عقایدی است که در قیامت مورد توزین و سنجش قرار می گیرد.

24 - رستگاری همگان ، حتی یهود و نصارا ، در گرو ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دفاع از او در مقابل دشمنان و تقویت وی در پیشبرد رسالت است .

فالذین ءامنوا و عزّروه و نصروه .. أولئک هم المفلحون

«تعزیر» به معنای یاری کردن با شمشیر است. بنابراین «الذین ... عزّروه» کسانی هستند که از پیامبر در مقابل هجوم دشمنان دفاع می کنند. «نصر» به معنای مطلق یاری کردن است، ولی چون «نصره» در مقابل «عزّروه» قرار گرفته، مراد از آن یاری دادن در غیر مسائل دفاعی است.

25 - قرآن سراسر نور و روشنگر راه رستگاری است .

فالذین .. اتبعوا النور الذی أنزل معه أولئک هم المفلحون

27 - رستگاری انسان ها در گرو پیروی از قرآن است .

فالذین .. اتبعوا النور الذی أنزل معه أولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 23

23 - ایمان به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بدون پیروی از فرمان های آن حضرت هدایت آفرین نبوده و موجب رستگاری نخواهد شد .

فامنوا باللّٰه ورسوله .. واتبعوه لعلکم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 4

4 - سعادت و رستگاری مؤمنان در گرو جهاد و کثرت یاد خداست .

إذا لقیتم فئه فائبتوا واذکروا اللّٰه کثیرا لعلکم تفلحون

در برداشت فوق «فلاح» به معنای سعادت و رستگاری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 11، 12، 13

11 - ایمان همراه با عمل نیک ، شرط دستیابی انسان به نعمت های جاودان بهشت و رستگاری عظیم

وعد اللّٰه المؤمنین و المؤمنات .. الفوز العظیم

مراد از «المؤمنین و المؤمنات»، با توجه به آیه پیش، زنان و مردان مؤمنی هستند که اهل عمل صالحند.

12 - رستگاری و سعادت حقیقی انسان ، تنها در پرتو دستیابی به رضا و خشنودی خداوند است .

ورضون من اللّٰه أكبر .. ذلک هو الفوز العظیم

بنابر اینکه «ذلک» صرفاً اشاره به «رضوان من اللّٰه» باشد، این برداشت استفاده می گردد.

13 - برخورداری انسان از نعمت های مادی و معنوی بهشت جاودان ، همان رستگاری و سعادت عظیم و بی بدیل است .

جنت .. مسکن طیبه ... ورضون من اللّٰه ... ذلک هو الفوز العظیم

با توجه به اینکه «ذلک» می تواند اشاره به تمام فرازهای پیشین باشد (جنات تجری .. خالدین فیها ... مسکن طیبه ... جنات عدن و

رضوان من الله)، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 18

18 - رضایت خدا از انسان و رضایت انسان از خدا، عامل دستیابی انسان به بهشت جاودان و رستگاری حقیقی

رضی الله عنهم و رضوا عنه و أعد لهم جنت .. ذلك الفوز العظيم

ممکن است مقدم شدن «رضی الله عنهم ..» بر «أعد لهم جنات» مشعر به سببیت و علیت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 25

25 - دستیابی به بهشت در پرتو جهاد و شهادت، تنها رستگاری و پیروزی بزرگ

إن الله اشترى .. بأن لهم الجنة ... ذلك هو الفوز العظيم

ص: 482

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 116 - 8

8- راه رستگاری ، در پرتو تسلیم بودن در برابر حلال و حرام الهی است .

و لا تقولوا .. هذا حلال و هذا حرام لتفتروا على الله الكذب ... لا يفلحون

این برداشت با استفاده از مفهوم آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 15

15- رستگاری ، در گرو ایمان به خدای یکتا است .

أو يعيدوكم في ملتهم ولن تفلحوا إذا بدأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 10

10 - اقامه نماز ، طاعت و بندگی خدا و انجام کار نیک ، مایه فلاح و رستگاری انسان ها است .

اركعوا .. لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 102 - 5

5 - رستگاری و سعادت جاودانی ، تنها از آن دارندگان اعمال صالح و گران وزن

فمن تقلت موزینه فأولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 11

11 - اطاعت از خدا و رسول او و پذیرش داوری متکی بر احکام الهی ، موجب رستگاری و پیروزی است .

إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا .. ليحكم بينهم أن يقولوا سمعنا وأطعنا وأول-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 2

2 - پروردگار جهانیان ، تنها دوست انسان و پرستش او تضمین گر رشد و رستگاری وی

فَأْتِهِمْ عِدًّا لِي إِلَّا رَبُّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 38 - 15، 16

15 - کسانی که به خاطر خداوند ، انفاق می کنند ، قطعاً رستگارند .

فَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ . . . يَرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَفْلُحُونَ

16 - تلاش برای کسب رضای خداوند ، رستگاری آفرین است .

فَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ . . . ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَفْلُحُونَ

ص: 483

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 9

9 - رستگاری ، تنها در پرتو بهره مندی از هدایت الهی است .

أولئك على هدى من ربهم وأولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 71 - 6

6 - هر کس از خدا و پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) ، اطاعت کند ، به رستگاری عظیمی نایل خواهد شد .

و من يطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 61 - 3

3 - تقوا ، عامل رستگاری و کامیابی و نجات بخش انسان ها از عذاب الهی

و ينجي الله الذين اتقوا بمغازتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 13

13 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداری از تمدن نیرومند ، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

كانوا أكثر منهم وأشدّ قوه وءانازا في الأرض فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 7

7 - هدایت و رستگاری کامل ، تنها در پرتو تعالیم وحی و پیامبران الهی است .

أولو جنتكم بأهدى ممّا وجدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - تهذیب نفس و ریشه کن ساختن رذایل نفسانی ، گامی مهم در مسیر رستگاری *

و من یوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون

با توجه به این که واژه «شح» اشاره به پدیده نفسانی دارد از کاربرد آن، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تقوا، مراقبت بر اعمال و یاد خدا، عامل رستگاری انسان

اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ... وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ... أَصْحَابِ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ

ص: 484

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 9 - 13

13 - سعادت و کامیابی انسان ، در گرو ایمان و عمل صالح است .

و من يؤمن بالله و يعمل صلحًا يكفر عنه سيئاته .. ذلك الفوز العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 17، 14

14 - پاک ساختن نفس از آلودگی به بخل و حرص ، موجب رستگاری بشر

و من يوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون

17 - انفاق ، عامل مهم رستگاری و بخل و حرص ، مانع از آن است .

أنفقوا .. و من يوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون

از ارتباط میان موضوع انفاق و بخل و حرص و نیز مسأله رستگاری - که همراه با قصر (فأولئك هم) ادا شده است - می توان مطلب بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 5، 7

5 - به جا آوردن نماز پس از ذکر نام خداوند ، مایه رستگاری است .

قد أفلح من .. ذکر اسم ربّه فصلی

7 - نمازگزاران ، در صورتی رستگاراند که از تزکیه و یاد خدا برخوردار باشند .

قد أفلح من تزکی . و ذکر اسم ربّه فصلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 17 - 5

5 - ترجیح آخرت بر زندگانی دنیا ، مایه رستگاری است .

قد أفلح .. و الأخره خير و أبقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 18 - 3

3 - كتاب هاى آسمانى امت هاى گذشته ، رستگارى را در گرو تزكيه ، ياد نام خدا و اداى نماز دانسته ، از ترجيح زندگاني دنيا بر آخرت نکوهش کرده اند .

قد أفلح .. إنَّ هذا لفى الصحف الأولى

مشاراليه «هذا» مى تواند آيه قبل (و الأخره خير و أبقى) باشد و ممكن است آن را اشاره به مفاد آيات «قد أفلح ..» به بعد بدانيم. برداشت ياد شده، ناظر به احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 19 - 3

3 - برترى آخرت بر زندگاني دنيا و توقف رستگارى بر تزكيه ، ياد نام خدا و اداى نماز ، از معارف ياد شده در كتاب هاى

ص: 485

آسمانی ابراهیم و موسی (ع)

قد أفلح . . . بل توثرون ... صحف ابرهیم و موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 9 - 2،5

2 - خودسازی و پاک ساختن روح خویش از گناه و پلیدی و سوق دادن آن به تقوا، مایه نجات و کامیابی است .

فألهمها فجورها و تقویها. قد أفلح من زکیها

مراد از «تزکیه نفس» - به قرینه آیه قبل - پاک سازی آن از «فجور» (گناه، فسق، دروغ و ..) و رشد دادن آن به وسیله تقوا است.

5 - «عن ابی جعفر و ابی عبدالله (ع) . . . فی قوله: «قد أفلح من زکّاه» قال: «قد أفلح من أطاع» ;

از امام باقر و امام صادق (ع) . . . درباره سخن خداوند «قد أفلح من زکّاه» روایت شده که فرمود: [یعنی] به تحقیق رستگار شد هر کس که اطاعت و فرمان بری کرد».

56- عوامل رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 1 - 2

2 - رستگاری اخروی، ره آورد قطعی ایمان است .

قد أفلح المؤمنون

عبارت «قد أفلح المؤمنون» - با توجه به آیه های 10 و 11 - بشارت است به این که: مؤمنان در جهان آخرت رستگار خواهند شد. بنابراین به کارگیری فعل ماضی، همراه با حرف تحقیق (قد أفلح)، به جای فعل مضارع (همراه با حرف تنفیس)، (سیفلاح یا سوف یفلاح)، بیانگر این حقیقت است که: رستگاری مؤمنان در جهان آخرت، چنان قطعی و تخلف ناپذیر است که در باره آن باید گفت: رستگار شدند، نه، رستگار خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 1

1 - دستیابی به رستگاری اخروی، در گرو اقامه نماز است 0

قد أفلح المؤمنون . الذين هم في صلاتهم خشعون

«الذين» در محل رفع و نعت است برای «المؤمنون». «خشوع» نیز به معنای تذلل و فروتنی است؛ یعنی: «آنان که در نمازشان فروتن اند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 1

1 - اهمیت دادن به نماز ، مواظبت بر انجام به موقع آن و پرهیز از سهل انگاری در ادای آن ، از عوامل فلاح و رستگاری اخروی است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

ص: 486

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 10 - 3

2 - سعادت و رستگاری اخروی ، در سایه دستیابی به بهشت

قد أفلح المؤمنون . . . أولئك هم الورثون

3 - خشوع در نماز ، اجتناب از لغو (گفتار بیهوده و کردار عبث) ، پرداخت زکات ، عفت و پاک دامنی ، امانت داری ، پایبندی به عهد و پیمان و اهمیت دادن به نماز و انجام به موقع آن ، تضمین کننده رستگاری اخروی و دستیابی مؤمنان به بهشت

قد أفلح المؤمنون . الذين هم . . . أولئك هم الورثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 5

5 - دستیابی به پیروزی واقعی و رستگاری اخروی ، در گرو صبر و تحمل مشکلات در راه دین

إني جزيتهم اليوم بما صبروا أنهم هم الفائزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 8

8 - تغذیه تهی دستان و دعوت مردم به فقرزدایی از جامعه ، لازمه پذیرش روز جزا و نشانه کام یابی در آن روز است .

يَكْذِبُ بالدین . . . و لا يحضُّ علی طعام المسکین

57- عوامل رستگاری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 8

8 - دستیابی به مقام « ولیّ اللّهی » و دریافت بشارت های ویژه در دنیا و آخرت ، برای اولیای خداوند کامیابی بسیار بزرگی است .

ألا إن أولیاء الله . . . لهم البشری فی الحیوه الدنیا و فی الآخره . . . ذلک هو الفو

58- عوامل محرومیت از رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 3 - 4

4 - آمیختن زندگی به لغو و بیهودگی ، نشانه ضعف ایمان و مایه محرومیت از رستگاری است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم عن اللغو معرضون

ص: 487

59- عوامل محرومیت از رستگاری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 4

4 - امتناع از پرداخت زکات ، نشانه ضعف ایمان و مایه حرمان از رستگاری اخروی است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم للزکوة فعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 8 - 4

4 - خیانت کاری و پیمان شکنی ، نشانه ضعف ایمان و مایه محرومیت از سعادت اخروی

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم لأمن-تهم وعهدهم رعون

60- محرومان از رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 12

12 - ستمگران، از سعادت و رستگاری محروم هستند.

إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 13

13 - محرومیت منافقان ، از خیر و فلاح واقعی

رضوا بأن یكونوا . . . لكن الرسول . . . جهدوا . . . وأولئک لهم الخیرت وأولئک هم المف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 69 - 3

3 - بدعت گذاران در دین ، محروم از رستگاری اند .

الذین یفترون علی اللہ الکذب لا یفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 5

5 - ساحران ، محروم از رستگاری اند .

لا یفلح السحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 27

27 - ستمگران ، هرگز رستگار و موفق نخواهند شد .

ص: 488

إِنَّه لَا يَفْلِحُ الظَّالِمُونَ

ضمیم در «إِنَّه» ضمیر شأن است و دلالت بر تأکید مفاد جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 116 - 6

6- افترا زندگان به خدا ، مردمی محروم از رستگاری اند .

إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ لَا يَفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 4

4- ابتلای بدعت گذاران به عذاب دردناک ، پس از بهره‌وری اندک از دنیا ، گواه عدم رستگاری آنان است .

إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ لَا يَفْلِحُونَ . مَتَّعَ قَلِيلًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 8، 14

8- مشرکان ، هرگز رستگار نخواهند شد .

وَلَنْ تَقْلَحُوا إِذَا أَبَدًا

14- مرتدان ، برای همیشه ، از رستگاری محروم اند .

أَوْ يَعِيدُوكُمْ فِي مَلَّتِهِمْ وَلَنْ تَقْلَحُوا إِذَا أَبَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 12

12 - کافران و منکران وحدانیت خدا ، محروم از فلاح و رستگاری

إِنَّه لَا يَفْلِحُ الْكُفْرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ظالمان و بیدادگران ، از فلاح و رستگاری بی بهره اند .

إِنَّهٗ لَا يَفْلِحُ الظَّالِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 31 - 3

3- کافران ، محروم از رحمت خداوند و رستگاری در قیامت

فَيَدْخُلُهُم رَّبُّهُم فِی رَحْمَتِهِ .. وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تَتْلَىٰ عَلَيْكُمْ

از تقابل وضع کافران با مؤمنان در این آیه و آیه پیشین، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 489

2 - مردم باگزینش دنیا به جای آخرت ، خود را از تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز دور نگه داشته ، از رستگاری محروم می سازند .

قد أفلح . . . بل تؤثرن الحیوه الدنیا

61- محرومیت از رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 8

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه . . . و من أظلم ... إنه لا یفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آئیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

62- مراتب رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 17

17 - دستیابی انسان به رضایت الهی و زندگی جاودان بهشتی ، رستگاری بزرگ و سعادت حقیقی است .

رضی اللّٰه عنهم . . . جنت ... خلدین فیها أبدأ ذلک الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 10، 8

8 - دستیابی به مقام « ولیّ اللّٰهی » و دریافت بشارت های ویژه در دنیا و آخرت ، برای اولیای خداوند کامیابی بسیار بزرگی است .

ألا إن أولیاء اللّٰه . . . لهم البشری فی الحیوه الدنیا و فی الآخره ... ذلک هو الفوز

10 - بهره مندی و دریافت بشارت های الهی در هر دو جهان ، رستگاری عظیمی است .

لهم البشری فی الحیوه الدنیا و فی الآخره . . . ذلک هو الفوز العظیم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «لهم البشرى» برای بیان عاقبت کار اولیای خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 60 - 2، 1

1 - رهایی از عذاب الهی و دستیابی به حیات جاودانه بهشتی ، فوز عظیم و رستگاری بزرگ برای انسان ها است .

فی جنّات النعیم . . . و ما نحن بمعذبین . إنّ هذا لهو الفوز العظیم

2 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از فوز عظیم و رستگاری بزرگ الهی

عباد الله المخلصین . . . و ما نحن بمعذبین . إنّ هذا لهو الفوز العظیم

ص: 490

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 57 - 3

3- راه یابی به بهشت جاودان و نعمت های بی پایان آن ، رستگاری بزرگ و راستین

ذلک هو الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 16

16 - ره یابی به بهشت جاودان و زودوده شدن گناهان ، رستگاری بزرگ و حقیقی در بینش الهی

و كان ذلك عند الله فوزاً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 12 - 13

13 - دستیابی به بهشت ، کامیابی بس بزرگ برای مؤمنان

ذلک هو الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 12 - 10

10 - دستیابی به غفران الهی و نعمت های جاودان بهشت ، رستگاری بزرگی است .

يغفر لكم ذنوبكم ... ذلك الفوز العظیم

63- ملاک تشخیص رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 5

5- فرجام هر قوم و ملتی تعیین کننده زیانکاری و یا رستگاری آنان است .

كأن لم يغنوا فيها الذين كذبوا شعبياً كانوا هم لخرسين

خداوند، زیانکار بودن کفرپیشگان قوم شعیب را پس از تبیین فرجام شومشان بیان داشت تا به این نکته اشاره کند که فرجام هر قوم و ملتی تعیین کننده زیانکاری و یا رستگاری آن است.

64- ملاک رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 15

15 - صرف مکنّت و پیشرفت اقتصادی و برخورداری از تمدن نیرومند، ملاک رستگاری و عامل سعادت نیست .

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً في الأرض فأخذهم الله بدنوبهم و ما كان لهم من

ص: 491

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 49

49- ایمان و عمل صالح خود انسان ، ملاک اصلی رستگاری و نه صرف مصاحبت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الذین معه . . . وعد الله الذین ءامنوا و عملوا الصلحت منهم مغفره و أجرًا عظیم

چنانچه ضمیر «منهم» به «الذین معه» بازگردد؛ از آیه شریفه استفاده می شود که همراهان و مصاحبان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نه براساس مصاحبت؛ بلکه بر ملاک ایمان و عمل، از مغفرت و پاداش بهره خواهند برد.

65- موارد رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 13 - 8

8 - دخول در بهشت جاودان ، رستگاری بزرگ است .

یدخله جنّات . . . و ذلک الفوز العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 36 - 6

6 - نجات از عذاب دردناک دوزخ ، فلاح و رستگاری است .

لعلکم تفلحون. إنّ الذین کفروا . . . لهم عذاب الیم

بیان عذاب دردناک کافران در قیامت پس از راهنمایی مؤمنان به فلاح و رستگاری، حاکی از این است که رها شدن از عذاب، رستگاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 21

21 - محبوب خداوند شدن ، رستگاری است . *

لعلکم تفلحون . . . و الله یحب المحسنین

چون در آیه 90 حصول فلاح را در گرو اجتناب از شراب و قمار و .. شمرد و آنگاه در آیه مورد بحث پرهیز از شراب و قمار و ... را مرحله ای برای رسیدن به حب الهی دانست. می توان نتیجه گرفت که حب الهی رستگاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 119 - 11

11 - بهره مندی از بهشت جاویدان ، جلب خشنودی خدا ، و دلشاد بودن از وی ، رستگاری و موفقیتی بس بزرگ

لهم جنت .. رضی الله عنهم ورضوا عنه ذلك الفوز العظيم

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به تمامی پادشاهای مذکور در آیه گرفته شده است. و «ال» در «الفوز» برای استغراق مجازی است یعنی پادشاهای مذکور کمال رستگاری است.

ص: 492

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 6

6 - رهایی از عذاب قیامت و دریافت رحمت الهی، رستگاری و سعادت آشکار است.

من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه و ذلك الفوز المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 10

10 - فرجام نیک، رستگاری است.

فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 89 - 4

4 - خیر و رستگاری واقعی، دستیابی به بهشت و زندگی جاودان بهشتی است.

أولئک لهم الخیرت و أولئک هم المفلحون. أعد الله لهم جنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 17

17 - دستیابی انسان به رضایت الهی و زندگی جاودان بهشتی، رستگاری بزرگ و سعادت حقیقی است.

رضی الله عنهم ... جنت ... خلدين فيها أبداً ذلك الفوز العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 64 - 10

10 - بهره مندی و دریافت بشارت های الهی در هر دو جهان، رستگاری عظیمی است.

لهم البشرى فى الحیوه الدنيا و فى الآخره ... ذلك هو الفوز العظيم

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «لهم البشرى» برای بیان عاقبت کار اولیای خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 8

8 - رهایی از عذاب سخت اخروی ، فلاح و رستگاری است .

لا یفلحون . متع فی الدنیا ثم إلینا مرجعهم ثم نذیقهم العذاب الشدید

66- موانع رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 130 - 14، 15

14 - بی تقوایان ، به فلاح و رستگاری نخواهند رسید .

ص: 493

و اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

15 - رباخواران ، رستگار نخواهند شد .

لا تَأْكُلُوا الرِّبَاَ .. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

آیه شریفه، فلاح و رستگاری را در گرو تقوای پیشگی و پرهیز از ربا دانسته است. (چون «لعلّ»، علاوه بر اینکه متعلق به «اتقوا الله» است؛ متعلق به «لا تأكلوا الربوا» نیز می باشد.) بنابراین آنجا که رباخواری باشد، فلاح و رستگاری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 23

23 - ایمان نیابردن اهل کتاب به قرآن ، زمینه گمراهی و عدم رستگاری ابدی آنان

من قبل ان نظمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: نظمسها عن الهدی فنردّها علی ادبارها فی ضلالتها ذمّاً لها بانّها لا تفلح ابداً.

مجمع البيان، ج 3، ص 86؛ نورالثقلین، ج 1، ص 487، ح 280.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 36 - 7

7 - امکانات مادی مردم محروم از ایمان ، تقوا و جهاد ، بی تأثیر در تأمین فلاح و رستگاری ایشان

اتَّقُوا اللَّهَ .. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 15

15 - دشمنی و کینه توزی در بین جامعه ایمانی و غفلت از یاد خدا مانع رسیدن آن جامعه به فلاح و رستگاری

لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ. انما يريد الشيطان ... و يصدكم عن ذكر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - افترا به خداوند و تکذیب آیات الهی، مانع سعادت و رستگاری است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآيته إنه لا يفلح الظلمون

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذين آتيتهم الكتب يعرفونه... و من أظلم... إنه لا يفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آتیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

9 - بدعت در دین، از بزرگترین ظلمها و مانع سعادت و رستگاری است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآيته إنه لا يفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - کفر و مخالفت با راه انبیا، ظلم و مانع رستگاری است.

اعملوا علی مکانتکم . . . إنه لا یفلح الظلمون

12 - خداوند کسانی را که با کفرورزی، خویش را در زمره ستمکاران قرار داده اند، رستگار نمی سازد.

إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 69 - 2

2 - بدعت گذاری در دین و افترا بر خداوند ، مانع از رستگاری است .

الذین یفترون علی الله الکذب لا یفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 31

31- ارتکاب فحشا و ناسپاسی در برابر نعمت های خداوند ، مانع رستگاری است .

إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 116 - 7

7- بدعت در دین و نسبت دادن احکام به خداوند بدون دلیل ، موجب محرومیت از رستگاری است .

و لاتقولوا . . . هذا حلال و هذا حرام ... إن الذین یفترون علی الله الکذب لا یفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 9

9- پذیرش اجباری شرک - در صورتی که مقدمات آن اختیاری باشد - سدّ راه رستگاری است .

أو یعیدوکم فی ملّتهم و لن تفلحوا إذا أبداً

روشن است که انسان می تواند - در صورت اضطرار - تظاهر به شرک کند، ولی اصحاب کهف، آن را مجوّز شرکورزی نمی دیدند؛ زیرا،

آنان، از اضطراری سخن می گفتند که ممکن بود در نتیجه بی احتیاطی افرادشان حاصل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 33

33 - گناه ، مانع فلاح و رستگاری است .

توبوا إلى الله جميعاً .. لعلكم تفلحون

از این که خداوند مؤمنان را برای رسیدن به فلاح و رستگاری، به توبه و بازگشت از راه خطا و گناه فرا خوانده است، می توان استفاده کرد که گناه و خطا، مانع از رستگاری است و باید با توبه این مانع را از سر راه برداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 14

14 - حرص و چشمداشت به مال و حقوق دیگران ، از موانع جدی رستگاری است .

ص: 495

و من یوق شحّ نفسه فأولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 17

17 - انفاق، عامل مهم رستگاری و بخل و حرص، مانع از آن است.

أنفقوا... و من یوق شحّ نفسه فأولئك هم المفلحون

از ارتباط میان موضوع انفاق و بخل و حرص و نیز مسأله رستگاری - که همراه با قصر (فأولئك هم) ادا شده است - می توان مطلب بالا را به دست آورد.

67- نشانه های رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 14

14 - یاد خدا، برپایی نماز، الفت و مهربانی بین افراد جامعه، از نشانه های جامعه رستگار

لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و... و عن الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 21 - 9

9 - برخورداری از رحمت و رضوان الهی و بهشت سرشار از نعمت زوال ناپذیر، نمودی از رستگاری انسان است.

و أولئك هم الفائزون. یشرهم ربهم برحمه منه و رضون و جنت لهم فیها نعیم مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 5

5 - رهایی از ناراحتی های روز قیامت و بهره مندی از رحمت خداوند، نشانه رستگاری و کامیابی است.

و من تق السینات یومئذ فقد رحمته و ذلك هو الفوز العظیم

68- نشانه های محرومیت از رستگاری

6 - بازخواست ذلتبار مشرکان و ستمگران در روز قیامت، نشانگر محرومیت آنها از سعادت و رستگاری است.

إنه لا يفلح الظلمون. و يوم نحشرهم جميعا ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم

رستگاران

ص: 496

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 2

2 - تنها تقوا پیشگان رستگارانند .

هدى للمتقين . . . وأولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 16

16 - قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): . . . يابن مسعود قول الله . . . « و لنبلونكم بشيء من الخوف . . . و بشر الصابرين » قلنا يا رسول الله فمن الصابرون ؟ قال : الذين يصبرون على طاعة الله واجتنبوا معصيه ، الذين كسبوا طيباً و انفقوا قصداً و قدموا فضلاً فافلحوا . . . ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده . . . که فرمود: ای پسر مسعود . . . سخن خداوند است: «و لنبلونكم بشيء من الخوف . . . و بشر الصابرين»، به آن حضرت عرض کردیم: صابران چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی که بر اطاعت خدا صبر می نمایند و از گناهان دوری کرده اند، کسانی که روزی پاکیزه کسب کرده و در انفاق میانه رو هستند و زیادی درآمد خود را انفاق نموده اند، پس آنان رستگار گشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 5

5 - مؤمنان دارای عمل صالح که شراب نوشیدند و از درآمد های قمار بهره جستند و زمان تحریم آن را درک نکردند - بر خلاف توهم گروهی از مسلمانان - اهل نجات و رستگاری هستند .

ليس على الذين آمنوا و عملوا الصلحت جناح فيما طعموا

در برخی از شأن نزولهای آمده که آیه «ليس على الذين . . .» رد پندار آن گروه از مسلمانان است که پس از تصریح به حرمت قمار و شراب و پلید شمردن آنها، نسبت به فرجام مؤمنان صالح حتی شهیدان راه خدا که شرابی نوشیدند و از عوائد قمار بهره جستند، تشکیک می کردند و آنان را از زمره رستگاران نمی شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 18

18 - فلاح و رستگاری صاحبان خرد، تنها در پرتو، تقوا میسر است .

فاتقوا الله يا اولى الالب لعلكم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 119 - 13،14

13 - رستگاری و پیروزی بزرگ در قیامت، ویژه راستگویان و راستکرداران

هذا يوم ينفع الصدقین... ذلك الفوز العظیم

14 - مسیح (ع) انسانی رستگار و نایل به فوزی بس عظیم

ذلك الفوز العظیم

ص: 497

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 20 - 7

7 - سعادت و رستگاری حقیقی ، از آن مؤمنان مهاجر و مجاهد در راه خداست .

الذین ءامنوا و هاجروا و جهدوا .. أولئک هم الفائزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 12

12 - رستگاری و کامیابی واقعی ، تنها از آن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان راستین و مجاهد است .

و أولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 1 - 1

1 - مؤمنان ، گروه رستگار و سعادت مندند .

قد أفلح المؤمنون

رسیدن به مراد و رستگار شدن را «فلاح» گویند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 102 - 5

5 - رستگاری و سعادت جاودانی ، تنها از آن دارندگان اعمال صالح و گران وزن

فمن ثقلت موازينه فأولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 3

3 - مؤمنان صابر ، تنها گروه رستگار در قیامت

أنّهم هم الفائزون

ذکر ضمیر فصل (هم)، بیانگر حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 10

10 - تنها مؤمنان راستین و فرمانبر خدا و رسول او، رستگار و پیروزاند.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ . . . وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 7

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت، رستگارند.

الَّذِينَ يَتَّقُونَ اللَّهَ . . . وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

ص: 498

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 12

12 - دوری گزیدگان از بخل و حرص ، رستگاران واقعی اند .

و من یوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 20 - 4

4 - بهشتیان ، همان رستگاران راستین اند .

أصحاب الجنّة هم الفائزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 13

13 - کسانی که روح و جانشان از آلودگی به بخل و حرص پاک است ، قطعاً رستگارانند .

و من یوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون

«شح» به معنای بخل و حرص و یا بخل همراه حرص است (برگرفته از قاموس المحيط و مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 9 - 5

5 - « عن أبي جعفر وأبي عبد الله (ع) . . . فی قوله : « قد أفلح من زكّاهها » قال : « قد أفلح من أطاع » ؛

از امام باقر و امام صادق (ع) . . . درباره سخن خداوند «قد أفلح من زكّاهها» روایت شده که فرمود: [یعنی] به تحقیق رستگار شد هر کس که اطاعت و فرمان بری کرد».

70- صفات رستگاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 10

10 - امر به معروف، پنددهی و پندپذیری، از خصلت های برجسته انسان های کامیاب

لفی خسر. إلا الذین... تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

«تواصوا»، از باب تفاعل و بیانگر آن است که مؤمنان، در کنار توصیه به دیگران، از توصیه های آنان نیز بهره می برند.

71- ویژگیهای رستگاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 112 - 14

14 - مؤمنان و رستگاران واقعی، علاوه بر میدان های نبرد، در همه صحنه های عبادی، فردی و اجتماعی حاضرند.

اشتری من المؤمنین... ذلك هو الفوز العظيم. التائبون العبدون... الأمرون بالمعرو

برداشت فوق با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل می باشد.

ص: 499

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

